

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

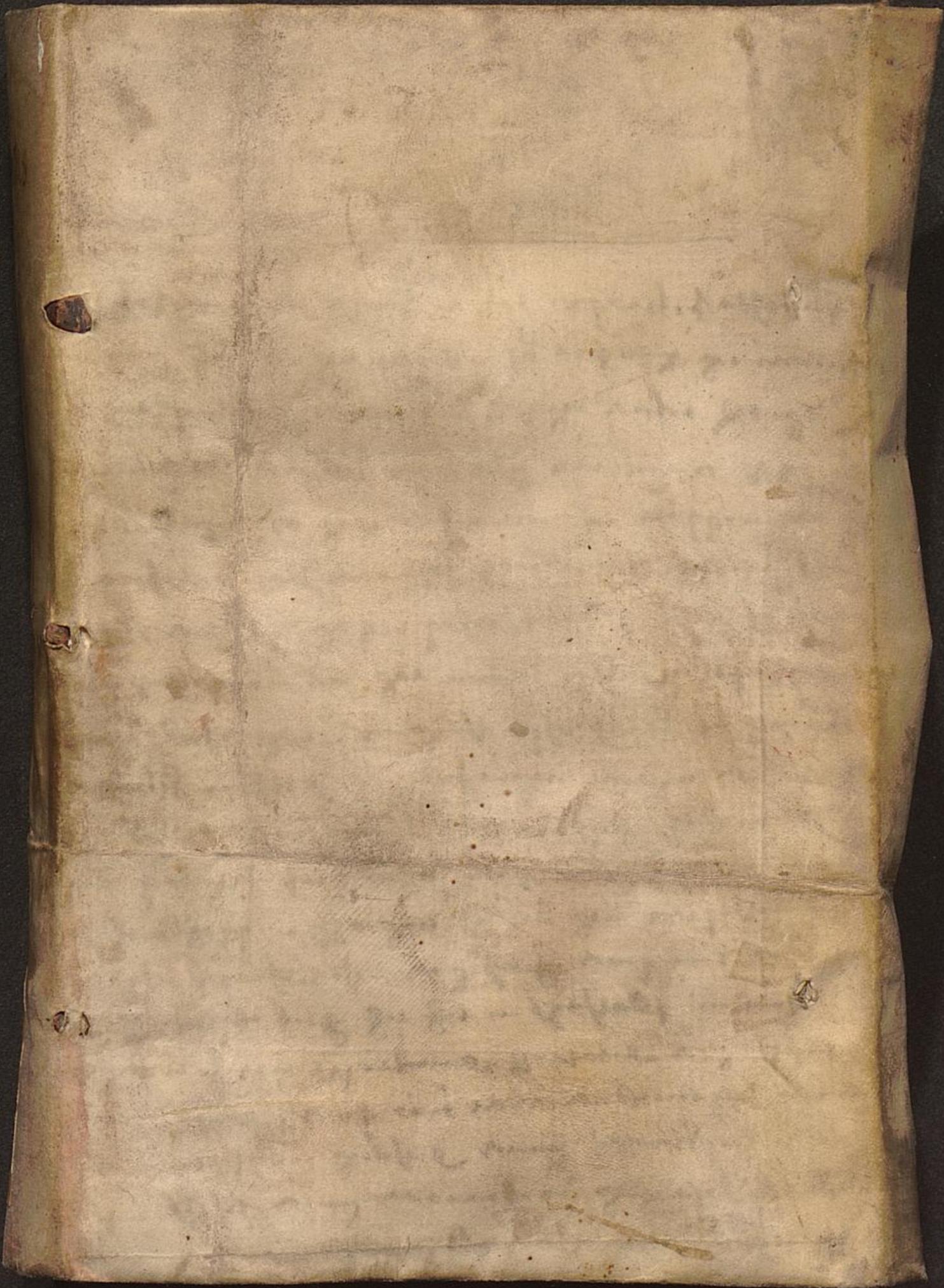
**De Sacra-||mento Evcharistiae,|| contra Oecolampodium,
opusculum:||**

Clicthove, Josse

Coloniæ, 1527

VD16 C 4208

urn:nbn:de:hbz:466:1-30220

Jh. 1426.

F III
40.

卷之三

DE SACRA
MENTO EVCHARISTIAE,
contra Oecolampodium, opusculum:
per Iudocum Clichtoueum Ne-
oportuēsem, doctorem the-
ologum Parisiēsem, ela-
boratum: duos li-
bros cōple
ctens.

¶ Primus, multiplici authoritate & ratione
comprobat: sub forma panis & uini in eucha-
ristia, uerum Christi corpus & sanguinem,
re ipsa contineri.

¶ Secundus, rationes Oecolampadij, cōten-
dentes in pane & uino consecrato figuram
tantum esse & repræsentationem corporis,
& sanguinis Christi: dissoluit.

AN. M. D. XXVII.
Mense Junij.

REVERENDO IN CHRISTO PA
tri ac dño, Do. Ludouico Guillardo, insignis eccl.
Carnotensis episcopo dignissimo: Iudocus Cli-
chtou, sacræ theolog. professor, licet im-
meritus: perpetuam exoptat sal.

PAulus apost. euangelicæ legi's altiloquus præ-
co, in orōne admonitoria: ad majores natu ec-
clesiæ Ephesinæ, cū effet ab illis Hierosolymā
discessurus, Miletū habita, reuerende in Chrō pater,
& ornatisime præsul: hoc inter cætera illis fuisse
prolocutus oraculū cōmemoratur a B. Luca, sacro
actuum apost. conscriptore. Ego scio qm̄ intrabunt
post discessionē mēa lupi rapaces in uos, nō parcen-
tes gregi. Et ex uobisipsis exurgent uiri loquentes
peruersa, ut abducant discipulos post se. Vbi luporum
nomine (uti interlinearis ibidem annotat expositio)
intelliguntur hæretici: callidi in fide, fortes in disputa-
tione, crudeles in occisione; nō qdem corporū, sed
animaꝝ: quas tetra suorū dogmatū uirulentia per-
imunt. Necq; dñico parcunt gregi: quin deserviant in
eū immaniterq; graſſentur, mactent etiā & perdant
oues: precioso Christi boni pastoris sanguine redē-
pras. Idē quoq; hæretici: sunt uiri illi (quos ex cœ-
tu catholicorū surrecturos: inibi prædicti apostolus)
loquentes peruersa dogmata, ut a rectitudine fidei ad
deuia errorū abducant alios post se: quos habeat dis-
cipulos, aſſecias & alīnos perditissimæ ſuæ ſectæ.
IPorro illi diuini Pau. uerbū mō adductū: tpe ſan-
ctorū apost. cū adhuc forent in carne ſuperſtitēs, cō-
pleri cōceptū est in Cherinto, Ebiōe, Marchiōe, Me-
nando, Basilide, & cæteris illius ætatis hæreticis: de
quibus ita ſcribit Ioan. apost. in I. ſua epift. canoñ.
Ex nobis prodierunt: ſed nō erant ex nobis. nam ſi
fuiffent ex nobis, permaniſſent utiq; nobiscū. Dein
de per totū ecclesiæ ſanctæ decurſum, ab apostolorū

seculo ad nostra usq; tpa: in uarijs qui diuerso insur
re xerunt etatum curriculo) magistris error, etiam
illud Pauli dictum, locū habuit & ueritatē. Ut em
innumeros alios omittamus: nōne Arius, Heluidi
us, Iouinianus, Pelagius, & Nestorius, lupi fuerunt
rapaces: qui subintrarūt in ouile dñicū, ad illud le
tiferis suis dentibus dilacerandum? Nonne etiam ij-
dem, uiri fuerunt ex fidelium turba suborti, loquen
tes peruersa: ut abducerent incautos affectatores in
pestiferæ suæ doctrinæ confortium? Nostro uero se
culo maxime completam cernimus hanc propheti
cam deiferi Pauli prædictionē: nō solum in Luthe
ranis ipsis, quoꝝ nunc late nimium, infelix loliū &
steriles dñiantur auenæ: sed in ijs, qui sanctissimo eu
charistice sacramento impie derogant, oblatrantes,
in eo nequaꝝ uerū Christi corpus & sanguinem cō
tinerti: sed figuram dūtaxat & signum eiusdem illic
haberi. O execrandā impietatem, & detestabilem
blasphemiam. O sacrilegā & abominabilem uocem,
quam pie mentes haurire auribus non pñt, quin pro
tinus diro concutiantur horrore, proflusq; refugi-
ant uel solā tam impie assertionis prolationē. Horū
aut̄ principes nostra etate feruntur esse: Ioan. Oeo
lampadius, Carolstad. & Huldr. Zuingl. quos iure
lupos rapaces dix erim: & efferos dñici gregis hac in
parte deuastatores. Ipsos itidem haud iniuria appell
auerim uiros loquentes, imo & scribentes peruer
sa, ad disseminandū in uniuersum orbē, impiū suū
dogma: quo multos trahant in pessimi huius erroris
pticipiū, ad oīmodā profecto totius ch̄rianismi sub
uersionē. Si nanc̄ sublata fuerit fides ȳe præsentiae
corpis & sanguinis dominici in sancta eucharist, qđ
inteḡ & stabile in eccl. catholica reliquū erit? Ni
hil reuera, haud secus ac diruto domus ipsius funda
mēto solidaq; basi: totam cōsequenter domū abire
in præceps ac labascere, necessum est:

a 2

¶ Itaq; ut contra letalia uenena, horū scriptis latū di-
spersa p̄ orbē, salutare paremus antidotū: annitemur
in p̄nre opusculo errorē illū de eucharistia maxime
oīm execrabilē penitus reuellere. Primū sacræ scri-
pturæ testimonij, ecclesiasticorūq; doctoꝝ & ca-
nonicarū sanctionū non aspernandis autoritatib. nec
non rōnibus inde sumptis demonstraturi: in sacro
sancta eucharistia uerū adesse Christi corpus & san-
guinē. ut uniuersa hactenus credidit: & s̄p creditu-
ra est ecclesia. Secundo uero, rōnes aduersariorū, po-
tissimū Io. Oecolāpadij: in eo opusculo, quo cōten-
dit hostiā consecratā, figurā dūntaxat esse & signi-
ficationē corporis dñi, cōtentatas: dissoluturi. Vt p̄-
spicuū sit oīmibus uel aptissime: q̄ nefaria sit & im-
proba, eius & astipulantū illi assertio, & q̄tum a di-
uinæ scripturæ sanctoꝝ patrū abhorrens sinā, sa-
lutaricq; doctrina. Necq; nobis opus fuerit: i reliquos
duos Oecolāpadij cōplices postea nouā instruere a-
ciē. q̄ eo prostrato & ipsi ijsdē telis confixi facebūt
eodēq; ueritatis orthodoxæ mucrone cōfossi. Cæte-
rū hanc meā c̄tulamcunḡ elucubrationē, præstan-
tissimi tui nominis dignitati nun cupatā uolui claris-
sime antistes: in aliquantā benignissimā tuā huma-
nitatis & beneficentiae mihi frequentius & exube-
ranter exhibitæ, recognitionē & licet minime parē
cōpensationem, cū aliud mihi nunc nō occurrat ar-
gumētū nec cōmodior occasio: q̄ ani mei in te grati-
tudinē, obsequendiq; prōptitudinem testificer. Acce-
dit huic, religiosa mentis tuæ pietas: & syncerus in
ea q̄ ad religionē spectant Christianā inuiolate con-
seruanda, affectus. Quē nō obscurō in hac turbulen-
ta rex tēpestate prodidisti indicio: cū p̄dius & p̄nox
nullis pep̄cisti laboribus, ut synceritas catholicæ fi-
dei in tota tua diocesi Carnot ēsī, illabefacta perma-
neat; ecclesiasticacq; disciplina in suis legibus p̄sistat

Incolumis, & q̄cunq; hæreticorū molimina insurge-
rēt cōtra turrim hāc Davidicā ex q̄ mille pēdet cly-
pei, omnis armaturafortiū (sanctā dico ecclē.) pon-
tificia tua autoritate propulsentur ocyus & cōtun-
dantur. Efflagitat igitur merito hoc indefessum tuū
ad promouēnda omnia q̄ integritatē fidei ecclesiæq;
decorē stabiliunt, & opprimenta ea, q̄ ipsis sunt ob-
staculo, generose adhibitū. ut hoc nosq; qualecunq;
opus, amplissimi tui noīs atspicij exeat in lucem,
eiusdēq; autoramento: transeat cū fructu spirituali
(quē lecturis ipsum omnibus imprecamur largius
affuturū) in aliorū usum. Vale, bonarū literarū ama-
tor & literatorū cultor studiosus. Ex Lutetia Parisi-
orum: anno ab incarnatione dominica, 1526.

INDEX EORVM QVAE IN

hoc opere bipartito pertractātur: per sin-
gulorū capitū ordinem digestus.

CIn primo lib. hæc determinantur.

Errorem negantiū veritatem corporis & san-
guinis dominici in eucharistia: priscis tempo-
ribus a diuersis, & præsertim a Berengario su-
isse suscitatum. Cap. I.

Ioannem Vicle, eandem hæresim circa eucharistiā
etiā resuscitasse: quā & Oecolāp. & sui affectatores
hac itidem tempestate renovare student: II.

CAssertionis illius erroneæ de eucharistia, consecra-
tores, non mō anathematis césuram incurrere: uerū
etiam infideles habendos esse, q̄ expressis catholicæ
fidei articulis repugnant. III.

Ex oblatiōe panis & uini p Melchise. & immola-
tione agni paschalis typici recte colligi, q̄ in sacro
eucharistiæ, corpus Christi uere cōtineatur. IIII.

Per matinā popu. Israelico exhibitum in deserto,
necnon per panes propositionis ueteris test. & pa-
nem subcineritum, Heliæ ab angelo subministra-

a 3

eum: idem ostendi de ueritate corporis Christi in eu
charistia, propositum.

V.

Ex uestib⁹ B. Iob, diuersisq; psalmor⁹ locis, & pro
uerbior⁹ sententia: etiam cōcludi ueram corporis do
mini nostri in eucharistiæ sacramēto p̄ntiam.

VI.

Ex euangelica lectiōe, clare etiam demonstrari ue
ritatem corporis & sang. domini, in sacrosancto eu
charistiæ mysterio.

VII.

Verba Christi, in sexto euangelij B. Ioannis cap.
dicta, de manducatione carnis eius: recte intelligi
posse de sumptione sacramentali corporis ipsius, et
non tantum de spirituali.

VIII.

Ex 6. quoq; euangelij B. Ioannis cap. plurifariam
confici: q̄ uere in sacramento eucharistiæ sit Christi
corpus, secundum substantiam.

IX.

Q ex uestib⁹ B. Pauli in suis epistolis ad Corint.
& Hebræ. etiam colligitur uerum Christi corpus,
esse in sacra eucharistia.

X.

Sanctionū canonicaq; & scriptor⁹ ecclesiasticoq;
autoritate, etiam demonstrari: q̄ in eucharistia uer
Christi corpus, reipsa continetur.

XI.

Q Quatuor insuper præcipuor⁹ ecclesiæ doctor⁹ au
toritate: confirmari ueritatem corporis & sanguinis
domini in sacrosancta eucharistia.

XII.

Sanctor⁹ etiam patrum, Dionysij, Damasceni &
Chrysosto. dictis corroborari ueritatem dominici
corporis & sanguinis in eucharistia.

XIII.

Sanctum præterea Ignatium, & Cyprianum: gra
ues pœnas ijs qui indigne sacra mysteria attracta
runt a deo inflictas, explicantē: eandem de ueritate
dominici corporis in eucha. astruere sententiā.

XIV.

Miracula, circa eucharistiæ sanctæ conrectatio
nem, a domino plæsq; ad fidei consolidationem o
stensa: non paq; etiam conferre, ad ueritatem domi
nici corporis in ea astruendam.

XV.

Probatos itidem autores: Eusebium Emisenum,
Anselmum Cantuariensem, Rabanumque, & Hu-
gonem de S. Victo. suis dictis astruere præsentiam
corporis Christi in sacra eucharistia **XVI.**

Aliorum insuper illustrum autor: Iuonis Car-
notensis & conscriptoris theologiae naturalis, cum
plæriscq; alijs, testimonio: comprobari etiam corpo-
ris Christi in eucharistia, ueritatem. **XVII.**

Ex publica ecclesiæ determinatione, assiduo usu
approbata: efficax etiam sumi argumentum, pro ue-
ritate dominici corporis in Eucharistia, compro-
banda. **XVIII.**

Aliis insuper rationibus, ut adoratiōe publica eu-
charistiæ & celebratione festi corporis CHRISTI
comprobari, quod uere ipsum continetur in Eu-
charistia. **XIX.**

Quæ uirtute uerbōrē Christi, cōsecrationi faciendæ
designator: panis in corpus Christi, uere cōuerta-
tur, & uīnū calicis in preciosum eius sangu. **XX.**

Transubstantiationem in eucharistia: & ecclesiæ
determinatione comprobari, & sanctoꝝ patre gra-
ui autoritate, cui refragari non licet. **XXI.**

Quis hor: Christi uerbōrē: hoc est corpus meū:
proprius est sensus. & quomodo illorum uirtute: fit
consecuratio sanctæ eucharistiæ. **XXII.**

INDICIS CAPI TVM PRI-

mi libri huius operis.

F I N I S.

In secundo libro: haec discutiuntur.

MAgnum in sacro eucharistiæ mysterio esse
miraculum: neque illud alia indigere atte-
statione, q̄ euangelii, in quo plane idipsum
explicatur. **Cap. I.**

Quāuis humanus sensus & rō naturalis, nequaq;
cōprehēdat sublimitatē mysterii sacrosanctæ eucha-

a 4

ristiæ; ob id tñ nō deesse in eo ingens miraculū. II.
¶ Apud aposto. magno in precio fuisse miraculum
pñtiæ corporis Christi in euchar. neq; illud aliquoræ
signoræ argumentis debuisse comprobari. III.
¶ Non esse admittendam locutionē tropicam: in his
dñi uerbis: hoc est corpus meū, sed propiam: & se-
cundū reḡ proprietatem, accipiendam. IIII.
¶ Post consecrationē, corpus Christi etiam recte pa-
nem uocari: sicut & ipse Christus seipsum hoc noīe
. s. panis, in euang. saepius insigniuit. V.
¶ Quō eandē escam, quam manducauerūt p̄es an-
tiqui sub Moyse, & nos manducamus: eundēq; cū
ipsis potum spiritualem, & nos bibimus. VI.
¶ Idem esse Christi corpus: in cœlo & in eucharistia
neq; in diuersis tñgib; & locis esse diuersum, qđ in
altari offertur: sed oīino idem corpus. VII.
¶ Magnum esse discrimen inter patres antiquæ le-
gis & nouæ: qđrum ad beneficior; a deo utriuscq; in-
dulcor; rationem: & sacramenta noui testamenti, sa-
cramentis antiqui, efficaciora esse. VIII.
¶ Corpus Chri ÿe in eucharistia p̄sens: recte &
ostentari. fidelí populo, & circumferri & reseruari.
ipsum qđ esse salutare sacrificium: quod deo quoti-
die p̄ nobis offertur. IX.
¶ Qđ ad complendam Chri p̄missionē, quasi no-
biscū futurę dixit usq; ad consummationē seculi &
ad synceriorē ipsius in spiritu adorationē faciendā,
corpus eius in eucharistia recte adesse afferitur. X.
¶ Ad amplificādam Chri gloriā, testificandamq;
eius in nos bñficientiā & eximiū amorē, id p̄tinere
qđ corpus Chri uere credatur esse in euchar. XI.
¶ Sacræ Christi corp. cū manducatur in eucharistia
neq; dentium aut stomachi iniurijs exponi: neq; in
corpis eam sumentis transire substantiam. XII.
¶ Sacrā Chri carnē indigne māducatam, aniæ nīæ

nō ingredi substantiam, necq; in eam traduci. sed cō
piosis gratiarum donis eandem locupletare, & spi
ritualem reddere.

XIII.

Präter sumptionē corporis Chrī spiritualē neces
sariā adhuc esse sumptionē eiusdē sacramētale: tēpo
re cōgruo secūdū ecclesiae decretū faciēdā. XIII.

In sancta eucharistia nō solū esse nobis relictam
memoriā passionis Chrī: sed uerū etiā ipsius corpus
passū pro nobis, & ibidē re ipsa præsens. XV.

Qquamuis səpius cōsecretur calix benedictionis
in sacro missæ officio: nō tñ idcirco innouari, nec
subinde semp nouū fieri testamentum. XVI.

Per hæc dñi uerba. sp̄ritus est q uiuificat: caro
nō prodest qc̄q; nequaq; prohiberi aut negari mā
dicationē corporis Chrī sacramentalē. XVII.

In sancta eucharistia pceptione: sac̄ Chrī cor
pus, & m̄tes humanas & corpora spiritualiter ue
getare, p suæ uirtutis in illa transfusionē. XVIII.

Necq; hoies: sacra eucharistia corporaliter nutriti,
necq; mures sanctū Chrī corpus labefactare: cū spe
cies sacramētales erodūt. necq; uermes ex ipso Chrī
corpore in eucharistia, ebullire. XIX.

Nulum haberi debere incommodum, quod cor
pus Christi simul in diuersis sit locis in cœlo uisibi
liter & in eucharistia sacramētaliter, ex multiplicitate
authorum testimonio, XX.

Ob præsentia corporis Chrī in eucharistia fideles
nō impediri: qn sursum corda habeant ad dñm, qn
etiaz q sursum qrant, nō q super terram. XXI.

Rationū, qbus cōtendit Lutherus in eucharistia
post consecrationē manere substantiam panis, una
cum sacro Christi corpore: dissolutio. XXII.

INDICIS CAPITVM.

præsentis operis:

FINIS.

a §

INDEX.

- A**Dorandum esse Christi corpus in eucharistia: sancti patres testantur, & ecclesia instituit. 62. 1
Adoratio assidua, non est eucharistiæ exhibenda: sed tempore & loco congruis 86. 1
Adoratur in eucharistia corpus Christi, ut uerbo unitum: & non cogitatione, ab eo separatum. 114. 5
Adorates eucharistiæ, quod dicendi sunt adorare. 134. 6
Aduentus Christi in eucharistiam: non debet dici nouus eius aduentus. 149. 7
Aduentus noui propria ratio: quid requirit & pecuniariter exigit. 150. 7
CAgnes paschalis, figura fuit Christi in cruce immolati: & sacramenti eucharistiæ quod quotidie immissa offertur. 15. 5
Agnus ille paschalis, pane supercoelesti in eucharistia nobis relicto: longe est inferior. 145
CAliud accepit Christus in manus, cum eucharistiæ sacramentum instituit: & aliud discipulis suis porrexit. 1599
CAmbrosius: uerum in eucharistia Christi corpus esse perhibet. 4. 1
Ambulatio dei inter nos per eucharistiæ, lôge est uerior: quod ea quod fuit ipsius inter filios Israel, 18. 7
CAndronicus abbas, per sacram communionem: a dæmonio liberatus fuit. 51. 6
Angeli sancti, præsentes astant altari: cum sacerdos Christi corpus a sacerdote offertur. 45. 6
Animæ rationales multiplex est cibus: sed omnium præstantissimus, sancta eucharistia. 129. 7
Anselmus Cantuariensis: in eucharistia uerum Christi corpus contineri, affirmat. 52. 2
CAppropinquatio Christi ad nos per eucharistiam est maior: quod ea quod antiquis patribus fuit exhibita. 18. 6
CAqua de petra fluens in deserto: symbolum fuit & lignum sanguinis Christi, in cruce effusum. 97. 2

Tarea ueteris testamenti, p David & Salomonē so
lēniter deducta: figura fuit sanctæ eucharistia. 65. 6
Arrianis assimilatur Oecolampadius: in cibis sacra-
mentalibus ad corporalem adæquationem. 144. 3
Articuli tres Ioannis Viclefi, de eucharistia: in con-
cilio Constantiensi damnati: 4. 1
Articulus fidei debet haberi: quod corpus Christi
secundū ueritatem sit in eucharistia. 8. 2
Augustinus, ueritatem dominici corporis in eucha-
ristia: suis scriptis astruit. 55. 2
BAptismus nō recte ab Oecolam. æparatur
eucha. quantū ad miraculorū rationē. 49. 2
Beda uenerabilis, syncerā de ueritate corpo-
ris Ch̄ri i eucha. fidē suis dictis cōfirmat. 29. 5
Beneficentia & claritas Christi erga nos: in sacra
mento eucharistiae, clare demonstratur. 118. 6
Benevolentia Christi ad nos, in eucharistia ostensa:
ardentius nos incitat in eius amorem. 119. 7
Berengarius, hæresim negantem corpus domini ue-
re esse in eucharistia: diutius disseminauit. 21. 3
Berengarij prior reuocatio: sub Nicolao secundo fa-
cta, & libro decretorum inscripta. 2. 5
Berengarij posterior retractio circa eundem erro-
rem: sub Gregorio septimo. 2. 4
Berengarij salutaris penitentia & laudabilis exitus
post abiuratum errorem. 2. 5
Bernardus suis scriptis, uerum esse Christi corpus
in eucharistia: contestatur. 54. 6
CBohemorū error ut declinetur nō est: sextū Io. cap.
de sola spirituali. manducatiōe intelligendū. 29. 4
Bonaventura, de sancto eucharistiā sacramēto: præ-
clare & copiose scripsit. 77. 7
Bonaventura, Christum perhibet discipulis tradi-
disse sūrum corpus: mortale & passibile. 105. 5
Bonitatis sūræ dulcedinē & exuberantiā: nobis Chri-
stus in sacramento eucharistiae, cum summa digna

etione demonstrauit:

98. 6

Bonum semen agro in seminantes illum purgare
debent a noxijs herbis & fruticibus. 77. 1

Bonum opus, & hominem mirific e sanctificans:
est digna eucharistia sumptio. 126. 7

Bonorū operum exercitio, & præsertim sacramen-
torum susceptione iustificatur homo. 128. 4

Brevis mirabilit̄ dei opere, Iudæis exhibitorum:
ex scripturæ fluentis desumpta narratio. 144. 2

Burgesis, in suis sup psal. annotatiōibus: ueritatē
dñici corporis ī eucharistia, luculēter asseuerat 20. 2

CAlicem bñdictionis & panem quem frangim
mus qd uocat Pau. ad Cor. scribens. 33. 2

Calix bñdictionis quare dicitur. a Christo esse
nouū testamentū in suo sanguine. 135. 2

Caro Chri, in aīam nřam nō trāsit secundū substanciā:
sed cōtra, aīa ī ipsaꝝ spiritualiter mutatur 124. 2

Caro etiam Christi: non reddit animam sumentis
eam carnalem. 124. 3

Cassianus, eucharistiam hs q a spiritib⁹ uexantur
immundis: frequenter esse dandam tradit. 151. 6

Cassiodorus, ablato Iudæorum sacerdotio, Christi
sacerdotium successiſſe: monstrat. 12. 2

Chiliaſtarꝝ siue milliariorum error 157. 5

Christus interdum adueuit in animam; in qua prius
fuit per gratiam. 146. 9

Christi corpus non labefacit: cū mures aut cæ
tera id genus animalia corrodunt eucharistiā. 148. 5

Christicorpus simul esse in diuersis locis mō sacra
mentalib⁹ ex scripturæ testimonio deducitur. 15. 2

Christi corporis non est ubiqꝝ, nec per omnia diffu-
sum: ubiqꝝ est eius diuinitas. 153. 7

Chrysostomus, angelicos spiritus astare altari in
missæ sacrificio: contestatur. 44. 5

Cibavit Hebræos dominus ex adipe frumenti: ita

- figuram sancti eucharistiae sacramenti. 21. 4
Circunferri sacramentum eucharistiae cum reverentia
& ob causam legitimam: non est damnandum. 063
Commendatio supplicationis solennis & processio-
nis: quae fit cum magna celebritate in festo corpo-
ris Christi 64. 4
Commixto corporis & sanguinis Christi, in calice
missæ, quomodo est intelligenda. 95. 7
Corpus & sanguis, in uerbis consecrationis: pro re-
bus & non pro figuris accipiuntur. 136. 5
Corpus Christi in scriptura sacra: interdum nomine
panis designatur. 94. 6
Corpus Christi in eucharistia, quamvis uulnerari
non possit: haud tamen est phantasticum. 104. 6
Corpus Christi: inuentum sumentis eucharistiam
& stomachum descendit. 121. 4
Corpus Christi non transit in nostri corporis substâ-
tiam: more communium ciborum. 122. 5
Creatio & annihilation non fiunt in eucharistiae sa-
cramento: cum consecratur, 70. 2
Credenda sunt diuina mysteria: non sensus iudicio
aut rationis indagine peruestiganda. 82. 5
Cyprianus graues poenas irreuerentibus in sancta
sacramenta, a deo inflictas: commemorat. 46. 3
Cyrillus Alexadrinus crededa esse diuina mysteria
non temere inquirenda: probe admonet. 143. 2
Damasenus syncæritatem fidei de ueritate
corporis Chri in eucharistia cōprobavit. 432
Damascenū Oecolāpidius iniq & indigne
reijcit: quod sura aduersatur sententiae 44. 3
Decretū Lucij tertij: contra hæreticos. 7. 1
Decretum Innocentij tertij: in concilio Lateranensi:
de sacramento eucharistiae. 10. 6
Decretū cōcilii Ephesini: contra Nestoriū. 37. 6
Determinatio ecclesiæ publica, per diutinam obser-

- uationem approbata; confirmat fidem synceram
de eucharistia. 58.1
- Determinatio facultatis theologiæ, studij Pariensis
contra Oecolampodium. 162.15
- D**igniora & perfectiora nobis, quam antiquis fue-
rint patribus: sunt sacramenta. 105.3
- Dimensionum penetratio: in corpore Christi conten-
to sub eucharistia, locum habere non potest. 146.5
- Dionysius Areopagita, testatur uero Christi cor-
pus in eucharistia contineri. 42.1
- Discipuli Christi, ob affectum in praesentiā eius cor-
poralem: tardiores reddebantur ad coelesti mysteri-
a capienda. 156.8
- Disputationes temerariae de ihs q̄ ante credēda sunt
q̄ exacte intelligenda: fugiendae sunt. 82.4
- Diuersa sanctificationū hominis sunt genera: inter
quæ primū, tenet locum eucharistiæ sumptio. 126.7
- Divina uirtute, ad prolationem uerborum sacramen-
taliū: fit transubstantiatio in eucharistia. 75.1
- Divinorum op er: quæ uenda non est ratio: nec inquire-
dum, quomodo ea sieri possint. 144.2
- Divina uirtute: idem corpus, omnibus in locis, ab-
solute collocari potest. 152.5
- D**otrem impassibilitatis: ante suam resurrectionē
Christus non habuit. 103.5
- D**uæ uisiones sacræ: circa eucharistiam diuinitus
ostensæ. 44.5
- Duo exempla: irreuerentia in eucharistiam, esse
summopere fugiendam, monstrantia. 46.3
- Duplex est eucharistiæ manducatio: sacramentalis
& spiritualis. 127.5
- Duplicis illius māducatiōis adiuicē habitudo. 127.3
- E**cclesiæ catholicae professio: de echar. 69.1
- E**pistola canonica beati Ia. ppam ab hæc
ticis negatur eo authore fuisse cōscripta. 41.4
- Epilogus eoz: q̄ in primo præsentis operis

- Ibro sunt pertractata. 76.7
T>Error de eucharistia: a discipulis domini, male intelligentibus uerba eius, cœpit exordium. 1.2
Errores Oecolampadii circa eucharistiam: Viclefi erroribus omnino consimiles. 7.6
Eciam dedit dominus timentibus se: quomodo de sancta eucharistia recte intelligitur 22.6
Escam eandem spiritualem manducarunt patres antiqui, quam & nos: sed non eodem modo. 97.2
Eucharistia non solū memoriam passionis Christi refert: sed & uerē eius corpus in se cōtinet. 131.3
Eucharistia suapte natura hominem sanctificat: modo seipsum ante probauerit. 142.9
Eucharistiae susceptione: uexati a dæmonio, libera ti fuisse interdum leguntur. 51.6
Euchas sumēdæ et colēdæ ritū cōcernētia, multa ab apostolis & eorū successoribus sunt ordinata. 109.5
Eucharistiae sacramentum: in memoriam dominice passionis est institutum. 130.2
Eusebius Emisenus, transubstantiationem in eucharistia fieri: plæclare confirmat. 72.7
Excellētia eucharistiae ultra manna Hebræorū ex sexto Ioannis capite manifēste colligitur. 50.2
Excludendiparticulam adiicit Oecolampadius mo re hæreticorū: ubi opponenda non est. 125.5
Expositio uerborū domini, hoc est corpus meum: ab Oecolampadio assignata. 5.4
Expositionis eorundem uerborū, ab Oecolampadio assignatā: confutatio. 75.5
Expositionis absurdæ eorundem Christi uerborū ab aliis confictæ: reprobatio. 75.6
Factū ex aliquo: in sacra scriptura interdū uocatur nomine illius, ex quo factū est. 94.5
Fecisse Christū multa & dixisse, quæ scripta non sunt: confitendum est. 109.5
Fides de transubstantiōe in eucharistia: fuit a

- principio nascentis ecclesiæ. 160. 10
Fides sola ad salutem nō sufficit; sed cū ea regritur
interdū exterior sacramenti pceptio. 138. 7
Fides ecclesiæ: tenenda de eucharistia. 68. 6
Fides sola sine eucharistiæ sumptione: non suffi-
cit ad gratiā illius sacramenti cōsequendā. 143. 10
Fidei articulus habendus est: quod Christi corpus re
ipsa sit in eucharistia. 8. 2
Fidei articulus de transubstantiatione in eucha-
ristia: ex sacris literis deducitur. 80. 7
Fidei de eucharist; nec error nec falsitas subest. 116. 2
Fidei merito & præfeti rere statui: repugnaret assi-
dua Chri nobiscū præfetia, in forma propria. 119. 7
Fidē habentibus, adhuc necessaria est & utilis sacra
mentorum sumpsio: ex scripturæ testimonio 128. 5
Figura & ueritas, inter se legem habent relatiuorę
seqꝝ mutuo ponunt & perimunt. 15. 4
Figurae in eucharistia sunt sine scrupulo admitten-
dæ: quæ ueritati corporis dominici in ea, non præiu-
dicant. 55. 5
Figura circularis hostiæ sacræ, & nitidus candor;
quid mysticum nobis designant. 116. 7
Figuratam locutionem a propria: quomodo apte-
quis discernere queat. 91. 6
Finis prolationis uerborę consecrationis: transub-
stantiationi q̄ tunc sit in eucharistia, r̄ndet. 73. 2
¶ Frangi corpus Christi pro nobis: quomodo est in
telligendum. 103. 6
Fraude dæmonum fieri miracula circa eucharisti-
am: impie comminiscitur Oecolampa. 50. 4
Frequenter fieri transubstantiationē in eucharistia,
immo quotidie: rationi miraculi nō obuiat. 80. 8
Frequens usus eucharistiæ: contra carnis tentatio-
nes magnopere conductit.
Friuola Oecolāpadii tergiuersatio: qua libros Am-

broſij illi ascriptos confingit: 40.4
G Abriel Biel, ueritatem corporis dominici in
eucharistia; egregie dilucidauit. 5.2
Gabriel idē, de uenerabili eucharistiæ sacra-
mēto; copioſe & præclare cōſcripsit. 77.7
¶ Geminus eucharistiæ uſus, in celebratōe. f. missæ
& laicorū cōione; a principio fuit euangelicæ legis.
Generatio & corruptio nō ſiunt in eucha (87.6
ristia: cum a ſacerdote conſecratur. 69.2
Generalia concilia interdum id clarius determināt:
quod ante, uerum fuit & indubitatum. 70.4
Genuflexiones & proſtrationes in terrā: quare die-
bus dominicis in officio ecclesiastico ſunt prohibi-
tae per canonicas ſanctiones. 48.7
¶ Gloriosa eſt & honorifica, Christi in eucharistiæ,
humilitas, nec ignominiæ ſubiacet. 120.8
Gloriosum Christi corpus in euchar. ſubſiſtentis; re-
cte & ob rōnales cauſas panis nominatur. 94.8
¶ Gratiam & ſalutem, ſacramenta nouæ legis: rite
uſcipientibus ea, confeſſunt. 107.5
Gratiam nobis & ſalutem per ſacramenta nouæ le-
gis confeſſi: quomodo eſt intelligendum. 101.6
Gratiarū actio, quæ oblationi deo factæ coniungit-
ur: excellentior eſt ea, q̄ ſine oblatione fit. 111.6
Gratiarū actio, in uet. lege etiā fiebat: per hostiam,
deo iuxta certum ritum immolatam. 111.6
Grauiā incommoda, assertionem Oecolampadij de
eucharistiæ: conſequentia. 63.2
Grauiis interminatio, a Pau. indigne māducantibus
eucharistiā facta: ueritatē eius & dignitatē cōpro-
Grauius peccat, ſumens euchar. indi (bat. 34.4
gne: q̄ uerbum dei negligenter audiens. 130.8
Grauissimi doctores. 6. Ioan. ca. de manduc. eucha-
ristiæ ſacramentali intelligunt & exponunt. 27.3
Gregorius magn, ueritatēm fidei de ſubſiſtentia cor-

b

poris Christi in euc. ualide confirmat. 42.6
Grego. Nazanzenus, nō omnia miracula in euang.
descripta: carmine est complexus. 79.5
¶ Guiliel. Parisie. de sancto eucharistiæ sacramen-
to præciaram fecit determinationem. 76.7

HAretici, secundum cōst:titutas sanctiones ca-
noñ. poena corporali plectendi sunt. 3.6
Hæretici, summos pont. & sacrosancta coñ.
q̄ eorū dānarunt errores: cōtēhere solent. 4.6

Hæretorum mos est, uiros doctrina insignes: ipsis
aduersos: probris laceſſere. 6.4

Hæreticis familiare est, apostolicam sedem & eam ut
æquū est reuerentes: contumelijs afficere: 10.7

Hæreticorū etiam est consuetudo: libros probatoꝝ
auto. rejicere, tanq ab eis non cōpositos 41.4

Hæretici, script. sacram ad alienū detorquere solent
sensuꝝ: ut illa suæ uideatur impiet. deseruire. 141.8

Hæretici, quod de Christo scriptum non est: perpe-
ram negant eum dixisse aut fecisse. 109.5

Hæſitatio & duplicitas cordis: syncæræ fidei de eu-
charist habendæ, repugnat 117.5

Hieronymus, Christi sacerdotiū: p̄ ipsius Melchise-
dech sacerdotiū fuisse præfigur atū, attestatur. 12.2

Hilari. Pictauensis, uerum Christi corpus in eucha-
ristia contineri: pie & religiose profitetur. 39.7

Historiæ ueritas, in factis Christi non est neganda:
ad aſtruendam tropologiam. 90.5

¶ Hoc, pronomen: qd in his domini uerbis, hoc est
corpus meum, demonstrat. 99.7

¶ Hugo de S. Victore, ueram corporis dominici sub-
stantiam in eucharist. subsistere aſtruit. 55.4

Hugonis eiusdem de S. Victore uerba, transubstan-
tiationem exprimentia: summoꝝ annotanda. 71.6

Huld. Zwinglius, de sacramento eucharistiæ perpe-
ram ſentit cum Oecolampadio. 136.4

- Huldrici eiusdem confutatio: in ijs quæ de sancta eu
charistia impie & erronee scribit. 137.7
Humilitas Christi in eucharistia: nihil detrahit eius
gloriam, & sublimitati in regno cœlesti. 122.6
- I**acobus Valentinus, hunc psalmi locum, erit fir
mamentum in terra: in summis montium, præ-
clare de eucharistia exponit. 108.5
- I**dem est Christi corpus: quod in altari, diuer-
sis temporibus & locis offertur. 101.2
- I**dem erat Christi corp. in coena re cūbens: & in eu
char. nunc cōtentū, sed nō eodē mō se habēs. 102.4
- I**dem corpus, simul in omnibus locis: diuina uirtu-
te absolute constitui potest. 152.5
- I**dem corpus, in pluribus locis a deo interdum pon-
tur: non tamen idcirco in omnibus. 152.6
- I**gnatius, sinceritati fidei de præsentia corporis
Christi secundum substantiam in eucharistia: asti-
pulatur & scribit. 45.1
- I**magine, eari rerum nominibus appellari solent
quarum sunt imagines. 95.7
- I**mpius, in damnatioē celebritatis festi corporis Chri
sti: est Oecolampadius. 65.5
- I**nsideles habendi sunt: qui negant Christi corpus,
uere & re ipsa, in eucharistia subsistere. 8.7
- Inuocatio sancti spiritus, in missa: fieri solita. 75.4
- I**oannes Viclef. errorem negātem Christi corpus
uere esse in eucharistia; resuscitauit. 4.1
- Io. Oecolampadius, eundem errorem Viclefi de eu
charistia: suis scriptis renouauit. 5.3
- Ioannes euangelista, in sexto sui euangeli cap. innue
it aperte: uerum Christi corpus esse in eucharistia,
secundum substantiam. 30.1 (tor. 110.5)
- Io. Eck. hæreſeos Lutheranæ acerrimus impugna
- I**rreuerentia in signa sacramentalia: in ipsum Chri
sti corpus uere ibidem præsens, redundant. 48.6

- C**luso Carnotensis episcopus, quædam Augustini
verba de eucharistia: clarius elucidat. 55.1
Iuris diuini, est obligatio ad sumendam eucharistiā:
ex uerbis Christi apud Ioannem, deducta. 29.6
Iuris canonici multiplici autoritate: comprobatur
corpus Christi uere esse in eucharistia. 36.1
Iustificatur homo per sacramētorum sumptionem:
& per alia bona opera. 128.4
Lata & magna, inter agnum paschalem & Iu-
dæorū & eucharistiam: est differentia. 131.3
Legis ueteris patres sancti: in sacramētis &
statu temporis: nobis sunt inferiores. 14.6
Legis nouæ dignitas requirit excellentius sacrificiū
q̄ fuerint ueteris legis oblationes. 110.5
Legis nouæ sacramēta, salubriora sunt & digniora:
q̄ ueteris legis fuerint sacramenta. 106.6
Legem & morem communium ciborum: non ser-
uat sacrum Christi corpus in eucharistia. 120.3
Liber Machabæorū secundus: inter canonicos fa-
crae scripturæ libros habendus est. 41.4
Liber theologiæ naturalis, corpus domini ueraci-
ter in eucharistia contineri: asseuerat. 56.3
Libri theologiæ naturalis, commendatio: q̄ sanam
& solidam contineat doctrinam. 57.5
Lib. Oecolampadij de euch. per determinationē fa-
cultatis theolo. studij Parisien. reprobatus ē. 161.13
Locum per circumscriptionem, non occupat sacre
Christi corpus in eucharistia. 146.5
Lucæ euang. narratio de institutione sacramenti
euc. syncæræ de ea fidei suffragatur. 25.5
Lutherus, in eucharistia panem materialem asserit
inanere cum corpore Christi. 68.4
Lutherus, transubstantiationem in eucharistia per-
veram negat. 157.1
Lutheri rationes, quibus contendit substantiam pa-

- nis manere in eucharistia: dissoluuntur. 157.2
Lutheri & Oecolam. q̄tum ad assertiones eorū de
euchari. adinuicem comparatio. 161.12
¶ Lyranus, in his æternæ sapientiæ uerbis: Venite,
comedite panem meum: eucharistiæ mysteriū tra-
dit contineri. 22.7
- M** Agnā eucharistiæ super māna, excellētia.
Magnū quotidie fit miraculū in (97.1
euc. quoties fit eius cōsecratio. 79.4
Manducatur caro Christi, & bibitur eius
sang. secundū eiusdē præceptū: uere in euc. 31.4
Manducationi spūali eucharistiæ: interdū est adiun-
genda manducatio eiusdem sacramentalis. 128.5
Manna Israëlit. figura fuit sacramēti eucharistiæ: &
longe inferiore gradu q̄b hoc, subsistens. 15.1
Manna Hebræorum, multo præstantius est quām
substantia panis materialis; ex quo fit in missa, con-
secratio eucharistiæ. 16.5
Marcus euang. ueritati corporis Christi in euc ari
stia: apertum perhibet testimonium. 24.4
Matthæus itidem: ueritati eidem magnum affert
corroboramentum. 24.5
Materia panis in eucharistia non adiçitur corpori
Christi: necq̄ incrementum illi ministrat. 68.5
¶ Melchisedech, panem & uinum in sacrificiū deo
obtulit, non in alimentum ipsi Abrahæ. 11.1
Melchisede, sacerdotiū: figura fuit sacerdotij Ch̄ri,
sacerdotis in æternum secun. illius ordinem. 12.2
Melchisedech sacrificium, etiam figura fuit sacrifici
cij altaris: & longe q̄b hoc ipsum, inferius. ibi.
Mensa in conspectu nostro parata & calix inebriās
quomodo de eucharistia debet accipi. 19.2
¶ Miracula circa eucharistiam a deo ostensa: ma-
gnū sunt adiumentū stabiliendæ fidei de euc. 49.1
Miracula quædam, interdum circa Eucharistiam

b 3

- conspecta: & diuinus exhibita. 49.3
Miraculum quod in eucharistia quotidie fieri assertur: ex sacris literis colligitur 80.7
¶ Modum loquendi de eucharistia, Christi uerbis conformem: tenet ecclesia catholica. 158.3
Monstratur Christus in eucharistia, sub aliena specie: scilicet panis & uini. 113.3
¶ Mulier qdā tentans eucharistiā cōtingere: igne ex arcula erūpente, id facere prohibita est. 47.4
Multā recipi debent miracula: quae in sacra scriptura expresse non continentur. 79.6
Multā sunt miracula in sacris literis expressa: qdā sensur non comprehenduntur. 81.2
Murium corrosio, cum eucharistiam dentib. atterunt: solum circa species fit sacramentales. 148.3
¶ Mysterium eucharistiae comprehenditur sub eo fidei articulo: quo nos credere confitemur communionem sanctorum. 9.4
Necessarium est nouae legis unū sacrificiū: sacerdotio Christi congrue respondens. 110.5
Negantes Christi corpus ttere esse in euc. ex cōmunicationis censuram incurunt. 7.1
Nestorij error, & impium dogma. 37.6
¶ Nicodemo principi Iudaeorum, in carnali intelligentia: assimilatur Oecolampadius. 123.2
Nihil de eucharistia, post coenam Christi cum discipulis: reseruatum fuit in dies sequentes. 153.6
Nihil, particula negatiua: pro nulla substantia, inter dum apud autores sumitur. 161.12
¶ Nobiscum est Christus secundū suā pollicitationē & diuina uirtute, & sacramentali præsentia. 32.1
Nocturno tpe: non frustra asseratur in euc. Christi Nomen panis, quid signat in canone (Iust. 115.7 missæ: post consecrationem. 93.3
Nomine panis & calicis, Paulus ad Corint. scribēs:

corpus & sanguinem Christi intelligit. 33.7
Nomine calicis, in sacra scrip. plæq; passio Christi
Nomina insigniū auto. q de eu- (de lignatur. 100.7
charistia præclare & copiose scripserunt: 76.7
Nō est alia natio tā grandis, & reliqua loci illius sen-
tentia: a Christianis merito decantari debet. 18.6
Non omnis figura: in eucharist. neganda est. 53.3
Noui testamenti patres, antiquis q̄tum ad legis sta-
tum: feliciores sunt & superiores. 14.5
Nouæ legis ab exordio, sancta eucharist. adorari coe-
pta est, & usu fidelium frequentari. 86.9
Nouæ legis sacramenta, perfectiora sunt & meliora
q̄ suerint antiquæ. 106.6
Nutritio fit, sumpta eucharistia: sed non a corpo-
re Christi, in ea contento. 147.2
O Sacrum coniuvium, in quo Christus sumi-
ur: & reliqua illius antiphonæ uerba, dilu-
cide exponuntur. 61.7
Oblatio in missa, non solum recordatio fa-
criticij est: sed & uere sacrificium. 102.3
Oblationem suicorporis & sangu. ministerio ecclæ-
siæ: Christus quotidie deo patri exhibit. 156.6
Obligatio fidelium ad sumendam eucharistiam: nō
præpostere exprimitur apud Ioannem, ante eius
primam institutionem. 28.5
Obligatio ad communionem recipiendam & ad au-
diendam missam: testatur eucharistiæ ueritatem &
dignitatem. 59.3
Ociosus nō est nec solus, in euc. Christus 115.7
Oculatus plus uidet de Christo in eucharistia, q̄ cœ-
cus: contra Oecolampadij assertum. 112.3
Oecolampadius testamentum nobis a Christo,
in ultima coena relictum, uult auferre: & aliud frau-
dulenter supponere. 26.6
Oecolampadius rationem beati Ambrosij de sacra

- mento eucharistiæ: tanq; inuaidam, male fugillat,
& reprehendit. 41.4
Oecolampadius se dialecticæ imperitum, in suis ar-
gumentationibus prodit 89.2
TOffic. ecclesiasticum de euc. ueram de præsentia
corporis Christi in ea, fidem confirmat. 52.8
TOpus Anselmi Cantuariensis de incarnatione uer-
bi: quam materiam pertractat. 81.4
Opera dei miraculosa in eucharistia: nec fidei, nec
cordium tranquillitati obsunt. 84.7
Operum dei mirabilium in eucharistia cōsideratio:
non impedit animum nostrum a memoria domini
cæ passionis. ibidem.
Opera Christi mirabilia in euangelio descripta: se-
cundum ipsam rei ueritatem & narrationis conte-
xtum sunt facta. 90.2
Opera dei nobis exhibita, reprehendenda non sunt,
sed cum ueneratione laudanda. 108.2
TOrationis dominicæ particula, panem nostræ su-
persubstantialem da nobis hodie: de eucharistia re-
cte intelligitur. 23.1
Orationis eiusdem particula, panem nostrum quo-
tidianum da nobis hodie: de eodem etiam pane sa-
cramentali accipitur. 23.2
Orationes ecclesiasticæ: efficaciam sanctæ euc. etiā
in corpora nostra, testificantes. 145.4
TOstensio eucharistiæ, quæ in missa sit fideli pop.
& recte instituta est, & in psal. prænunciata. 108.5
Panis propōnis, figura fuerunt sanctæ euc. &
minus q; illa, dignitatis habuerunt 16.4
Panis subcineritus, Heliæ ab angelo submini-
stratus: etiam typus fuit & repræsentatio quæ
dam euchāistiæ. 17.5
Panis substantia, per consecrationem in corp. Chri-
sti conuertitur; & uinum, in uer; eius sangu. 66.2

Panis materialis substantia, non manet in eucharistia: post completam consecrationem. 67.4.
Panis substantiam in eucharistia manere cum corpore Christi: damnavit concilium Constatinense. 68.4.
Panis ipse, non est corpus Christi secundum substantiam in eucharistia: 68.5
Panem se Christus nominavit: non quidem materialem, sed uiuificum & coelestem. 95.4.
Panis in eucharistia, corpori Christi non coexistit. neque ipse panis, est corpus Christi. 132.5
Panis nomine, corporis Christi recte a Paulo designatur: quamvis in eucharistia, nulla sit panis substantia superstes. 160.8
Paulus enarrans institutionem sacramenti eucharistiae: testatur in ea corpus Christi uere subsistere. 25.6
Contra Petri Lombardi commendatio. 6.4
Contra Phase Iudeorum & sancta eucharistia, magnus inter se habent discrimen. 131.5
Contra Pluvius deus Israelitis manna ad manducandum: in figuram sacrosanctae eucharistiae. 20.5
Contra Poena in irreuerentes circa eucharistiam infictas: argumentum est accessorium, quod in ea uere sit praesens Christi corpus. 48.5
Potum eundem spiritualem bibunt antiqui patres: quem & nos, sed non eodem modo. 97.2
Contra Præsentia corporis Christi in eucharistia: non sufficit eius sacerdotium. 155.6
Præsentia eadem: non impedit animos nostros ferri in coelestia, & sursum tendere. 156.7
Promissio Christi, quod nobiscum sit usque ad finem mundi: uere etiam in eucharistia completur. 112.5
Pronomen hoc, in uerbis Christi consecratorum: non panem sed corpus eius demonstrat. 158.5

Quale corpus dedit Christus in cena suis discipulis: an passibile, uel impassibile. 102.5
b s

- Quandiu sub speciebus panis in eucharistia manet
corpus Christi. 121.5
Quare in consecratione uini: Christus calicē nomi-
nauit in euangelio. 00.7
Quare sanguis Christi sub specie uini, nō reserua-
tur in templis; sicut hostia sacra. 115.8
Quatuor præcipui ecclesiæ doctores, uerè Chri-
pus in eucharistia cōtineri: clare testificantur. 38.1
¶ Quæ prædicatio est in his domini uerbis, hoc est
corpus meum. 98.5
Quæstiones circa rē præteritam: apte nō fiunt: ubi
constat, id quod queritur, factum non fuisse: 135.7
¶ Quidam sceleratus, partem sacrificij altaris a sa-
cerdote acceptam apertis manibus, uidit in cinere
uersam, ut refert Cyprianus 47.4
Quid transubstātiatio: apud authores dicitur. 69.1
Quid in oratione quadam ecclesiæ: per speciem &
rerum ueritatem intelligitur. 138.8
Quis horum domini uerborum sensus, hoc est cor-
pus meum. 74.5 (gutinis mei. 74.4)
Quis item horum uerborum sensus, hic est calix san-
Quis insuper horum Christi uerborum est sensus
Si dixerint uobis, ecce hic est Christus, aut ecce illic
nolite credere. 14.9.6
¶ Quod natum est ex carne: caro est, quomodo de-
bet intelligi: 124
Quomodo Christi mystice pro nobis immolari di-
citur: & quid fidei mysterium uocatur. 37.4.5
Quō illud Ambrosij uerbum: intelli gidebeat. Post
cōsecrationē, corpus Christi significatur. 40.5
Quomodo uerbum est, sumitur in his Christi uerbis
hoc est corpus meum. 99.6
Quomodo corpus Christi nos pascit carnaliter: &
quomodo non. 12.0.2
Quomodo se habui sicut corpus Christi in eucharistia

- Si post cenam fuisse refutatum. 133.8
Quod corpus Christi fuisset in eucharistia: si quis in tri-
duo mortis eius, eam consecrasset. 143.9
Quomodo cibus sanctificatus ut coenac homi-
nem: ipsum sumentem: 142.9
Quomodo, particula interrogatoria; in diuinis ope-
ribus, a nobis proponi non debet. 143.2
Rabanus, in sacramento eucharistiae ueritatem
dñici corporis contineri: perhibet. 12.15
Rationem Ambrosii, pro ueritate eucha-
ristiae recte adductam: Oecolampadius per-
peram improbat. 41.4
Ratio propria miraculi non exigit: quod quisillo
conspecto ducatur in admirationem. 85.2
Rationibus dialecticis pquiringenda non sunt sacræ fi-
deli mysteria. 98.4
Ratio sufficiens, quare Christus his uerbis & non al-
lis in cōsecratioē est usus: est bona eius uolūtas. 99.6
Ratio diuinorum mysteriorum non est inquirenda: nec
percontandum, quod illa fieri possint. 43.2
Rationum, quibus contendit Lutherus, in eucha-
ristia manere substantiam panis cum corpore Chri-
sti: per ordinem digesta dissolutio. 157.2
Resuāndū illud est: quod in ipsa eucharistia, cor-
pus Christi sit in pane. 100.1
Regeneratio spiritualis & manducatio sacramenta-
lis: non in omnibus penitus conueniunt. 141.6
Regula uera ex Augustino sumpta: ad discernendā
locutionem propriam a figurata. 90.3
Religio legis antiquae & nouae, eadem est: licet ali-
us in hac & illa sit dei colendi ritus. 105.2
Repugnans est ager a noxiis herbis & fruticibus
ut illi bonum commendetur semen. 77.1
Rei ex qua factū est, nomine: q̄cōq̄ saepē uocatur. 94.5
Res aliqua in sacris literis interdū nominatur illius

- rei uocabulo: eius getit similitudinem. 94.5
Reseruatio eucharistiae pro infirmorum communione: magnopere est commendanda. 109.5
Residua non manet panis substantia post consecrationem, in eucharistia. 152.5
Resurrectio domini, quare multis argumentis est probata: & non miraculum in eucharistia. 89.5
Resuscitantes sopitam haeresim, non multo minus sunt noxijs: quam primi eius authores. 1.1
Reuerentia maior & ueneratio, eucharistiae: quam terbis & libris sacris debetur. 114.6
Ridicula & absurdum est positio: astraues ipsum patrem in eucharistia, re ipsa esse corpus christi. 152.5
Acer canon missae, comprobatur aperte ueritatem corporis Christi in eucharistia. 61.6
Sacrum Christi corpus, simul in diuersis esse locis: haberi non debet absurdum. 150.2
Sacerdotium nouae legis & sacrificium penitus tollitur si uerum Christi corpus in eucha. esse negatur 60.5
Sacramentum eucharistiae, & speciem continet & ueritatem: ratione diuersorum. 158.8
Sacrificia ueteris legis ablata: conuincunt in eucharistia uerum esse Christi corpus. 55.5
Sacrificij omnibus antiquae legis, successit oblatio eu-
cha, in missa; ut unicum nouae legis sacrificium: 60.4
Sanctorum communionem, in symbolo apostolorum
secundum quem sensum protitemur. 8.4
Sanguis Christi, quare ab ipso dicitur esse sanguis
noui testamenti. 155.9
Satisfactio pro peccatis commissis: cuique ad salutem
est necessaria. 111.7
Saturaride carnis domini: quomodo iuxta uerbū
Iob cupierunt fideles. 19.1
Scribis & pharisæis, miraculi Christi ascribent
tibus satanæ; assimilatur Oecolampadius. 50.5

- T**Secundi libri præsentis opus: materia: 78.2
Sedulij, de sacro sancta eucharistia: carmen. 119.6
Sententia Oecolampadij de eucharistia; erroris &
impietatis plena. 6.5
Serenus abbas apud Cassianū phibet: ueratis a dæ
monio frequenter tradendā esse eucharistiā. 51.6
Sexto Ioan. capite dicta Chri uerba de manducatio
ne carnis eius sacramentali recte intelliguntur: 27.2
TSola eucharistiæ manducatio spiritualis, cum fide
uerborū Christi: ad salutem non sufficit. 125.6
TSpecie panis, deperdita eius substantia post cōse
crationē: uocatur interdum corpus Christi. 95.7
Spiritus est q̄ uiuificat, caro nō prodest quicquam:
quomodo est intelligendum. 139.2
Sub specie panis, etiam sanguis: & sub uini forma,
corpus itidem Christi continetur. 116.8
Sursum nos corda habere ad dominum: quomodo
in missæ celebratione profitemur. 88.8
Sursum esse, quæ dicenda sunt: & quæ sup terram
secundum Pauli sententiam, 154.2
TAndiu adest corpus Christi in eucharistia: q̄
diu species sacramenti in sua manent natura
li dispositione. 145.5
TTerrestre nō est corpus Christi in eucha
ristia: nec de sorte eorū q̄ sunt sup terrā. 155.5
Testamentum nobis a Christo in ultima coena reli
ctum: Oecolampadius uult subducere. 26.6
Testes & authores ab Oecolampadio pro se addu
cti: contra ipsum, ferunt testimoniuū. 57.9
Testimonia Ambrosij, manna Israeliticum longe
est inferius, minorisq̄ dignitatis: quam sanctum eu
charistiæ sacramentum. 15.2
Testimonia sanctorum patrum: ostenditur corpus
Christi simul esse in diuersis locis. 151.5
TTheophilus, in eucharistia nō esse solā figurā eorū

poris Chri: sed ipsum uere corpus, affirmat. 24.
Thomas Valden, contra errorem Viclefi de
eucharistia: præclare & copiose scripsit. 4.2
Thomas Aquinas, officiū solēnitatis sacramenti eu
charistiae: suggerēte Urbano quarto cōposuit. 61.8
Titulus librī Oecolāpadiani de eucharistia: men
dax est, & subdolus. 5.3
Transubstantiationis, ab aliis mutationibus: mul
tiplex differentia. 69.1
Trāsubstantiatio panis in corpus Christi sub Inno
cētio tertio fuit aptius q̄; ante fuerat, defina. 70.5
Transubstantiatio in eucharistia: multis sancto
patrum testimoniiis comprobatur. 71.5
Tria symbola eccl̄siae communia: non omnes fidei
articulos expresse continent. 5.8
Trium sententiarum de paradiſo terrestri, qualis sit
quænam potius est amplectenda. 92.7
Tropica locutio, a propria: quomodo secūdum Au
gustini sententiam est discernenda. 90.4
Tropum in his Christi uerbis, oīc est corpus meū
non esse: quomodo cognoscimus. 91.6
Tu rex gloriæ, Christe, cū reliquis illius cantici
uersibus: Thomas Aquinas eucharistiam adorans
dicere solitus traditur. 117.4
Arii sunt cibi aīæ spirituales, diuersorumq;
generum: non unicus. 125.5
Venite, comedite panem meum, & bibi
te uinum quod miscui uobis: quomodo de
eucharistia intelligitur. 22.7
Verba Christi apud Ioannem sexto capite: non so
lum de spirituali, sed & de sacramentali manduca
tione recte accipiuntur. 29.7
Verborum sacramentaliū baptismi & eucharistiae
differentia: annotatu dig a. 56.3
Verba Christi sacramentalia: id faciunt efficaciter

- quod significant. 56.4
Verba dei, simpliciter credēda sunt. sine aliquā probationis inquisitione. 85.5
Verbis dei, haud ab re: firmiter est credendū. 85.6
Verba consecrationis calicis, pro tempore in quo Christus illa dixit: a sacerdote proferuntur. 135.3
Vere cibū esse carnem suam Christus afferens: ueritatem sui corporis in eucharistia, clare insinuat 32.5
Verus panis & figurālis, & eucharistia a māna p̄ uerba Christi apud Ioan. aperte distinguitur. 30.8
Veritas miraculi & præsētiæ Chri i eu. ex ipsa hominū fide aut reuerētia circa eandē. nō pēdet. 89.9
Vermū generatio in eucharistia: ex ipso Christi corpore in ea contento, non sit. 148.4
Th̄ini nomine: sacer Christi sanguis in scriptura sancta designatus legitur. 95.6
Th̄inatatem ecclesiæ discindens per prava dogmata: hostis est Christi, & scismaticus. 58.2
Vno pane cœlesti: quomodo satiantur fideles. 61.6
Th̄ox de cœlo ad beatum Augustinū deleta: de salutari mandatione eucharistiæ. 142.5
Voces uerbi & consecrationis, transitoriae sunt uirtus autem eorū, permanens & stabilis. 75.2
Th̄banus quartus, speciale festū de sacramento eucharistiæ: quotannis celebrandum instituit. 63.5
Vrbanus idem, mīta præclara commemorat præconia de sacramento eucharistiæ: in memoriale sanctum nobis relicto. 130.2
Th̄lus sacramentorum ecclesiæ, necessarius est cuique fideli: etiam ad suam ipsius salutem. 129.5
Th̄t educas panē de terra, & uinū lātificet cor hominis: de mysterio eucharistiæ quō accipitur. 31.5

FINIS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

CIVDOCI CLICHTOVEI NEO-
portuensis, doctoris theologi Parisiensis, de sacra
mento eucharistiae opusculum: in duos dissectum
libros. Quorum prior multifariam ostendit: sub
speciebus panis & uini eucharistia, uerum Chri-
sti corpus & sanguinem secundum substantiam,
continet.

Errorem negantium ueritatem corporis
& sanguinis dominici in eucharistia: prisca
reporibus, a diuersis, & præsertim a Beren-
gario, fuisse suscitatum.

Cap. I.

Nter eos qui detestabilis alicuius
hæreseos primi sunt authores, &
illos qui extincta prius & sopita
doctrinæ hæreticæ sunt renouato-
res atq; suscitatores: paruū admo-
dū discriminē esse, sentiūt uiri sa-
pientes. hōsq; haud multo minus
noxios esse saluti animarum, quam illos: recte ar-
bitrantur. Siquidem ut primi prauorum dogma-
tum, fidem aut bonos mores contaminantium in-
sejunatores, priora secula suo labefactarunt toxico-
co, atque a ueritate ad perniciosos errores seduxe-
runt: haud aliter qui damnatas iam olim hæreses
atque sepultas reuocarunt ab orco, rursumque
protulerunt in lucem: posteriora secula, pestifera
eorundem errorum tabe corruperunt, consimile-
que inuixerunt animis hominum perniciem.
Sunt igitur non minishi q; illi: graue detrimentū
republicæ Christiane inferētes, & propemodū æ
que uituperādi. Perinde atq; restinctū domus aut
urbis incendiū excitans, pene tantū infert illi ex-

A

DE SACRAMENTO

ſefum:ſicut is qui primum clam ſubdidit facies te-
ctis . Et qai luem pestiferam aliquanto extinctā
tempore inducit rursum in urbem : æqualem illi
ingerit calamitatem, ac ille qui primus inducen-
dæ illius labis mortiferæ eft author. Ex quo proti-
nus recto nectas confequio. Oecolāpadium & af-
ſeclas eius negantes ueritatem corporis & ſanguini-
ſi Christi in facra euchariftia, eo ferme habendos
eſſe loco: atq; eos, q; primi fuerunt erroris illius ex-
eſcendi adiuuentores. quandoquidē damañatū ſæ-
pius multis retro ſeculis reiectumq; dogma illud
improbū : hac noſtra ætate ſupas reuocarunt in
auras. ¶ Enim uero huius prauæ assertionis ori-
go reducitur a probatissimis ſcriptoribus in illos
Christi diſcipulos: q; audientes uerba uitæ, promit-
tentia manducantibus carnē filij hominis uitā æ-
ternā, & interminātia internæ uitæ pſuuationē ijs
q; huiusmodi cibū ſumere detrectarent carnaliter
& crasso ingenio uerba illa intelligentes, dixerunt
Durus eſt hic sermo: & quis potest audire ? Abie-
runtq; retro: & diſcipulatui magiftri coeleſtis ſeſe
subduixerunt. Cōfirmatur aut̄ illē eorū dictiū, per
ſententiā beati Augustini in expositione psalmi
quāquagesimi quarti: quæ adducitur in uolumine
decretori, de conſecra, diſtin. ſecunda, cap: prima
qdem. in hanc formā. Prima qdem (inquit) hære-
ſis in diſcipulis Christi: uelut a duritia eius sermo-
nis facta eſt. Cū enim diceret. Niſi quis māduca
uerit carnē meam, & biberit ſanguinē meū: nō ha-
bebit uitam eternam. Illi uero non intelligētes: di-
xerunt. Durus eſt hic sermo: quis eum pōt mādu-
care? Dicētes, durus eſt hic sermo. ſeparauerūt ſe
ab illo: & remansit cum duodecim diſcipulis. hæc
ibi: & reliqua, continuo ſequētia. ¶ Subſecuti ſunt

Ioan.6

Augusti

EVCHARISTIAE.

I. 2

aut eos diuersis temporibus & uarijs eodem contaminati errore. Inter quos: cæteris omnibus aptius hanc hæresim instaurauit diutiusq; afferuit Beregarius. Andegauensis archidiaconus: Qui circa annum domini millesimum et quinquagesimum, sub Leone nono, summo pontifici, in concilio Verceliensi eam ob rem damnatus est, ut etiā meminit Platina: in uita prædicti Leonis. Deinde sub Victore secundo, proximo apostolicæ sedis moderatore, congregato cōcilio Turonensi: p. Hildebrandum, Romanū archidiaconū) qui postea in summo pontificatu. Gregorius septimus est appellatus) in ea synodo lagatum apostolicū, & uices agentē Victoris, ipse Berengarius cōuictus: eā hæresim corā illius sacri cōfessus patribus abiurauit: panem que & uinū in sacrificio domini, nō umbratiliter & figurate, sed uere Christi carnē & sanguinē fieri cōfessus est: & ad eā fidē in posterū tenendā, iuramento se obstrinxit. Postea tamen suggestente patre mendacij, in eundē errorē relapsus est, & a Nicolao secundo, duobus intermedijs summis pontificibus (utpote Stephano nono, & Benedicto decimo) prædicto Victori in moderatione ecclesiæ catholicæ succedente: ad concilium Romæ habitum uocatus rationibusq; & authoritatibus in ipsum adductis uictus: resipuit ab erronea illa assertione, reuocauitq; solenni confessione suum eratum coram toto illius synodi cœtu. Quæ quidē reuocatio, libro Decretorū inseritur: de consecratione. secunda. cap. ego Berégarius. in hūc modū Ego Berégarius, indignus ecclesiæ sc̄ti Mauritiū. Andegauensis ecclesiæ diaconus, cognoscens uerā, catholicā & apostolicā fidē: anathematizo omnē hæresim, præcipue eam de qua hactenus infama

A ii

Berenga
tius,Prior re
uocatio
Berégarij

DE SACRAMENTO

4
tus sum. quæ astruere conatur, panē & uinū quæ
in altari ponuntur: post consecrationē solūmodo
sacramentum, & nō uerū corpus & sanguinē do-
mini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensua-
liter nisi in solo sacramēto: manibus sacerdotum
tractari uel frāgi, aut fidelium dēt bus atteri. Et re-
liqua: cōtinuo cōtextu ad finē usq; capitīs cōse-
quētia. Huius aut̄ retractationis Berengarianæ eti-
am memit Platina: in uita Nicolai secundi. ¶ De-
mū incitante rursus maligno spū reuersus ad uo-
mitū Barengario, īmemorq; & p̄st̄iti iuramēti
& cōfessionis publicæ modo expressæ, prauū illud
dogma quod bis abiurauerat, non destitit dissemi-
nare p̄ ecclesias & diuersa loca. Propter quod a
Gregorio septimo (q Nicolaū secundū uno dunta
xat inter stite summo pōtifice, ut puta Alexandro
secundo, in modērāda sede apostolica est subsecu-
tus) ad conciliū Rom. celebratū circa annū redēp-
tionis humanæ millesimū septuagesimū nonum
uocatus: condēnatur ob impietatem illā de sacra-
mento eucharistiae, longo a se tēpore disseminatā.
Qui se grauiter errasse corā frequenti illa synodo
confessus, rursū adiurauit antiquū errorem suum
ueniāque postulās, ex apostolica benignitate ean-
dē promeruit, Iureiurādo præterea se obstrinxit,
se nunquā deinceps illud improbū dogma refusci-
taturum, sub hac publicæ cōfessionis forma. Ego
Berengarius corde credo & ore cōfiteor, panē &
uinū quæ ponūtur in altari per mysterium sacræ
orationis & uerba nostri redēptoris, substātialiter
conuerti in uerā ac propriā & uincificatricē carnē
& sanguinē domini nostri Iesu Christi. Et post cō-
secrationē esse uerum Christi corpus, quod natū-

Posterior
Berenga-
rij retrac-
tatio

EVCHARISTIAE. I. 3

est de uirgine, & quod pro salute mūdi oblatū in
cruce pepēdit, & quod sedet ad dexterā patris. Et
uerum sanguinē domini nostri Iesu Christi: q de
latere eius fluxit. non tantū per signum & uirtutē
sacramēti: sed etiā in proprietate naturæ & uerita
te substātie. Sicut in hoc breui cōtinetur, et ego le
go & uos intelligitis: sic credo, nec contra hanc fi
dem ulterius docebo. Sic me deus adiuuet: &
hæc sancta euangelia. Tunc summus pōtifex præ
cepit Berengario, ex authoritate dei omnipotentis
& sanctorum apostolorum Petri & Pauli; ut de
corpo & sanguine domini nūquam ulterius cū
aliquo disputare. uel aliquem docere præsumeret
nisi causa reducendi ad hāc fidem eos, qui per eius
doctrinam ab ea recesserant. Porro hæc postremo
dicta: ex actis concilij Romæ celebrati sub Gre
gorio septimo, ob hanc de eucharistia quæstionē
depromptta sunt: Quinimmo quæcunq; hoc in lo
co de Berengario sunt enarrata: diffusius comme
morantur ab eximio patre, eruditione & religio
nis candore, præstantissimo, Thoma Vualden, in
capite quadragesimotertio sui luculentí operis de
sacramentis. Vbi probatos citat illius temporis
scriptores, Lanfrancum & Guimundum. Beren
gario contemporaneos, & horum quæ modo ad
ducta sunt enarratores. Qui etiā æditis præclaris
opibus: improbæ illius assertioni acriter & eru
dite tūc restituerūt. ¶ Ecce p septē summorū pō
tificū tēpora. & pene per triginta annos curricu
lū, debacchatus est Berēgarus in ecclesiā dei, hac
pestilēti sua hæresi de sacra mōto eucharistiæ. A q
tñ, non sine mutatione dexteræ excelsi diuinoc
adiutorio, post correctionē postremā integrē pe
dē reuocauit, salutaremq; peregit poenitentiā in

A 3

Thomas
Vualden.Lanfran
cus

5

DE SACRAMENTO

paup̄es rebus suis subleuandos admodū propensus, & continentiae puritate spectabilis, ut laudabili exitu diem clauerit extremum: & egregijs insignium uirorū laudibus sit excellenter honoratus. Quēadmodū cōmemorat uenerabilis pater & egregius nostro tempore scriptor, Robertus Gaguinus, in opere suo compendiario de gestis regum Francorum: in uita Henrici regis Franciæ cuius tempore: Berengarius has contentionū turbas in ecclesia excitauerat. Vnde & ipse sibi conscientius q̄ multos corruperat sermēto pestiferæ suæ doctrinæ, qui necdū reducti fuerāt opera eius ad mentem saniorē: cum extremo decumbēs morbo sentī et uicinā mortishorā in die festo Epiphaniæ domini, hæc dixisse fertur: alludens ad latinā eiusdem solennitatis denominationē. Hodie mihi apparet dominus meus Iesus Christus: uel ad gloriam sicut spero, propter pñiam meam, uel ad damnationem, sicut formido: propter aliquę corruptiōnem, quos ad uiā ueritatis reducere non potui. Ut refert honorandus pater & doctor eximius, Ioannes Gerson: in sermone secundo de coena domini, qui est de pñia, circa eius finem. Utinam & n̄ qui nostra ætate sequuntur illum prius errantē: ipsius inducti exemplo, eundē sequantur & pœnitentē, atq; a suo errore plene resipiscant. ¶ Veruntamen non cōtendat hic quispiam: cum haereticis, ubi secundo aut tertio in abiurātam hæresim fuerint relapsi: indulgentius agendum esse & benignius, ut sq; ad pñiam recipiantur sine inflictione pœnæ corporalis: quemadmodum de Berengario factitatum esse, superior recensuit narratio. Siquidem eo tempore necdum constitutæ creduntur fuisse sanctio nes canonicae de puniendis extremo supplicio hæ-

Roberrus
Gaguinus

Ioan. Ger

EVCHARISTIAE I. 4

reticis: qui pertinaciter in suo persistit errore, aut
in illū semel abiuratu relabūtur, que tamē postea
ad improbab illorū coercendā peruicaciā: recte &
utiliter sunt decretæ. Illis igitur legibus, seuere in
hæreticos animaduertentibus, nunc standum est:
neq; priuilegium remissionis & ueniæ, uni indul-
tum: est ab alijs is consequentiam & communem
legem trahendum. Neq; quēpiam moueant Oe-
colampadij uerba; quibus in suo opusculo (de quo
in sequente capite diffusior erit sermo) erroris
huius infandi approbatorio, Nicolao papæ impo-
sturam factam ait: cum Berengarium abiuraret
anathematizare piām, ut inquit, sententiam, &
asserere impiam coegit. Qui etiam conciliū Ver-
cellense, Turonense & Romanum (in quibus dā-
nata est Berengarii sententia) indocta & improvi-
da blaterat: Ephesinumq; concilium, longe illis
doctius fuisse asseuerat. in quo tamen eadē asser-
tio etiā est cōfutata: ut postea ostendemus. Nam
id hæreticoꝝ propriū est, summos pontifices qui
eοꝝ dānarunt insaniam, floccipendere: & sacro-
sancta ecclesiæ cōcilia in euersionē improborū do-
gmatū ipsorū cōuocata, nihil facere, ut soli sape
re credantur: & cæteros oēs, doctrinæ titulo præ-
cellere. Est enim semper hæresi cōiuncta superbia;
atq; in superiores inobedientia, & contemptus.

Ioannem Viclefum, eandem hæresim circa
eucharistiam, etiam resuscitasse: quam & Oe-
colampadius & sui affectatores, hac itidem
tempestate renouare student. Ca.II.

Dinde circa annum ab aduentu domini in
carnem, millesimum & quadragesti-
num: Ioannes Viclefus multarum hære-
sum sator & propagator, hanc rursum

A 4

DE SACRAMENTO

Ioannes
Viclefus.

impietatem nagantem ueram corporis dominici
in eucharistia existentiam, penitus extinctam re-
uocauit in orbem, & quamplurimos ea peste ue-
nenosa contaminauit. Sed obuiatum est eius insa-
næ, per exactissimam sacrosancte synodi Con-
stantiensis censuram, quæ quinque & quadragin-
ta eius articulos in sessione sua octaua, seuerera ca-
stigatione damnauit, impietatis & uesaniæ plenis-
simos Quorum tres primi, ad hanc ptinent mate-
riam: & erroris huius perniciosi fermentum conti-
nent. hoc modo. Primus. Substâria panis materia-
lis, & similiter substâria uini materialis: manet in
sacramento altaris. Secundus. Accidētia panis non
manet sine subiecto: in eodē sacramento. Tertius
Christus nō est in eodē sacramento identice & re-
aliter, in propria præsentia corporali. Fuerunt & ij
de articuli cum cæteris oībus, decreto apostolico.
Martini papæ. 5, rursum cōdemnati, post cōsum
mationē prædicti Constâtiensis concilij, oīno con-
formiter ad acta illius octauæ sessionis. ¶ Cæteræ
hāc exitialem Viclefi doctrinā de sacrosancta eu-
charistia, doctrinali stilo copiose præclareq; cōfu-
tauit uenerādus pater & eruditioñis eximiæ Tho-
mas Vualden, doctor theologus & Carmelitanæ
religionis illustre iubar, in ope suo præclaro de sa-
cramētis, sub Mar. qnto, ædito, & post diligentē
recognitionē ab eodē, approbato. Nē pe a decimo
septimo opis illius capite, cōtinuo progressu sine
interpolatione ad caput usq; octogesimū sextum
eiusdem uoluminis, tot sanctorū patrū sententijs,
tot etiā sacraꝝ literarum testimonij, tot denique
rationibus elidit & cōuelliit hāc trium adductore
articulorū impietatem, ut nihil amplius requiren-
dū mihi uideatur, ad omnimodā erroris illius ex-

Thomas
Vualden.

FVCHARISTIAF I.

8
firuationem. Doctrinalem præterea determinatio-
nem, diuinæ scripture testimonijs, sanctorumq;
patrum & iuris pontificii authoritate multiplici
suffultam, sup eadem materia, catholice & uber-
tim conscripsit nostro seculo insignis eruditione
singulari uir, Gabriel Biel, in expositionis suæ su-
per canone missæ, lectione tricesimanona, & tri-
bus cæteris lectionibus proxime sequentibus.
Quæ profecto determinatio sufficere etiam debe-
ret cuique, pie in deum & sanctam ecclesiam affe-
cto, ad persuadendam huiusce rei ueritatem. Neq;
ipse post tam copiosa & recta aliorū scripta, ten-
tasse ea de re uerba facere, & calatum ad hæc
exaranda arripere, nisi hydra illa Lernæa incredu-
litatis in deum & illud sanctū sanctorum, rursum
uirulentum caput extulisset orco, & sibila dirade
disset, in multaq; animaq; exitium & perditionem
Verè ut illa, clavo syuiceræ ueritatis, telisq; ortho-
doxæ fidei & mucrone literario cōtundatur, cōfo-
diatur, ac iterimatur, mutuabimur a strenuis illis
duobus militibus interdum armia, & sagittas ex
illorū deprōptas pharetris iaculabimur in atq; ui-
rosæ illius hydre caput. Necq; uerebimur, & id
quocq; de nobis dici posse, q; sanctis apostolis dixit
æterna ueritas. Alii laborauerūt, & uos in labores
coræ introistis. ¶ Reduxit aut̄ hāc hydrā, seuera sa-
crosancti synodi Cōstantieni, cēsura, & apostolici de-
creti authoritate (ut mō dictū est) penitus elisam,
denuo in orbē Christianū superioribus annis Ioan-
nes Oecolampadius cum suis complicibus potissi
mū libri illius in publicū emissione, cui titulum in
scripsit de genuina uerborum dñi Hoc est corpus
meum, iuxta uetustissimos authores, expositione
Quem cum totum oculis perlustrarem, inueni in

A 5

Gabriel
Biel

Ioan. 4

5

Ioannes
Oecolam-
padius.

DE SACRAMENTO

eo ornatissimas uerborum phaleras ad concinhandū mendacium & uerba dolosa. sanæ uero doctrinæ religiosæq; pietatis nihil: imo plurimū erroris & impietatis in deum atq; ecclesiam, sanctam Christi sponsam, quā totam euertere nititur. Deprehēdi insuper & titulum prædictum fronti libri illius præfixum: mendacē prorsus esse, & fucum ostendare præclari cuiusdam opis, sed specioso uultu occultare fallaciam. illorū more cauponū: q; hederā exponunt ramumq; uirentē, quo designent bonū uinum uenale, sed suis uafis nihil nisi uapam cōtinent: aut acore corruptum, uenenoue illitum uinum. qd̄ ementibus exhibentes: tristē illis inferū interitum. Non n. genuina est illa uerborū dñi expositio, quam proponit Oecolamp. sed adulterina & obtorta. Negq; iuxta uetustiss. autores (ut iactitat) eadem est dominicorū uerborū explanatio: sed iuxta Berengarij & Vicle. insana deliramenta, quos in hoc negocio magistros seqntur & duces erroris.

¶ Quod ut dilucidius euadat oībus: attendendus est præcipue scopus ipse, quo tendat oīs eius sermo, & totius illius operis cōtextus. Is autē est: ut persuadeat oībus, illa dñi uerba. Hoc est corpus meum. nō secundum rei proprietatē, sed per tropum quendam & figurate esse dicta. eaq; tantumdem ualere; atq; si diceret. Hoc est figura corporis mei, uel. Hoc significat corpus meum. Ut secundum priorem interpretationē, ibidem corpus sumatur nō p̄o ipsa corporis substantia & yitate. sed tantummō pro symbolo siue signo corporis, ibi dem minime p̄ntis, Iuxta posteriorem uero expositionem: ab Oecolamp. assignatam (utraq; siquidem eaq; approbat & amplectitur: ut suæ assertioni consentaneam) uerbum est, nō substantiue ca-

EVCHARISTIAE. I. 6.

piatur, sed significatiue: tantundemq; sonet, atq;
significat. Et qm̄ magister sententiarum in quarti
sui libri, distinctio 10. & duabus proxime sequē
tibus, hunc perniciosum errorem perdocte & plu
risariam refellit, improbans illos merito: qui hæc
domini uerba: Hoc est corpus meum, uolunt in
eodem prorsus sensu accipi debere, sicut hæc Pau
li uerba ad Corinthi. Petra erat Christus, ubi ma
nifestus est omnium confessione, tropus, clareque
demonstrans: q; nequaquam simile putari debet
esse iudicium de hac & illa propositione: quoniam
diuersi omnino sunt generis, sugillat eundem Oe
colampadius amaris conuicijs: consarcinatorem
sententiarum ipsum appellans, & gnomologum
quē potius deberet pro assiduo illo labore, quo de
sudauit in uinea dñi per quadrifidū illius operis e
lucubrationem: præclaris extollere laudibus, ut et
facit uniuersus doctoꝝ uiroꝝ chorus, qui ingenue
fatetur totam candidatorum theologiæ posterita
tem plurimum illi debere: pro hoc ingenij sui mo
numento per celebri, studiosis relicto. Sed non de
miretur quispiam has Oecolampadij contumeli
as: quas eructat in uirum, doctrina & pontificali
dignitate spectatissimum, Petrꝝ Lōbardum. Pro
more siquidem id factitat hæreticoꝝ, acerbis pro
bris insectantium uiros eruditione illustres: q; in
sanis eoꝝ contradicere student & aduersari. ma
gnamq; famæ suæ, honoris ac laudis accessionem
factam putant: si alto super cilio cæteros contem
nant atque fastidian, quo glorioſius doctrinæ no
men apud imperitos sibi uendicent & arrogant.

Porro summa assertionis Oecolampadianæ **¶** Impia
in prædicto libro contentæ: hæc est. Post uerba **Oecolap.**
Sacratoria a fæcere rite prolata; nequaquam **de euchar.**
Sententia.

Pet. Lombardus

I. Cor. 10.

" "

" "

" "

DE SACRAMENTO

sub speciebus panis & uini subsistere uerum corpus & sanguinem Christi in eucharistia. sed solūmodo substātiā materialē panis & uini. sicut & ante illorū uerborū dñi prolationem, ibidē suberat. Neq; Christū ipsum re ipsa & corporali pñtia ibidem adesse, post dictorū uerborū pronunciatiōnē: sicut nec ante, sic præsens affuit. Ipsūque solum modo ad dexteram patris, secundum corporis assumpti ueritatem, cōsidere asti uit, & eē: nec alibi q̄ illic, q̄rārendū eundē esse aut adorādum. In sacramēto siquidē eucharistiæ (ait) tñ est Christus: uti in signo quodam & symbolo nobis relieto. ut cōtuentes illud, reducamur in memoriam acerbae passionis eius. quam in cruce pro nobis pertulit. feramur etiam hoc spectaculo in recordatiōnē effusiois preciosi sanguinis dñici. pro totius humani gñis redēptione in hora amarissimæ passionis eius, factæ. Addit & hanc insaniā, q̄ Chrūs in cœna nouissima nequaq; suum proprium corpus & sanguinem tradidit discipulis suis, secundum rei ueritatem & corporalem substantiam. sed tñmodo panem sacratum, q̄ esset monumentum sui corporis, pro ipsis in morte tradendi, q̄ uinum similiter sacratum, ijsdem tūc dedit, peculiariter ad illud officium, deputatū. ut esset memoriale & significatiuum sanguinis eius effundendi in remissione peccatorū. panēque illum et calicē a Christo tūc apostolis traditum, solum figuram fuisse, umbramq; & imaginem, sui corporis & sanguinis representatiuam. ¶ Proinde per uicaciter inficiatur in sancto altaris ministerio panem & uinum reuera conuerti in sacrum corpus & sanguinem Christi. quod tamen uniuersa per orbem terrarū conficitur ecclēsia fidelium. Trāsubstantiationis itidē

Impia Oe
colampa-
dij de Eu-
charistia.
sententia.

6

EVCHARISTIAE. I. 7.

nomen (sicut & rem ipsam) subsannat & abiicit.
quod tamen ecclesia catholica pie & religiose su-
scipit. Rursum sicut substātiā panis & uini ma-
nere in eucharistia post consecrationem sacerdo-
talem autumat, sine corporali Christi pñtia: ita et
accidentia utriusq; signi sacramentalis, suis tunc
inhabere subiectis & semper inesse perhibet. ridi-
culum id existimans & penitus explodendum, q
dicantur ibidem accidentia panis & uini sine su-
is subiectis existere. qđ nihilominus syncera fide
liū confitetur deuotio, & fides. Hæc est o candidi
lectores, bella illa & egregia doctrina Oecolam-
padiana: in illo opere, tā præclari tituli fucis ador-
nato, contenta. Quam si quis conferat ad tres il-
los articulos īpij Viclefi, iā olim (ut diximus)
damnatos, quid oro discriminis inter illam & hos
inueniet? Ut persuasum habeant oēs, in Viclefo,
& Oecolampadiū tanq; rediuiuum Viclefum,
fuisse cum suo hoc libro, a concilio Constantiensi
& Martino quinto, in spiritu condemnatum:

¶ Assertionis illius erroneæ de eucharistia,
consectatores, non modo anathematis cen-
suram incurtere: uerum etiam infideles ha-
bendos esse, q expressis catholicæ fidei arti-
culis repugnant.

Cap. III.

OVam detestanda v̄o et abominabilis
sit ea assertio, ab Oecolampadio rur-
sum in orbem inuecta, quæ abnegat
ueram sacri corporis dominici in eu-
charistia pñtia: demonstrant gra-
ues poenæ, ab ipso iure pontificio in hmōi temera-
rios assertores definitæ. Quare una hæc est, q sen-

Errores
Oecolam-
padij cir-
ca eucha-
ristiam.

DE SACRAMENTO

tentiae ex cōdicationis decer nūtūr subiacere, cōio-
neq; fidelium priuandideclarantur: per canonē il-
Lucius 5. lum Lucij tertij, q; in 5.lib. epistolā decret. tit. de
hæreticis. ca.ad abolendam.in hunc modū depro-
mitur. Vniuersos q; de sacramento corporis & san-
guinis dñi nr̄i, Iesu Christi: uel de baptismate, seu
de p̄ctōrum confessione, matrimonio, uel reliquis
ecclesiasticis sacramentis, aliter sentire uel docere
nō metuunt: q; sacrosancta Rom. ecclesia prædicat
& obseruat, & ḡnaliter quoscunq; eadē Romana
ecclesia, uel singuli episcopi per Dioceses suas cū
concilio clericor̄, uel clericī ipsi sede uacante, cū
concilio (si oportuerit) uicinor̄ episcopor̄, hære-
ticos iudicauerint: uinculo perpetui anathematis
innodamus. Hæc ibi: Atqui positionis illius exe-
crandæ, negantis corporalem domini nr̄i in sacra-
mento eucharistiae existentiam, obseruatorēs: !ō-
ptis, de sacramento corporis & sanguinis dñi no-
strī, q; sacrosancta Rom. ecclesia prædicat & ob-
seruat. Enim uero illa profitetur & inconcusse te-
net: per uerba consecratioia sacerdotis, panem &
uinum cōuerti in uer Ch̄ri corpus & sanguinem
finitaq; uerbore illoꝝ prolatiōe, protinus sub for-
ma panis & uini, p̄tis adesse domini nostri corpus
& sanguinem, secundū uerā eorundem substan-
tiam: ut sequentia dicta monstrabunt. Vtrunque
aut̄ hōꝝ: omnino denegāt pestilentis huius doctri-
næ defensores. Sunt igitur ipsi, iuxta dictam san-
ctionem canonicam, perpetuo anathematis uin-
culo innodati: donec ab errore illo nefando resipis-
cant. ¶ Secunda uero poena nec minus formida-
da, quam incurruunt addicti pertinacius huic pra-
uæ assertioni q; nunc discutitur; est, q; eo ipso infi-

delitatis sibi notam inhurunt, & tanque apostate a fide catholica (quā in baptismo susceperunt) hñdi sunt: & ut tales, nisi mature pedem reuocent, publice plectendi. Nempe quod uere Christi corpus secundum suā substantiā reuera cōtineatur sub specie panis: articulus est fidei, per unigenitum dei filium apostolis reuelatus, & in eloquijs euāgelicis atque apostolicis aperte traditus: ex quo sanctū euācharistiae faciamētum fuit a dño nostro in ultima cōena institutum. Quippe tres sacri euangelistæ, institutionē huius diuini sacramenti cōmemorant, necnon & deiloquus Paulus ad Corinth. scribens: uno ore testantur, Christum pane manibus suis accepto, & apostolis porrecto, dixisse: Hoc est corpus meum. Et B. Ioannes in euang. suo: uerba summæ ueritatis de excellentissimo hoc sacramēto in proposito dicta, recenset. præsertim hoc ipsum, quod panis quem daturus erat Chris: caro sua sit pro mundi uita. quod item manducans carnē eius, & bibens eius sanguinem, habeat uitam æternā: quoniam ipse, panis sit uitæ, & panis uiuus qui de cœlo descendit. At nonne hore quinque diuinorum scribare testimonia, omnino consonantia in re tam ardua, & sublimi: sufficiunt ad ingenerandam nobis fidem de hoc proposito? Quid. n. expressius audire: Iucidius dici poterit ad instruendum hunc fidei articulum: irrefragabilitantorum testimoniū & talium testimonio corroboratum? Est igitur ea propositio, haud dubie habenda ut fidei articulus: in scriptura contentus. Qui igitur eam repudiāt: impingunt in uerum fidei articulum. & tanquam ab negantes fidem, quam in susceptione lauacri regenerationis professi sunt: ob apostasiam ueniunt puniendi.

Verum hic instabit quispiam, hunc

Matt. 26.
Marci. 14
Luc. 22
1. Cor. II
Ioan. 6

DE SACRAMENTO

de sacramento eucharistiae articulum. nequaquam
cōtineri aperta enunciatione in aliquo trium sym-
boloꝝ fidei, ab ecclesia receptorum. utputa nec in
symboloꝝ apostolorꝝ, nec Niceno, nec Athanasij.
Et proinde ipsum habere nō deberi, tanqꝫ fidei ar-
ticulum, cum oēstales artículos complectatur ali-
quod illorꝫ trium symbolorꝫ, ut est sanctorꝫ oīm
sententia. ¶ Adhibenda illi est responsio. primum
hanc inualidam esse cōsecutionem, si quid aliquo
trium dictorꝫ symbolorꝫ non contineatur aperte.
protinus ipsum ut fidei articulum haberri non de-
bere. Nullum siquidem illorꝫ symbolorꝫ, expri-
mit Christum octauo post nativitatem die fuisse
circuncisum, a Magis deinde aderatum, in tēplo-
ꝫ præsentatum quadragesimo post transactū na-
talem die, & circa tricesimū x̄tatis ipsius annum
a Ioanne Bapt. ipsum fuisse in Iordanē baptiza-
tum. Nullum itidem eorꝫ symbolorꝫ, plane memi-
nit miraculorꝫ dñi nostri, necꝫ ingressus ipsius in
Hierusalem cum honoratissimo totius populi ap-
plausu; necꝫ lateris ipsius in cruce pro nobis mor-
tui apertione, effluxusque sanguinis & aquæ ex
himōi lateris cōfossione. Denicꝫ nec missionis san-
cti spiritus in discipulos dñi, decimo post glorio-
sum illius ascensionem die. sicut nec aliorꝫ multo
rum mentionem facit, in Euangelica narratione
plane expressorum. Attamen addubitat nemo,
quodque eorum quæ nunc explicata sunt: tanquā
articulum fidei habēdum esse. Et si quis cum per-
tinacia quodpiam illorum negauerit eundem tan-
quam hæreticum, infidelem & apostatarantem a fi-
de, censeri debere. qꝫ inficiari fuerit aggressus idि-
psum, quod Euangelica lectio, aut apostolicahis-
toria clariſſime aſtruit. Non igitur recte confici-

Obiectio nis dilutio

EVCHARISTIAE. I.

as, mysterium ueræ & substancialis præsentia do
minici corporis in eucharistia, non esse fidei articu-
lum: quis in nullo trium symbolorum ecclesiastis
corde aperte continetur. Insuper cum articulum fi-
dei dictum astruant autores non incelebres, quod ar-
ctet fideles omnes ad illum expresse credendum ex
publica ecclesiæ professione. quis hanc orthodo-
xam de eucharistia assertionem, quod in ea y' e Chri-
sti corpus continetur: addubitauerit secundum
hanc peculiarē rationem, articulum fidei dīci de-
bere; cum eam explicite credendam atq; tenendā
proponat ecclesia sancta: tum ex annua diei festæ
corpori dominico sacræ celebritate; summorum
pōtificum autoritate, instituta: tum etiam ex obli-
gatione suscipiendo quotannis sanctam eucha-
ristiam: adultis iudicata. tum deniq; ex obligatoria
lege audiēdi diebus festis missam, ecclesiastico de
creto sanctita: ut sequens apertius ostendet sermo.
Ad expressam itaq; illius fidem: tenentur omnes.
¶ Secundo, & id pro responsione illi prædictū ca-
uillum objectanti proponendum est: ipsum diui-
næ eucharistiae mysterium modo dictum, conti-
neri in illo symboli apostolorum articulo, quo profi-
temur nos credere cōmunionem sanctorum. Quippe
huiusmodi sanctorum communio, quæ ibidē cre-
denda proponitur: accipiēda est pro communica-
tione omnium fidelium in omni re sancta, siue fi-
dei, siue charitate, siue etiam in sanctis oratiōibus
atque operibus: sed maxime in participatione sa-
cramentorum, quæ potissima est Christianorum inter
se communio. Atqui inter omnia sacramenta, cō
munionis nomen præcipue & peculiari quodam
modo, sanctæ eucharistiae sacramento cōuenit: ut
quod cæteris perfectius fideles omnes ad unitatem

B

4

Quid per
cōionē san-
ctorum in
symbolo de-
signatur

DE SACRAMENTO

corporis mystici cōuniat atq; colligat. Quemadmodum sacratiss. pater Dionysius in principio 5.
capitis sui lib. de ecclesiast. hierarchia, plane testatur: inquirens primum, cur nomen cōionis, quod
alijs quoq; sacramentis omnibus commune est; ipsi sacramento eucharistiae singulari quadam ap-
pellatione asciscitur, ut cæteris excellentius atq;
frequētius: apud sacros autores cōmunio dicatur.
Cui quidem inquisitioni hanc adhibet responsio-
nem, eo ipso id fieri: qm̄ ipsum eucharistiae sacra-
mentum finis est & consummatio, perfectioq; et
cōplementum cæterorū sacramentorū. q̄ cum fide
libus ministrantur: per subsequentem illa ministe-
ria eucharistiae cōunionem perficiuntur atq; cō-
plētūr. Vnde efficax sumitur argumentū: ipsum
corporis dominici mysteriū, cæteris amplius &
consummatius, effectū cōunionis fidelibus tra-
dere. & ab hmōi integriore maioresq; cōunionis
efficiēdū & efficacia: nomen ipsum cōunionis,
proprie quodam mō & peculiariter eucharis-
tiæ sacramento attribui. Quemadmodū, inquit,
sacramentum baptismi: mō quodam speciali dici-
tur sacramentum illuminationis. qm̄ tametsi sa-
cramenta omnia fidelem animam diuinam illustrē-
gratia: hmōi tñ sacræ ablutionis mysterium, pri-
mi luminis cōsortium tradit, omniumq; diuinarū
illuminationum est principium. Idcirco ex effe-
ctu ipso: uerissimo illud illuminationis cognomi-
ne prædicatur. ¶ Astipulatur eidem & Damasce-
nus, in quarti libri sui de fide orthodoxa, capi. 14.
ita de sancta eucharistiā, loquens: Dicitur & com-
munio: & est reuera, q̄a cōunicamus per ipsam
Christo, & participamus eius carne & diuinitate
& quia cōicamus & unimur inuicē per illā, Nā

5
Damasce.

EVCHARISTIAE. I. 10

quia ex uno pane participamus omnes: unum corpus Christi & unus sanguis, & in unicem membra efficiuntur, con corporati Christo existentes. Omni igitur uirtute obseruemus: ne participemus participatione hereticorum, neque tributramus. Nolite nam sancta dare canibus, inquit dominus noster: neque seminare margaritas uestras ante porcos, ut non participes erroris & malae fidei eorum efficiamur: atque contra damnationis. Hac ille. Ex quibus liquido constat, quod sacra eucharistia principium atque primum locum inter sacramenta, sub nomine sanctorum communionis obtinet in symbolo apostolorum: ubi nos credere confitemur sanctorum communionem. Et ita articulum hunc de eucharistia: contineri in aliquo symbolo ab ecclesia receptorum, quaeque in ea publice solent proferri. quod propositae obiectio: plene satisfacere putetur, Porro quod in hac secunda responsione modo deductum est: eucharistiae scilicet mysterium sub eo comprehendi articulo symboli Apostolici, quo credere nos profitemur communionem sanctorum: diffuse monstrat & astruit uenerabilis pater, & doctrina theologica, maiorem in modum excellens, Thomas Vualden. in nonagesimoquinto capitulo operis de sacramentis.

¶ Demum tertio loco: & haec propositae obiectioni reddenda est responsio. fidem de conuersione panis consecrati in uerum Christi corpus, & de reliquis eam conuersionem consequentibus dei mirabilibus, in altissimo eucharistiae mysterio: apte explicari in decreto concilij generalis, sub Innocentio tertio Romae apud Lateranum celebrati: explicato in principio primi libri epistolarum decretalium, capitul. firmiter credimus. quod nonnulli, symbolum Innocentij tertij uocitant: & quar-

1. Cor. 10:

Matth. 7.

Thomas
Vualden,
6

DE SACRAMENTO

ti symboli habere locum asseuerant. Vbi in hunc modum, de diuino hoc sacramento: sermo contexitur. Vna uero est fidelium uniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino saluat. In qua, idem ipse sacerdos est sacrificium, Iesus Christus. Cuius corpus & sanguis, in sacramento altaris sub speciebus panis & uini ueraciter continetur, transubstantialis pane in corpus, & uino in sanguinem, potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Hæc ibi. Quibusq;dem uerbis, tota Oecolāpadij assertio de eucharistia, quam construere nititur, penitus euertitur & destruitur. Nam si corpus dominicum in sacra eucharistia sub speciebus panis ueraciter continetur, ut ibi nobis credendum illud ab eccl. sancta proponitur. nequaquam illic est corpus Christi ut in signo tamen, & umbratili figura. Et si panis per uerba consecratoria in uerbo Christi corpus transmutatur (quod addubitare, fidelium debet nemo, nam ita tenendum nobis esse, ibi catholicam decernit ecclesia) non manet ibidem post uerborum consecrationis pronunciationem substantia materialis panis, sed solum Christi sacratissimum corpus, sub specie panis integrum illic adest: accidentibus illius, sine subiecto diuina uirtute subsistentibus in eucharistia, ad nostram fidei consolidationem. ¶ Nec illud quempiam moueat Oecolāpadij improprium: quo confitentes transubstantiationem in superexcellente eucharistiae mysterio, & eo utentes nomine arcu nois ipsius rem admittentes, contemptim papistas appellat, nonnulli uero papisticos & interdu Romanenses. Nam id haec reticis peculiare est: apostolicam sedem, & eam ut par est reverentes, cōtumelij infectari, afficeret.

Innocentius III.

EVCHARISTIAF. I. II.

probris contra illud dñi uerbum in Exodo. Dñs Exod. 22.
 non detrahes: & principi populi tui nō maledices.
 Qm̄ enim nouis peruersor̄ dogmatum adinuenti
 onibus aut īā olim damnator̄ reuocatione: ab ec-
 clesiæ unitate se disseindunt atq; diuellunt, ut no-
 uam sibi constituant ecclesiam, imo conuenticu-
 lum & synagogam satanæ: non desistunt unq; aut
 uerbis aut (si datur facultas) etiā factis inimiciter
 eos persecuti, qui in sinu & gremio suræ matris spi-
 ritualis, s. ecclesiæ orthodoxæ permanentes: insanis
 eorum doctrinis aures patefacere nosūt. Quod in
 ueteri lege per Hismaelem persequenter Ilaac, et Gal. 4:
 per Esau, fratrem suum Iacob diutius odio graui Gene. 27
 insectantem: est designatum.

¶ Ex oblatione panis & uini per Melchise-
 dech, & immolatione agni paschalisch typici,
 recte colligi: in Sacramento Eucharistiae,
 Christi corpus uere cōtineri. Ca. IIII.

SED age rem ipsam propositam non ag-
 grediamur authoritate sacrarum literarū
 & rationibus inde sumptis primum ful-
 cire: & in sancta eucharistia sacratissimū
 Christi corpus ueraciter contineri, ostendere,
 & non tm̄ ut in figura & signo ibidē exis-
 tre: quemadmodū dicunt aduersarij. Quid uis autem
 ad eam rem cōprobandum, sola fidelibus sufficere
 deberet ipsa summæ ueritatis autoritas: cōtestan-
 tis frequenter in sa. scriptura, uerū suum corpus &
 sanguinem in sanctissimo eucharistiæ sacramēto
 contineri, cui solidæ basi innixa ecclesia catholica
 a spiritu sancto id edocita: inconcussam fidē illam
 semper tenuit hactenus, semperque tenebit. ut ta-
 men dilucidior euadat ipsa ueritas: ex limpido di-

B 5

DE SACRAMENTO

uinarum literar^e fonte latius eam deducamus. Et priore loco, ex sacra ueteris testamenti pagina de ductis utamur testimonij. Quo^r id primum occurrit: quod in genesi describitur de Melchisedech rege Salem, qui occurrēs Abrahæ patriarchæ, re uertenti ex cæde quatuor regum: protulit panem & uinum. Non quidem in sustentationem & alimentum ipsius Abrahæ & sociorum eius, ut qui dam autumant: sed in sacrificium quod tunc Deo excuso obtulit, in gratiar^e actionem pro uictoria ipsi Abrahæ contra hostes a deo præstita. Quod aperte insinuant uerba scripturæ sacræ, proxime sequentia: & redditia caussam cur Melchisedech panem & uinum protulerit. erat enim, inquit, sa-

Ibid. cerdos dei altissimi. Et ergo ut sacerdotali fungens officio: ex panis & uini substantia, deo tunc sacrificauit. At non opus erat afferre sacerdotalis ipsius muneris ibi rationem: si tantum protulisset panem & uinum tūc Melchisedech, in subministracionem uictus corporalis pro Abraham & sociis eius. cum id per quēlibet laicum & de media plebe uirum: æque imo cōmodius fieri potuisset. ut diligentissimus totius sacræ scripturæ iuxta sensum literalem expitor, Nicolaus Lyranus: ibi-

Nic. Lyr. dem recte annotat. Obtulit igitur tunc ipse Melchisedech, deo panem & uinum in sacrificium: qđ erat figura altioris alterius sacrificij, in h̄sdem rebus pane, s. & uino postea instituendi. Quēadmodum glossa interlinearis inibi hoc ipsum innuit, dicens: Hæc sacramenta nostror^e sacramentorum figura fuerunt. Et sacer Ambrosi. perhibet in libri sui de mysterijs initiandis, capi. 8. antiquiora esse sacramenta ecclesiæ qđ synagogæ, qm̄ prius p significationē utpote hāc oblationē Melchisedech

Ambros.

EUCHARISTIAE. I. 12.

repræsentata fuerunt & in sua figura demonstrata, sacramenta ecclesiæ sanctæ, præcipue sacramentum eucharistiæ, omnium longe præstantissimum, q̄ exhibitæ sacramenta synagogæ in multi modis oblationibus & hostijs, post datam legem per Moysen institutis. ¶ Et ipse dominus noster unigenitusq; dei filius, dicitur a deo patre, esse sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise dech: quoniam in suo (nouæ scilicet legis) sacerdotio, sacrificium solenne instituit, in quo corpus eius & sanguis uere immolaretur in sancti altaris officio, sub speciebus panis & uini, quemadmodum sanctæ eucharistiæ mysterium præfigurans Melchisedech: panem & uinum secundum substantiam, domino obtulerat. Itaq; secundum eumdem ordinem & ritum: Melchisedech & Christus panem & uinum offerunt, ille in figura & umbra Hic autem in ueritate, & multo sublimiore gradu. Confirmat sane id ipsum B. Hieronymus: exponens uersum illum psalmi centesimi noni, de sacerdotio Christi secundum ordinem Melchisedech, loquentem: in hunc modum. Hoc solum ergo interpretetur: tu es sacerdos in æternū, secundum ordinem Melchisedech. Hoc solum dicamus: qua redix erit, secundum ordinem Nequaq; sacerdos eris secundum victimas Iudaicas: sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salem, obtulit panem & uinum: sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, uerum panem, & uerum uinum. Iste Melchisedech, ista mysteria quæ habemus, dedit nobis. Ipse est qui dixit: Qui manduauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, habet uitam æternam. Secundum ordinem Melchisedech: tradi-

z
Psal. 109.

Hierony

Gene. 14.

Ioan. 6

B 4

DE SACRAMENTO

dit nobis sacramentum suū. Hæc ille: Cui astipulatur Cassiodorus: in eiusdē uersus expositione dicens: Hoc etiam(utpote sacerdotiū æternū: secundum ordinem Melchisedech) propheta promisit filio cōmemorat patrem Cui enim potest ueraciter & euidenter aptari: nisi dñō saluatoris qui corpus & sanguinem suū, in panis ac uini erogatiōē salutariter consecrauit, sicut ipse in euang. dicit: Nisi manduaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: nō habebitis uitā æternam. Sed in ista carne ac sanguine: nil cruenrū, nil corruptibile, mens humana cōcipiat, ne sicut dicit apostolus: Qui corpus domini indigne manducat, iudiciū sibi manducet, sed uiuificat icem substaniā atq; salutarem & ipsius uerbi propriam factam: per quam peccatorū remissio & æternæ uitæ dona præstantur. Quem ordinem p mysticam similitudinem, Melchisedech fūstiss. rex instituit: quando domino, panis & uini fructus obtulit. Cōstat em pecudū uictimas perisse, q fuerunt ordinis Aaron: & Melchisedech manere potius insti tutum, qd toto orbe in sacramentorū erogatione celebratur. Qd adhuc Iudæi non intelligunt obſtinati: cum eorum & sacerdos & sacrificia, de me dio probentur ablata. Hæc ille. At uero si in pane & uino consecratis iuxta Christi institutionem, nō uere & secundum substantiam cōtineretur Christi corpus, sed tantummodo ut in figura: quō tunc differunt panis & uinum oblata in noua lege secundum ritum legitimū ecclesiæ: a pane & uino oblatis p Melchisedech? Reuera, nullo modo. Nam utrobicq; secundum substantiam esset panis & uinum: & secundū figuram, corpus & sanguis Christi. Non esset igitur potior oblatio noui testamen

Cassiodo
rus.

Ioan. 6

1. Cor. II

Gene. 14.

Si in sancta eucaristia. quam oblatio Melchis-
dech, neq; hæc foret figura. & illa, ueritas qd omni-
bus ante dictis, & probatissimis sanctorum patrum
sententijs, prorsus repugnat. ¶ Insuper agnus pas-
chalis typicus secundum ritum Mosaicum quotan-
nis immolari solitus: figura erat oblationis Chri-
sti in cruce, pro totius mundi redemptione, de quo
ait apostolus: quod pascha nostrum, immolatus
est Christus. Ipse enim (ut sacrosancta concinit
ecclesia) uerus est agnus: qui abstulit peccata mun-
di, qui mortem nostram moriendo destruxit: &
uitam resurgentem reparauit. Quod si panis in alta-
ri rite consecratus, etiam solum sit figura corpo-
ris dominici in cruce passi. & non ipsum uerum cor-
pus: qd discriminis assignabitur inter agnum ty-
picum & panem sanctum uitæ aternæ? cum utrum
que horum duntaxat haberetur ut figura corporis
Christi etiam dominus ipse in ultima coena, cu
manducauit agnum paschalem: nō protulit sup
eu uerba illa. Hoc est corpus meum, scdm intelli-
gentiam Oecolampadij: id est, figura corporis mei
sed eo manducato, ad consecrationem panis azi-
mi se contulit: q; etiam secundum aduersarium, so-
lum est figura dñi corporis. Cum tamen agnus
ipse paschalis maior habeat conformitatē ad san-
ctam carnem dñi nostri immolatam in cruce, quā
ipse panis azimus quod & ueram habuerit agnus
typicus carnis substantiam. & de gñe fuerit uiuren-
tium. Quocirca tandem eo deuenietur, quod in ue-
teri lege non fuit sacramentorum virorum, & potissi-
mum mysterii eucaristiæ figura, & in noua le-
ge eorum exhibete ueritas, sed q; adhuc nūc in ipsa
figurarū ubra uersamur. Et quēadmodū de anti-
q; patribus dictū est a Paulo, q; oīa in figura con-

B S

Exod. 12.

I. Cor. 5.

DE SACRAMENTO

tingebant illis: ita & de nobis idem uere nunc di-
ceretur. Neq; uelum templi adhuc diruptū esset:
ut reserarentur nobis diuina mysteria, figurarum
in uolucro obiecta. sed uelamen illud, in toto legis
euangelicæ decui suū adhuc nostris obiectū oculis
foret: & in eadem cū priscis illis patribus cōditio-
ne uersaremur. ¶ Quinimmo cum figura ipsa ad
ueritatē, lege relatiuorū & correlatiuorū refera-
tur: si in euangelicæ legi tpe, non minus sit eius-
dem ueritatis, sc̄ corporis dominici, figura in eur-
charistia, quam in antiqua lege, in agno paschali:
consequens est necdum exhibitam nobis esse uer-
tatem ueristarum figurarū. quare etiā protinus
conficeretur, gratiam & ueritatem p̄ Iesum Chri-
stum nondū factam esse: sed adhuc adesse nobis fi-
gurarū umbras & imagines, & ita antiquæ legis
tpe, non fuisse figuræ mysteriorū noui testamēti:
q̄tum ad hanc eucharistiæ materiā. Cum em̄ fi-
gura & ueritas adiuicem referantur: perempto
eorum uno, perimitur & alteruz. Et nō solum id
habebitur, nullum nouæ legis ultra ueterem, esse
dignitatem & excellētiā: sed & inter illas duas
leges nullam prorsus esse discrepātiā, q̄n immo
eas adiuicem confundi & indistincte conuoluī:
idq; unum habere inter se cōe, quod ambæ figura
rū in uolucris obnubilentur. ¶ Neq; ea sufficit re-
 sponsio, ad subterfugienda hæc incōmoda: quam
assignant aliqui, agnum uidelicet typicū designat
se corpus Christi in cruce immolandū: panē uero
sacratum, nunc designare corpus eiusdē immola-
tum, iam diutius p̄acto ipsius sacræ passiōis my-
sterio, ipsumq; nos reuocare in memoriam illius
immolationis transactæ: & excitare in gratiaruz
actionem de tanto redēptionis beneficio nobis

Math. 27

4

Ioan. I

Obiectio
dilutio

EVCHARISTIAE I 14

exhibito. & idcirco latum esse discrimen significandiq; uarietatem; inter illa duo. Nempe quemadmodum pris corum patrum antiqui ritus, & eorum q; aduentum Christi in carnē sunt subsecuti, eadem a sacris autoribus dicitur esse fides: q; uis hi iam uenisse mundi redemptorem, & illi ipsum ueturum, religiose crediderint. haud secus & consimilis rōnis dici deberet figura, & ipse panis in eucharistia, & agnus paschalis Iudeorū: tametsi hic immolan dū in cruce, & illo immolatū repræsentares Christi corpus. ¶ Porro hæc oia incommodanihil facit Oecolampadi. & antiquæ legi plus a quo tribuens, nostræ uero, longe minus quam pars sit: demūlū huiuscæ materiæ ptractione ait. Panis autem noster, agno illorum spūalium non est preciosior, propterea non magis prædicandus neq; patriarchis, fideles nrī: beatiores, sunt, quos æquauit fides: non reddunt inferiores sacramenta. Hæc ille. Vbi spūales uocat prīeos patres: q; uberiori diuini lumis illustrati splendore, una cum figuris intellexerunt, & earum ueritatem, & qdñā futurum designarent. quales fuerunt sancti patriarchæ & prophetæ: sacerdotes legis piti. Verè omnino id falsum est, & a nullo sanæ mētis viro catholico admittendum: quod panis nost. uiuus q; de celo descendit & dat uitam mundo, non sit preciosior illo spūalium agno typico. cum ipso sit ille tanto eminentior: q;to cœlū est terra sublimius, & deus irrationali creatura supior, & proinde impropotionali laude magis quam agnus ille: prædicandus. Falsum est & illud quod subnectit, fideles nrōs quantum ad status ipsius legis conditionē: non esse beatiores iplis patriarchis & prophetis, cū plane dixerit in euangelio dominus

Ioan.6

DE SACRAMENTO

Luc. 10

discipulis suis, & in eorum persona, quibusque legis no-
uæ cultoribus. Beati oculi: qui uident quæ uos uide-
tis. Dico enim uobis. quod multi prophetæ & reges
uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt:
& audire quæ auditis, & non audierunt. Et quibus
fides illos nobis æquauerit, immo in unam coadu-
nauerit mysticæ corporis societatem: eos tamen no-
bis inferiores reddunt sacramenta, quantum ad
temporis ipsius rationem, & status utriusque le-
gis diuersitatem. Nam eorum sacramenta, uentu-
rum designarunt Christum, & mundi peccata
morte sua sublaturum: sub figurarum quodam
umbraculo. Nouæ uero legis sacramenta, iam
Christum in carne manifestatum prædicant, &
in cruce mortem passum, morte que deuicta redi-
uiuum in celo regnare. Quis autem diffitebitur
hæc sacramenta: illis esse potiora & perfectio-
ra? ¶ Demum pro antiquæ legis obseruatoribus
nimio permotus zelo Oecolampadius, graue suo
iudicio infert incommodum: consequens eos qui
astruunt, nouæ legis id esse priuilegium, quod in
eucharistia uere continetur Christi corpus. Sicut
(inquit) patres per corpalem cibum instrueban-
tur de spirituali: ita & nos quoque. Et sicut nobis
corpus Christi est panis: ita illis Christus erat mā-
na. Aut patribus & amicis dei dilectissimis & om-
niū sanctissimis denegatum fuisset: quod nunc in pol-
lutis impientissimorum hominibus tractari
vulgo dicitur, Hæc ille. Quippe omnimodā simili-
tudine quod prætenditur in istis duab. primis propo-
sitionibus: prorsus abnegamus. Quod enim illis
in figura tantū tradebatur: nobis in ueritate est ex-
hibitum. Necque absurdum arbitramur id admittre,
quod postremo colligit loco; ob solā conditiōnē

poris & status diuersitatem. quod debuerit figura ueritatem præcedere: & umbra lucem. Quod autem nouæ legis clarescente radio, impuri sanctam eucharistiam indignis attractent manibus: non ex ipsius est legis constitutione, quæ idipsum districte prohibuit, sed ex sola abutentium tam sanctis mysterijs pueritate. ex qua nullum sumi potest efficax argumentum: ad eorum quæ in lege nouæ Christus exhibuit, improbationem.

Per manna populo Israelitico exhibitum in deserto, necnon per panes propōnis ueteris testamenti, & panem subcineritum. He licet ab angelo subministratum: idem ostendit de ueritate corporis Christi in eucharistia, propositum.

Ca.V

Nunc ad alias transeamus antiquæ legis figuræ, p quas sanctorum patrum testimonio præsignificatum est angustissimum sacramenti eucharistiae mysterium: & ex illis ostendamus ueritatem corporis dominici substantialemque præsentiam, sub forma panis subsistere. Certe non diffidentur sacri scriptores, manna cælitus subministratum populo Israelitico in solitudine p quadriginta annorum curriculum: fuisse figuram sanctissimi eucharistiae sacramenti, nobis in hoc transitu per desertum huius mundi & peregrinatione nra, pro salutari uiatico relictæ. ut eius alimonia demus perueniamus in terram promissionis spiritualem: regionemq; uiuorum. Atqui figura nunq; accedit ad suæ ueritatis perfectionem: sed longo intra eam subsidet interuallo. Alioqui non figura denominari deberet, sed esset ueritas; omninoq; cum ea coincide

Exod. 16.

DE SACRAMENTO

ret. Igitur in ipsa eucharistia nō ē nuda panis materialis substantia, quemadmodū in manna: si est aliud longe sublimius mysteriū, substātia. s. uera corporis dñi sub spēbus panis delitescēs: in quam

Ambros.

2 præexistens panis materialis substantia est cōuerfa. ¶ Idipsum plane cōfirmat beatus Ambr. in li- de mysterijs initiandis, cap. 8. & 9: apposite cōfe- rēns manna illud Israeliticū ad sanctā eucharistiā longo uerborū contextu. quæ etiam adducūtur in uolumine decretorū: de consecra. dist. 2. ca. reuera mirabile. in hanc formā. Reuera mirabile est qđ deus manna pluerit patribus: & quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictū est. Panē ange- loꝝ manducauit hō. Sed tñ panē illū qui mandu- cauerunt: oēs in deserto mortui sunt. Ista aut̄ esca quam accipītis, iste panis uitius qui de cœlo des- cendit: uitæ æternæ substantiā ministrat. Et q̄cunq̄ hunc panē manducauerit: non morietur in eter- nū, quia corpus est Christi. Considera utrum præ- stantior nunc sit panis angelorū: an caro Christi,

Exod. 16. quæ utiq̄ corpus est uitæ! Manna illud de cœlo: hoc supra cœlū. Illud cœli: hoc domini cœlorū. Il- lud corruptioni obnoxium: si in diem alterę serua- retur. Hoc alienum ab omni corruptione quicunq̄ religiose gustauerit: corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit: tibi sanguis ex Christo. Illos ad horā satiauit aqua: te sanguis di- luit in æternū. Iudæus bibit & sitit: tu cum bibe- ris, sitire non poteris. Illud in umbra: hoc in uerita- te. Si illud quod miraris, umbra est: q̄zum istud, cuius umbrā miraris. Audi q̄a umbra est: q̄ apd patres facta est. Bibeant (inquit) de spūali, conse- quente eos petra. Petra aut̄ erat Chrūs. Sed nō in pluribus eorū complacitū est deo: nam prostrati

Psal. 77.

Ioan. 6

Exodi. 15.

I. corin. 10

sunt in deserto. Hæc aut̄ facta sunt: in figura no-
stri. Cognouisti potiora. Potior est em̄ lux q̄ um-
bra, ueritas quam figura: corpus creatoris, quam
manna de cœlo. Hæc Ambr. ¶ Quod si in eucha-
ristia dicatur esse duntaxat panis materialis sub-
stantia, negeturq; eius esse facta conuersio in ue-
rum Christi corpus: quid amplius aut maius habe-
bit id nostrū sacramentū, q̄ manna Israeliticum.
Immo uero: longe inferiore subsidebit dignitatis
gradu. Siquidē manna illud: de cœlo subministra-
batur in edulium filiorū Israel. Panis aut̄ iste ma-
terialis: de terra tantū nascitur, & ex terræ frugi-
bus conficitur. Angelorū quoq; ministerio: præ-
parabatur in uictū populo dei, idem manna. Pa-
nis uero materialis, quem dicunt aduersarij pma-
nere in sacramento eucharistiae: manibus tantum
humanis & arte pistoria formatur. Demū māna
illud, numerosæ populi multitudini ad uictū quo-
tidianum longo tpe sufficiebat. At panis ille ma-
terialis quem astriunt aduersarij: nequach̄ ita ad
alimoniam corporis sufficiens suggerit fomentū.
Itaq; in ipso manna: multa prædicantur dei uirtu-
te facta mirabilia opa. In ipso uero pane eucha-
ristiae, si negetur substantialis dominici corporis pñ-
tia; ne unū quidē miraculū assignari possit. Quo-
circa aut non fuit ipsum manna, eucharistiae san-
cta figura: aut maior est ipsius figuræ quam ue-
ritatis dignitas, si in ea non contineatur uere cor-
pus Christi. Quoru; utruncq; haberi debet graue
incōmodum: ex prædictis ostensum. ¶ Insuper pa-
nes propōnis, domino iubente singula quaq; heb-
domada tabernaculo exhibiti iuxta legem Moy-
si: etiam fuerunt figura quædam diuinæ eucha-
ristie. Et ergo minorē habuerūt dignitatem & ex-

1.corin.10

5

4

Leuit. 24

DE SACRAMENTO

cellentiam: q̄d panis noster domino cōsecratus, &
in altaris officio oblatus. Quid autē assignare pos-
ses discriminis aut altioris eminentiæ in pane illo
eucharistico q̄d in panibus propositiōis: si in utro-
q̄d eorum sola sit panis substantia, solidaque mate-
ria; aut quare nō erunt pluris faciendi panes pro-
positionis: q̄bus sol secundum legis institutum ue-
scabantur sacerdotes, aut occurrente necessitatis
articulo laici: a' mulierum cōsortio alieni? Eucha-
ristia autem: om̄ium, cuius scunḡ sint status & cō-
ditionis esui (mō legitima sint ætate: & seipso se-
cundum apostoli documentum rite probauerint)
adhibetur. ¶ Cæterum panes ipsos propositiōis,
figuram fuisse sacræ eucharistiae, & inferiori gra-
du collocari debere q̄d diuinum hoc altaris sacra-
mentum: ex ipso Hieronymo cognoscere prom-
ptum erit, q̄ in suis sup epistolam ad Titum com-
mentarijs id ipsum affirmat: circa loci illius in pri-
mo cap. expositionem. Sed hospitalem (subaudi
ex præcedentibus: optet episcopum esse) bono
amatorem, castum, iustum, sanctum. Verba au-
tem eius sunt hæc. Si autē laicis impatur, ut pro-
pter orationē abstineant se ab uxori coitu: qd de
epō sentiendum est, q̄ quotidie pro suis populi
pctis illibatas deo oblatus est hostias: Relega-
mus Regum libros, & iuueniemus sacerdotez Abi-
melech de panibus propositiōis noluisse prius da-
re Dauid & pueris eius: nisi iterrogaret utrum mun-
di essent pueri a muliere, nō utiq̄ aliena, sed cōiu-
ge. Et nisi eos audisset ab heri & nudius tertius ua-
casse ab ope coniugali: nequaq̄ panes, quos prius
negauerat, cōcessisset. Tātum autem interest in-
ter panes propositionis & corpus Christi, quantū
inter umbram & corpam, inter imaginem & uerita-

I.Reg. 21.

I.Cor. II

Titum. I.

I.Cor. 17

I.Reg. 21.

tem inter exemplaria futuror: & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quō itaq; mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia luctri, hospitalitas quoq; & benignitas, præcipue eē debent in episcopo, & inter cunctos laicos eminē tia: sic & castitas propria, & (ut ita dixerim) pudicitia sacerdotalis. ut non solum ab opere immundo se abstineat: sed etiam a iactu oculi & cogitationis errore, mens Christi corpus cōflectura, sit libera. Hæc Hierony. In quibus haud dissimulāter & adumbrate, sed apertissime, sacrosanctam eucharistiam uocat beatus ille pater: corpus Christi & sacerdotem sacra in altaris officio faciētem: testatur etiam corpus dñi nostri conficere. Qui aut id fiat: si in hostia cōsecreta tantum mō sit corpus dñicum tanq; in signo: maneatq; penitus ibidē eadem panis materialis substantia, q; fuit ante consecrationem, ut uult Oecolāpadius. ¶ Præterea, panis ille subcineritus quem excitatus a somno He lias propheta inuenit ad caput suū: eocq; (ut ab angelō fuerat admonitus) sumpto, ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus usq; mōtem dei Oreb: etiam secū dum sacros autores figura fuit & repræsentatio diuinæ Eucharistiæ, & panis illius sacratissimi (Christum dico) qui in utero uirginali sacratissimæ matris eius operatoria spiritus sancti uirtute formatus est: & sub nostræ mortalitatis cinere in cruce excoctus igne charitatis ardentissimæ & acerbissimæ passiōis. Qui etiam in edulium animæ sumptus, eam cōfortat cœlesti quodam uigore: & per totum uitæ huius decursum, quadraginta die rum spacio significatum, ambulantes in huius p̄tegrationis stadio & uia, demum, perducit usq;

C

2. Reg. 19.

DE SACRAMENTO

In mōtem diuinæ manifestatiōis: ubi uidetur deus deoꝝ in Sion, perpetuoꝝ uidebitur. Habet igitur panis ille subcineritus, Helix oblatus: profecto quiddam minus, qꝫ sancta eucharistia. Alioꝝ hæc, ueritas non erit: nec ille figura. Atqui si in ipso altaris sacramento post uerba cōsecratiōis nequaꝫ est secundū ueritatē corpus dominicum, sed solum in figura, & si sub ipsa panis forma nihil aliud, qꝫ substantia panis materialis continetur: quid(oro) maius habebit hoc sacramētum, qꝫ panis ille subcineritus cōmō uero, multo minus obtinebit. Nam panis ille, prophetæ oblatus, angelicis manibus fuit præparatus: rep̄teqꝫ exhibitus tantaꝫ sanctum dei uirginitate suffulit ac roborauit: ut quadragenariū cōficerit illius adminiculum ieiuniū, nec nō continuam tanti tpiis profectionem. Panis aut̄ ille, ad eucharistia uatum accōmodatus, si in eo ponas peracta cōsecratione substantiam panis permanere q̄ prius aderat, & illius formæ nequaꝫ subesse uerū dñi nostri corporis: pistoris tñmodo manibus conficitur & opera, neqꝫ ea suggerit corpori fortitudinem, ut tanti ferat tpiis inediā cum assiduo perfectionis exercitio. Quo circa si rationem figure & ueritatis, & utriusque testamenti habitudinem pēculatius attendamus nostrꝫ protinus super ueritate corporis Christi in eucharistia, conficietur propositum.

¶ Insuper in Deuteronomio, Moyses populo Israelitico diuinam erga ipsum beneficentiam & familiaritatem sincero explicans affectu, ait. Nec est alia nationem grandis, q̄ habeat deos appropinquantes sibi: sicut deus noster adest cūctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias iustaribꝫ iudicia, & uniuersam le-

Psal. 83.

Deut. 4

EVCHARISTIAE. I. 18

gem: quam ego proponam hodie ante oculos ue-
stros. Hmōi aut̄ diuina dignatio, condescendens il-
li populo benigna familiaritate donoꝝ prero-
gatiua: figura fuit eximiae condescensionis sua ad
nos per ineffabile incarnationis mysterium (qua-
do uerbum caro factum est, & habitauit in nobis
quādo itidem in terris uisus est Christus, & cum
hominibus conuersatus est) & p excellentissima,
maximaꝝ beneficia: in mysterio redemptiōis hu-
manæ morteꝝ sua & resurrectione, nobis exhibi-
ta. ut recte in prædicti loci iam citati expositione
annotat Nicolaus Lyranus. Est igitur quærenda
in hoc nouæ legis tpe, maxima dei ad nos appro-
pinquatio atqꝝ excellentissima: imo & qua maior
non possit assignari, ut ueritas ipsa suam figuram
ea superet qualitate & sorte: qua nouæ legis popu-
lus & status, ueteris ritus populum & conditio-
nem excedit. Atqui si postqꝝ perfecta humanæ re-
demptionis dispensatione aicendit Christus in cœ-
lum, non reliquisset nobis corporalem suam præ-
sentiam in superadmirabili eucharistiaꝝ sacramen-
to: non certe fuisset maxima & perfectissima ipsi-
us ad nos appropinquatio, qua adesset nobis dñs de-
us noster. Siquidem longe propinq̄ior & magis
continua esset eius ad nos condescensio & præsen-
tia: quando usqꝝ ad consummationem sœculi no-
bis etiam adesset secundū ueram corporis sui sub-
stantiam in excellentissimo Eucharistiaꝝ myste-
rio. Illam igitur appropinquationem summam et
affidiam non denegauit unigenitus dei filius & ue-
rus deus: sed plene exhibuit populo suo Christia-
no. Ut lōge potiore iure q[uod] populus Iudaicus, ipse
ex intimo cordis affectu procubens an̄ eminētissi-
mum illud sacramentum; uoce latabunda conci-

Ioan. 1.
Baruch. 3.

Nic. Lyr.

C

DE SACRAMENTO

nat cum pijs lachrymis. Nō est alia natio tā gran-
dis, q̄ habeat deos appropinquātes sibi: sicut deus
noster adeſt nobis. Adeſt, inquam, secundum ue-
rā uiuifici sui corporis pñtiam, uerus deus & ue-
rus hō. & secundum ueram sui preciosi sanguinis
substantiam. q̄ quotidie in sacro missæ officio of-
fertur deo patri pro nobis. ¶ Vnde & hoc ipsum
quod Israelitico populo pollicitus est dñs in Leui-
tico: iuxta hunc modū. Ponam tabernaculū me-
um in medio uestri: & nō abiſciet uos anima mea
Ambulabo inter uos, & ero uester deus: uosq; eri-
tis mihi populus. Ego dñs deus uester, qui eduxi
uos de terra Aegyptior̄, ne seruiretis eis: & q̄ cō-
fregi catenas ceruicū uestrar̄, ut incederetis e-
recti. Hoc ipsum, inquam, longe uerius in populo
Israel secundum spiritum, fideliumq; cōetu Chri-
stianismū profitentium, est cōpletum: q̄ in anti-
quis patribus, sub nube & umbra Mosaicæ legis,
diuersat̄. Posuit enim ipse dominus deus noster,
tabernaculum suæ diuinæ maiestatis & humanæ
substantiæ, in medio nostri: per hoc admirabile sa-
cramenti eucharistiæ mysterium. Et sub specier̄
panis & uini umbraculo, quasi regio quodam ta-
bernaculo delitescēs: ambulat ueraciter inter nos
per substantiam sui corporis præsentiam: seque-
spectandum nobis & attractandum, pientissime
exhibit. Ipse reuera est dominus deus noster, q̄ e-
ruit nos de potestate principis tenebrarum, cuius
seruituti eramus subiecti: quiq; confregit catenas
miserandæ nostræ captiuitatis, ut incederemus li-
beri & erecto in cœlos animo, assiduasq; libera-
tori nostro gratias ageremus: exemplo filior̄ Is-
rael, qui canticum laudis domino concinuerunt:
cum liberati fuissent de manu Pharaonis,

Leuit. 26

Exo. 15.

EVCHARISTIAE I. 19

¶ Ex uerbis B.Iob, diuersisq; psalmoꝝ & locis
& prouerbiorꝝ sententia etiam concludi ue-
ram corporis Domini nostri in sacramento
eucharistiæ, præsentiam. Cap.VI

Alia quoque diuinæ ueteris testamenti
scripturæ loca: manifestant rei propo-
sitæ ueritatem, ipsam, s. corporis dñici
substantiā: re ipsa in sancto altaris sa-
cramento contineri. Et primum: illud
beati Iob, in 31. cap. sui libri, uerbū. Si nō dixerūt
uiri tabernaculi mei: quis det de carnibus eius ut
saturemūr? Quem locum exponens S.Gregorius
in 22.lib. suorum mortalium, ait: Quæ nimirum
sententia: potest quoq; per mysterium ex uoce re-
demptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi,
de carnibus eius saturari: cupierunt, uel Iudæi, s.
persequentes: uel gentiles credentes. Quia & illi
moliti sunt corpus illius quasi consumendo extin-
guere: & isti esurientem mentem suam desidera-
uerunt quotidiano sacrificio de eius carnibus sati-
are. Hæc ille. Quam sententiam etiam sequitur
glossa ordinaria ibidem adducta: iſdem pene uer-
bis eam exprimēns. Ex cuius posteriore parte, di-
noscuntur gentiles in Christum credētes, magno
affecti fuisse desiderio: ut de corpore eius secundū
animam reficerentur. Atqui desiderium pauperū
exaudiuit dominus: & præparationem cordis eo-
rum audiuit auris eius, ut inquit propheta in psal-
mo. Et de Hæbræis in deserto potentibus alimo-
niā sibi a dñō ministrari: scriptum est, q; deside-
riū corrattulit eis: q; q; nō sunt fraudati a desiderio
suo. Q[uod]to magis decens fuit, & dñm nō fraudare

C 5

Iob. 31.

Gregori.

Psal. 9

Psal. 77.

DE SACRAMENTO

viros tabernaculi sui atq; per uer; fidem ascriptos
suæ familie, pio desiderio: quo expetuerūt sacro
Christi corpore saturari. Et hoc laudabile cōple-
uit eorū desiderium, qñ sacrū corpus suum & san-
guinem in uer; animæ cibum & potum instituit:
quo reficerentur n̄. qui tam syncero flagabant af-
fectu.

z

Psal. 22.

Augusti.

Cassiodo.

1. Cor. II

Rursum, in psalmo 22. diuinus propheta
deo de gratuita sacramentorum nouæ legis instituti-
one gratias agens, ait: Parasti in cōspectu meo mē-
sam: aduersus eos qui tribulant me. & calix meus
inebrians, q̄ præclarus est. Quem locū sacri scri-
ptores ad literam intelligendum putant, de sancto
eucharistiæ sacramento. Siquidē August. mēsam
hic interpretatur (ut annotat interlinearis expla-
natio) cōmunionem corporis Christi. Cui subser-
bit Cassiodorus his uerbis: in prædicti loci exposi-
tione. Ecclesiæ mensa: est beata cōmunicatio, co-
pulatio felix, saturitas fidei, esca cœlestis. Verum
istam mensam aduersus eos paratam esse manife-
stum est, qui in aliqua peruersitate demersi: ecce
siam dei suo grauiter errore contristant. de quibus
apostolus: Qui manducat & bibit indigne, iudici-
um sibi manducat & bibit, non disjudicans corpus
dñi: datum. s. ad remissionem peccatorū: & uitam
perpetuam possidendam. De hinc paucis interie-
ctis: subiungit de calice inebriante. Nouū munus
est sanguis dñi, quod sic inebriat ut mentē sanet,
ad delictis prohibens nō ad peccata pducens. Hæc
uinolētia sobrios reddit: hæc plenitudo malis euā-
cuat: Et qui illo poculo non fuerit repletus: æter-
na redditur egestate ieiunus. Addidit, q̄ præclarus
est (subaudi poculum) utiq; cum talia cōferat: ut
ad celorum regna perducat. De quo poculo: in Eu-
angelio dicitur: Qui biberit ex aqua quam ego de-

non sicut unquam, sed sicut in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Hæc ille: Quæ nequaquam de pane materiali: qui sit figura corporis Christi, aut de calice, uinoque secundū substantiam, quod sit solummodo signū sanguinis dominici: possunt intelligi. Quomodo enim mensa, tali instructa pane: dici posset parata in fidelium conspectu aduersus tribulantes eos? aut quo pacto calix uino materiali (quale ponunt aduersarij) oppletus: spiritu aliter ē inebriās, & præclarus denominari mereatur? Planum est itaq; in his prædicti psalmi uerbis, uerum C H R I S T I corpus uerumque sanguinem eiusdem insinuari: datum ecclesiæ sanctæ in sacramento eucharistia. Quod & Paulus Burgensis, in suis cii: ca eundem psalmum annotationibus: ita confirmat. Consequenter, inquit, sexto dicit. Parasti in conspectu meo mensam: scilicet communionem corporis C H R I S T I. Aduersus eos qui tribulant me: quia indigne sumentibus ob est. Qui enim manducat indigne, iudicium sibi manducat, primæ epistolæ ad Corinthios undeci mo. Quo quidem sacramento debite sumpto: caput, scilicet, mens sumentis, oleo læticiae, scilicet, gratia spiritualis impinguatur. Vnde sequitur. Impinguasti in oleo caput meum. secundum illud Ecclesiastis. 9. cap. Oleum de capite tuo non defici at. Quæ quidem mensa, in antiquis non habuit locum, nisi figuratiue. Exodi. 25. capite. ubi legitur de mensa posita in tabernaculo: super quam erant panes propositionis. Et sequitur septimo. Et calix meus inebrians: quam præclarus est, id est, Calix sanguinis Christi. qui sic inebriat recte sumentem q; dat oblivionem tenebrarum cogitationum. & sic quam præclarus est, Distinguit tamen mensam

Pau. Bur.

i. Cor. II

Eccle. 9

Exod. 25.

C 4

DE SACRAMENTO

& calicem: non quia diuersa sacramenta, sed quia
sub diuersis speciebus sumpta. Et inter ea interpo-
nit. Impinguasti in oleo caput meū. quia impin-
guatio mentis debite sumentium, oleo spiritualis
laetitiae: communis effectus est utriusqz. Hæc ibi.

Rursum. Versum hunc psalmi septuagesimise
ptimi. Et pluit illis manna ad manducandum, panē
coeli dedit eis: panem angelorū manducauit hō. ex
ponunt sacri interpretes de pane materiali dato sy-
nagogæ, in figuram panis super cœlestis & uiuifi-
ci, corporis s. domini nostri: exhibiti in ueritate i-
psi ecclesiæ in sacramento eucharistiaæ, ut benefi-
cium illud prius: fuerit præsignatio qdam benefi-
cij posterioris, longe amplioris. Siquidem B. Au-
gustinus in sua explanatione super psalmos: hunc

Augusti. locum explicans, ait: Qui mandauit nubibus desu-
per, & ianuas coeli aperuit: & pluit illis manna ad
manducandum, & panem coeli dedit eis, ut panem
Angelorū manducaret hō: qui cibaria misit eis in
abundantia, ut satiaret incredulos: nō est inefficax
dare credentibus uerū ipsum de cœlo panē, quem
manna significabat, qui uere cibus est angelorū.
Quod dei uerbum: incorruptibiles incorruptibi-
liter pascit. quod ut manducaret homo: caro factū
est & habitauit in nobis. Ipse n. panis, per nubes
euangelicas uniuerso orbi pluitur, & apertis præ-
dicatorum cordibus tanquam cœlestibus ianuis,
non murmuranti & tētanti synagogæ: sed creden-
ti & in illo spem ponēti ecclesiæ prædicatur. Cui
penitus respondet atqz concordat Cassiodorus: sic
eūdem prædicti psalmi locum exponens. Manna
interpretatur: quid est hoc? quod sanctæ commu-
nioni decenter aptamus. quia dum admirando ci-
bus iste pquiringitur; corporis domini munera de-

Ioh. II

Cassiodo.

claranrur. Addidit. panem cœli dedit eis. Quis est alter panis cœli, nisi Christus dñs : unde cœlestia spiritualem escam capiunt, & delectatione inæstimabili perfruuntur? Deniqz sic seqtur. Panē angelorum manducauit hō. Panis ergo angelorum, bene dicitur Christus: qā reuera ipsius laude pascantur: Neque em corporalem panem angeli manducare credendi sunt: sed illam contemplationem domini qua sublimis creatura reficitur. Verum hic panis in cœlo replet angelos: nos pascit in terris, illos contemplatione delectans: nos sancta uisitatione reficiens. Hæc ille Ecce sancti patres in huius loci explanatione, a figura ad ueritatem tendentes: per manna, panem cœli, & panem angelorum: intelligunt ipsum corpus dominicū: non figuram eius aut signum, ecclesiæ a Christo exhibitum. ¶ Ad hæc. Hunc psalmi octogesimi uersum, Et cibauit eos ex adipem frumenti: & de petra, melle saturauit eos. sacrarę literarę explanatores: mysterio etiā sancte eucharistie accommodant. Quippe Hieronymus locum illum edifferens: ait. Induxit eos in terram repromissionis: cibauit non manna ut in deserto, sed frumento quod cecidit, quod resurrexit. Hæc ibi: Illud autem frumentum, uerum est dñi corpus: quod cadens in terram mortuum fuit, sed demum tertia die factum est rediuium, & ad immortalitatem resurrexit. quo deus ipse cibauit suos fideles: & educare non desinit. & de petra Christo, melle diuinæ dulcedinis & exuberantiae gratiarum in eucharistia affluentium: saturauit eos. Neque ab eo intellectu discrepat Cassiodorus: phibens quod per adipem frumenti prophetas siue manna significat, siue corpus dñi Christi Adipē quippe dicimus: animalium pinguedinem cor-

C S

4
Psal. 80.Hieroni-
mus.

Ioan. 12

Cassiodo-
rur.

DE SACRAMENTO

pulenta. Quod nomen, ad frumentū abusivē translatū est, ut significaret ei interius aliquid inesse honestatē. Hæc ille. Quæ omnia, uero corpori Christi apte cōueniunt: nos aut̄ figuræ & signo, quale cōfingunt aduersarij. ¶ Adde q̄ in hoc psalmi centesimi tertij versu, ut educas panem de terra: & quinū lætificet cor hoīs: idem designari sacroſanctæ eucharistiæ mysterium testātur sacri autores. quandoquidem Hieronymus eundē interpretans locū ait. A terreni corporis agro quem a nobis assumpsit Christus: mysterium proferens cœlestis panis ac poculi salutaris, quo reficiatur ecclesia. Et paulo post, hanc explanans sequentis versus p̄ticulam. & panis cor hominis cōfirmat. subnectit. Ipse panis, ipse corda nostra cōfirmat: q̄ descendēs de cœlo, uitam tribuit mundo. Conionat eidem & ipse Cassiodorus: eam p̄ticulam. & uinū lætificet cor hominis. ita exponēs. Vīnum lætificat cor hominis: cum sacramētū fuerit in sanguinē domini Christi. Hinc nos inebriari licet: sicut scriptum est. Et poculum tuum inebrians: quam præclarū est. Ipsū est enim reuera merum, quod lætificat mentem: non qđ ad reatum uitiaq; perducat. Ebrietas sobria, satietas felix: quæ merito lætificare dicitur quia nihil ibi culpabile reperitur. Hæc ibi. In quibus, & uerum ipsius domini corpus: insinuatū ēē panis, de terra nostræ mortalitatis eductus. & uerū itidem eius sanguis: esse uīnum, humani cor-dis lætificatiū. De figura uero & horū symbolo: ne unum qđem uerbum hic profertur. ¶ Demū & hanc psalmi centesimi decimi (qui totus de sanctissimo eucharistiæ sacramento: secundum probatos expositores peculiariter intelligitur) particulam, escam dedit timentibus se, elucidans glos-

Psal. 103

Hierony.

Ioan. 6

Cassiodo.

Psal. 23.

Psal. 110

6

EVCHARISTIAE I. 22

sa: ibidem ait: Escam dedit, non carnalem: quæ & malis est cōmuniſ. ſed ſpiritualem: id eſt corpus & ſanguinē. Hierony. quoq; & Auguſtinus in eiusdem loci enucleatione: per eſcam inibi intelligunt panem qui de ccelo deſcendit. Deniq; Caſſio dorus circa eundem locum dicit: Sicut promiſſus eſt in ueteri teſtamēto dominus ſaluator: ita in no uo aduenire dignat uſ eſt, in quo eſca data ē timē tibus cum, id eſt cōicatio corporis & ſanguinis ſa tri, quæ eſt ſalus gentiū & remiſſio peccatorū. Sic ibi. Videre qđem & hic eſt, ſacros authores my ſterium ſanctæ euchariftiæ explicantes: non figu ram corporis & ſanguinis domini cū Occolam padio proponere, ſed iſpsum uerum corpus & ſan guinem Christi preciōſum nominatiſ exprime re. quod hæc: in illo ſuperexcellenti ſacramēto, ſe cundū eorū ſententiā ſolidamq; totius ecclesiæ fi dem: reuerā contineātur. ¶ In ſup hanc in prouerbijis diuinæ ſapiæ uocem: oīm ad ſui conuiuū pti cipationem, in uitatorium. Venite, comedite panē meum: & bibite uinū, quod miſciū uobis. expo nens ad Irām Nicolaus Lyranus. dicit eā, Christi (qui æterna eſt dei patris ſapiā) eſſe uocem: benig gniter uniuersos ita uocante. Comedite panē meum: id eſt corpus meū, ſub ſpecie panis exhibuitū. Et bibite uinū: quod miſciū uobis. id eſt ſanguinē meū ſub ſpecie uini: in quo admiſcetur aqua. Ab eadem itidem intelligentia nō diſcrepat Hierony. in annotationib; ſtriſ ſup eundem prouerbiorū locum dicens. In pane, diuina eloquia: in uino mixto, coniuncta in unam Christi personam, deitas & humanitatis eius natura exprimitur, ut ſu pra dictum eſt. Vel certe in pane, corporis iſpi es; in uino mixto, ſanguinis ſacrolancti myſteriū

Caſſiodo:

7
Præter. 9

Nico. Ly.

Hierony.

DE SACRAMENTO

(quo in altari, mēsa uidelicet eius, satiamur) ostēditur. Sic ibi. inuitamur itaque prædictis æternæ sapientiæ uerbis: non ad figuram corporis & sanguinis dominici. sed ad ueritatem utriusque secundum substantiam, sumendam. Postremum in libro Sapientiæ, Salomon beneficium quotidianæ alimoniae populo Israelitico a deo impensum in deserto, commemorans: ait. Angelorum esca nūtriri iussisti populum tuum: & paratum panē de cœlo præstisti illis sine labore, omne delectamētum in se habentem, & omnis saporis suauitatē. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam quod in filios habes, ostendebas: & deseruiens uniuscū iusquæ uoluntati, ad quod quisquæ uolebat conuertebatur. Quem sane locum glossa ordinaria illic explicant: & a ueteris legis figura ibi proposita, transferens se ad ueritatem rei, in noua lege exhibitam & symbolo mannae præsignatam: ait. Manna significat panem qui de cœlo descendit: & dat uitā pro mundi uita. Hæc ibi. Hic aut̄ sup cœlestis panis & hæc sanctissima caro: uero est Christi corpus, quod in uenerabili eucharistiæ sacramento re ipsa continetur, non aut̄ duntaxat tantum in signo. Occurrent denique studio lectori & alijs plerique ex sacra ueteris testamēti pagina loci: eandē ueritatē: quā elucidare paramus, astruētes. una cū sacro*re* authorum expositionibus: inuolucra figurarum illius prisci temporis, ad reuelatā nouę legis lucem & detectiora sacramēta, referētibus potissimum in psalmo quarto. Hieremiacū tricesimoprimo capitulo. Malachiæ itidē primo, & denique Zachariæ nono capite. Quos quidē locos alioꝝ diligentiæ disquisiendos relinquimus; ad ulteriora progredientes.

Sap. 16

Iean. 6

EVCHARISTIAE. 29

¶ Ex euāgelica lectione, clare etiā demōstra
ri vītate corporis & sanguinis dñi: in sacro
sancto eucharistiæ mysterio. Cap. VII

In noui uero testamenti scriptura, multo a-
pertius habetur testimonium de uera cor-
poris domini nostri existentia secundū rea-
lein præsentiam & substantiam, in eucha-
ristia: quā in ueteris instrumenti pagina. qm̄
discussa iam figurarū nube & opacitate per adūē
tum Christi: ueritas lympidius illuxit mūdo, re-
ferataque sunt clarius alta fidei mysteria: quæ pri-
us sub figurarum integrumentis delituerant. Et
primū idipsum quod asseuerare constituimus: di-
lucide colligitur ex ea particula orationis domi-
nicæ, apud Matthæum sexto capite posita. Panē
nostrum supersubstantiale: da nobis hodie. Vbi
per panē supersubstantiale: non recte accipitur
panis materialis, qui transit in alimoniam corpo-
ris (quoniā is nequaq; supersubstantialis est: sed
sublunarīs & terrestrib; sed panis supercelestis &
uiuificus: uerum scilicet Christi corpus, nobis re-
lictum in animæ nostræ cibum. Quod in prīmis
glossa ordinaria testatnr: ibidem dicens. Hic est
panis uiuus qui de cælo descendit: cuius naturæ
sublimitas super omnes substancialias est Consonat
illi & Nicolaus Lyranus: eundem locum de sacro
mento eucharistiæ exponens. Sed & beatum Hie-
ronimū audiamus: in eiusdem loci enodatione,
qui post enarratas diuersorum interpretum illi-
us propositionis petitoriae traductiones, subne-
cit. Quando petimus ut peculiarem uel præcipu-
am nobis deus tribuat panem: illum petimus qui
dicit, Ego sum panis uiuus: qui de cælo descendit

Matth. 6.

Hironi.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Accedit eidem & Ambrosius in libro quinto de sacramentis: capite quarto, ubi breue totius orationis dominicae constringit explanatione dices. Memini sermones mei: cum de sacramentis tractarem: dixi uobis, quod ante uerbū Christi, quod offeratur: panis dicatur. Vbi Christi uerba deprōptas fuerint: iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica, quae postea sequitur: ait. Panē nostrū: Panem quidem dixit: sed επιδοτοπ dixit, hoc est supsubstātiālem. Non iste panis est quadrit in corpus: sed ille panis uitæ æternæ, q̄ animæ nostræ substātiām fulcit. Ideo græce: επιδοτοπ dicitur. Hæc Ambrosius ibidē. Omniū itaq̄ hoꝝ, & aliorū complurium (quos breuitati studentes hic omittimus) sententia: in eo apud Mattheum loco designatur sanctissimū eucharistiæ sacramentum. & p panē supsubstātiālem: ibidē accipi debet uero Christi corpus, qui est panis uit. & ¶ Quinimmo & beatus Cyprianus in tractatu suo de expositione orationis dominicanæ: hanc eius particulam, panem nostrū quotidianum da nobis hodie: apud Lucā, expressam. primo exponit de pane sancto uitæ & salutis æternae, scilicet uero Christi corpore: quod in sacramento eucharistiæ nobis est relictum. Quā etiam intelligentiam: sanctus Ambrosius in sui libri de sacramentis loco iam citato, & August. in secundo libro de sermone domini in monte (ubi petitiones orationis dominice: singulatim enucleat) & complures alij non cōtemnendi authores: sequuntur & assignant. Non igitur in illo sacratissimo eucharistiæ mysterio manet post consecrationem panis materialis & frumentarius: qui tñ sit figura corporis dominici & signū, ut uolunt aduersarij; sed

Ambros.

Cyptian:

Lucæ, II.

Ambrosi.

EVCHARISTIAE.

24

vere subsistit ibi secundū propriā substantiā: cor
pus Christi. ¶ Præterea Matthæi vicesimo sexto
capite scriptū legimus, q̄ ipse dominus noster in-
stituens hoc admirabile mysteriū: acceptū panē
benedixit & fregit. deditq; discipulis suis dicens.
Accipite & comedite: hoc est corpus meū. Quod
non significatiue intelligendū ē, aut figuratiue:
manifestat ipse Hierony. in commenrarijs suis su-
per Matthæū, prædictum locū ita explicēs. Post
q̄ typicum pascha fuerat impletum, & agni car-
nes cum apostolis comedederat: assūmit panem qui
confortat cor hominis, & ad uerū paschæ trāsgre-
ditur sacramentū. Ut quō in præfiguratione eius,
Melchisedech dei summi sacerdos panē & uinū of-
ferens fecerat: ipse quoq; ueritatem sui corporis
& sanguinis repræsentaret. Hæc ille. Exhibuit ita-
q; dominus, teste & assertore Hieronymo, in cœ-
na illa postrema ueritatem sui corporis, apostolis:
non figuram aut signū tantūmodo. Qd & de pre-
cioso eius sanguine: ex eius dē euangelistæ litera,
liquido constat. Subdit em ibidem, quod Christus
postea accipiens calicem: gratias egit, & dedit di-
scipulis suis dicens. Bibite ex hoc oes. Hic est enī
sanguis meus noui testamenti: q pro multis effundit
detur in remissiōem peccatorū. Certe sanguinem
dominicū, secundum substantiā ueritatem dei
traditum suisse discipulis in calice: conuincit apte
adiūcta illa particula. qui pro multis effundetur.
quæ non nisi de uero sanguine secundum rē ipsa;:
potest intelligi. Nunquid enim in cruce, symbolū
tanum signumq; sanguinis effusum est in remis-
sionem peccatorū: & non uerus ipse domī nostri
sanguis? Quis(oro) usq; adeo demens est & mente
captus; ut dicat in cruce, uini esse duntaxat factū

5 Math. 26

Hierony.

Gen. 14

DE SACRAMENTO

effusionem e corpore Christi, quod repræsentaret
ipius sanguinem, in precium nostræ redemptio-
nis? Tunc enim non uera fuisset sanguinis effusio
in hora passionis eius: sed phantastica tantum &
apparens, quare nec uera fuisset nostri redemptio-

⁴
Mar. 14.

Theophi-
lus.

Ioan. 6.

⁵
Lucæ. 22.

¶ Sed nunc ad Marcum euangelistā transeamus:
qui in decimo quarto sui euangelij capite, ijsdem
pene uerbis cum Matthæo, describit prīmam au-
gustissimi eucharistiae sacramenti sub utraque
specie institutionem. In cuius loci expositione:
Theophilus explicans hæc domini uerba. Hoc
est corpus meum. ait. Hoc etiam, quod nūc do: &
quod nunc sumitis. Non autem panis, figura tan-
tum corporis Christi est: sed in proprium corpus
Christi transmutatur. Nam dominus ait. Panis
quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Sed
tamen caro Christi non uidetur: propter nostra cō-
suetudinem. Panis enim & uinum: de nostra cō-
suetudine est. Si uero carnem & sanguinem cer-
neremus: sumere non sustineremus. Propter hoc
dominus nostræ infirmitati cōdescendens, speci-
es panis & uini conseruat: & panem & uinum,
in ueritatē suæ carnis cōuertit & sanguinis. Hæc
ille. In quibus manifeste negat, panem a Christo
suis porrectum discipulis, fuisse figuram corpo-
ris Christi; sed sub speciebus illis uisibilibus, ueri-
tatem dominicæ carnis re ipsa contineri. ¶ Audia-
tur deinceps & beatus Lucas, qui in uicesimo se-
cundo capite sui euangelij, idem recenset admira-
bile mysterium: commemoratque dominum no-
strum in traditione panis sacri dixisse discipulis
suis. Hoc est corpus meum: quod pro uobis datur
id est, traditur in mortem. Sed nunquid figura cor-
poris dominici (utpote panis materialis secundū

EVCHARISTIAE I. 25

Oecclāpadiū: representā corpus Christi passū) tradita est in mortem pro nobis, & affixa cruci? Phātestica certe tūc fuisset & nō uera. Christi pa ssio: apparīsq; tñ & nō existēs, q; summe est bla sphemū. Subiecta igitur ea particula, q; prouobis datur plane indicat sermonē illic haberi de uero. Christi corpore; & tunc discipulis tradito, & pau lo post crucifi xo . Haud aliter cū in porrectione calicis benedicti, refert idē scriba cælestis: dñm su is dixisse discipulis. Hic est calix, nouū testamen in sanguine meo: q; pro uobis fundetur. p subiectā hāc de effusione sanguinis futura sētentia; clare p aefacit , dñm nostrum de uera sui sanguinis sub stantia fuisse locutū, & nō de eius figura aut signo scilicet uino materiali . Vnde uenerabilis Beda in suis sup̄ Lucā cōmentarijs: hunc euāgelij locū elu cidans, ait. Fin itis paschæ ueteris solēnij, q; in cō memoratiōne antiquæ de Aegypto liberationis agebantur: transiit ad nouū: q; in suæ redemptio nis memoriā , ecclesiā frequentare desiderat . Ut uidelicet pro carne agni & sanguine , suæ carnis sanguinisq; sacramētū in panis & uini figura sub stituens: ipsum se esse mōstrarer, cui iurauit dñs & nō penitebit eū, tu es sacerdos in æternū: sectū dum ordinem Melchisedech. Frangit & porrigit ut ostendat sui corporis fractionem, non sine sua sponte futurā. Agit gratias de ueteribus termina tis: & nouis incipiendis. Hæc ille'. At quō termi nata erāt uetera: si tūc Christus suis discipulistā tum tradidit figurā & signū sui corporis & san guinis. Nōne tūc adhuc sub figura & in uolucro tra didisset ipse sua sacramēta? q; eo ipso nequaq; fuisse Iudaicis sacramētis supiora & potiora: immo eadem prorsus cū illis, umbratica, s, & figuralia;

D

Ibidem.

Beda.

Psal. 109.

DE SACRAMENTO

Quomodo etiam in illa cœna nouissima, inchoata erant noua sacramenta: si illa itidem data suffissent tantum secundum figuram, & non ueritatē. Ecce cum iam teneamus syncærā regē sacratissimā & meram ueritatē, & in luce uersemur euā gelicæ perfectionis: redigit nos denuo Oecolampadius ad sacramenta Iudaica, & in umbras atq; figuræ antiquæ legis rursus nos deuoluit. ¶ Accedat insup istis & quartus testis fidelissimus, diuiniloquus scilicet Paulus: qui in primæ ad Corinthios epistolæ suæ undecimo capite, candē cōmemorat huius altissimi mysterij institutionē. Et accepto qdem pane: dominū dixisse refert. Hoc est corpus meum: qd pro uobis tradetur. Quod certe uerbū: nō nisi de uero eius corpore secundū substantiā, potest intelligi. cū nō sit ipsum corporis figurale signū: in morte pro nobis traditū. Eadem quoq; ratione, & uerba dñi: in porrectione calicis tunc prolata, & a Paulo ibidē descripta. utpote. Hic calix: nouū testamentū est in meo sanguine: substantialiter ibi discipulis exhibito. Tantudem enim illa ualent: atque si dixisset. hic calix est meus sanguis, siue continet meum sanguinem: in quo effundendo confirmatur nouum testamentū. Atq; non est facta noui testamenti confirmation: in effusione signi siue figuræ ipsius sanguinis. Neque igitur tale sy mbolū atque repræsentationem continebat ille calix: sed ueram sanguinis substantiā.

¶ Porro his quatuor testibus fide dignissimis modo adductis, conscriptum est hoc domini nostri testamentum. ante quidem promissum his uerbis, a pud Ioannem ante prolatis. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi uita. quibus non suæ cas-

6 Cenne. II.

Ioan. 6.

nis figuram, sed substantiam se daturum fidelibus
pollicitus est in testamentum aeternum. Deinde uero
illud est exhibitum a Christo, sub ipsum uitae suae
exitum: cum esset ipse nostrae redemptionis myste-
rium pro morte crucis consummatus. Testamentum
in qua: de quo sic loquitur propheta in psal. Man-
davit in aeternum testamentum suum. Et rursus. Me-
mor erit in seculum: testamenti sui. In quo admira-
bili testamento, ipse dominus qui fidelis est in om-
nibus uerbis suis, & sanctus ac iustus in omnibus
opibus suis: sacratissimum suum corpus & sanguinem
secundum substantiam, in memoriam suae passionis
nobis reliquit. At uero Oecolapadius & sui affecta-
tores, hoc rescindere & sublegere moliuntur te-
stamentum & alterius omnino commentitium suppone-
re, quo non corpus dominicum & sanguinem: sed am-
bo & figuram & signum tantummodo, legatum ecclae-
siae sanctae contendunt. Quod si quis in priuato ne-
gocio subdititium aut supposititium subjicere stude-
ret testamentum, uero atque legitimo clanculum subla-
to: graui profecto foret poena multitudinis, ob fraude-
datum testatoris ultimam uoluntatem. Quale igitur
censi debet piaculum, & quam acerbo dignum sup-
plicio: quod testamentum altissimi. morte unigeniti
filii dei confirmatum, hi corruptores ueritatis
& falsarium subducere nituntur toti ecclesiæ, & al-
terum adulterinum uafroque confictum ingenio:
in illius locum clandestina fraude supponere? Cer-
te totus in eos Christianus orbis consurgere debe-
ret, & tantæ impietati debitas penas ab ipsis ex-
poscere: quoniam & in testatorem ipsum & in eos oes-
quibus tantum munus testamento est legatum, su-
pra modum sunt iniurij & contumeliosi.

D 2

Psal. 110

Psal. 144

DE SACRAMENTO

¶ Verba Christi, in sexto euāgeliū beati Ioannis capite dicta, de mandatione carnis eius: recte intelligi posse de sumptione sacramentali corporis ipsius, & non tantum de spirituali.

Cap. VIII.

Sextum præterea euāgeliū secundū Ioannem caput, continens sublimen illum & præclarū domini nostri sermonē de pane illo uitali & superadmirando: multis in locis manifeste prodit & comprobat, in sancto eucharistiae sacramento uerum corpus & sanguinem Christi contineri secundum ipsā rei substantiam, & non solam figuram. Quod sane dilucidius euadet: si modo ante monstrauerimus, illa domini nostri uerba inibi descripta, etiam recte intelligi posse iuxta literalem sententiam de mandatione sacramentali, & (ut ita dixerim) reali corporis dominici: & non tantum de spirituali, ut contendit Oecolampadius. Qui uidens ex eo loco ualida contra se posse sumi argumenta ad comp̄ probandam irrefragabiliter corporis Christi in eucharistia ueritatem: ut illa declinet atque subterfugiat, hunc unum obiectat clypeum omnia illa saluatoris nostri uerba ibidem p̄folata, tantummodo intelligi debere de spirituali corporis & sanguinis domini sumptione: per intimam mentis devotionē, diuinæque gratiæ susceptionem ac unionem cum deo. & non de sacramentali eucharistiae acceptance: per exteriorem mandationem aut haustum. Quod tamen a uero prorsus alienum esse, facile p̄cipiet: q̄sq̄s antecedētia illius capitatis acta, & cōlequētia Christi uerba, apte cōcinnauerit. ¶ Siquidē prius cibo corporali; magnā ho-

Ioan. 6

EVCHARISTIAE. I. 27

minū multitudinē , diuina uirtute Christus satia
uerat in deserto . Deinde audios adhuc illus cibi
& nihil sublime in eo facto attēdetes: cœlesti ma-
gisterio ipse legifer noster & doctor optimus,
subuexit ad contemplationem & desiderium ci-
bi illius sup̄celestis. quasi eos a carne ad spiritu^z
a terra ad cœlū: a corpore ad mentē, traducens ac
euehens. Quēadmodū & ante, mulierem Samar-
itanā anagogica manuductione ab aquæ corpo-
ralis usu: ad spiritualis aquæ diuīę gratiæ notio-
nē & desideriū, trāssferre studuerat, Nō esset autē
huiusmodi assur rectio a cibo corporali & terre-
stri ad spiritualē cibū atq; cœlestē dñici corporis
cōcinnā & cōueniēs: nisi in eo sermone intelliga-
tur fieri mētio de mādicatione sacramētali diuī-
næ eucharistia, ut hoc mō, cibo mortali corporis
respōdeat immortalis aīæ cibus longe omniū ex-
cellētissimus & dignissimus. Adde, q; in toto il-
lius sermōnis cōtextu nihil occurrit: qđ apte non
possit accommodari manducatiōi sacramentali,
absq; obtorta alicuius loci inuersione aut uiolen-
ta expositione. Siq; uero cōtendat, omnia illic dī
cta, solū de spirituali sumptione illius sacramenti
intelligi debere: cogetur pleraq; ibi posita ad sen-
sum trahere quasi literæ repugnantē, neq; tantam
inueniet sententia, inter se cohārentiā & concin-
nitatem: quantam comperiet, eas etiā adaptando
sacramentali sumptioni . Quō enim hæc senten-
tia(ut alias multas prætermittamus;ibidem scri-
ptas) caro mea uere est cibus: & sanguis meus ue-
re est potus, similiter & hæc. Panis quē ego dabo
caro mea est pro mūdi uita, accōmode ad aliū ci-
bū & potū qđat adaptari: qđ ad sacramētale? Qua-
lis aut̄ est cibus; talis est & eius mādūcatiō. Ad 3

Ioan.4.

Ioan.6

D 3

DE SACRAMENTO

hæc, Orthodoxi patres doctrīa celeberrimi, H̄ie
ronymus, August, Ambro. Gregorius, Chryso-
stomus, Cyrillus, Alexandrinus, Nicolaus Lyra
nus, Rupertus Tuitieñ. Theophilactus, & alij cō-
plusculi: locum illum et angelicum explicarūt de
manducatione corporis Christi sacramentali, & nō
solum de spūali. Quidn̄ igitur eorū sequemur ue-
stigia in huius uiae peragratione: & gressibus illo
rum insistemus? Quisq̄s enim illos imitari p̄git:
nec eū malus auferet error, nec in præcipitia aut
diuerticula prauorum dogmatum abducet. ¶ De
niq; ecclesia sancta, authoritate sua (quaē grauissi-
ma apud oēs haberi debet) approbat hanc intelli-
gentiam uerborū domini illic positorū, de sacra-
mentalī manducatione. cum in officio ecclesiasti-
co, in solemnitate uenerabilis sacramenti eucharisti-
cæ decantari solito, & iam olim publico consen-
su recepto: euangelium & alias eiusdem officij p̄-
tes, ex eo desumit loco. quæ minus congruenter
adaptarentur illi celebrati: si non accommodarē-
tur sacramentali sumptioni. In officio itidē missæ
pro defunctis, plerunq; ex eo Ioannis capite desu-
mitur euangeliū: quod nullam haberet ad rē subie-
ctam congruentiam, nisi intelligatur de sacra-
mentali sumptione, qualis fit in missæ pro defunctis
mysterio. ut intelligatur celebratio illa ac oblatio
diuini sacramenti: non mō uiuis, sed & exemptis
hac uita plurimū cōferre. ¶ Necq; subuerendū est
cuiquā, si locus ille euāgelicus explanetur de man-
ducatione sacramentali corporis dñi: ansam inde pre-
beri errori pestifero Bohemorum de cōicatione
laicorum sub utraq; specie, quod copulatim illic
a Christo texatur sermo de manducatione carnis
eius & hibitione sanguinis: tanquam necessaria

4

EVCHARISTIAE. I. 28.

Quicq; ad salutē æternā. Ad quam hæreticorū captiōnem declinādam: adacti fuisse uidentur nōnulli scriptores illius t̄pis, eo contugere, quod uerba illa domini apud Ioannem expressa de manducanda eius carne & bibendo sanguine: intelligi duntaxat debeant de sumptione illius mysterij spūali. Quod tamen (saluo meliori iudicio) factū non oportuit. Nam quicquid sub una specie. scilicet panis sumit eucharistiā: & uerū accipit Christi corpus, & pariter sacerdos eius sanguinē. q̄c consego quodā naturali: sanguis ipse comitetur corpus uiuum et animatū (quale est: sacratissimū Christi corpus in eucharistia) & eidē naturaliter uniatur ac insit. Quocirca laicus sub unica specie utpote panis, ac cipiens sacrā communionē: & māducat uere car nē domini, & uere bibit eius sanguinē. q̄c ut sancta concinit ecclesia: omnibusq; credendū propo nit) manet Christus totus sub utraq; specie. & ita sub specie panis: & uerū eius corpus, & simul eiusdē sanguis, re ipsa continetur. Porro hæc diffusus pertractauimus in primo propugnaculi libro circa finem ipsius. ubi huiusmodi materea de cōmunione laicorum sub una specie: latius est discussa. & aduersariorum captiosa argutia, quæ ex illis se xti capitib; sancti Ioannis uerbis trahitur: inter ceteras obiectiones ibidem etiam est dissoluta. ¶ Neque illud itidem obstaculo est, quo minus illa domini uerba in prædicto Ioannis capite deprōpta, intelligātur de manducatione corporis eius sacramentali: q̄c eo tempore quo habitus est ille sermo Christi ad populu in Capharnaum, nō dū fuerit institutum sacramētum eucharistiæ. sed primū in ultima cœna: sermonē illī multo téporis intervallo subsecuta, neque debuerint uerba

D 4

Capit: 28
& tribus
sequenti-
bus.

§
Iohan. 6
Obiectio
nis dilutio

DE SACRAMENTO

obligatoria ad illius mysterij sumptionem: a Christo explicari (qualia in illo capite contineri uidentur: si de sacramentali intelligentur communione) antequam illud ad quod exprimitur obligatio: fuerat sanctum ac ordinatum. Nempe huiusmodi uerba Christi, obligationem sonantia: intelligenda sunt pro tempore, quo fuerit institutio sacramenti eucharistiae facta, ac promulgata palam quandoquidem de futuro tam mysterio se tunc coram prologi. Christus satis insinuauit: cum futuri temporis uerbo utens dixit. Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. quo quidem dicto, se nondum panem illum de quo loquebatur, dedisse: aperte denunciauit. Sed nonne circa principium suae prædicationis: Christus dixisse scribitur Nicodemo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: non potest introire in regnum dei? Quo sane tempore, uero simile est necdum suis institutum ab ipso baptismum: aut saltem non fuisse palam publicatum, & tamen ea uerba obligatoria accipienda tantum erant pro tempore: quo sacramentum illud regeneratiois foret promulgatum. Cur ergo consimili ratione non poterunt uerba illa domini obligatoria ad sumendam eucharistiam, recte accipi pro illius temporis curriculo: quo fuit constitutum a Christo tam sublime mysterium, & fidelibus sufficienter annunciatum? Neque praepostere aut nequicquam dicta putari debent uerba sacratissima domini, de altissimo illo sacramento in propatulo habita: ante primariam illius institutionem postea facta. Cæterum hic rursum insistet forsitan aliquis, & contendet: susceptiorem eucharistiae non esse iuris diuini, cuius tamen oppositam partem, uerba illa domini interminatoria in eos quod non manducauerint carnem eius: si de sacramentali sumptioe intel-

Ioan.6

Iodn.5

6
Ioan.6

ligantur, plane indicare uidentur, q̄m si diuino iure ea diceretur sancita: obstringeretur promiscue oēs & sine discrimine, ad h̄mōi sumptionem, qđ tamen nō ita uidetur se habere. Nam & infantes, & debilitate stomachi laborantes, & alijs legitimo impedimento detenti: ad talē susceptionē nō astricti guntur. ¶ Cui adhibenda est responsio: sumptionem ipsam eucharistiæ (si generalem eius rōnem solū attēdamus) haud dubiæ iuris esse diuini. Determinationem vñ particularem circumstantiæ eiusdem operis: ut qua ætate & quo tpe sumi debet eucharistia, & a qualibus & quō: ex ipsius ecclesiæ sanctæ decreto & cōstitutione emanasse, censendum est. qđ directore spiritu sancto sanciuit per temporē quædam interualla, salutaria statuta illius diuini iuris declaratoria. Necq; illud impedit sacram cōmunionē præcepti esse diuini: qđ non omnes passim & indiscriminatim ad illam sumendum teneantur. Nam obseruare ieunium, & dare eleemosynā, & orationē Deo fundere, diuini sunt iuris: ut de ieunio alias ostendimus. & tamen nō omnes semper astringuntur ad illatria bonorē ope rum genera. quis enim infantulos & graui detentos morbo: dixerit ad ieunium obligari? Haud aliter tametsi non omnes semper obligentur ad sanctam cōmunionem sumendum: id sufficiens non est argumentum ad colligendum, ipsam eucharistiæ susceptionem non esse diuinæ sanctionis, cum ad rationem talis præceptionis, hisce uerbis explicatae. Nisi māduaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. id sufficiat. qđ debeant omnes, cum cōgrua fuerint ætate, ecclesiastico decreto determinata, & nullo legitimo detinentur impedimento, sacræ

D S

Lib. 3. pro
pugnaculi
cap. 8.

Ioan. 6.,

DE SACRAMENTO

¶ sumere eucharistiam. ¶ Deniq; nec illud quempiam moueat ad ea refutanda quæ impræsentiarum proponimus: q; complūculi autores sacri, & uitæ sanctimonia & doctrinæ splendore clarissimi, sextum illud Ioannis caput, cœptum ad ea q; de manducatione carnis filij hominis ibidem edifferūtur: censem esse intelligendum de manducatione spirituali eiusdem. Nā necq; nos ipsi refragamur illi sententiæ: sed ingenue admittimus illa summæ ueritatis uerba, de illa spirituali sumptione etiam accipi posse. Id rāmen unum hic adiçimus: eadē quo q; uerba Christi haud incōgruēter intelligi posse & exponi, de manducatione carnis eiusdem sacramentali. In quo asserto: nequaq; alteri sanctoꝝ patrum sententiæ reclamamus aut cōtradicimus. cū utrāq; dictarꝝ expositionum, & pia & catholica, meo iudicio, censerī queat. Q; si quis contendat, prædicta Christi uerba tantummo de sumptione spirituali esse intelligenda, & nullo pacto de sacramentali: id moleste non ferat nec grauare, si ratiōibus supra postis inducti discedamus ab ipsius sententia, & in aduersam partem flectamur.

¶ Ex sexto quoq; euangeliꝝ B. Ioannis capite plurifariam confici: q; uerum in sacramēto Eucharistiæ sit Christi corpus, secūdum substantiam.

Ca.IX

Hoc igitur iacto solide fundamento, q; uerba illa Domini, in sexto Ioannis capite cōtentā, recte etiam accipi queant de sumptione Eucharistiæ sacramenta li: nostram superextruamus hoc molimine fabricam, & cœptum ita comprobemus ex eodem Ioannis capite, de ueritate dominici corp

EVCHARISTIAE. I. 30

tis in eucharistia, propositum. Ipsi turbæ extenu
anti miraculum de multiplicatiōe quinqp panum
in deserto, paulo ante facta: in comparatione ad
manna in solitudine patribus suis sub Mose exhibi-
bitum (quasi hoc, maius esset signum: quod exatura
tio quinqp militū uirorū de quinqp panibus) respon-
dit dominus: Amen, amen dico uobis, Non Moy-
ses dedit uobis panem de cœlo sed pater meus dat
uobis panem de cœlo uerū. Panis enim uerus est, quod
de cœlo descendit: & dat uitam mundo. Quib. uer-
bis aperte distinguit Christus panē illum spiritua-
lem quod in sacramento Eucharistiae datur, a manna
Israelitico: tanqp panē uerū a figurali, & tanquam
ueritatē a sua figura. quod panis iste uerus, a deo pre-
singulari quodam dono est datus toti mundo: cum
filium suū unigenitū misit in mundū, non uni po-
pulo particulari, sicut māna sub Moysē. Quod item
de cœlo, imo de summo cœlo, habitaculo & de
regalibus sedibus: panis iste uerus descendit proin-
carnationis mysterium. māna uero, solum de cœ-
lo aero in modum roris pluerit. Denique quod panis
iste uerus uitam spiritus prestat mundo, uimque
habet animarum uiuificatricem: quod māna He-
brœorū prestare neutiquam potuit. Quare per pa-
nem istum uerum, repræsentatum per manna Iu-
dæorum: intelligitur in hoc euangelij loco rectissi-
me sacratissimum Christi corpus unitum diuini-
tati, & in dignissimo eucharistiae sacramento nobis
relictum. At qui panis ille materialis & cribrari-
us, quem ponit Oecolampadius tantum esse figu-
ram corporis Christi, & pro signo eius nobis di-
missum i eucharistia: quō uerus erit ille panis, de
cœlo descendens & mundū uiuificans? imo quo-
nā pacto figuralis nō erit, & ipso manna Iudaice.

Exod. 16.

Ioan. 6..

DE SACRAMENTO

Inferior non subsistet: ut supra iam est ostensum?
Constat igitur, hæc Christi uerba mō adducta de
ueri panis qualitate & efficacia: Oecolampadianæ
eucharistia omnino repugnare, neq; quoquo mō
conuenire posse: sicut ecclesiastica ipsa conueni-
unt eucharistia, & de ea uerissime prædicantur.
¶ Rursum & alterā assignans differentiam in eo-
dem loco dominus n̄s, inter manna datum patrib.
in deserto, & panem illum uerè quem daturus erat
mundo: ut cognoscant omnes, q̄ta sublimitate et
perfectione hic illud excedat, subiungit: Ego sum
panis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna
in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cœlo
descendens: ut si qs ex ipso manducauerit, nō mo-
riatur. Ecce seipsum appellat hic Christus panem
uitæ, & panem uiuum qui de cœlo descendit. q̄ di-
gne manducantem se, uita donet æterna, & a mor-
te perpetua præseruet: quod, manna Iudeor̄ exhi-
bere non potuit. Nā q̄ illud manducauerunt in de-
serto: mortui sunt non tñ morte corporali, quæ e-
cōmunis: sed & morte spirituali & perpetua, quia
mortui sunt in peccatis suis, a qua suos manduca-
tores præseruat ipse panis uiuus, qui in sancto eu-
charistiæ mysterio nobis est diuina bonitate cō-
municatus: uerè. s. Christi corpus, secundum sub-
stantiam ibidem sublīstens. At uero Oecolampa-
dius nunc proferat, quō panis ille materialis & ci-
barius, quem pro signo corporis sui Christum no-
bis reliq̄sse cōminiscitur: est panis uitæ & panis ui-
uus de cœlo descendens, & uitam æternam man-
ducantibus cōterens. q̄ certe nō meliore esset cōdi-
tione, imo deteriorē sortiretur locū, q̄ manna uetu-
sum, & sub Moysē patribus indultū. ¶ Ad hæc,

Ioan.6

EVCHARISTIAF. I. 31.

Paulo post in eodem loco: subnectit dñs nr̄. Et pa-
nis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita.
Ecce pollicitationem summæ ueritatis (q̄ nec falli
nec fallere nouit) clare & sine ulla uerbor̄ amba-
ge explicantem: quisnam est ille panis quem datu-
rus erat. Et suæ promissioni tunc factæ, plene sa-
tisfecit, cū in ultima cœna accipiens panē, benedi-
xit & frēgit, deditq; discipulis suis, dicēs: Accipite
& manducate ex hoc omnes. Hoc est corpus me-
um: quod pro uobis tradetur. Panis igitur ille quē
tunc dedit suis discipulis: caro eius erat pro mundi
uita. Quō igitur non uerentur nec erubescunt ini-
mici ueritatis contradicere ybis adeo aptis & pla-
nis: & oblatrare, q̄ panis quem tunc dedit Chri-
stus apostolis, non fuerit eius caro pro mundi ui-
ta: sed solum figura & signum carnis eius, in pane
materiali sacrato nobis relictum. Iam uelim quē-
libet Christianæ fidei charactere insignitum con-
uenire, q̄tumlibet sit idiota & expers literar̄: atq;
adeo sciscitari, utri potius credendum censeat: an
Christo, attestanti q̄ panis quem daturus erat &
postea dedit, caro eius sit pro mundi nita. an Oeco-
lampadio, reclamanti his Ch̄ri uerbis, & proposi-
nenti: q̄ panis quē datur se promisit dominus, &
postea dedit in uitæ suæ termino, non sit eius caro
& corpus: sed tantummo figura corporis eius, &
nuda repræsentatio. Nemine profecto arbitror fu-
tur: qui nō Christo potius q̄ Oecolampadic, sup
hac materia fidem habendā putet. ¶ Adde q̄ p̄æ
dictis uerbis subiicit dominus nr̄ & hanc intermi-
nationem. Nisi manducaueritis carnem filij hoīs,
& biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam
in uobis. Qui manducat meam carnē & bibit me-
um sanguinem, habet uitam æternam; Hmōi aut̄

Io. 6

Matt. 26.

Io. 6

DE SACRAMENTO

manducatio, & sumptio salutiferi potus, fit in sanctissimo eucharistiae sacramento: in quo uerè Christi corpus & sanguis eius uerus, secundum substantiam sumitur. Refragatur autem his uerbis Oecolampadius, & astruit nos in eucharistia carnem filii hominis re ipsa non manducare, & sanguinem eius non bibere: sed duntaxat panem materiale atque frumentarium, & uinum etiam naturale illuc sumere, in signum ac representationem corporis & sanguinis Christi: & tamen existimat idcirco nos non carituros uita æterna. Nonne igitur omnino ipse interimit & destruit illam domini cōminationem? Imo & uitæ æternæ hac manducationis uia nobis coparanda, præcludit iter: cum affeuerat nos carnem & sanguinem Christi reuera sumere non posse: Quod si difiniat manducare carnem filii hominis, & bibere eius sanguinem, aliud nihil esse: quod manducare panem triticeum, & bibere uinum materiale sacratum, ut signum & figuram corporis & sanguinis dominici: quod ita manducantes habent uitam æternam, potius quam iū qui manducauerunt manna in deserto quod etiam fuit symbolum & figura corporis dominici? Et tamen inter manducantes hunc panem salutarem de quo fit hic sermo, & ipsum manna: magnū hic ponitur interstium, & habitudinis discri-
men. Demum subiectum supra dictis & ipse dominus noster, in eodem B. Ioannis capite: haec æternæ uitæ uerba, uirtutis eximiae panis cœlestis declaratoria. Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in eo. Et quod manducat me: ipse uiuet propter me. Vbi particula illa, uere, bis expressa: magnam habere emphasis putari debet, & non ociose adiecta, ad designan-

Ioan. 6

EVCHARISTIAF. I. 32.

dum s. sacratissimam domini carnem in sancto eu-
charistiae sacramento nequaquam contineretur in signo
tum & figura quadam: sed ueraciter, & ut ita loquar,
realiter. & in eodem mysterio: sub specie panis, i-
psam uere & secundum substantiam sumi. Eadem
quoque ratione, sanguis eius uere est potus: quoniam
sub uini specie non figuraliter & significative tamen
continetur, sed essentialiter & substantialiter, ut ea
sola particula, uere: tota profecto elidat Oecolam
padi assertionem. Est & caro domini nostri uere
cibus, & sanguis eius uere potus: quoniam uerissimam
habent ipsa & excellentissimam cibi ac potus cō-
ditionem, & in altissimo huiuscēdenominationis
nobilissimocē gradu constituantur, q̄ eam ipsam
quam educant naturam, scilicet, animam rationa-
lem, non modo enutriunt & uiuificant: sed & si-
bi (quantum fieri id potest) propemodum eam
assimilant, immortalemque ipsam reddunt atque
diuina gratia incorruptibilem: quinimo & uitae æ-
ternæ illi conferunt, sui communicatione, consor-
tium. Quomodo autem hæc omnia compleantur
quæ proposita sunt, & quanam rationem quod Christus
uere manducare dicatur, si ueraciter non sit
ipse & substantialiter in eucharistia: difficile sane
erit ipsi Oecolampadio confingere. Et longe diffi-
cilius illi fuerit rectam prædictorum domini uer-
borum assignare intelligentiam: si in illis uoluerit
uerbum est pro significat sumi, aut carnem pro fi-
gura carnis & sanguinem pro figura sanguinis ac-
cipi. quemadmodum contendit in illis domini uer-
bis. Hoc est corpus meum, eadem uerba intellige-
re debere. Consimilis. n. in utrisque locis: militat ra-
tio. Et quod in uno, nisi inepte & ridicule, fieri no-
pot: pariter nec in altero. Denique possent hæc oīa

DE SACRAMENTO

euangelij uerba, p totū hoc caput adducta: diuersis sanctor̄ patr̄ hanc euangelicam lectionē exponentiū sententijs cōprobari. sed ad fugiendā proximatē nimiam: cōsulto hic prætermittuntur.

¶ Q, ex uerbis beati Pauli in suis epistolis: etiam colligitur uerum Christi corpus esse in sacra eucharistia. Cap. X

Post euangelica aut̄ uerba, nunc oportū nū est nos ad sacras deiferi Pauli epistles transferre sermonē: ad cōfirmandā amplius nostri instituti ueritatem. mō id unum in calce Euangelij scđm Matthaeum, positum protulerimus uerbum: præsenti negocio nō incōgruum: quo dominus noster a suis discipulis per gloriosam ascensionem discessus, dixit illis: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus: usq; ad cōsummationem sæculi. Quod sane uerbum, nōnulli interpres sacri (ut Nicolaus Lyranus, & plæriq; alii, quemadmodū secundus huins operis ostendet liber) afferunt accipiendum esse nō modo de occulta ipsius præsentia per divinitatis uirtutem & directionis in fide & moribus efficaciam: sed & p ueram i sancto eucharistia sacramento sui corporis præsentiam, quā ad finem usq; seculi est exhibitus suæ ecclesiæ. Atq; hoc secundo mō nobiscum non fuisset nec esset Christus: si in eo mysterio tñmodo foret ut in signo, iuxta Oecolampadij placitum, & secundum assumpptum pro nobis corpus solum in cœlo consisteret ad dexteram patris. Q; si admittatur ipse Chrū secundum spūm & gratuitam directionem nobis semper adesse primo mō nunc assignato, ut etiam

Matth. 28

Nic. Lyr.

EV CHARISTIAE. I. 33

non diffitentur aduersarij: nunquid ecclesiam, suę sponsam ita destituisse credendus est ipse suo prae fidio, directriceq; sua uirtute: ut permiserit eam a principio legis euangelicæ ad hæc usque tpa cæ cutire in tenebris, & caliginoso errore obduci circa hanc eucharistiæ materiam: per tot annos cur ricula? & paucis ante annis ipsam rei ueritatē manifestauerit Oecolāpadio, & eius affectatoribus? utpote q; non est in Eucharistia uerū Christi corpus: sed tm̄ eius figura. Certe non debet sibi quisquam persuadere, ipsum ecclesiæ sponsum ita dilectam suam sponsam contra suam pollicitationem deseruisse: ut hactenus eam fuerit passus tam crasso teneri & pernicioso errore, & nunc primū eam ignorantiae nubē reserata ueritate depulerit
¶ Sed nūc (ut proposuimus) ex apostoli vobis ean dem fulciamus ueritatē: & primum eam in medium afferamus propositionem, quā in decimo primæ suæ ad Corinth. epistolæ capite scribit, dicēs:
Calix benedictiōis cui benedicimus: nonne cōicatio sanguinis Christi est? Et panis quē frangimus nonne participatio corporis domini est? Vbi calicem benedictionis uocat cōicationem calicis consecrati: & continentis uinum sacerdotali consecratione benedictum. Hunc autem dicit esse cōicationem sanguinis Christi: qm̄ illum percipientes, uite sanguinis domini suscipiunt communionē: non commemorationem tm̄ aut repræsentationem, ut dicunt aduersarij. Eodem quoq; in loco, panē uocat apostolus, sacro sanctam eucharistiam & hostiam, sacerdotali benedictione consecratā: & species panis qui præextiterat, adhuc retinentem: ob quas: eodem quoq; nomine, utpote panis, appellatur. Et hunc frangi dicit, attēndendo dissectionem

E

1. Cor. 10.

DE SACRAMENTO

atq; ptitionē: q; in exteriorib. fit ipsius hostiæ spe-
ciebus: atq; in superstite illius quantitate. Nam sa-
crum corpus dñi illis uelatum, omnino expers est
illius fractionis: sicut nec afficitur illis accidentib.
residuis. Hunc itaq; panem diuinus apostolus af-
firmat esse participationem corporis domini: quo-
niām ipsum manducātes, uere participant & re i-
psa corpus Christi, secundū substantiam illic præ-
sens. Non igitur in eucharistia, corpus dñi est tan-
tū ut in figura aut signo: & per modum cuiusdam
soliū representationis. Quoniam si ita se res habe-
ret: sumptio calicis sacri non esset cōmunicatio san-
guinis Christi, & manducatio panis sancti non es-
set participatio corporis eius: ut hic perhibet Pau-
lus, sed tantum foret cōmemoratio corporis & san-
guinis eiusdem, quod Paulinæ omnino aduersa-
tur sententia. ¶ Præterea in undecimo eiusdem e-
pistolæ primæ ad Corint. capite, post enarratam di-
uini Eucharistiae mysterij primam institutionem,
subiungit apostolus. Quotienscunq; manducabitis
panem hunc, & calicem bibetis: mortem domini
annunciabitis donec ueniat. In quo loco & sequen-
tibus eiusdem capitilis locis: noīe panis intelligit i-
dem, faci; de domini corpus, speciebus panis obuela-
tum, & uere sub illis contentum. & nomine cali-
cis: preciosum Christi sanguinem, in calice sub ui-
ni speciebus delitescentem. Quod uel eo plane con-
uicitur argumento: quoniā in cōsequentibus eius-
dem loci uerbis, ubi in priore sūnā panem & cali-
cem domini nominauit Apostolus: in posteriore
quasi seipsum explicans, corpus & sanguinem do-
mini nominatim exprimit, ut litera apostolica di-
lucide prodit. Itaq; in citatis postremo uerbis desi-
gnat Paulus, q; quotienscunque corpus & sanguis

I. Cor. 11

EVCHARISTIAE. I. 34

dñi sumitur a fidelibus: memoria passionis eius & mortis recolitur, & repræsentabitur ad finem usq; seculi: denec ueniat ipse ad iudicium uniuersale & extremū. Neg̃ id qđem ab re. Nam ad illam com memorationem faciendam: institutum est primo illud admirabile mysteriū a Christo, qui suis dixit apostolis, cum hoc institueret. Hoc facite in meam cōmemorationem. At si ī eucharistia solum est cor pus domini tanq; in figura & signo: quid opus est ad cōmemorationem mortis dominicæ, manduca tione panis illius & sumptione uini? Nonne si illa duo signa reseruarentur incōsumpta & illesa: æque domini passionem referrent? Nonne & alio modo æque efficaci, ut pictura, aut statua imaginum effigiatione repræsentaretur mors dominica: atq; panis & uini obiecto nostris oculis cōtuitu? imo vero cōmodius & facilius. Qm̃ igitur hic s̃epius à Paulo & apud Ioannem capi. 6. sui Euangeliū, a Christo cōmendatur māducatio & bibitio huius mysterij: certe nō sola cōmemoratio (ut astruunt aduersarij) sed & aliud quiddam sublimius. s. com municatio corporis & sanguinis domini, p̃ esum illum & potum prædicatur ac celebratur. ¶ Insuper grauem interminationem intonat eodem in loco sua epistolæ sacer apostolus ijs, qui indigne tā ta contrētauerint mysteria: his uerbis. Quicunq; manduauerit panem, & biberit calicem domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Et idcirco solicite admonet, quenq; ante susceptionē tanti sacramenti seipsum exacte discutere debere: cum subdit. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem fiat, ut tam grauem quis reatum incurrat, quo corporis & sanguinis domini reus dicatur: si in pane

Luc. 22

¶

1. Cor. II

B 2

DE SACRAMENTO

& uino, sacerdotali ministerio consecrato, corpus & sanguis dñi tantum contineatur ut in figura, & nō affit illic reuera corpus dñicum? Cur etiam obsumptionē panis & uini materialis, sacrati in memoriam dñicæ passionis, tanta opus fuerit indagine conscientiæ & sui ipsius præparatione: q̄ tam dicit apostolus regri ad dignam illius panis & calicis sumptionem? Hæc igitur apostolica uerba cōuincunt: in pane illo cōsecrato & calice, uere Ch̄ri corpus & sanguinem contineri. Quod adhuc agitur ex consequentibus eiusdem uerbis colligitur: q̄ ita subiicit. Qui manducat & bibit indigne; iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus dñi. Et ut exempli euidentia suū confirmet dictū: scribit ibidem multos Corinthior̄ propter indignam sanctæ Eucharistæ sumptionem grauiter fuisse afflictos aut morte præmatura, aut aduersa ualitudine, aut corporis imbecillitate. Ideo, inquit, inter uos multi infirmi & imbecilles: & dormiunt multi. Cæteri quis recte & probe dixerit, propter panis & uini materialis ad dñicæ passionis memoria sacramenti sumptionem immoderatam, aut sine præparatione animi factam: aliquem sibi damnationem acquirere, q̄ a cōmunibus cibis illā dominici corporis figuram non discernat: qui certe nihil aut parū haberet discriminis: a cæteris cibis corporalibus. Et de quo uere dixeris, q̄ non dijudicat corpus dñi: nisi de illo qui uere illud sumit q̄ dem, sed a cōmunibus cibis ipsum non discernit. cum id accipit impræparatus, & mente inquinata: Certe & agnus paschalialis erat figura dñicæ passionis: de quo tamen dictum est. Caput cum pedibus & intestinis uorabitis: & comedetis festinanter. Nec aliqua in illo māducando, aut manna su-

Ibidem.

1. Cor. 11

Exod. 12

EVCHARISTIAE I. 35.

mendo (quod etiam typus erat magni mysterij) præcipitur moderatio: aut poena indigne sumentibus legitur inflictia. Quocirca grauis poena, indigne suscipientibus eucharistiā denunciata, & exemplo Corinthiorū cōprobata: arguit rei ipsius, in eucharistia uere contentā, dignitatē & eminentiā. ¶ Demum ad Hebræos scribens idem apostolus, ait de Christo, q̄ ingrediēs mundū dicit ad patrē: Hostiam & oblationē noluisti; corpus aut̄ aptasti mihi. Holocaustomata & pro p̄ctō; non placuerūt tibi. Tunc dixi: ecce uenio. In capite libri scriptū est de me, ut facerem uoluntatē tuam deus. Superiorū dicens, quia hostias & oblationes & holocaustomata pro p̄ctō noluisti: nec placita sunt tibi q̄ secundum legem offeruntur, tunc dixi: ecce uenio ut faciam deus uoluntatem tuam: aufert primū, ut sequens statuat: hæc ibi. In quibus uerbis plane astruit apostolus, sacrificia omnia legis ueteris (q̄ tanq̄ figuræ præcesserant) exhibita ueritate, ablatā fuisse & abrogata prorsus, tpe passionis dominice. Et pro illis unum successisse sacrificiū nouae legis, deo acceptissimum: oblationem. s. Christi in cruce, pro totius mundi sanctificatiōe. Cuius qdē oblationis quotidiana cōmemoratio frequētatur in ecclesia, per sacrosanctæ eucharistiæ in officio missæ immolationem. Quinimo idem sacrificiū in cruce oblatum (q̄uis diuerso quodam mō) quotidie in missæ mysterio offertur deo patri in odorem suavitatis. Quod & Origenes confirmat homilia tertia super Leuiticum, dicens. Omnis qui dem pene hostia q̄ offertur in lege: habet aliqd formæ & imaginis Christi. In ipsum namq;: omnis hostia recapitulatur: in tantum, ut postquam ipse oblatus est; omnes hostiæ cessauerint, quæ cum in

B 3

S
Heb. 10

Psal. 39.

Origenes.

DE SACRAMENTO

typo & figura præcesserunt. Hæc ille. Atqui si in
ipsa eucharistia dūtaxat est corpus dñi cum tanq
in figura & signo, ut secundum substantiam nihil
aliud ibi sit q̄ panis materialis & uinum naturale
quemadmodum dicūt aduersari: q̄ in ipsius mis
se celebrationē offertur a sacerdote sacra echari
stia, necesse est fateantur ipsi nihil aliud ibidem of
ferri secundum rem ipsam: nisi panem secundum
substantiam & uium, quēadmodum ab ipso Mel
chisedech fuit oblatum, & sicut in sacrificijs uete
ris legis offerebantur panes propositionis, & ui
num libaminum. Nihil ergo differt quotidiana ob
latio ecclesiæ in missa: ab hostijs ueteris legis, &
ita nō sunt hostiæ uetus ritus abolitæ in lege eu
angelica: sed semper hactenus cōtinuatæ, & ad cō
summationem usq; saeculi continuandæ atque fre
quentandæ, contra sancti apostoli sententiam mō
adductam. Ecce quomodo Oecolampadius cum
suis complicibus abnegat nouæ legis gratiam &
unicum sacrificium: nosq; detrudit ad ueteris insti
tuti uictimas, illasq; reducit & refuscat cum ea
rum cærimonijis, neq; sinit fideles abiecta figuræ
opacitate, in luce ueritatis ambulare.

Gene. 14.
Leuit. 24
Num. 15

¶ Sanctionum canonicas & scriptoræ eccl
esiasticas autoritate etiam demōstrari: q; in
eucharistia uerum Christi corpus re ipsa cō
tinetur-

Ca. XI.

POst uaria sacraræ literaræ, ex utraq; pa
gina ueteri & noua, desumpta testimoni
a: oportunū nunc est nos ad canonica
rum sanctionū & probatissimoræ diui
nae script. interpretū autoritates progre

di, quibus eadem approbetur assertio, in sancta uia
delicet eucharistia uere Ch̄ri corpus & sanguine
cōtineri: necq; illic t̄m esse ut in signo. Illarū autē sen-
tentiarū q̄ plurimā, coadunatae sunt a Gratiano,
cōpaginatore decretorū pontificalium, de cōsecra-
tione distinct. 2. Vt si ab illius distinctionis initio
progressu continuo ad finē usq;, singula capita e-
uolueris: rara admodum inuenies, q̄ alicuius sacri
autoris testimonio, decretoue p̄tificio, aut uni-
uersalis cōciliij autoritate, non suffulciant prædi-
ctam ueritatem, ac solide non astruant. ¶ In primis
itaq; Alexander papa. huius noīs primus: in præ-
dicta distinctione, ca. nihil. inquit: Nihil in sacrifici-
ch̄s maius esse p̄t, q̄ corpus & sanguis Ch̄ri, nec
ulla oblatio hac potior est, sed oēs hæc præcellit.
Quæ pura conscientia deo offerenda est: & pura men-
te sumenda, atq; ab hominib; ueneranda. Et si-
cūt potior est cæteris: ita potius excoli & uenera-
ri debet. Hæc ibi. In quibus uerbis aperte cōtesta-
tur ipse sanctus pater, in sacrosancto missæ myste-
rio cum secundum eccl̄iæ ritū offertur eucha-
ristia: corpus & sanguine Christi offerri sub panis
& uini speciebus. & non nudā panis & uini sub-
stantiam materialem: quæ sit figura tantum & re
præsentatio sacrorū mysteriorū. Qui autem id fiat
nisi post peractam cōsecrationem, corpus & san-
guis domini, uere in eucharistia continetur.

Gratian.

Alexan. I.

2

Eusebius.
Emilenus
Ioan. 6

E 4

DE SACRAMENTO

neris, ipse etiam testis est ueritatis. Nam inuisibili sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, uerbo, secreta p̄tate conuerit, ita dices: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita: accipite & bibite, ait: hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutū præcientis domini: repente & ex nihilo substite runt excelsa cœlorū, profunda fluctuū, ualsta terra rum: ita pari potestate in spiritualib. sacramentis, ubi præcipit uirtus: seruit effectus. Et paucis interiectis ibidē: subiungit circa finē. Et cum reuerendum altare, cibis spiritualibus satiandus ascendi: sacra dei tui corpus et sanguinem fide respice, honora, mirare, mente cōtinge, cordis manu suscipe: & maxie totum haustum interioris oīs assume. ¶ Rursum Leo pa. in synodo Ro. idem affirmat (ut in eadem distin. cap. in quibus cōstat) hoc uerborū cōtextu, In illa mystica distributiōe spiritualis alimōia, hoc imptitur, hoc sumitur: ut accipientis uirtutem cœlestis cibi, in carnē ipsius q̄ caro n̄a factus est, transeamus. Idem est cibus refectionis, & cibus sanguinis. Sicut n̄. caro Dñi, uere est cibus: ita sanguis, uere est potus. Idem est corpus: unde dictum est. Caro mea, uere est cibus & sanguis meus uere est potus. Circa hoc corpus aglæ sunt: q̄ alis circumuolant spiritualibus. Vnde & idem Christi corpus edimus: ut uitæ æternæ possimus esse participes. ¶ In eadem præterea distinct. cap. iteratur, afferuntur hæc uerba Pascha si: ex eius libro de corpore & sangu. Christi. Quia quotidie labimur: quotidie Christus mystice pro nobis imolatur, & passio Christi in mysterio traditur, ut q̄ semel moriendo, mortem uicerat: quod eidic recidua delictorū, per hæc sacramenta corpe

Matt. 26.

Gene. 1.

Leo papa

Ioan. 6

Paschalis 9

EVCHARISTIAE.

I. 17

sis & sanguis, peccata relaxet. Vnde oramus. Di-
mitte nobis debita nostra. Quia si dixerimus, ga-
paccatū nō habemus: nos ipsos seducimus, & ue-
ritas in nobis nō est. Hæc ille. Vbi mystice dicit
Christū quotidie pro nobis immolari: non qā tñ
in figura & signo repræsentetur immolatus sed
qñ ipse idem, q̄ in uisibili conspicuac̄; sui corporis
forma semel in cruce oblatus est: etiā quotidie
in sacro immoletur altari, sed sub panis & uini
forma, uere suū corpus & sanguinē cōtinente. Et
iuxta eundē sensum, in eodēmissæ officio, passio
Christi in mysterio traditur: qñ sub aliena specie
sensibili, panis scilicet & uini, ipsa ibidē repræsen-
tatur, & fidelium oculis objicitur. Cū em̄ prius pa-
nis, & deinde uiuū separatim cōsecratur: precio-
sus Christi sanguis uini speciebus obiectus, a sa-
cro eius corpore sub forma panis subsistente, in
cruce effusus fuisse & disseparatus insinuatur. Et
ergo istud ineffabile nobis sacramentū dicitur in
uerbis sacri calicis cōsecratorijs, mysteriū fidei
ut dicit Innocentius tertius in epistolis decretali-
bus titulo de celebratione missar̄, cap. cū Mar-
thæ) qñ aliud ibi creditur q̄ cernatur: & aliud
cernitur q̄ credatur. Cernitur species panis & ui-
ni: & creditur ueritas carnis & sanguinis. Quæ q̄
dē Innocentij uerba: ualide etiā cōfirmant propo-
sitā fidei catholicæ de eucharistia ueritatē. ¶ Insu-
p. In eodē uoluminis decretoꝝ loco: utpote de con-
secra. distinctio. secund, cap. corpus Christi. ad-
ducuntur uerba Hilarij papæ: in eandem tenden-
tia sententiam, hoc mō. Corpus Christi q̄ sumi-
tur de altari: figura est. cū panis & uinum uidetur
extra. ueritas autem: dum corpus & sanguis Chri-
sti in ueritate creditur. interius. Vbi noī corporis

E 5

Matth. 6.
1.Ioan. 8

Innocentius tertius.

Hilarius,
papa.

DE SACRAMENTO

Christi q̄ sumitur de altari: itēlligit p̄dictus au-
thor sacramentū corporis Christi, q̄ percipitur ex
ipsa altaris cōmunione, in quo nimirū: & figura
est, & ueritas. Figura quidem attendendo exterio-
res panis & uini species, quae repræsentāt sacram
Christi corpus & sanguinem, sub illis uero cōten-
tum. Veritas uero: cōsiderando ipsam corporis &
sanguinis dominici substantiam, sub uisibilibus il-
lis speciebus ueraciter p̄sente. ¶ Rursus. In ea
dem dist. ca. necessario ex Ephesina iynodo depro-
mitur decretum: eandem etiam cōsolidans uerita-
tem. quod desumptum traditur ex epistola Cyril-
li Alexandrinī: nomine illius concilij Ephesini, ad
Nestoriū (qui in eo fuit deniq̄ damnatus) conscri-
pta. Est aut̄ illius decreti: cōtextus huiusmodi. Ne-
cessario igitur & hoc adiūcimus. Incruentam cele-
bramus in ecclesijs sacrificij seruitutē: & sanctifi-
camur participes corporis & preciosi sanguinis
Christi. Nō ut communē carnē percipientes: nec ui-
ri sanctificati & uerbo cōiuncti secundū dignira-
tis unitatem. sed uere uiuificantē: & ipsius uerbi
propriam factam. Hæc ibi. Quæ sane uerba, & ca-
tholicam q̄ astruimus corroborant assertionē: &
impiū Nestoriū dogma prorsus euertūt. Docuit
enim Nestorius & sensit Christum, solum homi-
nem fuisse, non etiam deum. & solam in eo fuisse
naturali humanam: non unitam diuinitati. Verū
propter exuberantiam ḡræ & sanctitatis: ipsum
ad hauc fuisse dignitatē a deo erectum: ut par-
ticipatione quadam (non natura: nec naturali ori-
gine) deus & dei filius in scriptura dicatur. Quā
execrabilē impietatē acriter elidūt p̄dicta syno-
di uerba: quæ asseuerāt nos in sancto eucharistiæ
sacramento p̄cipere uerū Christi corpus, nō ut cō-

Cyrillus.
Alexādri-
nus.

Decretū
concilij

Nestoriū
impiū do-
gma.

EVCHARISTIAE.

I.

38

munē & solius hominis carnē: ut est aliorū homi
nū caro. neq; ut carnē uiri diuina grā sanctificati
ut fuerūt sancti prophetæ & apostoli. neq; ut car
nē hominis, p unionē gratiæ & amoris: uerbo, dei
q; filio cōiuncti. quemadmodū uiri sancti: unum
cū deo fieri, in scriptura dicuntur. Sed p̄cipimus
in eucharistia (inquit prædictū decretū) carnem
uere uiuificantē: propter unitātē cū ea deitatē, quæ
est fōs uitæ. Vnde & seipsum recte appellavit do
minus panem uitæ: & panē uiuū q; de coelo descen
dit, & dat uitā mūdo. Eandē quoq; sumimus car
nē: ut ipsius uerbi propriā factā, qm̄ in ipso san
ctæ incarnationis articulo: a uerbo, deiq; filio est
assumpta, eidemq; hypostatice & in unā eandem
que personā unita, a quo accipit ipsa: illā uim ui
uificā. Nullius em̄ puri hominis caro: efficaciā il
lam animarum uiuificantricem, secundum legem
a deo ordinatam, obtinere potest. Ex his itaq; sa
cro sanctæ synodi uerbis supra citatis, perspicue
liquet: fideles in diuina eucharistia ueram Christi
carnem sumere, non nudam qdem sed uerbo con
iunctam. ut nō hominis tñ: sed dei & hominis sit
caro. Et p eadē uerba: non minus Oecolampadij
q; Nestorij detestabilem impietatem penitus de
strui: etiam liqdo cōstat. ¶ Deniq; in eodem uolu
minis decretorū loco: utputa de consecra. distinc.
secunda, cap. in Christo. adducuntur uerba beati
Hilarij ex octauo libro de trinitate: eandem confir
mantia fidei ueritatem, hoc modo. Si uere carnem
corporis nostri Christus assumpit: & uere homo
ille Christus est, nosque uere sub mysterio car
nem corporis sui sumimus. & per hoc, unū eri
mus: q; a pater in illo est, & ille in nobis. Et paulo

Ioan. 17.

Ioan. 6.

Hilarius:
Pictauen
sis episco
pus.

Ioan. 17.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO

re est esca: & sanguis meus uere est potus. Qui e-
dit carnem meam & babit sanguinem meum: in
me manet & ego in eo. de ueritate carnis & san-
guinis: non relictus est ambigendi locus: Nunc em
& ipsius dñi professione & fide nostra: uere caro
est, & uere sanguis est. Et hæc accepta atq; ha-
sta efficiunt: ut & nos in Christo & Christus in
nobis sit. Ergo est ipse in nobis: per carnē Deniq;
in fine eiusdē capitū habentur eadē prorsus uerba
quæ paulo ante in praesenti capite, ex cap. corpus
Christi. de consecra. distinctione secunda: Hilario
papæ sunt attributa. Vnde dilucide constat: illa,
beati Hilarij Pictauensis episcopi: & non alterius
cuiuspiā Hilarij (quod tamen ipse titulus prædi-
cti capitū: subinsinuare uidebatur) esse uerba.

¶ Quatuor insuper præcipuorum ecclesiæ
doctorum authoritate: confirmari ueritatē
corporis & sanguinis domini, in sacrosan-
cta eucharistia.

Cap. XII

EX eadem quoque distinctione secunda,
tituli de consecratione: colligi haud ma-
gno negotio possūt testimonia, quatuor
qbus in sanctarum scripturarum inter-
pretatione solide nititur atq; fulcitur. quatuor
scilicet primorum ecclesiasticorum doctorum:
quoq; in eliç i dandis sacræ fidei mysterijs maxi-
ma semp fuit, esseq; debet apud oēs authoritas.
Hieronymi inquam: Augustini, Ambroſij &
Gregorij: q; in suis scriptis unanimi sententia & u
no (ut ita dixerim) ore: astrinxunt sacrū Christi cor
pus & sanguinē, uere & secundum rē ipsā in euha

rificia contineri. ¶ Siquidem prædictæ distinctio-
nis cap, singuli adducuntur hæc Hieronymi uer-
ba: ex sermone dominicæ quinte post epiphani-
am domini. Singuli autem totum accipiunt Chri-
stum dominum: & in singulis portionibus totus
est, nec p singulos minuitur, sed integrū se in sin-
gulis præbet. Et in eiusdē distinctio cap. nec Moy-
ses. afferuntur hæc sacri eiusdē authoris uerba ad
Edibīā. Nec Moyses dedit uobis panē uerū: sed
dñs Iesus. Ipse conuiua & conuiuum: ipse come-
dens & qui comeditur. Deniq; cap. accipite (quod
proxime sequitur) citatur & Hieronimus super
Matthæū: exponēs hæc dñi uerba. Accipite & co-
medite: hoc est corpus meū: in hūc modum. Post
q typicū pascha fuit cōpletū. & reliqua. ut supra
fuere adducta: necq hic sunt integre repetēda. Cæ-
terq quomodo singuli in eucharistia totū sumunt
Christū dominū: & se integrū in singulis præbet.
quō itidem ipse dominus noster in eodē uenerabi-
li mysterio conuiuum est, & qui comeditur quō
denique in ueritate sui corporis & sanguinis re-
præsentauit Christus, q Melchisedech in pane &
uino præfigurauerat (quē admodum Hieronymi
uerba, hic tertio annotata loco, & supius integre
citata testatur) si corpus eius & sanguis nō uere cō-
tinetur in eucharistia: sed tantū ibi est sicut in si-
gno. repræsentatio, iuxta Oecolāpadij placitū? In
eandē omnino conspirat sententiā & beatus Au-
gustinus: in multis suorū scriptorū locis. Nempe
in libro sententiā Prospcri (ut in supra dicta di-
stinctione cap. nos ait. recitat Gratianus) ita ait.
Nos autē specie panis & uini quam uidemus: res
inuisibilis, id est carnē & sanguinē honoramus.
Nec similiter cōprehēdimus has duas species; quē

Hierony-
mus

Idem.

Idem.

Capite. 7

Gene. 4.

Augusti-
nus.

DE SACRAMENTO

admodū ante consecrationē cōprehendebamus.
cū fideliter fateamur, ante consecrationem : panē
esse & uinum. quod natura formauit. post conse-
cratiōem uero: carnē Christi & sanguinem, quod
benedictio cōsecravit. In eodem etiam libro dicit
idem, consimile assertum: quod in eadem dist. ti-
tuli de consecratione, cap. hoc est. sic adducitur.
Hoc est quod dicimus: quod modis omnibus ap-
probare contendimus. sacrificiū ecclesiæ duobus
modis confici, duobus constare: uisibili elemento
rum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi
carne & sanguine. & sacramento: & re sacra-
menti, id est corpore Christi. Et paulo post: eodem in
loco. Caro eius est: quam forma panis operatam in
sacramento accipimus, & sanguis eius: quem sub
uini specie & sapore potamus. Rursum in eadem
dist. cap. utrum sub. hæc Augustini adducuntur
uerba. Vtrū sub figura, an sub ueritate, hoc my-
sticū calicis sacramētū fiat: ueritas ait. Caro mea
uerere est cibus: & sanguis meus uere est potus. Ali
oquin: quō magnū erit. Panis quem ego dabo: ca-
ro mea est pro mundi uita. nisi uera sit caro? Sed
quia Christum fas uorari dentibus non est: uolu-
it dominus hunc panem & uinū in mysterio uere
carnem suam & sanguinem suū consecratōe spūs
sancti potenter creari, & quotidie pro mundi uita
mystice immolari. Ut sicut de uirgine per spiritū
sanctum uera caro sine coitu creatur: ita per eun-
dem ex substantia panis & uini, mystice idē cor-
pus Christi consecretur. Et reliqua: ibidem seqn
tia. Arrigant(uelim) hic aures aduersarij: & ani-
maduertant totam suam positionem de eucharis-
tia, ab August. his uerbis elisam atq; subuersam
cum ait, nō sub figura, sed sub ueritate hoc mysti-

Idem.

Idem:

Ioan. 6

EVCHARISTIAE.

I.

40

cum eucharistiæ sacramentū fieri, & ueram ibi
esse Christi carnē, uerūq; sanguinem. ¶ Sed & bēa
tum patrem Ambrosiū tertio audiamus loco: ei-
usdem ueritatis egregium assertorem, qui in quar-
to libro de sacramentis, capite quarto: his uerbis,
in eadē distinctiōe secunda tituli de cōsecratione
capite , panis est adductis: eam sic astruit . Panis
est in altari usitatus: ante uerba sacramento & ubi
accessit cōsecratio : de pane fit caro Christi . Hoc
igitur astruamus . Quō aut̄ pōt q̄ panis est: eisē
corpus Christi . Consecratio igitur: quibus uerbis
est, cuius sermonibusc̄ dñi est Iesu . Et paulo post:
in eodē cap. Quod erat panis ante consecrationē:
iam corpus Christi est post consecrationē . Quia
sermo Christi creaturā mutat: & sic ex pane fit
corpus Christi . & uīnū cū aqua in calice mixtū:
fit sanguis, cōsecratione uerbi cœlestis Et infra : in
fine eiusdē capit. Deinde ipse Christus testifica-
tur, q̄ corpus suū & sanguinē accipiamus: de cu-
ius fide & testificatione , dubitare non debemus.
Idē quoq; sacratus author in libri sui de mysterijs
initiandis cap:nono; efficacissimis ḡsuasiōibus(q̄
in eadē dist. referuntur: ca. reuera mirabile) idē af-
firmat propositū. Vbi post multa miracula reci-
tata ex ueteris instrumenti pagina: quibus ostēdit
possibilitatem conuersionis substantiarum panis
& uini in uerum corpus & sanguinē Christi , sub-
iungit. Sed quoad argumētis utimur: suis utamur
exemplis: incarnationisq; astruamus mysterij ue-
ritatem. Nunquid naturæ usus præcessit: cum do-
minus Iesus ex Maria nasceretur? Si ordinem q̄ri-
mus: uiro mixta fœmina generare consueuerat. Li-
quet igitur: quod præter naturæ ordinem uirgo
generauit . & hoc quod conficimus corpus; ex

Ambrosi

Idem.

Idem.

DE SACRAMENTO

virgine est. Qd̄ hic quærēs nature ordinē in Christi corpore: cū præter naturā sit ipse dominus Iesus partus ex uirgine. Vera utiq; caro Christi: q; sacramentū est. Ipse clamat dñs Iesus. Hoc est corpus meū. Ante benedictionē uerborū cælestium: alia species noīatur post consecrationem: Christi corpus significatur. Ipse dicit sanguinē suū. Ante consecrationē: aliud dicitur, post consecrationem: sanguis nuncupatur. Tu dicis amen. hoc est. uere est. Quod os loquitur, mens eterna fateatur q; sermo sonat: affectus sentiat. Hæc ille. Vbi id obiter annotandū occurrit, quod cū dicit illuc sacer Ambrosius. post consecrationē: Christi corpus significatur. uerbū significatur, tātundē ibi ualere: atq; designatur, uocatur, & appellatur: nō qđem figura li sed uero nomine. Necq; ibi uerbū illud accipi debet: ut designet idem quod repræsentatur, aut figuratur tanquam in signo. Quemadmodum ipsum accipit Oecolampadius: qui uerbum illud Ambrosianum & dictū, mordicus arripit, & in testimonium suā assertionis apprehendit: quasi pro se faciat. cum ex antecedentibus & consequētibus Ambrosij uerbis: dinoscatur illud omnino ex opposito cum eo pugnare. ¶ Idem quoq; imita ex Ambrosio adducta testimonia, ualidissime contra se militantia subterfugiat, & callidius declinet: hunc obtendit umbonem & clypeum obie stat. q; liber ille de sacramentis, non sit Ambrosii sed falso eidē ascriptus, quod phrasim eius (ut ait) nō sapiat. Sermones itidem eiusdem: q; contumeliam Ambrosii prætitulatū, nō eius esse opus cō-

March. 26

Oecolam
padii fri
uola ter
giuersatio

EVCHARISTIAE I. 41

tendit, sed alterius cuiuspiam incerti autoris: & clementiti cuiusdā Ambrosij. In qua sane calumnia cauillatoria, Viclefum magistrum suum, & ducem huius impietatis de eucharistia, secutus uidetur: q̄ non erubuit sacratissimum patrem Ambrosium, ab ecclesia catholica cum primis approbatum, uocare doctorem apocryphum: q̄ illius contraniretur improbitati & insaniae. Verē nō debent hæc hæreticoꝝ lucifugarꝝ subterfugia & uaframenta quæmpiam mouere. qbus id germanum est & familiare: autores sacros & eorū scripta (q̄tumlibet illa probentur a toto fidelium & eruditione præstantium uiroꝝ choro) q̄ erroneas eorū assertions conuellunt ac destruunt: negare, & illis ascriptitia appellare. Sic plane nostra tempestate eo dementiæ progressi sunt nonnulli: q̄ epistolā canonicam Iacobi apostoli ausi fuerint astruere nō fuisse a b. Iacobo cōpositam, aut apostolico spiritu non esse conscriptam: q̄ una cum fide, necessaria perhibe-
at esse & opera bona ad salutem, contra eorū placitum. Alij uero secundum Machabœoꝝ librum (quem teste August. in 18 lib. de ciui. dei, cap. 34. Ecclesia inter canonicos habet sacræ scripturæ li-
bros) oblatrant esse apocryphum: q̄ aduersus eo-
rum placita, ex ipso apertum proferatur testimoniūm, confirmans orationes uiuentium prodesse
vita defunctis. ¶ Præterea eundem B. patrem su-
gillat Oecolampadius, tanq̄ dialecticæ imperitū:
q̄ in comprobanda sacræ eucharistiæ ueritate per
ueteris instituti exempla, diuinam attestantia uit-
tutem, ab eo quod fieri potest ad ita factum esse
progrediatur. quasi hanc cōtexuerit ratiocinatio-
nem Ambrosius. Christus potuit immēsa sua uit-
tute panem & uinum in corpus suum & sanguine.

Videfit,

Iacob. 2

Augusti.

2. Mac. 12

5

F

DE SACRAMENTO

nem conuertere: erga re ipsa id effecit, & hanc operatus est conuersionem. Quod certe, a ueritate esse deprehendet alienum: quisquis exacte totū illum Ambrosianæ rationis progressum expenderit. In qua nō solum id assumit ipse sacer antistes, q̄ Christus potuerit illam transmutationem facere: sed insuper, q̄ eandem uoluerit & tentauerit efficere. quandoquidem uerba ipsa euangelistarum admirabilem illam eucharistiae institutionem referentium: etiam in ipso prædictæ ratiocinationis cōtextu adducat in robur & testimonium suæ deductionis persuasoriæ. Ex eo autem, q̄ Christus potuerit homī conuersionem panis & uini in suum corpus & sanguinem efficere, & q̄ id ipsum uoluerit atq; tentauerit opari recto cōsequio colligas, q̄ illud idem fecerit. Omnia. n̄ quæcumq; uolunt, dñs fecit, in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Hallucinatus est igitur hac in parte Oeo lampadius: q̄ nō integre assumpsit totum id antecedens, quod in hac ratiocinatione sua præmisserat & assumendum insinuauerat Ambrosius.

¶ Deum B Gregorius, hunc sacrum cōplens quaternarium: in homelia paschali eandē testificatur ueritatem, præclara quidem sententia, q̄ etiam adducitur in eadem distinctione sæpius citata, ca. quid sit hisce uerbis. Quid sit sanguis agni: non iam audiendo, sed bibendo didicistis: qui sanguis super utruncq; postem ponitur: quando non solū ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Hæc salutaris uictima: illam nobis mortem uigeniti per mystrium reparat. Qui licet resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter & incorruptibiliter uiuenus, iterum in hoc mysterio moritur. Eius quoq; us

Psal. 134.

Gregor.

Rom. 6

hicq; corpus sumitur, eius caro in salutem populi patitur: eius sanguis non iam per manus infidelium, sed in fideliū ora profunditur. Hinc ergo pensamus, quale sit hoc sacramentum: quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit: in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocem cœlos aperiri: in illo Iesu Christi mysterio: an gelorum choros adesse: summa & ima sociari: unūq; ex inuisibilibus atq; uisibilibus fieri? Vno eodemque tpe ac momento, in cœlo rapitur ministerio angelorum, corpori Christi sociandus: & ante oculos sacerdotis in altari uidetur. Et nōnullis interiectis: subnectit in eodem capite. Quotidie ipse Christus comeditur & bibitur in ueritate: sed integrus, uiuus atq; immaculatus manet. Et ideo magnum & pauendum est mysterium: quia aliud uidetur, & aliud intelligitur. Hæc ibi. Quibus abunde refellitur improba aduersariorū assertio: quam impugnamus. Cum enim quotidie ipse Christus, comedatur & bibatur in ueritate, ut hic testatur Gregorius: planum est utiq; sacrum eius corpus, & sanguinem in Eucharistia ueraciter contineri, & nō in figura tantum siue signo. Cæterum cum in præmissis uerbis ait Gregorius, qd Christus iterum in hoc mysterio moritur: ita id accipiendum est atque si diceret, in hoc mysterio: morte passus representatur. Et quod protinus sequitur: eius caro in salutem populi patitur. tantundem ualeat ac si dicat: eius caro crucem passa insinuatur. Possent & ex prædictorū quatuor ecclesiæ luminariorū scriptis, plura in hanc rem colligi testimonia: sed quæ adducta nunc sunt, sufficere præsenti negocio pertinentur.

Gregor.

DE SACRAMENTO

¶ Sanctorum etiam patrum: Dionisi, Da-
masceni, & Chrysostomi dictis: corrobora
ri ueritatem dominici corporis & sanguinis
in eucharistia.

Cap. XII

Dionisius
Areopag.

Audiendi sunt insuper uenerandi patres
antiquitate doctrina & sanctitate spe-
ctabiles: quorū in ecclesiasticis dogma-
tibus magni semper habita est autori-
tas. Et in primis Bea, pater Dionysius,
apostoli Pauli discipulus: qui in 3. cap. sui libri de
ecclesiasti hierarchia, mysterium sacrae commu-
nionis secundum ritum apostolicum describens,
inter cætera ait: At uero pōtifex cum diuina mu-
nera laude prosecutus fuerit: sacrosancta & augu-
stissima mysteria conficit: & quæ ante laudau-
rat uenerandis opera atq; abdita signis: in conse-
ctum agit. Diuinaq; munera reuerenter ostendens
ad sacram illorū cōmunionem & ipse conuertit
& reliquos ut cōmunicent, hortatur. Sumpta de-
mum atq; omnibus tradita communione diuina:
gratias referens finem mysterijs imponit. Hæc il-
le: Nunc uero rogādi sunt aduersarij: quænam illa
sunt sacrosancta & augustissima mysteria, quæ
pontifex conficit, quæque uenerandis opera sunt
atq; abdita signis: & quorū cōmunionem sumit sa-
cerdos atq; alijs tradit. Nunquid ea, panis sunt ma-
terialis & uinum naturale: peracta consecratione
secundum suam substantiam manentia, & solum
mōgloriosum Christi corpus, quod in cœlis consi-
det ad dexteram patris, repræsentantia: ut aiunt.
Nequaq; profecto. Nam penitus desperet: qui nu-
dam illam panis & uini materialemcq; substantiā
sacrosancta & augustissima uocaret mysteria.

Sed ea ipsa sunt, sacratissimum Christi corpus & sanguis: sub speciebus panis & uini ut signis sensibilibus, secundum Dionysij sententiam, contenta. Quod & ex uerbis eius, paulo post in eodem capite subiunctis: ubi spiritualem aperit intelligentiam eorum, q[uod] de hoc mysterio sacræ communionis proposuit manifestius elucescit. Inquit. n. Peracta uero laude, uenerandaq[ue] ipsis & intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus: tu uero etiā ad sacra mysteria insignis celebranda progreditur, idq[ue] ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul & ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes: q[uod] hostiam salutarē (q[uod] supra se est) litet, se excusat, id ipsum primo decēter exclamans. Tu dixisti: Hoc facite in meā cōmemorationem. Hæc ibi: Quānam aut illa salutaris hostia, q[uod] supra ipsum est sacerdotem, illocq[ue] eminentior: quam parat immolare? Nunquid materialis substantia panis & uini: longe inferior iuxta naturæ conditionem sacerdote sacrifico? Minime sane sed sacrosanctum Christi corpus: non mō sacerdote, sed & cœlis ipsis sublimius. Quid item iussit Christus ī coena fieri: in sui cōmemorationem: an naturalem panis & uini terrestremq[ue] substantiā? Nautiū: nam hanc uinitor aut uindemiator aī fecerat: & illam pistor arte sua decoxerat. Sed cōsevationem panis in suum corpus, & uini in suum sanguinem: illis uerbis, ab apostolis & successuris deinde sacerdotibus, tunc fieri præcepit in sui memoriam. ¶ Astipulatur aut eidē & Io. Damascenus, nō aspernandæ autoritatis scriptor: in quarti sui libri de fide orthodoxa, capite 14. dicens: Si uolens ipse deus uerbum, factus est homo, & ex sancta uirginis purissimis & illibatissimis sanguini-

Idem.

Lucæ. 22.

Damasc.

DE SACRAMENTO

bus in seipso sine semine carnē sustentauit: non potest panem, sui ipsius corpus facere, & uinum & aquam: sanguinem: Dixit in principio. Producat terra herbam uirentem: & usq; nunc p' uiria facta producit germīa, diuino coadiuta & uigorata præcepto. Dixit deus: Hoc est corpus meū, & hic meus est sanguis: & hoc facite in meā cōmemoratio nem. & omnipotenti eius præcepto, donec ueniat efficitur. Et paulo post, in codē capi. subdit. Quō fieri mihi istud? dixit sancta uirgo: qm̄ uirg. non cognosco. Respondebat Gabriel archangelus: Spiritus sanctus supueniet in te: & obūbrabit tibi. Et nūc interrogas: quō panis sit corpus Christi, & uinum & aqua, sanguis Christi? Respondeo tibi & ego. Spiritus sanctus obumbrat: & hæc operatur super sermonem & intelligentiam. Panis aut & uinum transsumuntur. Nouit enim deus humanā infirmitatē: q̄ cōplura usu non trita auersatur, moleste fere, Assueto igitur condescensu usus: per consuetu naturae, ea facit q̄ sunt super naturam. Hæc illæ, & reliqua: in eandem sententiam cōtinuo progressu consequentia ¶ Demum, lapidem unū funda Davidica contorquet idem sacer autor in frontem aduersariō: quo totam hanc factionem Oecolampadianam prosternat & contundat. cū postea subdit. Non est figura, panis & uinum: corporis & sanguinis Christi (absit, n.hoc) sed est ipsum corpus domini deificatum. ipso domino dicente: Hoc est meum, non figura corporis: sed corpus. et nō figura sanguinis: sed sanguis. Et ante hoc: ipsi Iudeis. Qm̄ nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam æternam. Caro mea, uere est cibus: & sanguis meus, uerus est potus. Et rursus. Qui mandu-

Gene. 1.

Matt. 26.

Lucæ. 22.

Luc. 1.

3
Damasci.

Matt. 26.

Ioan. 6

eat me, uiuet. Hæc ille. Verè ut ictum hunc ualidum declinet Oecolampadius: parui facit autoritatem Damasceni, & repudiat eam (q; suæ sit omnino contraria sententia) cum ita in suo qd improbamus, scribit opusculo. Fortassis Damascenus & posteriores quidam: tale quiddam magnificant. Sed nō morabitur prudentem lectorem: qui multis argumentis parg solidū se declarat. Hæc ibi Cæteri cū ne unum qdem ex multis illis argumentis, ut ait, afferat illie Oecolampadius, quo parg solidum esse Damascenū cōuincat: cōstat profecto hæc gratis esse in ipsum ejaculata, & pro more hæ reticorū. qui libros omnes insigniū auctore suo nō sapientes stomacho, aut aduersos suæ impietati, reñciunt: & tanq nullius sint ponderis aut moneti, aspernantur. ¶ Ac edit prædictis & Chrysostomus in 3. libro dialogorū de dignitate sacerdotali, capite 4. dicens. Cum immolatum dominum nostrum, & incenso astantem uideris sacerdotem ac q; imprecantem. omnesq; pariter precioso imbui sanguine: adhuc te esse cum hominibus arbitraris & non continuo animo translatus in cælos, omnē q; de mente sensum carnis excludens: nuda anima sensuque mundissimo, ea que sunt in coelestibus conueris? O miraculum. O Dei in nobis benevolentia. Qui sursum sedet ad dexteram patris: sacrificij tamen tempore, hominum manibus contineatur, traditurq; lambere cupientibus eum, & cum generatione complecti. sitque hoc totum: sub oculis humanis. Hæc ibi: Nescio plane, quid his verbis apertius dici posset: ad exprimendam sacram corporis C H R I S T I in sancta Eucharistia præsentiam, aut quid concitatius: ad commouendos fidelium animos in reverentia & deuotionem.

F 4

4 Chrysost.

DE SACRAMENTO

ad tam sublime mysterium, q̄ certe ueneratio & pietatis obsequentia, nequaq̄ debetur pani materiali & uino: q̄tumlibet accōmodaretur in repræsentationem corporis & sanguinis Christi. ¶ Rur sū idem in 6.lib. corundem dialogo, cap. 4. ait: Cum uero etiam sp̄m sanctum sacerdos aduocauerit, & reuerendam illam immolauerit hostiam cōmunemq; omnium dñm subinde contigerit: ubi illum, dic mihi, nostra aestimatione ponemus? Q̄tum ab illo splendorem poscemos; & q̄tam religionem? Expende enim, quales oporteat eius eē manus: tantar̄ rē ministras, qualem lingua: uerba illa fundentem: aut quo genere non mundiore, & sanctiorem animam, talem spiritū recepturam esse? Tun enim etiam angeli circumstant sacerdoti & tribunal atq; altaris locus, cœlestibus virtutibus adimpletur, ad honorem illius q̄ immolatur. Quod quidem: ex ipsis quæ aguntur, ostenditur. Ego autem audiui referente aliquo, qm̄ præsbyter quidam uitæ sanctitate mirabilis, & qui reuelationes soleret uidere: retulisset illi, tale spectaculum se aliquando uidisse, id est, sacrificij tempore cōspexisse angelorum multitudinem: sicut ei possibile erat intueri, stolis fulgentibus cīcūdantem & altare coronantē: cum officio, quo circa regem suum milites stare cōsueuerunt. Quod mihi facile persuasum est. Alter uero mihi retulit, non ab alio se audisse dicens: sed q̄ ipse uidisset quosdā de seculo hoc recedentes, qui participes mysteriorum illorum in conscientia munda fuerāt: cum efflauerant ultimū spiritum, subuehi eos alares manibus angelor̄. Sic Chrysostomus. Quis autem sanx mentis tantam exposcat sanctimoniam; & puritatem animi: ut rite a sacerdote contrectetur

Idem.

Dux uisi-
onessacræ
diuinitus
ostensæ.

panis & uinum materiale, quod solum esset symbolum & signum dominici corporis et sanguinis aut q̄s sanctoꝝ choros angelorū diceret sacro assistere altari: in quo tantū panis frumentarius attretetur in memoriā Christi: Hæc igitur oīa arguunt; tātis sancti altaris mysterijs uere adesse corpus dñi, & ipsum Christū: regē angelorū & hominum. Ceterū illud ipsum quod a Chrysostomo supra est explicatum, de angelicō spirituum obsequio sa præsentia, q̄b exhibent sacræ immolationi eucharistiæ in altari: abeat etiam Gregorio assertur in iis uerbis, quæ in precedēte capite adducta sunt ex uolumine deeretorū de consecra. distinc. secunda, capite quid it sanguis. quoꝝ initium est Quis fidelium habere dubium possit. & cætera ut ante sunt citata. A struit & id ipsum sanctus Ambrosius in suis sup Lucam cōmentariis: expōnēs illū euangelij locū, in quo describitur Zachariæ sa cerdotī ingresso templū ut offerret incēsum apparuisse angelus dñi: stans a dextris altaris incensi. Vt inā (inquit) nobis adolescentibus altaria, sacrificiaq; deferentibus assistat angelus: immo se præbeat ad uidendū. Nō em dubites assistere angelum: quando Christus immolatur. Etem pascha nostrum: immolatus est Christus. Nec uere reare: ne turbetur cor tuū, angeli uisione. Idē enī angelus q̄ occurrēt nobis, cōfirmare nos poterit: sicut turbati ante Zachariæ animū confortauit Hæc ibi. In q̄bus dictis absq; uerborū in uolucro plane sentit Ambros. quando ad altare sacrificia deferimus: Christū immolari, & de angelorū præsentia nequaquam esse hæsitandū Ex quo cōsequēs est: uerū Christi corpus in eucharistia contineri: Quod & in libri sui de mysterijs initiandis capi

D 5

9
Gregori
us.

Lucæ. I.

Ambroſi
us.

I.corin. S.

DE SACRAMENTO

te octauo & nono, nec non in librorum suorum de sacramentis, tribus postremis: idem sacer an-

tistes multifariam demonstrat.

Sanctum præterea Ignatium, & Cypria-
num: graues peccatas indigne sacra mysteria
attractantibus a deo infictas, explicantem
eandem de virtute dñici corporis in eucharis-
tia, astruere sententiam. Cap. XIII.

Ignatius.

Idem.

Adiendi sunt insup supra dictis & alij
sacri scriptores, non aspernandæ in ec-
clesia authoritatis: qui eandem sustul-
lant doctrinam catholicam, de præsen-
tia domini corporis in eucharistia.

Quam in primis non obscure insinuat beatus Ig-
natius: episcopus Antiochenus, & sacro martyrij
titulo insignis Qui in decima suarum epistolæ
(quæ est ad Ephesios ex Smyrna) ita scribit ad fi-
deles, Ephesi agentes. Festinate frequenter acce-
dere ad eucharistiam: & gloriam dei. Quando em
affidue hoc ipsum agitur: expelluntur potestates
satanae, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas
ad peccatum. Vesta autem concordia & conso-
nans fides. ipsius est interitus, & consentaneis eius
tormentum. Nihil enim melius est, quam pacem
habere: in qua omne telum euacuatur aeriorum
& terrestrium spirituum. Et circa finem eiusdem
epistolæ subnectit. In Iesu Christi nomine con-
gregamini communiter: frangentes panem qui est
medicamentum immortalitatis, antidotum non
moriendi sed uiuendi p Iesum Christum in deo, Hæc
ibi. Atq nuda panis materialis substâlia, rametū
in cōmemorationem dñicæ passionis sit sacrata:
virtus non habet aut efficaciam expellendi pot-

EVCHARISTIAE.

.I 46

states satane. Nec illa, medicamentū est immortali-
tatis, neq; antidotū salutare. cōtra noxiū pec-
cati uirus & mortem aīx. Sed panis ille sup cœle-
stis & dñs uirtutū : in sacra eucharistia com-
munione, hæc præstat fidelibus beneficia. Sentit igit
ur hisce uerbis Ignatius: in sancta eucharistia uerū
Christi corpus cōtineri. cuius cōmunione : & tela
negissimi ignea extinguantur: & alimonia uitæ p-
petuæ suscipiantur. ¶ Ad hæc, Beatus etiā Cypria
nus, episcopali dignitate & martyrij tropheo uene-
rabilis, in epistola ad Ceciliū fratre de sacramēto
dñi calicis: præclare inibi ostendens in calice be-
nedictōis nō solū aquā ponī debere, sed uinum a-
qua cōmixtum: pandē de sancta eucharistia con-
firmat ueritatē, cū ait. Admonitos aut̄ nos scias:
ut in calice offerendo dominica traditio seruetur.
neq; aliud fiat a nobis: quam quod pro nobis do-
minus prior fecit: ut calix q̄ in cōmemorationem
eius offertur: mixtus uino offeratur. Nam cum di-
cat Christus. Ego sum uitis uera. sanguis Christi
non aqua est utique: sed uinum. Nec potest uideri
sanguis eius quo redempti & uiuificati sumus,
esse in calice: quando uinū desit calici, quo Chri-
sti sanguis ostenditur: qui scripturarum omnium
sacramento ac testimonio comprobatur. Hec ille
Quod si sanguinis Christi quo redempti sumus,
est in calice sub specie uini, ut hic testatur Cypria
nus: nomine simili omnino ratione consequens est,
& corpus Christi pro nobis in mortem traditum
esse in eucharistia sub specie panis. Deinde pau-
cis interiectis: idem subiungit. Quod autem Mel
chisedech, typum Christi portaret: declarat spiri-
tus sanctus in psalmis, ex persona patris ad filiuū di-
sensa. Iurauit dñs & non penitebit eum: tu es sa-

Cy pri-
nus.

Ioan. 15.

Idem:

Psal. 109.

DE SACRAMENTO

cerdos in æternū, secundū ordinē Melchisedech.
Qui ordo, utique hic est de sacrificio illo ueniens
& inde descendens: q Melchisedech, sacerdos dei
summi fuit, q panē & uinū odtulit, q Abraham
benedixit. Nā qs magis sacerdos dei summi: quā
dñs noster Iesus Christus, q sacrificium deo patri
obtulit. Et obtulit hoc idē, quod Melchisedech ob
ulerat: id est panē & uinum, suum scilicet corpus
& sanguinē. Et circa. Abrahā benedictio illa præ
cedens ad nostrū populū ptinebat. Sic ille Vbi p
hibens Christū obtulisse panē & uinū, suum scili
cet corpus & sanguinē: plane indicet, insacrifi
cio altaris subforma panis, Christi corpus et sub
forma uini, sanguinem eius uere cōtineri.

¶ Rursus idē sacratissimus author in sermone ad
modū luculento & amplio de lapsis cōtestatur nō
nullos q post suscep̄tā fidei professionē Christū
negarūt: præstanea dei ultione interdū esse pcus
sos ad cæterorū terrorē & exemplum, his uerbis.
Aut si in credulis qbusdā minor fides est futuorū
uel præsentibus terreātur. Ecce eorum qui nega
uerunt, quæ supplicia conspicimus: quos eorum
tristes exitus flemus. Nec hic esse sine pcena pos
sunt: quamuis necdum pcenæ dies uenerit Plectū
tur interim quidā: quo cæteri dirigantur. Exem
pla sunt omnium: tormenta paucorum. Et post
enarrata aliquod rei proposita exempla, cōtinuo
sermonis illius contextu descripta: subdit. Cum
quædam, arcam suam in qua domini sanctum
fuit tentasset aperire: igne inde surgente deterrita
est, ne auderet attingere. Et quis alius, & ipse ma
culatus, sacrificio a sacerdote celebrato: partem
cum cæteris ausus est latenter accipere. Sanctum

Cypria
nus.

Duo exē
pla, irreue
rētiā in eu
charistiaꝝ
fugiendaꝝ
esse, mon
straneia.

EVCHARISTIAE: I.

47.

dei edere & cōrectate nō potuit: cinerē ferre se,
 aptis manibus inuenit. Documento unius ostēsū
 est: dñm recedere, cū negatur, nec immerentibus
 ad salutē prodesse q̄ sumitur: quando gratia salu-
 taris in cinerē, sanctitate fugiente, mutatur. Quā
 multi hodie immundis spir̄ib⁹ adiplentur: q̄
 multi usq; ad insaniam mentis exordes demen-
 tia furore quatūt̄ur. Nec necesse est: ire p̄ exitus
 singulorū, cū p̄ orbis multiformes ruinas tā deli-
 ctorū poena sit uaria: q̄ delinquentiū multitudine
 numeroſa. Vnusq; p̄ cōsideret, nō qd alius passus
 sit: sed qd pati & ipse mereatur. Nec euasisse se cre-
 dat: si eū interī poena distulerit, cū timere potius
 debeat: quē sibi dei iudicis censura seruavit. Hæc
 ibi. **P**ercōtari x̄o hic aduersarios ueli qdnā in
 utroq; exemplorū mō explicatorū, sacratus ipse pa-
 ter p̄ sanctam dei intelligat. an panē materialem,
 sacerdotali benedictione sanctificatū: sicut cibus
 corporalis, teste Paulo sanctificatur p̄ uerbū dei **I.tim. 4**
 & orationem, an ne potius sacratissimum Christi
 corpus q̄ uere est sanctum dei: secundum illud
 angeli Gabrielis uerbum ad sacratam deo uirgi-
 nem. & q̄ nascetur ex te sanctum: uocabitur fili-
 us dei) sub specie panis in eucharistia contentum
 Rogare & illud uelim, quare tam grauis poena a
 deo immissa eos corripuit: q̄ indigne mēsam domi-
 nicam accedere sunt ausi, quemadmodū hic testa-
 tur Cyprianus si in illa tantūmō propōitūr panis
 materialis terrestri eq̄ uinum in eduliū? Cur iti-
 dem mulier illa tentans cōtingere sanctam eucha-
 ristiam, igne ex arcula illa erumpente prohibita-
 est ne contingeret: si in ea arca nihil nisi panis triti
 cius & materialis cōtinebatur? An tātū est nefas,
 panē illū simplicem & nudū manibus cōrectare

4

Lucæ, I.

DE SACRAMENTO.

ut repentina ignis eruptione debeat cohiberi cū
en singulis diebus dñicis in multis ecclesiæ Galli-
canæ locis, panis sacerdotali orōne benedictus: di-
stribuatur pueris innuptisq; puellis, iuris item &
mulieribus in monumentū & repræsentationem
sanctæ cōmunionis: quæ in primitua ecclesia a ti-
delibus, singulis diebus dominicis frequētabatur.
Quid autem differat eucharistia Oecolampadia-
na ab hmoi pane benedicto, singulo quoq; die do-
minico laicis distribui solito, quicq; impune ab o-
mnibus contingit: non video. Et siquid fortasse
est discriminis: parui certe est momenti, nec tan-
ti: ut tam atroci poena decernatur. Quam etiā ob-
causam, is qui abnegatiōe fidei maculatus erat: p
tem sacrificij a sacerdote acceptā, uidit aptis ma-
nibus in cinerem uersam, ut reiert hic Cyprianus
panis terrestris substantia, iuxta assertū aduersa-
riore? Certe ex grauitate uidictæ, et horrifica diui-
næ uirtutis offensione, in irreuerentes circa hæc sc̄a
eucharistiæ mysteria: dilucide monstratur subli-
mitas & magnitudo rei in ea contentæ. ¶ Cæterū

¶ Cori. II. 3. Oecolampadius, cōmemorata Corinthiorū poena
ut heatus Paulus testificatur: & enarratis itidē a
se punitionibus, irrogatis in eos q; irreuerenter eā
attractarint: a sc̄tō Cypriano in prædicto sermōe
de lapsis (ut supra est dictū) recitatī: suā deinde in-
credulitatē depromit in opusculo illo suo qd im-
probamus, his uerbis. Nō contradico: manū ēē do-
Leuiti. 10. „ mini, sed hac rōne non euincitur: unitū panī cor-
pus, uel corpus in pane. Etiā symbola sanctæ gre-
rū polluisse: unctionē a iusto deo exigit, ut in Nadab
& Abiu. Nonne & q; baptisma irrident: flagellari

VCHARISTIAE. I. 48.

ad eo meretur? Et non ambigo, quoniam multi male p-
diti sunt: qui mala conscientia tibi se fecerunt. nec tamē
propterea, aquæ addictum corpus uel sanguinē fate-
mur, tametsi abluti sanguine Christi se ablutos glo-
rientur: in quo baptismus consecratus est. Hæc il-
le. Verè his uerbis nō apte ref. Ille rōcinationē an-
te positam: nec uim eius euacuat. Nempe non soli
huic rōni innituntur: fideles ad cōprobandum eucha-
ristiæ ueritatē: quoniam indigne eā tractantes, a deo fla-
gellantur. sed multo potiorē & priorē habent rō-
nem: ad hanc fidem, eos inducentē, diuiniorē. s. uer-
borū testimoniū, totiusq; scripturæ faci & apertā te-
stificationē: concordem insug oīm sanctorum patr̄
sūmam. Quibus omīb. accessoria est & hæc cōp. o-
batio: q; indigie contrectantes eucharistiam, præ-
fenti etiam uitione interdū plectantur: quasi dñō
sermonē suū confirmante se q̄ntib. signis. De aqua
uero baptismi uel oleo consecrato, nullū tale habe-
mus testimoniu a domino nrō, nec a scriptura sa-
cra, nec ab ipsis doctorib, ecclesiasticis: q; in illis
uere contineatur corpus Christi & sanguis. Idcir-
co ex ultione præsentanea, a deo contemptoribus
illorū sacrorū signorū illata: nequaq; potest efficax
trahi argumentū, q; illis assistat corpus dominicū
& adsit, sicut eucharistiæ. Et certe flagella, a deo sa-
crae eucharistiæ contēptoribus inflicta, si sola su-
matur: non sufficiētia sunt argumenta ad nrī pro-
positi comprobationē. Alijs tamen ante numera-
tis ratiocinijs adiuncta: multum adminiculi & ro-
boris conferunt ad astruendam (q; elucidamus) 6
ueritatē. ¶ Præterea in alio eiusdem libelli sui lo-
go, Oecolāpadius consimili ingenio subterfugiēs
callida tergiuersatione cōfessionē v̄itatis: nō causā
pro causa sophistarū more assignat, cū ait, Quādo

Marci. 16

6

DE SACRAMENTO

f.cor. II , dicit apostolus q̄sq̄s ederit panem hunc, aut bibe-
rit de poculo dñi indigne: reus erit corporis & san-
guinis domini. docet in Christū redundare pecca-
tū eius q̄ indigne sacramenta contrectarit uel sum-
pserit. eo quod multo grauius sit symbola nostræ
religionis polluisse: quam ea q̄bus patribus con-
credita beneficia celebrabantur, tametsi futura
præsignarent. quemadmodum & in epistola ad
Hebræos colligit dicens. Videlicet ne aspernemini
eum qui loquitur. Nam si illi nō effugerūt qui a-
uersabantur eum qui loquebatur in terra multo
magis nos, si eum qui in coelis est auersemur Hac
ibi. Enīmuero quod indigne manducantes panem
& bibentes calicem domini: constituantur rei cor-
poris & sanguinis domini ut dicit apostolus. non
ob eam fit crusam, quoniam immanius sit piacu-
lum: sacra nouæ legis signa polluisse, quam sacra-
menta Mosaici ritus, quēadmodū obtendit Oeo-
lampadius. sed quoniam sub illis, panis & uini sa-
cri indigne sumptorū speciebus: uerū Christi cor-
pus & sanguis contineantur. Et ergo non in ipsa
signa tantum: sed & in ipsa signata uere ibidem
præsentia, corpus inquam & sanguinem domini
cum: huiusmodi irreuerentia redundat.

Miracula, circa eucharistiæ sanctæ cōtre-
stationē a dño plerunq̄ ad fidei cōsolidatio-
nē ostēsanō parū etiā cōferre ad xitatē dñi
ci corporis in ea astruendā. Cap.XV-

COnsimilis etiam supradictæ, adhiben-
da est responsio ad idipsum quod prio-
ribus suis dictis modo citatis subjicit
Oecolampadius, de miraculis: ob sa-
cre eucharistiæ præsentia factis, hoc

pacto. Sicut, igit̄, temeratores mysterior̄ iure pœ
nā lūunt: ita religiosis cultorib. ad miraculū usque
prodest simplex & inadulterata pietas. Quale est,
quod Ambros. de F. Satyro narrat: quē munītum
eucharistia in collorario ligata, & naufragiū non
perdidit. Quale & hoc est quod de sacerdote le-
gitur: q̄ per medios ignes eucharistiā gestans euā
sit. At nulla his exēplis efficacia probandi est: q̄n-
quidē similia cōtingunt & alias ob causas. Conua-
luerunt a corporibus morbis baptizati. Sanarunt
multos sudariola ac semicinctia: & umbra Petri.
Dabimus igit̄ & omnibus illis: immixtā q̄dam
diuinā uirtutē? Quod si fecerimus: q̄ta diuinæ ad
umbratio uirtutis erit. hæc ille. ¶ Quæ sane aliquā
haberēt ueri similitudinē, & rōcinationis efficaci-
am: si solis niteremur illis miraculis, ad cōvincen-
dam dñici corpis in eucharistia ueritatem. Atqui
solis illis nequaq; innitimus ipsi, tanq; præcipue
basi nr̄e assertionis: sed multo uralentiorib. & po-
tioribus argumētis: æternæ. s. ueritatis & sacrore
eloquior̄ testimonio: sanctor̄q; patr̄ diuinæ scri-
pturæ interpretum unanimi stria. Cui accedens se-
cundo quodā loco miraculor̄ uirtus, a dño ad fi-
delium ædificationē interdum exhibita: testationē
reddit & probatiorem ipsam ueritatem. De sacra
uero unda baptismalis lauacri, de sudariolis itidē,
& semicinctis Pauli, & denique de umbra Petri,
nullum tale habemus a deo testimoniū: q̄ illis af-
fistat & insit uer̄ Christi corpus. Non igit̄ simi-
le censeri debet iudicium de his ipsis ab Oecolam-
padio adductis: & de sacro sancta eucharistia.
¶ Quocirca nullo pacto recipiendum est a catho-
licis: quod cōtinuo ille subiicit. In summa, inquit,

Act. 19. 5.

Ambroſ.
Satyrus

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

,,

DE SACRAMENTO

„ insigniuit, q̄ baptismum; in hoc, ut delitescens cor
„ poraliter sit corpus in pane. Etiam si irreligiose tra
„ ctautes sacra: pro sua impietate dignā luerunt p̄e
„ nam. Hæc ille. Quinimo penitus sentiendū est di
Eti illius oppositum. Testatur, n. scriptura, diuino
rum uirtute uerbor̄ panem materialem i uerum
Christi corpus conuerti: & uinum in illius sangu
inem. quod profecto insigne est miraculum: & ma
xime omnium memorabile. Nihil tamen tale: asse
rit fieri in baptismo. Tradit itē diuina pagina: nō
in pane illo materiali, secundū substantiam supsti
te, aut cum ipso pane reipsa manente: subsistere
Christi corpus. ut sonare uidentur prædicta Oe
colampadij uerba: sed in forma panis, amplius se
cundum substantiam nō remanentis: delitescere p
hibet uer̄ Christi corpus. Atqui nō dicit scriptu
ra: consimili mō in specie aquæ baptismalis: cor
pus aut sanguinem christi cōtineri. Taceo in præ
sentia, reliqua non minus stupenda miracula: q̄ in
sacramento Eucharistiæ operatur quotidie diuina
uirtus, & nō in baptismo: qm̄ illis enarrandis: ope
rūnior postea occurret locus. ¶ Att̄n hoc in loco,
nō est difficultandum: diuina quadam ad nostram in
firmitatem condescensione, interdum facta fuisse,
& apparuisse hominibus miracula circa sanctam
eucharistiam. Quæ ostendere pro sua dignatione,
uoluit summa Dei bonitas: aut ad hæsitantium
animor̄ in fide confirmationem, aut ad ampliore
credentium cōsolidationem, uel ad incredulor̄ cor
reptionem siue conuersionē: aut alia quauis pia de
causā, nobis qdem incognita, deo aut̄ nota. Quē
interdū cir admodum, exempli gratia, interdum legitur inter
ca euchar manus sacerdotum, cum sacra facerent in altari te
nentes eucharistiam; apparuisse forma pueri, aut

Miracula: cōspecta,
interdū cir causa, nobis qdem incognita, deo aut̄ nota. Quē
ca eucha manus sacerdotum, cum sacra facerent in altari te
nentes eucharistiam; apparuisse forma pueri, aut

forma carnis, aut ex hostia sacra in subiectum calcem sanguis purpureus distillasse est uisus. Interdum uero ex sacrosancta hostia, impio Iudeorum cultro aut pugione confixa: largus effluxisse legitur sanguis, in testimonium ueræ præsentiae corporis Christi in eucharistia. Quemadmodum antiqua haec rerum monumenta ad posteros traducta, atque in nostram usque ætatem a priscis saeculis asseruata indubitatem fidem faciunt: Sicut etiam approbata illustrium autorum scripta, idem satis testificatur: quibus non est ea in re detrahenda fides, sed ubi sufficienti & fidelis suffulta sunt testimonio: magna cum pietate sunt amplectenda, debitaque reverentia prosequenda. Corroborant n. hmoi sacra monumēta & ostēta diuinitus exhibita: maiorem in modum fidem nostram: neque paruum afferunt emolumen-
tum cōprobantē nostrā, imo totius Ecclesiæ de eucharistia sententiæ: quod in illa ueraciter Christi corpus contineatur. ¶ Porro Oecolampadius horum quidem miraculorum obiter meminit: in suo libro quem confutamus. Sed more Phalangij, quæ cunq[ue] contigerit, suo insufficientis ueneno: ea non diuinæ uirtuti sed præstigijs dæmonicis ascribit. Inquit enim. Alibi dicitur panis uersus ī carnem, alibi digitū formam induit: alio in loco uisa est in eo puelli figura. Est ubi cruentarit: asseraturq[ue] in non nullis locis cruor ille, & festos dies meruit, nouæ seruies idolatriæ. Quæ q[ui]tum moueāt alios: facile ex cultu patet: me uero, ne tantillum quidē qui non ignorem: quid permittat deus propter p[re]cū nostra, & didici a domino, regnatur antichristū in signis & prodigijs mēdaciis: angelumq[ue] satanæ, in angelum lucis se transfigurare. Hæc ille. Quo autē tendant ea uerba: nemo uel stupidus ignorat,

2. Cor. 2.
2. Tim. 11

G 1

DE SACRAMENTO

eo siquidem tota hæc spectat oratio: ut persuaderet lectori, ea omnia miraculorum genia meras esse dæmonum imposturas. Quod ut amplius affirmet: adducit consequenter ex gentilium historijs multa prodigia portentosa, q̄ apud eos miraculorum habentur loco: præstigijs & astu dæmonū haud dubie procurata. Illisq; assimilare contendit ea miracula: q̄ circa sanctam eucharistiam interdū sunt uisa: & inde argumentū ducere: hæc oia, etiam facta uafricie & illusionibus, apparuisse homibus.

¶ Qua in re, p̄similis profecto mihi uideatur Oecolāp. scribis & pharisæis Iudæorū: perpetuis mirabilium Chri operæ calumniatoribus. Qui cum nō possent negare admiranda in effectiōe immundorum spirituum, ipsius signa: attribuerunt illa diabolicæ uirtuti, ore blasphemō, dicentes, q̄ in Beelzebub principe dæmoniorū ejaceret ipse dæmonia: q̄que dæmoniū haberet & insaniret. Haud aliter Oeco lampadius, qm̄ multorū illustrium scriptorū, aut locorū, in quibus sacer asseruatur sanguis, ex sacra hostia impiorū manibus transfixa profusus, testimonio conuictus: inficiari non audet rem ipsam, oīm oculis cōspicuam: modū rei ipsius erexit & fascinat, dicens fraude dolisq; serpentis antiquæ hæc cōficta esse miracula circa eucharistiam, & commentitia. Quod haud dissimulanter in uerbis pa-

Luc.ii
Ioan.10.]

lo ante præcedentib; insinuat, cū ait: Atq; satan, ut occultum(ubi nullū erat) miraculum fingeret: quæ iterim ludibria molitus est? Quæ siq; cum præcedentib; eius uerbis & subsequentib; exacte cōferat & p̄secutius expēdat: eo profecto ipsa tendere deprehēdet, ut colligat dæmonis esse inventū id dogma ecclesiasticū, imo euangelicū: q̄ in eucharistia uere cōtineatur Christi corpus. Vt

EVCHARISTIAE. I. ¶

cū id oībus persuaserit satanas: facile eos inducat
in idolatriā. Sed facessat ipse: cum extrema hac &
execranda impietate(nam secundū sapientis uers
bum, similiter odio sunt deo: impius & impieta
eius) & de horrēda hac blasphemia, dignam agat
penitentiā. ¶ At uero & hic, unum adhuc genus
miraculorum recensere non erit supuacuum: quod p
diuinam sanctæ eucharistiae uirtutē nonnunq̄ ope
rari dignatus est Dñs. ut spectatissimi & fide di
gni, testantur autores: ut pote q̄ per sacræ cōionis
susceptionē, uexati a spiritibus immundis: conti
nuo liberati interdū fuerint. Qd̄ inter cæteros af
firmat Cassianus, autor probatiss. in opere suo de
collatiōibus patr̄, collationis septimæ(q̄ abbas
est Sereni) capi. 50. in hunc modum. Cōmunionē
vero eis, q̄ spiritibus uexantur immundis, sacrosan
ctam: à senioribus nostris nuncq̄ meminimus in
terdictam. quinimo si possibile esset: etiam quoti
die eis impartiri eam debere censebant. Nec n. se
cundum euangelijsniam(quam incōgrue huic sen
sui coaptatis) nolite sanctū dare canibus. ad dæmo
nis escam sacrosancta cōmunion: & non potius ad
purgationem ac tutelam corporis animæq; perue
nire credenda est. Quæ ab homine pcepta, eum q̄
in mēbris eius insidet sp̄ni, seu in ipsis latitare cona
tur: uelut quodā exurens fugat incendio. Hoc nan
q̄ mō, curatum & abbatem Andronicum nuper
alpe ximus: aliosq; cōplures. Magis nāq; ac magis
inimicus insultabit offenso: cum eū a cœlesti medi
cina uiderit segregatum, tantoq; durius ac frequen
tius ipsum attentabit: quanto eum a spirituali re
medio lōgius senserit abdicatum. Hæc Cassianus
ibidem. Ecce abbas Serenus Andronicū abbatem
affirmat per sacræ cōmunionis susceptionem su-

Sapie. 24.

6

Cassianus

Matt. 7

Androni.

G 3

DE SACRAMENTO

esse curatum a uexatione satanæ, qua prius agit-
batur: aliosq; cōplusculos. An & hoc miraculū (si
cū cetera supra dicta) ascribet Oecolampad. po-
testati dæmonicæ: ut satanas satanā ejiciat? Quod
si dixerit: n̄ s̄dē omnino uerbis & rōnibus confuta-
tū se dinoscat: quibus & scribæ & pharisei in euā
gelio, calumniantes diuinā Christi uirtutē dæmo-
niore electricem, & propulsatricem. ab ipso sunt
conuicti. Ad hæc, si satanas, id etiam operetur,
¶ sacram accipientes cōmunionem liberetur ab in-
festatione maligni spiritus, qua prius præmeban-
tur: cur suadet ipse Serenus ab. apud Cassianū, agi-
tatis uexatione satanica, s̄epius exhibendam esse
sacram cōmunionem: ut mō citata eiusdem uer-
ba liquido produnt? Nunquid ut s̄epius suā osten-
tet uirtutem satanas: in aliorū expulsiōne dæmoni-
orū? Obmutescat igitur Oecolampaði. linguamq;
suā cōpescat & cohibeat a tā detestabili blasphem-
ia. Et q̄ dei sunt, reddēs deo: fateatur posthac mi-
racula q̄ circa sacrā eucharistiā nōnunq; euenisse se-
runtur, diuina t̄m uirtute, mundo fuisse exhibita.

¶ Probatos itidem autores: Eusebium Emi-
lensem, Anselmum, Cantuariensem, Raba-
numq; & Hugonem de sancto Victore: su-
is dictis astruere præsētiam corporis Christi
in eucharistia.

Cap.XVI

CAETEꝝ ut inchoatus a nobis sermo re-
putatur, aliquanta interiectiōe sermo-
nis de pœnis in irreuerentes circa san-
ctam eucharistiā diuinitus inflictis, &
de miraculis circa eandē oñsis, interpo-
latus; audiuntur nunc & alij autores sacri, testimo-

EVCHARISTIAE. I. 52:

nūm etiam perhibētes ueritati de pñtia corporis dñi in eucharistia. Ut Eusebius Emisenus: ita i sermone de corpore & sangu. dñi, dicens: Cum benedicendæ uerbis cœlestib⁹ creaturæ, sacris altari⁹ bus imponuntur: anteq; inuocatione summi noīs cōsecrantur, substantia illuc est panis & uini. Post uerba aut Christi: corpus est & sanguis Christi: Hæc ille. Quibus, qd apertius aut clarius dici posset ad ueritatis supra dictæ testificationem: prorsus non uideo. ¶ Insuper Anselmus, Cātuariensis archiepiscopus, in lib. suo de mysterijs ecclesiae: contra Berengarium, suum uirus tetrum & errorem de Eucharistia quem improbamus, circa ea tempora diffundentem in ecclesiam: ita scribit.
 Christus dicit: ego sum ostium: sed significatiue, non substantiue, est ostium. De hoc sacramento altaris longe aliud dicendi modus habetur. Sic enim habemus in Euangelijs: Accepit panem, benebixit, & fregit, deditq; discip. suis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meū, quod pro uobis tradetur. Quando in manus accepit: panis erat. sic enim dicit: accepit panem. Et p illam benedictionem, sit panis, corpus Christi: nō tantum significatiue, uerum etiam substantiue. Neq; tñ ab hoc sacramento, figuram omnino excludimus: neq; figuram solam admittimus. Veritas est: quia corpus Christi est. Figura est: quia immolatur quod incorruptibile habetur. Consideremus utiq; uerba domini. Manducate, inquit, ex hoc omnes. Hoc enim quod uobis ad manducandum trado: est corpus meū. Et ut certi essent, q; reuera esset corpus Christi: signa expressit quibus hoc dinoscere possint. Hoc est, inquit, corpus meum, quod pro uobis tradetur. Si hoc, corpus Christi, nō

Eusebi.
Emisenus

2

Anselmus
Ioan. 10Mar. 29
Marc. 14.
Lu. 22

G 4

DE SACRAMENTO

tñ substantiue, sed significatiue tñ fieret, hoc est, figura corporis Christi tantū existeret; nihil ad figuram quod sequitur, quod pro uobis, inquit, trā detur. Nec panem nominauit postq; panem bñdixit, sed corpus: nec uinum nominauit postq; uinū benedixit, sed sanguinem Christi. Igitur sicut fides catholica credit, panis q; offertur sacerdoti ad cōse crandum: per sacerdotalem benedictionem fit corpus Christi, non significatiue tñ, sed substantiue: Hæc Anselmus. Quibus etiam uerbis confutatur aperte Oecolampadius, eiusdem Berengariani erroris assertor: & uno eodemq; telo ueritatis, uterq; confoditur. ¶ Subscribit Anselmo & Rabanus: in lib. suo de corpore & sanguine dñi, ita dicens: Figura esse hoc sacramentū uidetur: dum in specie uisibili frāgitur. Aliud intelligitur: q; quod uisu cernitur, & gustu sentitur, dumq; uinum in calice simul cum aqua miscetur. Porro illud fidei sacramētum: iure ueritas appellatur Veritas, dum corpus Christi & sanguis, uirtute spiritus in uerbo ipsius, ex panis uinīq; substantia efficitur. Figura uero: dum sacerdote quasi aliud gerente ob recordationem sacræ passionis, ad arā, quod semel gestum est, quotidie imolatur agnus. Iure igitur: simul ueritas & figura dicitur. ut sit figura uel character ueritatis, quod exterius sentitur. Veritas uero q; qd de hoc mysterio recte intelligitur aut creditur Non. n. omnis figura: umbra est uel falsitas. Vnde Paulus de unico dei filio ad Hebræos loquēs, ait: Qui cum sit splendor gloriæ. & figura substantiæ eius. Hæc ille: Ecce in eucharistia, ueritatem corporis & sanguinis Christi, pie ac religiose profiteatur Rabanus: & tamen ibidem figuram adesse nō abnegat. Et nos itidem, omnem talem figuram

Matth. 26

Rabanus.

Heb. I

EVCHARISTIAE. T.

43.

quæ nihil detrahit substatiæ corporis Christi: illic
ingenue admittimus, nec unam tantummodo: sed
plures. Quādoquidem uerū Christi corpus, ibi re
ipsa præsens (quod reuera & sacramentū est, si ad
unum conferatur: & res sacramenti, si ad aliud) fi
gurat rem huius sacrameti quæ non est sacramen
tum. s. corpus Christi mysticum, & ecclesiam. Et
spes ipsæ sensibiles panis & uini (q̄ solum sunt sa
cramentū geminæ rei: corporis s. Christi, ueri &
mystici) figura sunt corporis & sanguinis domini,
& totius itidem coadunationis fidelium in uno cor
pore mystico. Præterea, mixtio aquæ cū uino in
calice sacro: aliud quiddam designat. Et tertiae par
tis hostiæ in calicem immissio, & cōmixtio cum
uino consecrato: adhuc aliud repræsentat, ut faci
le sit plures, in eo mysterio oblationis eucharistiaæ
figuras inuenire. Verūtamen hæ oēs figuræ: nihil
præiudicant ueritati corporis & sanguinis domini
in hoc sacramento. Qm̄ cū omnibus illis, stat præ
sentia corporis & sanguinis dñici secundū substâ
tiam: sub speciebus illis sensibilibus, quæ exterio
re pecipiuntur sensorio, & figura sunt interius con
tentæ corporalis Christi substatiæ. ¶ Quod & ue
nerabilis pater, Hugo de sancto Victore, in secun
di libri de sacramentis pte octaua, capite uero se
xto: dilucide comprobat his uerbis. Sunt qui ex q
busdam scripturar̄ locis munimentū erroris du
cere putauerunt: dicentes in sacramento altaris ueri
tate corporis & sanguinis Christi nō esse, sed ima
ginē illius tantū, & spēm & figuram. propterea
q̄ scriptura aliquotiens dicat, id quod in eucharis
tia altaris sumitur: imaginē illius esse uel speciē,
quod in p̄ticipatione Iesu Christi p̄cipietur. Qui
profecto hunc erroris laqueū non incideret: si uel

⁴
Hugo de
s. Victore.

G 5

Non cēm
in eucha
stia figuræ
negari.

DE SACRAMENTO

sacramēta dei, recta & humili fide susciperēt, aut scripturas cōuenienti intelligētia tractarēt. Nunc aut̄ q̄a in sacramentis dei sensum suū fidei præse runt: in scripturis sacris sanā interpretationis formā tenere cōtemnūt: Et sit ut sermo ueritatis ampliuseos caligare faciat: dū nō recte intellectus, errorē pro ueritate ministrat. Quod tñ scripture uitium nō est: sed legentiū & non intelligentiū cæcitas neq; sacramentoꝝ dei confusio: sed præsumētū prauitas. Hic aut̄ piculose errauerunt: tot manifestis sententijs & assertionibus non dubijs, quædā ambigua preferentes, & in ipsis magis mendaciū quam ueritatem eligentes, non quia hoc ibi magis dicebatur: sed quia hoc ab illis magis credebatur. Hæc ille. Vbi luculenter edisserit unde eorū nascatur error improbus: qui ueritatē corporis & sanguinis domini negant in eucharistia. & conseq̄ter in reliquo capit̄ illius cōtextu p̄æclare illos confutat manifestis exemplis: qui contendunt sacramētum altaris ideo ueritatem non esse, quia si gura est. ¶ In capite uero proxime sequente scilicet septimo, octauæ partis, secundi libri de sacramentis: idem author dilucide declarat, in sacra to altaris & figuram esse & ueritatem, his uerbis Cum unum sit sacramentum: tria ibi discreta pro ponuntur. species uidelicet uisibilis, & ueritas cor poris: & uirtus gratiæ spiritualis. Aliud est enim uisibilis sp̄es: quæ uisibiliter cernitur. aliud est ue ritas corporis & sanguinis: quæ sub uisibili specie inuisibiliter creditur. atque aliud, gratia spiritualis quæ cū corpore & sanguine inuisibiliter & spiritualiter p̄cipitur. Quod enim uidemus: species est panis & uini. Quod aut̄ sub specie illa credimus: uerū corpus Christi est, & uerus sanguis Iesu Chri

EV CHARISTIAE. I. 54.

sti, q̄ p̄p̄edit in cruce: & qui fluxit de latere eius.
 Nec p̄ panē & uinū, corpus & sanguinē tantum
 significari credimus: sed sub specie panis & uini,
 uerē corpus & uerē sanguinē consecrari. Et spe-
 cie qđem uisibilē: sacramētū esse ueri corporis &
 ueri sanguinis. corpus aut̄ & sanguinē: sacramen-
 tū esse gratiæ spiritualis. Et quemadmodū species
 illic cernitur, cuius res uel substantia ibi esse non
 creditur: sic res ibi ueraciter & substancialiter præ-
 sens creditur: cuius species non cernitur. Videtur
 enim species panis & uini. & substantia panis &
 uini non creditur. Creditur aut̄ substantia corpo-
 ris & sanguinis Christi: & tamen species non cer-
 nitur. Hæc ille. Quæ, ubi nulla alia afferrentur sa-
 crore authoræ testimonia: uel sola sufficere debe-
 rent putari, ad cōuulsioēm perditissimi erroris de
 eucharistia, quem impugnamus. usque adeo per-
 spicue asseuerant & testificantur: ueram corpo-
 ris & sanguinis Christi substantiam, in eucha-
 ristia contineri. Quod si totam illam octauam secū-
 di libri de sacramētis probatissimi illius authoris
 partem per currere cuiquam libuerit: inueniet &
 illic permulta alia consimilis genere dicta, ad per-
 uersi illius dogmatis (quod sequuntur): mendaciū
 magis eligentes quam ueritatem, ut ipse ait) ener-
 uationem, plurimum facientia. Quæ hic, ut bre-
 uitati consulamus, dedita opera prætermittimus:
 contenti locum annotasse, ad quem studiosus re-
 currat lector, pro ampliore propositæ rei, notione
 comparanda. Porro beatus Bernardus in quo-
 dam sermone exponens hunc locū propheticum. 6
 Iste formosus in stola sua: eidē astipulatur senten-
 cia, dicens. Ne memineris prior: noua ego facio.
 Quid magis nouum: quā quod in mysterio domi-

Esaiae. 63
Bernardus

DE SACRAMENTO

nici corporis, mutatur materies, & sp̄es seruatur.
Pristia manet forma: sed noua gratia, quia noua
substantia, noua qđem: non in se, sed in h̄mōi spe-
cie. Nouum plane, quod carnis dominicæ substanc-
tia in aliena specie sumpta: sanctificatiōem uirtu-
tis, anima confert, & sp̄uale mundat substantiā
in mysterio altaris immaculata caro. Nouum q-
dē, & supra reliquoꝝ usum sacramentorꝝ: qđ nō
mō sanctificationis noua gratia datur, sed & sub-
stantia naturalis mutatur. Nam p̄ sacramenti be-
nedictionem: accipit oblatus panis hanc ineffabi-
lem mutationē ex mystica consecratione. & uer-
bi uiuentis copulatione: h̄c uiuifica gratia in car-
nem Christi redundant. Caro enim non prodest ge-
quam: sed sp̄us qui uiuificat, sacro sanctae carni cō-
ferens in solenni sacramento sp̄uale efficaciam:
ad uiuificantis tanti participes mysterij. Formo-
sus ergo in stola: hoc est i carne sua. sed multo for-
mosior: in assumpto sp̄u. qui utiqꝝ carne præstan-
tior: quia uerbo uicinior. Sic Bernardus. Quid au-
tem ad h̄c hiscere audebit aut poterit Oecolam-
padius uidens uenerabilem hunc patrem, non mi-
nus doctrina quā sanctitate conspicuum, diluci-
de testificari: quod in admirabili eucharistiæ my-
sterio, dominicæ carnis substantia in aliena specie
sumitur. quodqꝝ in pristina panis forma, noua est
substantia: corporis s. Christi, quod post cōfirma-
tionē ibi ueraciter adest, & ante nequaꝝ aderat.

Ioan. 6.

Aliorum insuper illustrium authorum.
Iuonis Carnotensis, & conscriptoris theo-
logiæ naturalis, cum plerisqꝝ alijs, testimo-
nio: comprobari etiam corporis Christi in

EVCHARISTIAE.

I.

eucharistia ueritatem.

Cap. XVII.

55

SVnt & complures alij authores sacri, nō incelebres: qui suis scriptis etiam confirmarūt uerā corpis Christi in eucharistia præsentiam. E quoꝝ numero nūc prodeat in mediū Iuo Carnotensis epūs: eruditione sacra & uitæ probitate eximius, qui in epistola ad Haymericum Aquitinem abbatem: aperiens rectam intelligentiam quorundā uerborum Augustini(q̄ iuxta corticem literæ: ingesserant quendam scrupum legentibus) eandē approbat ueritatem de præsentia dominici corporis in sacra eucharistia, in hunc modū. Dixisti te hære-re in quibusdā uerbis beati Augustini, conātis de terminare uerba domini: duodecim apostolos instruentis qui remanserant, septuaginta ferme ab euntibus retro. Sunt aut̄ hæc uerba. Non hoc corpus quod uidetis, manducaturi estis: neq; bibitu-ri illum sanguinē, quem fusuri sunt illi qui me crucifigent. Quod sic conuenienter intelligi pōt: quia ipsum est, & non ipsum. Ipsum quidem materiali essentia: sed non uisibili forma.

Vnde & subditur.

Etsi necesse est illud uisibiliter celebrari: necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ipsi em̄ qui recesserunt a domino: putabant qđ carnes domini uiuentis, bestiali mo-re essent in frusta scissuri, & aut elixas aut assas in uerubus comedusti. Quid si nollent: nō possent eius esse discipuli. Et paulo post . Neq; enim quod de altari sumimus , beatus Augusti, uerū corpus esse negaret: qui hoc in plæriscq; tractatuū suorū lo-cis eidenter affirmat. Hæc ille. ¶ Et recte qđem sentit is author probatissimus: Augustinū in multis operꝝ suorū locis affirmare ueritatem corporis

Iuo Carn.

Ioan. 6.

August.

Idem Iuo

DE SACRAMENTO

sti in eucharista. Nā ut plurimos omittamus, se
centiae prædictæ assertorios Augustini locos: in ex-
positiōe psalmi nonagesimi octauī, unde sumpta
sunt prædicta uerba (q̄ hesitationē nōnullis iniece-
rant, ob intricatū ipsorum sensū) paulo ante ea ipsa:
præmittit Augusti. De carne qđem Marīæ, car-
nē Christus accepit, & in ipsa carne ambulauit &
ipsa carnē nobis manducandā ad salutem dedit.
Hac ibi. Non potuit sane explicatiōibus uerbis
& euidentioribus declarare Augusti. hanc suā se-
tentiam: quod crediderit uerbi Christi corpus sub-
stantialiter in eucharistia contineri quam cū dixit
quod carnem suam manducandam nobis ad sa-
lutem dedit. Non enim alio quouis modo suam
nobis exhibuit manducandam carnem: quam in
eucharistiae sacramento. Sunt & aliæ plures senten-
tiae, supra adductæ ex Augustino: id ipsum persipi-
cūe monstrantes, quod recte senserit Augustinus
de hoc mysterio. Et complures aliæ: studioſo le-
ctori in eius uersanti operibus, affatim occurrent
Deniq; idem sacer Carnotensium antistes Iuo: in
prædicta epistola, circa corundē Augustini uerbo
rū explanandam intelligentiam accuratius insistes
ait Nos immolatum Christum sic manducamus
& bibimus: ut integrum eum manere ad dexterā
patris credamus. Et cum semel distinctione mem-
broꝝ suorū in manifestatione corporis sui se obtu-
lit hostiā uiuentem, passibilem & mortalem: quo-
tidie tamen sub uelamento panis & uini a sancta
ecclesia immolatur. & non in p̄tes scissum neque
cruētum corpus eius: fidelium ore p̄cipitur. Hac
ille. Atq; talpa cæcior esset, & in meridiano palpi-
cans sole tanq; in tenebris: qui hisce uerbis non in-
celligeret sacram illū authore indubitato sentire,

Augusti.

Capite. 12

Idem Iuo.

uerū Christi corpus in eucharistia secundum propriam substancialē contineri & sumi. ¶ Demū author libri admodū praeclarus, qui theologia natura lis inscribitur, siue liber creaturarū, & liber naturarū: ex uisibilibus & corporalibus ad inuisibilia et spūalia, rōnali manuductione & miro quodā artificio luculenter procedens: necnō ardua catholicae fidei mysteria, sine fuso sermōis, efficaci tamē deductione & magno sententiarū pondere adap-
riens. is inquā author, in illius sui opis titulo duce-
tesimo octogesimo quinto: eandem quam astrue-
re molimur ueritatem de subsistentia corpis Chri-
sti in eucharistia, hoc mō proponit & confirmat.
Sicut in sacramēto baptismi, res uisibilis est aqua
& ablutio p aquam cū uerbis ordinatis. & in sa-
cramēto cōfirmationis, res uisibilis est chrisma
seu oleū: & unctio per chrisma cū ybis ordinatis
Ita in isto sacramento eucharistiæ, res uisibilis est
panis & uinū: cū uerbis ordinatis a Christo. & de
inde fit manducatio uisibilis: sicut in baptismo fit
ablutio, & in confirmatione fit unctio. Sed est dif-
ferentia inter istas res uisibiles q̄ sunt in hoc eucha-
ristiæ sacramēto: & inter res uisibiles aliorū duorum
Quia in baptismo, aqua remanet aqua: & in con-
firmatione, oleū manet oleum. Sed in isto sacra-
mento, panis nō remanet panis, nec uinum rema-
net uinum. q̄a uerba huius sacramenti sunt alteri
us conditionis quam uerba aliorum sacramen-
tum quæ significant effectum & operationem
inuisibilem q̄ fit intus in anima, & nō significant
effectum aliquē fieri i aqua nec in oleo. Sed in isto
sacramēto uerba significat effectum & operationē
inuisibile fieri in ipsis rebus uisibilibus: scilicet in
pane et in uino q̄a significant transmutationē rea-

3
Liber the-
ologiae na-
turalis.

Author H
ibri, theolo-
giae na-
turalis

Verboꝝ
sacramen-
taliū bap-
tismi et eu-
charistiæ:
differētia.

DE SACRAMENTO

Ie & uerā panis in corpus Christi : & uini in san-
guinē eius. Et ideo sicut realiter & ueraciter dum
uerba proferuntur in alijs sacrametis: fit effectus
& operatio inuisibilis nouiter in aia. ita similiter
dū uerba proferuntur super res uisibiles , scilicet
super panē & uinū: fit effectus & operatio in pa-
ne & uino, secundū q̄ uerba significant. Quia nō
uidetur maior ratio de uerbis baptismi q̄ de uer-
bis istius sacramenti; q̄ habeāt maiore efficaciā:
cū istud sacramentū sit nobilius & maius. Si ergo
uerba q̄ proferuntur in sacramento baptismi q̄
est primū , habet efficaciā ut hō baptizetur in aia
intus : sequit q̄ uerba etiam istius sacramenti ha-
beant efficaciā, scilicet ut panis mutetur in cor-
pus & in carnem Christi ueram : & uinum in uel-
rum sanguinem eius. ¶ Deinde in sequenti prox-
me titulo, idem author illam uerborum domini in
sacramento eucharistie efficaciam , quam modo
proposuit. ita comprobat & patefacit . Quod aut̄
uerba Christi faciunt quod significant realiter &
de facto: hoc manifestatur sic. Oportet enim de ne-
cessitate, quod uerba creatoris ascendant per unū
gradum super uerba creaturæ: & necesse est dare
unum gradum uerbo dei magis super uerbū ho-
minis. Sed uerba creaturæ scilicet hominis: semper
significant aliquid. Ergo uerba Dei magis debent
& significant. ita quod uerba dei: & significant, &
faciunt quod significant. Alter plus nihil haberent
quam uerba hominis: quod est absurdissimū. Si er-
go uerba hominis habet uirtutē q̄ significant: seq-
uitur quod uerba Christi qui est deus & homo, ha-
bent hanc uirtutem: quod significant, & ultra hoc
faciunt quod significat. Ergo uerba q̄ proferun-

Idem author 4

Verba
Christi sa-
cramenta-
lia: id face-
re, quod si
gnificant.

EVCHARISTIAE. I. 57

tur in sacramentis: significant, & faciunt quod significant. Sequitur ergo, q[uod] uerba q[uod] significant suum corpus esse & existere in hoc sacramento faciunt ipsum existere ibi, mutando panem in corpus & uinum in sanguinem. Item etiam, uerba hominis semper significant, & non semper est ita sicut significant, in re, immo aliquando sunt falsa. Ergo oportet q[uod] uerba Christi, si Dei & hominis, habeat unum gradum magis. q[uod] significant & semper sit ita sicut significant in re, ita q[uod] non potest esse falsa; sed sp[iritus] sunt uera. Et hoc necesse est, aliter non plus haberent Ch[risti] uerba: q[uod] uerba hominis puri. Cum ergo uerba istius sacramenti sint uerba Christi, & non puri hominis: sequitur q[uod] semper sunt uera, & ita est sicut significant. Item etiam, si creatura habet uirtutem mutandi aliam creaturam in se ut caro mutat panem in carnem & in seipsum: quare etiam uerba Christi non haberent uirtute, ut mutant panem in carnem suam & uinum in sanguinem fuisse: cum ipse Christus ordinatur erit uerba certa & determinata ad hoc. Ergo necesse est q[uod] uerba Christi faciant quod significant, & sp[iritus] sint uera: cum ipse non possit mentiri. Ergo in isto sacramento necesse est q[uod] fiat uera mutatio in pane & in uino: ut sit ibi uerum corpus Christi, & uerus sanguis. Si enim dum proferuntur uerba in baptismo, sit mutatio in aia inuisibili, & uere lauatur aia: multo magis dum proferuntur uerba Christi super panem & uinum eo modo quo ordinatum fuit: uera mutatio fit in pane & uino, q[uod] res sunt corporales & corruptibles. Haec ibi. ¶ Neq[ue] contemnat q[uod] sp[iritus] aut fastidit. Comenda at se monis simplicitatem: qua uitetur praedictus autor in explicandis hisce altissimi mysteriis, si ne aliquo uerboq[ue] lenocinio, phaleratoque lepore, turalis

H

DE SACRAMENTO

quoniam non in sermone est regnum dei, ut testatur diuinus Paulus : sed in uirtute , sed magis admiretur soliditatem doctrinæ & synceritatem ueritatis, his nudis & simplicibus uerbis aperte propositam. Et certe qui totum librum cum a uertice, ut aiunt, ad calcem usq; euoluerit: perspicue dinoscet, q; inuisibilia dei a creatura mundi, per ea q; facta sunt, intellecta cōspicitur: sempiterna quo q; uirtus eius & diuinitas, ut ait Paulus. Perspiciet et etiam ex sedula eiusdem libri lectione: q; ex magnitudine speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum uideri, ut inquit Sapiens, & mecum demirabitur(ni fallor) in illo uale fictili simplicium uerborum: tam preciosum doctrinæ sanæ et catholicæ thesaurum de sacratissimis fidei sanctæ mysterijs cōtineri. ¶ Cæteris ab adducendis pluriū auctorū (qui profecto numerosi supersunt) testimonijs, q; rem propositam asseuerent: nunc est suspicendum. ne exuberantior æquo & nimia eorum copia fastidii ingerat lectori: & prolixitatem tædiosam inducat. Est & Oecolampadius in citandis auctoribus qui suas fulciant partes; eo in libro quem improbamus, plurimus & copiosus, ut impensam admodum collocauerit operam: in illis ad suam assertionem astruendam afferendis, utpote Tertuliano, Ireneo, Cyrillo, Chrysostomo August, Hieronymi. Ambrosio. & cæteris cōpluribus. Verum nō confutationē: q; ijs sacris auctoribus quos prose adducit, & illis ipsis eorum sententijs quas in suis partium citat robur. Quidquidem omnes illi autores in suis aduocati auxilium , pro nostris stant castris: at: p; pro nobis catholicæ ueritate omnino militati, omniaq; dicta ipsoq; ab Oecolapā, illic addu-

I.Cor.4

Rom.1

Sap.13

Authores
ab Oeco-
lāp. addu-
ctos: con-
tra ipsum
militare

Eta astipulatur plane, sincerae ueritati quam prædicamus, ut copiosa certe tela & arma nobis subministraverit: quibus ipse prosteratur: & tanque Goliath, proprio confodiatur gladio: Nihilo minus totos ingenij sui neruos atque uires in illo opere suo certatim intendit: ut prædictas sacrorum autorum sententias inuertat, atque ad suum detorqueat sensum: prorsus repugnantem genuinæ illorū intelligentiæ, magnopere ad id contendens, ut mutatis illorum autorum insignibus & clypeis per obtrtam interpretationem: eius uideantur milites, qui reuera sunt nostri. Quod cuicque, librum eius prædictum euoluenti, & sollicita indagine singula illustrum autorum dicta inibi citata expendenti: protinus obuium erit atque perspicuum.

¶ Ex publica ecclesiæ determinatione, assidue usu approbata; efficax etiam sumi argumentum, pro ueritate dominici corporis in eucharistia, comprobanda. Cap. XVIII

Nunc uero rōnibus aliquot etiam agamus nostrum institutum, oñdamusque nullum ambigendi locum cuique relinqui debere: quia in sacra eucharistia uerum Christi corpus, & uerus itidem sanguis eiusdem, secundum substantialem præsentiam contineatur. Id ipsum siquidem primū cōuinicit publica totius ecclesiæ assertio: quia filios suos omnines hac semper imbuit fide, credendumque fideli bus omnibus a sua cōstitutionis initio proposuit quia in hoc excellentissimo eucharistia sacramēto, ueraciter Christi corpus & sanguis subsistat. Neque unque fides hæc incōcussa deficiet in ecclesia, quan-

H 2

I. Reg. 17

DE SACRAMENTO

diu uersabitur in hoc militiae & pegrinationis sta
dio. qñquidē rogauit pro ea in Petri persona Chri

Lucæ. 21.

stus: ut non deficiat fides eius, q̄tum cunq; molian

tur hæretici hanc firmitatē ipsius subuertere. Em̄

uero fundata est hæc domus supra firmā petram,

Christum. s. qui huius ueritatis autor est & institu

tor. Venerunt qđem flumina hæreticar̄ ad inuen

tionum: & flauerunt uenti perturbationum ab hæ

reticis suscitator̄: ac ut aliis inquit euāgelista, in

undatiōe facta (prauor̄. s. dogmatum) illisum est

flumen domui illi: & non potuit eam mouere, fun

data. n. erat supra firmam petram Quicunq; igi

tur hanc fidem totius ecclesiæ, cū pietate ani non

amplectuntur aut profitentur, sed abnegant & p

ueris molitionibus oppugnant: hi nō sunt ampli

us ecclesiæ legitimi filij, sed ab ea desiscunt ut de

generes & nothi, atq; ab illius se disseparant con

soratio. imo ut transfugæ inimica sequitur castra

feraliaq; in matrē bella gerunt & mouent arma.

2

Cypria.

¶ Quod ex ipso discant S. martyre Cypriano, ita
in epistola aduersus Nouatian. schismaticū, de uni
tate ecclesiæ, scribente: Ecclesia, ingt, dñi luce p
fusa: per orbem totum radios suos porrigit. Vnu
tamen lumen est quod ubiq; diffunditur: nec uni
tas corporis separatur: Ramos suos in uniuersam

terram copia ubertatis extendit: profluentes largi
ter riuos latius expandit. Vnū tñ caput est, & ori

go una, & una mater, fœcunditatis successibus co
piosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur,

spiritu eius animamur. Adulterari non pōt spousa

Christi, incorrupta est & pudica. Vnam domum

nouit: unius cubiculi sanctitatem casto pudore cu
stodit. Hæc nos deo seruat: hæc filios regno, quos

generauit, assignat. Quisq; ab ecclesia segregatus

EVCHARISTIAE I. 59

adulteræ iungitur: a promissis ecclesiæ separatur,
nec pertinet ad christi præmia: qui reliquit ecclesiæ
am Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est:
Habere iam non pôt deū patrem: qui ecclesiā non
habet matrem. Si potuit euadere, qui extra arcā
Noe fuit: & q[uod] extra ecclesiam foris fuerit, euadet. Gene. 7
Monet dñs & dicit: Qui non est mecū, aduersum me est, & q[uod] non mecū colligit, spargit: Qui pacem
Christi & cōcordiam rumpit, aduersus Christum
facit. qui alibi præter ecclesiam colligit, Christi ec-
clesiam spargit. Hæc Cypria. Ex quibus clare cō-
stat, Oecolampadiū hæc ecclesiæ sanctæ de eucha-
ristia fidē euertere conantem: schismaticū esse, &
unitati ecclesiasticæ repugnantē. ¶ Insuper hanc
fidem suam, a primordio nouæ legis protestata est
ipsa sancta mater nostra ecclesia: obseruatione cō-
tinua & publica, sine interpolatione, haec tenus fre-
quētata per usum assiduum. tum in ipsa fidelis po-
puli cōicatione: tum in officij altaris (quam mis-
sam dicunt) celebratione. Vt quid n. institutū fu-
isset præceptum de suscipienda a laicis (olim qui-
dem frequentius: posterioribus autem seculis, sal-
tem semel quotannis, utputa in festo Paschæ) Eu-
charistia, cum debita sui per expiationem animæ
solicitam præparatiōe: si in illa, panis tantum ma-
terialis contineretur: figurans Christi corpus in coe-
lo gloriosum? Cur itidem ordinata fuisset lex illa
ecclesiastica non recentioribus sed priscis tempo-
ribus, de sancta eucharistia ad infirmos deferendā,
ne sine illo salutari uiatico hæc migrarent: si ni-
hil illa nisi materialem, & terrestrem panis substā-
tiam contineret? Non enim panis ille corporalis,
tantopere necessarius ægrotis censeri posset. Cur
deniq[ue] a sanctis apostolis in prima ecclesiæ funda-

H 3

Obligatio
ad cōionē
& missæ
auditionē,
oñdit Eu-
charistiaæ
dignatet
& uerita-
tem.

DE SACRAMENTO

tione fuisset celebrandæ missæ ritus ordinatus, secundū quem ipsa sacro-sancta eucharistia offerre tur pro uiuorę & mortuorę salute: si in hmoi sacro officio nihil aliud q̄z panis materialis, & uinum idem materiale post uerba consecratoria exhibere tur in altari? Quid. n. tunc sacratius adesset illi mysterio, peracta consecratione hostiæ & calicis sacri: qz ante affuerit? Nihil profecto, cum idem secundum substātiā maneret panis & idem uinū quod ante fuerat: nulla in illis permutatiōe facta. An uero pro terrestri illa panis uinique substātiā exhibenda deo in altari; tantis opus esset cārimonijs, uestibus sacris, luminaribus, aris sanctificatis, & alijs: pio studio a primis ecclesiæ præsidib. quondam definitis: cū tunc talis oblatio: ab ipsius Melchisedech oblatione, panibusq; propositionis, & uino libaminū antiquæ legis, nihil omnino disparet: ut ante monstratū est. Cur etiam tūc si delis popu. tanta præcepti distinctione adigeretur diebus dñicis & festis ad missæ auditionem: si in ilia nihil prorsus tractaretur nisi solus panis & uinum materiale, haud aliter q̄ in mensa prophana? An credibile est, antiquos illos ecclesiæ primores, rā sedulo totū uoluisse pop. statim illis dieb. præceptoria obligatione acciri in templum: ut corā spectaret panis & uini benedictionem, in solam corporis & sanguinis dñici repræsentationem: sine iliorę præsente secundum ipsam substātiā? Et ut paucis totam rem colligam, qcquid ab ecclesiæ lactentis infantia ad hæc usq; tpa fuit constitutū circa honorabilē sanctæ Eucharistie uenerationē & usum, circa ministerium etiā missæ & eius celebrazione: circa rōnem & incassum fuisset ordinatum & inutiliter obseruatū, concideretq; totus

Cap. 6

EVCHARISTIAE I. 60

ordo ecclesiasticus & sacerdotalis functio: si ponatur in eucharistia abesse uerū Christi corpus secundum substantiam. ¶ Rursum. Sacrificijs omnibus diuersorumq; generē antiquae legis, unicum successit noui testamenti sacrificium salutare, quotidianū & peculiare corporis. & sanguinis domini nostri, in sacro missæ ministerio sub uelamento panis & uini, oblati. Quod cum autores sacri cōs, tum B. Augustinus testatur in libri decimoseptimi de ciuitate dei, cap. uicesimo: in hunc modum. In libro, iquit, alio, qui uocatur Ecclesiastes, ubi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, q̄d quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos, ille mediator testamenti noui: exhibet secundū ordinē Melchisedech: de corpore & sanguine suo. Id enim sacrificium successit omnibus sacrificijs ueroris testamenti: quae immolabantur in umbra futuri. Propter quod, etiam uocem illam in psalmo tricesimonono, eiusdem mediatoris per prophetam loquentis, agnoscimus. Sacrificium et oblationem nolueristi: corpus autem perfecisti mihi, quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationib; corpus eius offertur, & participantibus ministratur. Hac ille. Cui etiam accedit uenerabilis Beda, in libro quarto suorum commentarior̄ super Lu cam: mystice exponens locum illum euangeliū de uitulo sagiato, a patrefamilias iusso occidi ad epulandum, cum filio conuerso & reduce: in hunc modum. Vitulus, inquit, saginatus, ipse dominus est: sed secundum carnem. Et bene saginatus, quia caro eius adeo spirituali est opima uirtute: ut pro totius mundi salute sufficiat in odorem suavitatis, in odorem scilicet immolationis ad Deum mittere.

4

August:
Eccle. 8

Psalm. 39

Lu. 15.

Beda;

H 4

DE SACRAMENTO

& pro omnibus exorare. Tunc autem eius caro commeditur: cum eius passionis sacramentum & ore ad emunationem percipitur, & corde ad imitationem cogitatur. Et paulo post: eodem in loco. Ista epulem atque festinaties nunc celebrantur: per orbem terrarum ecclesia dilatata atque diffusa. Vitulus noster, in corpore & sanguine domino & offertur patri: & pascit totam domum. Hac ille. ¶ Atqui si in ipso missae mysterio sub forma panis & uini non uere continetur corpus & sanguis Christi, sed duntaxat materialis substantia tam panis quam uini: nullum uerum legis assignari potest solenne & peculiare sacrificium, ipsi statuta euangelicae institutionis proprium accommodatum. cum panis & uini oblatione, ab ipso Melchisedech legatur deo exhibita tempore antiqui ritus: & inter Mosaicas oblationes nuerentur panes propositionis & uini libaminis. Sublato autem sacrificio proprio: aufertur & sacerdotium illi sacrificio addictum. Adempto uero sacrificio & sacerdotio: admittitur & lex, duobus illis respondens. Itaque si in eucharistia negatur uerum Christi corpus secundum substanciali presentiam continetur: profus subducitur nobis omne sacrificium, destruiturque sacerdotium Christi, & lex noua tota subruitur. Et quemadmodum dominus per Osee prophetam dixit de populo Iudaico: quod dies multos sedebunt filii Israeles sine rege & sine principe, & sine sacrificio & sine altari, & sine ephod & sine theraphim: ita & de populo Christiano id dici posset: quod hactenus semper fuerit & ad finem usque mundi erit sine sacrificio, sine sacerdotio, & sine lege. quod nemo sanctorum & uere fidelis: diceret unquam. Quare Oecolapadiana assertio, abnegans Christi corpus uere in Eucharistia subsisteret: totum penitus evanescit Christianus.

Gen. 14.
Leui. 14.
Num. 15.

Osee. 3

EVCHARISTIAE I.

61.

mūm. **P**ræterea. In ipso sacro missæ canone, nō 6
 semel ecclesia sancta plane profitetur: ut & corpus Ex sacro
 & sanguinem Christi in eucharistia contineri. Vt in canōe mis-
 in eo loco ante consecrationē sacramenti, quo sic sā: probat
 orat deū patrē sacerdos sacra faciens, cū toto po- ueritatem
 pulo. Vt hæc oblatio, nobis corpus & sanguis fiat: eucharist.
 dilectissimi filij tui, domini nostri Iesu Christi. Et
 paulo post consecrationem: rursum deum patrem
 ita orat sacerdos cū toto populo. Vt quotquot ex
 hac al' aris participatione, sacrosanctū filij tui cor-
 pus & sanguinē sumperimus omni benedictio-
 ne cœlesti & grā repleamur. & in alijs plæriscq
 eiusdē sacri canonis loc. s. In orationibus itidē &
 collectis missar̄, potissimū q̄ ante præfationē se-
 creto dicuntur, & post cōmunionē propalā: eadē
 ueritatis professio, plærunc̄ continetur uel mani-
 festissime. Vt in hac oratione secreta festi epiphā-
 niæ. Ecclesiæ tuæ quæsumus domine dona propi-
 tius intuere, quibus non iam aurum tus & myr-
 tha profertur: sed quod eisdem muneribus decla-
 ratur, immolatur & sumitur, Iesus Christus, fili-
 us tuus, dominus nr̄. Similiter in feria sexta post
 diem cinerum: hūc in modum orat ecclesia deum
 in collecta, mysterij missæ consummatoria Spirī-
 tum nobis domine: tuæ charitatis infūde. ut quos
 uno pane cœlesti satiasti: tua facias pietate concor-
 des. Quis autem est ille unus panis quo satiati sunt
 fideles: nisi sacrum corpus dominicum sub forma
 panis in eucharistia cōtentum, & ab omnibus cō-
 municantibus idem re ipsa sumptum? Quod si
 sola dicitur panis substātia manere post consecra-
 tionē expletam, ut uult Oecolampadius: iam non
 uno pane satiatus esset populus Christianus in sa-
 gra cōmunionē, sed multiplici, imo singuli totius cō-

Quid uno
 pane cœle
 sti satiatur
 fideles.

H S

DE SACRAMENTO

tus: suū haberent & propriū panem, ab aliorū pa-
ne re ipsa diuersum: & totidē essent distributi pa-
nes in eucharistiæ cōmunicatione: quot essent ea
p̄cipientes. Porro cōplures alias orationes ecclē
siasticas. eandē cōtinentes sententiā: potissimum
post cōmunionē (utpote q̄ corporis sacri p̄recio-
sīq̄ sanguinis libamine uegetati sint & repleti, q̄
sacrū illud missæ mysteriū peregerunt: aut illi nō
dissimilē sensum explicantes) nunc omitto: & ad
unā transeo antiphonam: q̄ in honorē sanctissimi
eucharistiæ sacramenti a tota decantatur ecclesia
hanc uidelicet. O sacrū cōuiuiū, in quo Christus
sumitur: recolitur memoria passionis eius, mens
impletur ḡrā, & futuræ gloriæ nobis pignus da-
tur. In qua profitetur uniuersus fidelū chorus: q̄
in illo dominice mensæ conuiuio cum sacra eucha-
ristiæ sui cipit communio, Christus ipse sumi-
tur non quidem in figura: sed in ueritate sui corpo-
ris & sanguinis. Tres deinde proponuntur in ea-
dem antiphona utilitates spirituales, secundum
diuersam triplicis temporis rationem: ex huius-
modi digna conuiuij coelestis participatione pro-
uenientes. Præteritū quidem attendendo tempus
quod in ea mandatione, recolitur memoria pas-
sionis Christi, secundū illud beati Pauli uerbū ad
Corinthios: supra adductum. Quotienscunq; mā
ducabitis panem hunc & calicem bibitis: mortem
domini annunciatib; donec ueniat Præsens uero
tempus considerando, id beneficij conseqreretur cō-
uiua mensæ dominicæ: quod mens eius impletur
gratia. Quomodo enim non consequitur ex ubi-
rantia gratiæ: qui Christum, p̄ quem gratia &
ueritas facta est, & de cuius plenitudine nos oīs
accepimus, gratiā pro gratia, rite & religiose susci-

Pia de sa-
cramento
eucha-
stiæ: anti-
phona

I.corin.11.

Ioan.1.

EVCHARISTIAE. I.

62

pit cordis sui hospitē? Deniqꝫ in futurum tempus
aciē mentis inflectendo, id proponitur in eodē lau-
datorio cātico: Q[uo]d in eo sacræ eucharistiaæ cōuiuio
futuræ gloriæ nobis pignus datur. Qm̄ ipse idem
nunc obiectus forma panis nobis communicatur
quē speramus reuelata facie demū cōtemplari in
gloria coelesti. In cuius futuræ uisionis pignus: tra-
ditur nobis sacra cōcio eucharistiaæ. ¶ Sed qd uni
tm̄ nunc īmoror antiphonæ: & non potius rotum
adduco officiū ecclesiasticum, in celebri solenni-
tate sacri corporis Christi a tota ecclesia decātari
solitum: cuius prædicta antiphōna, una est particu-
la: cantico sacratissime uirginis Mariæ in secundis
illius festi uesperis accommodata. Quod qdem
officium, sugerente Vrbano quarto, summo pō
tifice: doctrina & sanctitate clarissimus, Thomas
Aquinæ, præclare ac erudite composuit. & ecclæ
catholica publico consensu recepit illud dein-
ceps in ea celebritate & p[ro] octauas eiusdem decan-
tandum: & hactenus eodem sine aliqua reclama-
tione est usa. Cuius certe officij singulæ partes an-
tiphonæ, responsoria, lectiones, capitula, uersus,
& in missæ prædicti festi mysterio, oratiōes, ep[iscop]i
stola, euangelium, ac reliqua omnia: hanc sonant
fidei professionē de ueritate corporis Christi in eu-
charistia. Omnim autem apertissime eam expri-
mit insignis illa prosa festi eiusdem: cuius initium
et Lauda Sion saluatorem: lauda ducem & pasto-
rē, in hymnis & canticis, complectens pulcherri-
mo contextu, modulatiōe & q[uo]d canora: quicquid de
excellentissimo eucharistiaæ sacramento credendū
& tenendum proponit fidelibus ecclesia catholi-
ca & potissimum corroborans eam de sacro Chri-
sti corpore: quam astruere connitetur, ueritatē

Vrbanus.
quartus
Thomas.
Aquinæ.

DE SACRAMENTO

Alijs insup rationibus, ut adoratiōe publica eucharistiae, & cælebratione festi corporis Christi: comprobari, quæ uere ipsum continetur in eucharistia.

Cap. XIX

Prædictis & illud adjiciendum est quod ex institutiōe laudabili ecclesiae, proprie tur in templis sanctissimum eucharistiae sacramentum, adorandum a toto populo: aut in supremi præcipuiq; altaris eminēte loco, aut ad latus ipsius aliquo intersti te spacio, in honesto aliquo & decente cōditorio, ut in ipso templi ingressu fideles ad genua suppli citer procumbentes: adorent ipsum regem cœlorum & dominū gloriae, inibi corporaliter præsen tem. Hanc uero Christi in eucharistia adorationē non improbant, sed mognopere commendant sancti patres, ut Augustinus, in expositione psalmi nonagesimi octaui: explicans hunc uersum: Adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. Ita enim ait. Quæro quid sit scabellum pedum eius: & dicit mihi scriptura. terra: scabellum pedum meorum. Fluctuās conuerto me ad Christū: & ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine im pietate adoretur terra: sine impietate adoretur sca bellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram quia caro de terra est, & de carne Mariæ, carnē accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem de dit, nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est qualiter adoretur tale scabellum pedū dñi. & non solum non pec cemus adorādo: sed peccemus nō adorādo. Nun qd autē caro uiuificat: Ipse dominus dixit: cum

Psal. 98

Augusti.
Esa. 66.

EVCHARISTIAE.

.I .63.

de cōmendatiōe eiusdē terræ loqueretur. Spīritus
est q uiūificat: caro aut̄ nihil prodest. Ideo & ad
terrā p̄libet cum te inclinas atq; prosternis: non
quasi terrā intuearis, sed illū sanctū, cuius pedum
scabellū est q̄ adoras. Propter ipsum em̄:adoras.
Ideo & hic subiecit, Adorate scabellū pedū eius:
quoniam sanctum est. Quis sanctus est? In cuius
amore:adoras scabellum pedum eius. Et cū ado-
ras illū:ne cogitatione remaneas in carne, & a spi-
ritu nō uiūificeris. Spīritus em̄ (inquit) uiūificat
caro autem nihil prodest. Hæc ibi. Quam expo-
sitionē approbās Cassiodorus: in eiudem loci ex-
planatiōe ait. Augusti, diligentissimus exquisitor
corpus domini quod de Maria uirgine sumpfit
scabellum diuinitatis eius afferuit debere sentir
propter naturam humanitatis quam est digna-
tus afflūmere. Illi enim uirtuti eisē subiectū atq;
unitum: omnibus creaturis cōstat ex celsius. sic ut
dicit apostolus. Quod infirmū est dei: fortius est
hominibus. Et alibi, de eodem mediatore dei &
hominum homine Christo Iesu: apostolus dicit.
Propter quod deus exaltauit illum: & donauit illi
nomen, quod est super omne nomen. ut in nomi-
Iesu, omne genu flectatur: cœlestium, terrestrium
& inferorum. Hæc ille, Diuinus itidem Paulus
ad Hæbreos scribens: eximiam Christi excellen-
tiam declarat his uerbis. Et cum iterum introdu-
cit (deus scilicet pater) primogenitum in orbem
terræ: dicit. Et adorent eū omnes angeli dei. Quē
aut̄ totus angelorū adorat chorus: cur & homines
nō adorabunt Christum igitur uerū deum & ho-
minem, nō mō in cœlis regnātem, sed & in sacra
eucharistia ueraciter & mirabiliter subsistēte: pie
ac religiose adorat tota fidelū multitudo. Et sacre

Ioan. 6

Psal. 98

Cassiodo.

I.corint. I.

Philipp. 2

Hebræo.
Psalm. 96

DE SACRAMENTO

2 eius corpus inibi existens qm̄ a uerbo separari nō
pōt: deuota adoratiōe ē ab oib. honorandū. ¶ At
uero si in eucharistia dicatur esse sola panis substā
tia, sine corporali præsentia Christi: qcunq; hono
rem latrie impenderent hostiæ consecratæ, rei es
sent idolatriæ. q̄ soli deo debitum cultum, exhibe
rent creaturæ: utpote pani materiali. Totus itaq;
mundus Christi nomen colens: a principio corus
cationis euangelicæ ad hæc usq; tempora, fuiset
infando idolatriæ errore detentus. q̄ hostiā cōse
cratā adorauerit in ipso missæ mysterio. & in cō
ditorijs sacris decenter at: p̄ pro dignitate repositā.
Et solus Oecolampadius lumine sacræ fidei illu
stratus cum suis astipulatoribus: huius horrendi
criminis euasisset reatum. cū sentiat non esse ado
randam hostiam sacram: q̄ sola sit ibidē panis
triticei substantia (ut ante sacerdotalē consecratio
nem fuerat) iuxta eius placitum. Quis at id admi
serit unc̄. totum mundum hactenus i errori tene
bris circa dignissimi huius sacrameti fidem & cul
tum, esse uersatū: & paucos hoc seculo natos, cras
si erroris huius atram deteruisse caliginē? Non enī
ita dereliquit dñs pop. suum, neq; sic spreuit hære
ditatem suam: ut passus fuerit omnes sui nominis
cultores hactenus tā denso ignorantiae & impie
tis inuolui nubilo, plus minus mille & quingentis
annis. ¶ Insuper. Vrbanus quartus, summus pon
instituit speciale festum quotannis per uniuersam
ecclesiam celebrari debere: in ueneratione & ho
nore rem iacratissimi eucharistiæ sacramenti, feria
quinta post octauas pentecostes. Et assistentibus
officio ecclesiastico in prædicta solennitate & per
octauas eiusdem: distributiones contulit spiri
tuales admodum largas, multoꝝ scilicet dierꝝ rela

URBANUS QUARTUS

zationē de iniunctis p̄c̄nitentij̄s. Quemadmodū
liqdo cōstat ex pr̄dictā sanctiōis tenore. integre
explicato in Clementinrum constitutionum libro
tertio, titulo de reliquijs & ueneratōe sanctorum
cap. si dominum. Vbi & Clemens quintus in cō
cilio Viennensi, eandem Urbani ordinationem de
celebrando singulis annis festo corporis Christi:
districe & adamussim iubet obseruari. In quo q-
dem sanctiōnum canonicarum capite modo citato
multa afferuntur pr̄eclara & singularia pr̄econia
excellentissimi huius mysterij, q̄ linguis humanis
satis laudari nequit. Et dignum profecto est caput
illud iam annotatum: quod a uertice(ut ait) ad
calcem usq; legatur ab omnibus. Nam & uerita-
tem domini corporis in eucharistia, solide asti uit
& huius fidei tanq; firmæ basis innitens professio
ni quamplurima ibidem commemorat diuinæ bo
nitatis in hoc sacro mysterio beneficia, piarum
mentium excitatoria in deuotionem uberiorem
& uenerationem tam sublimis sacramenti. Quod
autem opus illud institutionis pr̄dicti festi, non
ex hominibus fuerit sed ex deo (quemadmodum
& Urbanus ipse illic refert. se cum necdum ad
summi pontificatus apicem esset prouectus, intel-
lexisse: quod fuerat quibusdam diuinitus reuela-
tum, festum huiusmodi generatiū in ecclesia ce-
lebrari debere) hinc sumitur argumentū: quod ab
eo tempore disolutum non est, neque nunc dissol-
vitur illud institutum, sed in dies maius sumit in
cremētū: & mirū in modum cernitur adaugeri
fidelīū deuotio ac studiū: circa pr̄dicti festi cele-
brationē. ¶ Nēpe eo die in singulis ecclesijs solen-
nis igitur supplicatio (quam processionē uulgo dī-
tū) omniū longe celeberrima. In qua, cum tote

Clemens:
quintus.

Cōmenda
tio suppli-
cationis so-
lēnis: q̄ sit
festocor
poris
Christi.

DE SACRAMENTO

cleri & populi conuentu detur p uicos & plau-
teas: cum summa ueneratione, sanctissima eucha-
ristia: in canticis & laudibus iubilatorijs. Freqns
qucq; illi adhibetur tædar; & luminarium nume-
rus. Adornantur etiā parietes domor; tapetis &
uirentibus ramis: plateæ uero, odoro gramine &
suave olenibus herbis respurguntur. Et quicquid
officij, pietatis studio impendi pot huius solenni lup-
plicatōi: certatim extibetur a deuoto populo. qd
non nisi incitante deo: tam studiose & eligiose fie-
ri ci ediderim ubiq; locor;. Haud aliter quā Chri-
sto ingrediente ciuitatē Hierusalem, paulo ante
suam passionem. populus Iudaicus cum magna
lætitiae applausu cōfessioneç laudis eidem occur-
rit. alijs uestimenta sua sternentib. in uia: a ihs ue-
ro ramos arbor; cædcentibus, & iactantib. inter-
ram ad uix ornamentiū. deniq; alijs Christo accla-
mantibus uera laudum præconia: quæ spūs Ictūs
eis suggestit. Et illi qdem tunc mortalem & pau-
cis post diebus ignominiosam passus mortem: tā
in signi proscuti sunt honore. Nos uero iam im-
mortalem & impassibilem, triumphata merte re-
gnantem in cœlis, & pro ineffabili sua dignatiōe
nobiscum sub tegmē uene. abilis eucharistia ue-
re præsentem: merito his ueneramur obsequijs, &
officijs hmōi honoris debiti exhibitiōe colimus
am panis, sine corpali Christi pñtia, iuxta adver-
sarior; assertum: qd dies festus esset illi dedicādus,
aut quæ solennitas feret exhibenda institutiōi ip-
sius iacimenti? Quis item dignū duxerit, cī cun-
ferre panem illum materialem: cum thurificatio-
ne, tædis, cæreis, & ceteris ornamentis, diuinam
decentibus maiestatem? Cur præterea tanta po-

Matth. 21.
Marci. 12.
Luca. 21.
Ioan. 12.

EVCHARISTIAE. I. 65

populi frequentia ad tam celebre solennitatem tunc concurreret; ut panem illum terrenae substantiae & materialis diuino propemodum cultu prosequeretur? Ex laudatissima igitur festi illius ordinatione, & commendabili eiusdem observatione, quotannis in maiorem excrescente totius populi deuotione: non inutile sumitur argumentum, punitae corporis Christi in eucharistia confirmatorium. Porro Oecolampadius, molesto ferens animo, tantam domino deo exhiberi in praedicta sacratissimi corporis Christi solennitate reuerentiam: ipsam celebritatem modo descriptam, his uerbis indigne fugillat in suo quod impugnamus opusculo. Palam autem est, quanto fastu, quam immodico luxu, quamta solennitate: festum corporis Christi, quod uocant, agatur. In quo, quod Christus dignum sit: video minimum. Intermittitur annuntiatio ybri: quo locus sit iudicis & cærimoniarum. Ignoratur uerus eucharistiæ usus: aperitur idololatriæ fenestra. Exaggerantur supra modum superstitiones: in domibus, agrisque lustris. Mulieres in cultu meretricio: sacerdotes amasiori more copti in fastu regio, milites in armaturatruculenti. Haec ille. Omitto lubens, quam continuo prosequitur ibidem in eandem tendentia sententiam. quam satyram magis sonant: quam piam doctrinam, aut admonitorium sermonem. Sed quorsum haec omnia? ut damnet & insectetur religiosam fidelis populi in ueneratione tam sacri mysterij pietatem. Quoniam id male habet virum: quod tanto honoris obsequio colatur ipse dominus deus noster in hoc admirabili sacramento, quod nobis reliquit in sui monumentum & pignus amoris. Hinc ueram Christi in eucharistia adorationem: impio uocat ore idololatriam. Laudabilem quoque cærimoniarum observationem circa dignam eu-

Impius in
dænatione
„ festi
„ corpo.
„ Christ
„ Oec.
„ lampz.
„ dius.

DE SACRAMENTO

charisticæ uenerationem (q̄ syncerorem fidelis populi testatur affectum) appellat superstitionem. Ornamenta uero uestium sacrar̄ ad hanc festi celebrationem spectantia & debitam dei honoratio nem, luxum uocat & pōpam, omnia in sinistram partem obuertens. ¶ Ceteræ nō meminit ipse, aut meminisse se dissimulat, quis in diuinar̄ scripturarum lectione diutius sit uersatus: cum q̄ra celebritate deduxit David rex pientissimus arcam Dñi, de domo Obededom in ciuitatem suam: cum honoratissimo sacerdotum & leuitar̄ choro, & uitimis pinguisibus. In qua deductione, regiae maiestatis oblitus, non solum cithara ludebat & organis: sed & totis uiribus saltabat ante dominū. Non uenit etiam illi in mentem: cum quanta solennitate Salomon filius eius, eandem arcam dñi transluit de ciuitate David, in templum illud magnificū quod recens extruxerat. Ad quam traductionē cōuenisse scribuntur omnes maiores natu Israel, cū principib. tribuū: & duces familiār̄ filior̄ Israel, cū sacerdotib. & leuitis, nūerosaq̄ uictimæ immolatiōe. Erat autem arca illa: tanq̄ typus & umbra sacratissimæ huius arcæ (Eucharistiam dico) in qua omnes thesauri gratiæ sunt reconditi, & in omnes affatim exundant. Hæc certe arca est salutis & benedictionis: non bonor̄ opalium largitatem (ut præsa illa arca: i domo Obededom) sed spīritualium donor̄ affluentiam cōferēs. Quid igitur damnat Oecolampad. & improbat, nostram hanc arcam superdiuinam circumferri a populo cū ingenti honore & reverentia: in die sacro, huic solenitati quotannis designato? Quid igitur reprehendit decētem ornatum exteriorem in uestibus, & honesto fideliū cultu atq̄ amictu ad cumulationē

2:Reg.6

5:Reg.8

4:Reg.6

tantæ rei decorem? Q. si in hac celebritate aliqua
fiat præter modum & rationem: imo per abusum
quendam, superinductum ab eo homine inimico
qui gaudet & assidue studet in agro dñico, bono
semini superseminare zizania: nungd idcirco da-
mnada est ipsa festi institutio, aut celebris eius ob-
seruatio? Reseentur potius acuta falce ecclesiasti-
cæ seueritatis & autoritatis illa mala & noxia gra-
mina: q̄ ita succrescunt sensim, & permaneant recta
instituta: rōnabile hoīm obsequiū circa hoc supdi-
uinum mysterium, cōsolidantia & cōfirmantia.

Matt. 15

¶ Q. uirtute uerborum Christi, consecra-
tioni faciendæ designatorum: panis in cor-
pus Christi uere conuertatur, & uinum ca-
licis in preciosum eius sanguinem.

Cap. XX.

OSTENSUM iam sati superq; putamus:
in sancta Eucharistia, uere & re ipsa
Christi corpus cōtineri. Nunc reliquū
est paucis aperire, quonam pacto illic
incipiat ipsum esse: quod ante ibidem
non fuerat. an transmutatione aliqua interuenien-
te: aut citra omnem permutationem. Ad quod di-
noscendum: id unum ante omnia firmiter haben-
dum sancit catholica religio. q̄ per prolationem
uerbor̄ a Christo domino institutor̄ ad perfici-
endam sacræ eucharistiae consecrationem: panis
ipse in altari propositus, ueraciter in corpus Ch̄ri
conuertitur, & uinū in calice bñdictionis contentū
in uer̄ eius sanguinē. Pro cuius asserti solida com-
probatione, sufficere certe deberet illa publica toti
us ecclesiæ professio: q̄ i prosa illa de sacrostā eu-

I   2
Eccle. ca-
tholicæ
professio
de eucha-
ristia,

DE SACRAMENTO

charistiæ sacramento admodum præclaræ (cuius
paulo ante meminimus) religiose concinnit. Do-
gma datur Christianis: q[uod] in carnem transit panis,
& uinum in sanguinem. Adiunge si lubet, & hymni
illius modulatissimi. Pange lingua gloriose corporis mysterium. hunc uersum, in maiorē corroborationem. Verū caro, panem uerū, uerbo carnem
efficit: fitq[ue] sanguis Christi, mer. ¶ Verū ut exploratior euadat & perspectior hæc fidei doctrina: facio
re & cōmunire. Et primū Eusebii Emiseni, dicen-
tis. Inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas, in sub-
stantiam corporis sui & sanguinis: uerbo suo, se-
creta potestate conuertit. Et paulo post. Nouū ti-
bi & impossibile esse non debet, q[uod] in Christi sub-
stantiam terrena & mortalia cōuertantur. Cui cō-
sonat Ambrosius in 4. li. de sacramentis, capite 4
dicens. Si tanta uis est in sermone domini Iesu, ut
inciperent esse q[uod] non erant: quanto magis operato-
rius est, ut sint quæ erant & in aliud cōmutentur.
Cœlum non erat, mare non erat: terra nō erat. Sed
audi dicentem. Ipse dixit, & facta sunt: ipse man-
dauit & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, nō
erat corpus Christi ante consecrationem, sed post
consecrationem, dico tibi, q[uod] iam est corpus Chri-
sti. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & cre-
atus est. Et nōnullis interiectis exemplis, ex sacra
depromptis scripture: ad ostendam diuinæ uirtu-
tis in operibus naturæ usum trāscendentibus ma-
gnitudinem, circa finem eiusdem capititis, ita rem
propositam colligit. Ergo didicisti q[uod] ex pane fiat
corpus Christi. Et q[uod] uinum & aqua in calicē mit-
titur: sed fit sanguis, consecratione uerbi cœlestis.
Hæc Ambro, ibidem. Eandem quoq[ue] sententiam

Eusebius
Emisenus

Ambrosi.

Psal. 148.

confirmat Augustinus: his uerbis. Ex substantia panis & uini mystice corpus Christi consecratur. Et paulo post. Corpus Christi & sanguis, in uirtute spissæ sancti: ex panis & uini substantia efficitur. Rursum idem. Per spm sanctum, hanc. s. panis substantiam, suam efficit carnem: & translatum uinum in sanguinem. Et iterum. Credendum est: qd in uerbis Christi sacramenta conficiantur. Cuius n. potentia creatur prius. s. panis & uini: eius utiq; uerbo, ad me lius procreantur. ¶ Insuper in epistolis decretalibus de celebrazione missarum, cap. cum Martha, dicit Innocent. III. Christus panem & uinum, in corpus & sanguinem suum proprie cōmutauit. Et uenerabilis pater, Hugo de S. Victore, in secundi lib. de sacramentis parte octaua, secundoq; partis illius capite, inquit: Sacramentum corporis & sanguinis sui, ipse dominus Iesus Christus instituit: qn post cœnam ueteris paschæ, panem & uinum in corpus & sanguinem suum diuina potentia transmutans, apostolis sumendum tribuit: & ut idem post, hoc in memoriam sui agerent, præcepit. Accedit illi & Damascenus, in quarti libri suarum sententiæ cap. decimoquarto, dicens: Corpus Christi secundum ueritatem coniunctum est diuinitati: quod ex sancta uirgine corpus est. non qd ipsum corpus assumptum ex coelo descenderit: sed qd ipse panis & uinum transmutatur in corpus & sanguinem dei. Et paulo post, eodem in loco. Sic & propositiōis panis, uinumq; & aqua: per invocationem & adventum spissæ sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi. & non sunt duo, sed unum & idem. Plura deniq; in eandem rem testimonia, facile colligas ex dictis sanctorum patrum: supra adductis cap. II. & 12. præsentis libri: & ex

August.

Innocent. §

Hug. de S.
Victore

Damasc.

I 5

DE SACRAMENTO

canonicarē sanctionū libro ibidē diffusius citatis.

¶ Ex his utiq̄ perspicuum est, non esse recipiendā

4
In eucaristiā nō manere panē post consecrationem

illorē sententiam: qui astruunt post cōsecrationem manere substantiam panis simul cū corpore Christi, sub illius forma contento. & nihil præexistēs ibi ante cōsecrationem, desinere esse, sed qdā quasi consubstantiationem sive consistentiā corporis Christi & panis sub eadem forma uisibili fieri. Nā cum unum quippiā in aliud secundū substantiam conuersti dī: facta ea conuersione, non manet conuersa substātia cū ea in quam dicitur cōuersa. Ut cum uxor Loth conuersa legitur in statuam salis non mā sit tota mulieris illius sustantia cū ea statua, facta illa mutatione. Et cum uirga Moysi uera est colubrū, ubi diuino iussu projecta fuerat in terram: non simul fuit tota uirgæ illius substantia cum ipso colubro. Alioqui nulla ibi facta fuisset uersio: quod scripturæ sacræ uerbis aduersatur.

Demum cum diuina uirtute, aqua in nutrītiō facta est uinū: non superfuit aqua prioris substantia cū uino, in quod conuersa dicitur. Atqui testimonio officij ecclesiastici ab omnibus approbato, & multiplice sacror̄ scriptor̄ autoritate, mō cōmonstratum est: per uerba consecratoria panem in Christi corpus conuerti, & uinū in sanguinē eius preciosum. Non igitur manet tota panis substantia cum corpore Christi; sub eisdem proprietatibus accidētarīs panis, nec sustātia tota uini: cū eius sanguine. Alias nulla esset ibidem facta trāsmutatio, ueritate uerbor̄ Christi: quod om̄es sacri autores uno ore negant. Quocirca non est admittenda hīmōi cōsubstantiatio corporis Christi cum pane materiali: neq; impanatio eiusdem corporis, ut alior̄ utar uocabula: qui impanatum Christi corpus ponunt

Gene. 19

Exodi. 4:

Ioan. 2

& simul cum pane subsistens. Hanc autem assertio-
nem erroneam de permanentia substantiae panis
materialis cum corpore Christi & uini cum sanguini
ne, post consecrationem: satis superque damnavit
sacrosancta synodus Constantieni. in cōdemnatiōe
huius primi articuli Ioannis Viclefi. Substantia pa-
nis materialis, & similiter substantia uini materia-
lis manet in sacramento altaris, ut supra in secundo
capit. libri presentis: est dictum. Insuper ea ferme
omnia quae per totum hunc librum ex sacris lite-
ris, sanctionibus canoniceis, & orthodoxorum patrum
sententijs hactenus sunt adducta: hanc etiam con-
futant impiam positionem: ut non opus sit nouis
rationibus aut testimonij ad ipsam amplius im-
probandam. Eandem tamen pestilentem doctrinam:
Lutherus cum suis affectatoribus resuscitasse no-
scitur superioribus annis, inter cetera sua virule-
ta letiferaque dogmata: ut ipsi ecclesiae catholicae
(quam implacabili odio persequitur) hac etiam in
parte aduersetur. ¶ Neque etiam probanda est illo-
rum sententia, q[uod] dicunt q[uod] substantia quae fuit pri-
mo panis: postea est caro Christi. Nam id ipsum fi-
eri non posset: nisi deperdita forma panis, materia
eius manens susciperet in se formam corporis Christi,
& ab ea aniaretur. Quemadmodum cum substanz
aeris fit aquae substantia: de perdita aeris for-
ma substantifica, recipitur in illius materia, for-
ma aquae. Et cum substantia ligni fit ignis: deper-
ditur ligni forma, & eidem materia postea inest
forma ignis. Non nam humana mens cōcipere posset
aut intelligere: unam substantiam postea esse aliā
sine facta prioris substantiae saltem secundum for-
mam deperditione, cum sit impossibile, imo in-
tellectu incomprehensibile, substantiam unam,

Syn. Coñ.

De hoc,
amplius i
ult. cap. li.
sequentis.

S

In eucharis-
tia, panē
nō eē cor-
pus Christi.

DE SACRAMENTO

manentē omnino integrā, esse postea aliā substā-
tiam ut unam prorsus & eandē rem: esse panē &
simul corpus Christi, cādem quoq; esse aerem &
aquam: unam deniq; substantiā esse lignū & ignē
Naturali.n, conditione, ita illa sunt inter se diuersa:
ut nullo mō unū esse possit aliud, ambobus in sua
substantia integre manentibus. Vt igitur substā-
tia q̄ fuit pri mo panis, postea sit corpus Christi:
oporteret saltem formā substantiæ panis corrūpi,
& deinde eidem materiæ panis subesse formā cor-
poris Christi. Hoc aut̄ prorsus est absurdū. Nam
rūc quotidie gloriose corpori christi noua adjice-
tur materia: unde cōtinuum susciperet incremen-
tum. Et certe iam in immensam excreuerit molē
sacri illud corpus: si a tempore institutionis my-
sterij eucharistiæ, tota hostiæ consecrataq; mate-
ria, fuisset ipsi adiecta. Deberet itidem illa de no-
uo animari ab anima rationali Christi: & uniri di-
uinitati. & ita lōge maior esset pars sacri eius cor-
poris quæ non fuisset sumpta de substantia sacra-
tissimæ uirginis matris, sed per usum frequentem
consecrationis illi ab extrinseco adueniens: quām
ea quām accepisset de gloriose matris substantia,
in qua passus fuisset morte & resurrexisset a mor-
te. Sed quām ratione (obsecro) corpori iam glo-
rioso, & dote immortalitatis atque impassibilita-
tis adornato: fieret noua quotidie accessio mate-
riæ! Repudiata igitur secundo loco ea sententia

6
Fides ec-
clesiæ, re-
nēda de eu-
charistiæ

quā tot sequuntur absurditates: hæc tertia est fir-
miter amplectenda, q̄ per uerborum consecrati-
onis prolationē, substantia panis desinit esse in eu-
charistiæ: & manent solum eius accidentia, color,
sapor, grauitas, figura, q̄titas & similia, sine subie-
cto, & sub illis accidentiis icipit esse corpus Christi

Et quod tamen ipsis nequaquam afficitur. Et ita de uini secundum substantiam desitione, & sanguinis Christi subsistentia sub illis accidentarijs proprietatibus est dicendum.

Transubstantiationem in eucharistia: & ecclesiæ determinatione comprobari, & sanctoꝝ patrū graui authoritate. Cap XX

Hanc autem conuersionis speciem, in fine præcedentis capitulis explicatam, & super omnes alias admirabilem: uocat ecclesia sancta & autores sacri, transubstantiationem. Quam esse diffinit conuersionem substantiæ totius in alteram totam substantiam: non habentem communem materiam cū priore. Quā sane omnino diversi esse gñis ab alijs conuersionibus, cum naturalib: r̄ supnaturalib: haud difficile conuincitur. Tū qđ in alijs (quæ nature fiunt lege) conuersionibus substancialibus: prioris substantiæ materia substerni ulū est & subiectum formæ, substantiæ posterioris, ut habeat succedens substantia, eandem communem materiam: cum præcedente. Quemadmo dum cum ex ligno sit ignis, materia ligni subster nitur atq; subiicitur formæ ignis producti: & manet integra: transmutatione facta. In hac uero conuersione panis in corpus Christi: non manet completa mutatione, materia panis, ut recipiat in se formam substancialē corporis Christi, sed tota de perditur simul cum forma panis: ut ibi sit totius substantiæ panis desitio. Tum etiam, quoniam in alijs etiam supra naturam factis conuersionibus accidentia prioris substantiæ non leguntur permanēsse in columnia post completam transmutationē:

I S

Quid transubstantiationis?

Transubstantiationis, ab alijs mutationibus, differentia.

DE SACRAMENTO.

sed simul fuisse deperdita cum forma substantiali eiusdem substantiae. & illis successisse accidentia, productæ recenter substantiæ consentanea: & materia eiusdem sequentis substantiæ inhærentia.

Exod. 7.

Ioan. 5.

Vt cum flumina Aegypti in sanguinem fuerunt omnipotente dei uirtute transmutata, & aqua in uinum in nuptijs factis in Cana Galileæ: neq; hic aquæ accidentia manserunt in uino, neq; illic qualitates fluminis, in sanguine aut eius materia. Hic autem & in altissimo eucharistiae mysterio, prioris substantiæ permanet in sua integritate accidentia: deperdito ipsorum subiecto, Et cum nullum habeant succedens subiectum cui insint (nam sacro Christi corpori, eandem dino cunctur non inhaerere: neque ipsum denominare talibus affectu accidentibus) ipsa in sancta eucharistia, diuina uirtute (cui nihil est difficile, nihil impossibile) sine subiecto & per se subsistunt. Et ita cōmunem accidentium conditionem supergressa: euhuntur ad hunc dignitatis gradum, ut quandam substantiæ induant naturam, in ipsa per se subsistendi sorte: qua illa accidentia nobilitantur ¶ Tum denique, quia in alijs conuersionibus, unius esse solet substantiæ corruptio: & alterius generatio. Vt cum ex aëre sit aqua, aut ex ligno ignis: aut cum in uinum commutata fuit aqua, aut unda Aegypti in sanguinē. At uero in hac singulari & admirāda trānsmutatione: nō est panis proprie corruptio, qm̄ nō manet superstes eius materia, nec corporis Christi generatio: qm̄ in deperditæ substantiæ materia nō acquiritur eius forma. Quinimmo nec ipsius sacri corporis Christi est creatio: qm̄ ante cōsecrationē integrū subsistit in cœlo, & ita ad existentiā non producitur, licet nouo in eucharistia subsi-

In eucha-
ristia nec
generatio
nem fieri
nec corru-
ptionem.

EVCHARISTIAE II.

70

stat mō: utpote sacramētali. Neq; ipsius panis materialis in eucharistia ante existentis est annihilationē: q̄uis totius substantiæ iōsius oīmoda sitdesi-
tio qm illi altera succedit sub iōsdem accidentibus licet sibi extrinsecis: substantia . Ad propriā autē annihilationis rationem id exigitur: quod huiusmo di omnimoda desitio substantiæ non terminetur in aliud ens, q̄ illi desidenti succedat. Sicut ad crea-
tionis rationē illud exposcitur: q̄ omnino ex non ente, & non præexistēte aliquo tanquā productio nis illiū initio, qppiā progrediatur ad ortū Quo fit ut hæc transmutatio, extra omnium aliarū for-
tem & aleam uideatur reponenda: quinimmo su-
pra cæteras omnes, ob nouam iōsius & admirabi lem conditionem, iure collocanda, ut in qua deus
(qui facit mirabilia magna solus) sua quotidie si-
gna innouare: & omnificacē suam uirtutem o-
stante dignatur. ¶ Hanc igitur inconcussa fide tenendam transubstantiationem, amplecti liben ter & profiteri debent omnes ecclesiæ sanctæ filij: qui nō uolunt a suæ matris aberrare uestigij, nec præscriptam sibi sacræ fidei regulam prætergredi. Enīmuero de sacramentis ecclesiasticis sentire de-
bent omnes: quemadmodum ecclesia Romana cæ terarum omnium parens & princeps, de illis tenē dum prædicat, ut ex quinto libro epistolarum de cretaliū, titulo de hæreticis, cap. ad abolendam iuxta Lucij tertij canonem: supra est adductum.
Atqui ipsa ecclesia catholica prædicat. & iā diu-
tius determinauit: in consecratione eucharistiæ pa-
nem transubstantiari in corpus Christi, & uinum
in sanguinē. sicut est principio epistolarū earun-
dē, titulo de summa trinitate & fide catholica, cap. Capi te, 3.
firmiter credimus iuxta Innocētij tertij canonem

Nec crea-
tionē: ne
ānihilatio
nē: in eu-
charistiæ
sacram
to fieri.

Psal. 135.

Capite, 3.

Capi te, 3.

DE SACRAMENTO

in concilio Lateranensi æditū: ante est probatum
q'iem & hic repetere non piget. Ipse (inquit) Iesu
Chrūs. sacerdos est & sacrificiū. cuius corpus &
& uini ueraciter continetur: transubstantiatis pa-
ne in corpus & uino in sanguinem, potestate diui-
na. Hæc ibi. Nemini igitur licet (si fidē catholicā,
uti debet, seruare uelit in uiolatam (transubstāta-
tionem inficiari; aut nomē eius & rem abijcere, si
cut utrūq; aspernatur & reijcit Oecolampadius.

Innocenti
us tertius.

Quo mo-
do in cōci-
lio Late-
renēsi trā
substantia-
tio fuit de-
finita.

4 ¶ Veruntamen in prædicto Innocēti (ut uocant)
symbolo: quod clarius quorundā credendorū ueri-
tatem referat, quā in symbolo apostolorū, Niceno
& Athanasij fuerat explicata: ecclesia ipsa p cele-
brem illam & publicam suam decisionem, non fe-
cit primo hanc ueram, q panis transubstantiatur
in corpus Christi: cum illam ueritatem tunc tenen-
dam sanxit. Sed eā, ab initio institutionis sanctissi-
mi eucharistiæ sacramenti fuisse ueram declara-
uit: quæ ante talem declarationem nō usq; adeo di-
lucide fuerat explicata. Fuit enim illa, panis con-
uertitur in corpus Christi & uinū in sanguinē: ab
ipso primordio institutionis tanti mysterii, semp
uera. sed nō fuit eius yitas tā manifeste prius de-
prompta: sicut postea, ad cōfutandas hæreticorū
uesanias. Per illam uero publicam concilii Late-
ranensis definitionem, apertius manifestata est to-
ti ecclesiæ, propositionis eius ueritas: quam ante
semp habuit. & obstricti sunt arctius p eandē ec-
clesiæ determinationē fideles: ad tenendā illius si-
dei cōfessionem. Quemadmodū & in cōcilio Nice-
no determinata fuit manifestius cōsubstantialitas
filii dei cū p̄e: q̄uis hæc semp fuerit ante uera, fi-
lius dei est consubstantialis patri, iuxta illud Chri-

EV CHARISTIAE. I. 71.

sti uerbū in euangelio. Ego & pater: unū sumus. Sed prædictæ propositionis ueritas, nō adeo clare prius expressa: ad reprimendas Arrianorū insani-as in eo cel. bri cōcilio fuit patētius explanata, eno datorq; redditā. Sicut igitur in sacrosancta syno do Nicena, prædicata fuit dilucidius & enunciata filii dei cū patre cōsubstantialitas: ante nō tā plane enucleata & reclusa. ita & in cōcilio illo Lateranē sisub Innocētio tertio, palā & expresse declarata est totius ecclesiæ autoritate, trāsubstatiatio pa-nis in corpus Christi & uini in sanguinem, in sa-crā eucharistia: quæ prius non ita aperte detecta fuerat & reserata. Porro nō fuerit hic incōgru-um, hanc ecclesiæ determinationē de fide transubstantiationis in eucharistia, firmiter tenenda: non nullis illustriū authōrū testimoniis cōfirmare. Et in primis eximii patris Anselmi: qui in epistola li-minari sui operis de corpore & sanguine dñi, ait. Cum ad benedictiones mysticas opante inuisibili-ter uerbo dei, corpus in corpus, substantia mutata sit in substantiam: sicut in mensa nuptiali aqua in uinum mutata, solū affuit uinū, in quod aqua mu-tata erat: sic in mensa altaris solū adest corpus do-mini, in quod uere mutata est uera panis substan-tia. Nisi q; de aqua: nihil remansit in mutatiōe illa-tia. Ambro. Ne (inquit) horror crux fieret. ideo in similitudine accipimus sacramentū. Idem etiam Anselmus in opere supra dicto: ait circa principi-um. Similitudo illa panis, q; in altari carnis se oculis ingerit: per se inspecta, non est corpus dñi. Sed cū esset quiddā priori simile, id est, pani inhærens uel accidens; migrante in corpus dominicum sub

Ioan. Io

Anselmus

Ioan. 2

Ambroſi.

Anselmus

DE SACRAMENTO.

stantia, cui inhærebat, remansit ad peragendum
sacri institutū mysterij. Quod qđem contra ūsum
& rationē est mūdanæ sapientiæ: ut sublata substanciæ,
substantiæ accidens subsistat. Sed legi naturæ
non subiacet deus: imo ipsius legis lex, est creator
suis. pōtq; accidētia subducto substantiæ funda-
mento uel cōtinere, uel in aliā trāsserre substantiæ
q; terram uel secundum unum prophetam appen-
dit in nihilo. uel secundū alīū: sup maria fundavit
eam, & super flumina præparauit eam. Et paulo
post, idē probatus author subnectit ibidē. Est igitur
in mysterijs uera dñici corporis substantia; sed
absq; uisibili specie sua. & est uera species uisibilis
panis: sed absq; substantia sua. Vnde beatus Au-
gusti. Quod (inquit) uides in altari: panis est & ca-
lix quod nobis renunciant oculi nři. quod autē fi-
des postulat instruenda: panis, corpus est Christi,
& uinum. sanguinis est Christi. Et Ambrosius.
Vt sint: & in aliud cōmutentur. Nihil em̄ falsum
putandum est in sacrificio ueritatis, uel sicut fit in
magnoꝝ præstigijs: ubi delusione quadam fallun-
tur oculi, ut uideatur illis esse, quod non est omni-
no. Sed uera species uisibilis panis quæ fuit in pa-
ne ipsa facta præter substantiam suam, quadam
modo in aliena pegrinatur, contenente eam qui
fecit eam: & ad suum transferente corpus: Quæ ta-
men translata ad corpus domini: non eo modo se
habet ad illud, sicut accidens ad substantiam. q; a
corpus domini in substantia sua: nec album efficit
albedo illa, nec rotūdum rotūditas: siccq; de religi-

6 Hæc Anselmus. ¶ Cui cōsonat omnino eximius
Hugo de pater Hugo de sancto Victore: in secundi libri de
sancto Vi sacramentis parte octaua, illiusq; partis capite no-
tore. no, in hūc modū. Per uerba sanctificationis, uera

Iob. 26.

Psal. 25.

Idem An-
selmus.

Augusti.

Ambrosi.

panis & uera uini substātia; in uerē corpus & san-
guinē Christi cōuertitur. sola specie panis & ui-
ni remanēte: & substantia in substantiā transeunte
Conversio aut̄ ipsa: nō secundū unionē, sed secū-
dum transitio nem credenda est Quoniam nequa-
quam essentia: in essentiā augmētum accedit. ut
p id quod accedit id ad quod accedit, maius fiat.
Sed transitione, ut id quod accedit: cū illo ad quod
accedit, unū fiat. Nec sic in pane, corpus Christi
cōsecrari dicimus: ut de pane, corpus Christi, esse
accipiat. nec q̄si nouū corpus, subito factū de mu-
tata essentia: sed in ipsum corpus uerē mutatā es-
sentia. Nec ipsam substantiam panis & uini in ni-
hilū redactam: q̄a desijt esse quod fuit. sed mutatā
potius: q̄a cōepit esse aliud, quod non fuit Et ipsum
quod cōepit ei se: ex ea esse nō recepit, q̄a prius pa-
nis fuit. sed ipsa, eius esse accepit: quando desijt es-
se quod fuit. Hoc expressius distinximus propter
eos: qui ex sua ratione, fidei præiudicium faciunt
& sensu suo incedentes asserere nituntur: uel hoc
esse solum quod cernitur, uel tale esse quod credi
tur. Hoc est, quia sola panis & uini species cerni
tur: solam ibi esse panis & uini substantiam. uel
quia ibi substantia corporis & sanguinis Christi
reditur: possibiliter ei inesse speciem & qualitatē
panis & uini, quae cernitur. Quasi non possit spe-
cies apparere: cuius non affit substantia. uel sub-
stantia latere: cuius non appetit forma. Hæc il-
le. Accedit his & Augustinus, in libro de corpore
& sanguine domini, dicēs: Non dubitare debet a-
liqs, cū panis & uinū consecrantur: ipsa transmu-
tari in ueram substantiā Christi, ita ut nō rema-
neat substātia panis uel uini. cū multa alia etiā in
ogibus dei; non minus miranda uideamus. Homi-

Hæc uer-
ba Hugo-
nis sunt sū
mope an-
notanda

Augusti.

DE SACRAMENTO

nem enim substantialiter mutat deus in lapidem:
ut uxorem Loth, & in parvo artificio homis: fo-
rum & filicem in uitæ. Nec credendū est: q̄ sub-
stātia panis uel uini remaneat sed panis in corpus
Christi & uinū in sanguinē conuertitur: solūmō
q̄ualitatibus panis & uini remanētibus. ¶ Nec
ab horæ sacror̄ patr̄ sententia discrepat Eusebius
Emisenus: dicens. Sicut q̄cūq; ad fidē ueniens, an
te uerba baptismi: achuc in uinculo est ueteris de-
biti. his uero commemoratis: mox exuitur omni
fece peccati. Ita quādō benedicendæ uerbis cœle-
stibus creaturæ, sacrīs altarib. imponūtur anteq;
inuocatione summi nominis cōfacentur substā-
tia illic est panis & uini. post uerba aut̄ Christi:
corpus est & sanguis Christi. Quid aut̄ mir̄ est, si
ea quæ potuit uerbo creare: uerbo possit creata
conuertere? Rursum idem. Quanta itaq; & quam
celebranda beneficia, uis diuinæ benedictionis o-
peretur: attende. Et ut tibi nouum & impossibi-
le non debeat uideri, quod in Christi substātiā
terrena & mortalia commutantur: te ipsum inter-
roga. Sicut enim sine corporali sensu, præterita
uilitate deposita: subito nouam idutus es dnigita-
tem, & sicut hoc, quod in te deus leſa curauit, in-
fecta diluit, maculata deterſit: non oculis sed sen-
sibus tuis sunt credita. Ita & cum reuerendum
ſacr̄ dei corpus & sanguinem tide respice, hono-
ra, mirare. Hæc ille. Quamuis aut̄ nōnullæ parti-
pioribus huius libri locis etiā prolatæ fuerint: eas
tamē hic repetitas uolui, ut cæteris qb. inserūtur
sententijs annexæ: integrām redderent & totā ex
petiti testimonij sententiam. Demū quonam pacto

Gene. 19.

Eusebius.
Emisenus

Idem.

EVCHARISTIAE. I.

73

articulus ille transubstantiationis & subsistentiae
accidentium sine subiecto, in sacra eucharistia, ex
sacra literarum fonte euangelicoque testimonio re-
cta ratiocinatione deducatur: eximius autor, erudi-
tioneque praeclarus, Thomas Vualden: circa finem

Thomas
Vualden

septuagesimiquinti cap. sui libri de sacrament. lu-

culenter & egregie demonstrat.

¶ Quis horum Christi uerborum, hoc est cor-
pus meum, proprius est sensus: & quomo-
do illorum uirtute: fit cōsecratio sanctae eu-
charistiae.

Cap. XXII,

DEmum id su perest disquirendū: qua
uirtute & efficacia fiat h̄mōi trāsmu-
tatio, & accidentiū sine subiecto per-
manentia, in ipsa cōsecratione eucha-
ristiae. Et paucis tñndendum est: hæc
omnia fieri uirtute uerborum Christi, ad perficien-
dam huiusmodi consecrationem, ab ipso designa-
torum Quibus integre a sacerdote prolati, non qui-
dem in sua sed Christi loquentis persona: mox ad-
miranda perficitur hæc (quā ante explicauimus)
transmutatio. Ut in fine prolationis uerborum sup
hostiam sacram: conuertatur panis in uerum Christi
corpus, & finita pronunciatione uerborum ad con-
secrationem calicis accommodatorum: subito uinū
in preciosum Christi sanguinem sic conuersum.
Ad quod fidelibus persuadendum, non rōnibus phi-
losophicis aut demonstratorijs opus est: sed sola et
solida fide catholica, quia profiteatur non esse impos-
sibile apud deum omne uerbum. & firmiter tene-
at, quia sicut omnipotēti dei uerbo producta sunt o-
mnia quia ante nō fuerant; ita uirtute eiusdem inef-

Lucas. I.

K Gene. I.

DE SACRAMENTO

fabili, q̄ subsistunt, in alia transmutari posse, pro
benelacito suæ uoluntatis. Dedit. n. uoci suæ dñs
uocem uirtutis: & omni efficacem uim agendi q̄
uoluerit. atq; (ut ait Ecclesiast.) sermo illius: pote
state plenus est. ¶ si quis obiecit. Sicut i prin
cipio aut circa medium prolationis eorum uerbor,
transmutatio illa non fit: qm̄ necdum perfecta est
ořo, & nondum ex omnibus suis partibus cōpa
cta propositio. ita pronunciatiōe illius cōpleta, cō
versionem illam fieri non posse illorū uirtute uer
bor: qm̄ iā tota desit oratio atq; defluxit, ob
succiuam & transitoriam uocis conditionem, q̄ cū
primū prolatā est: protinus tenues iranescit in au
ras. Et hoc pacto nullū uidetur assignari posse tē
pus aut momentum quo fiat huiusmodi permuta
tio: si fieri cēleatur uirtute prolationis uerborum,
consecrationi faciundæ assignatorum. ¶ Adhiben
da illi est responsio, uoces quidem ipsas consecratio
rias: euanidas esse & occiduas. atq; tum solum eas
subsistere: cū a loquente proferuntur. Virtus tñ dei
per uoces illas operatoria, permanens est & xter
na: neq; minus efficax desitis uocibus, atq; si inco
lumes adhuc persisteret. Proinde cooperatoria uo
cibus pronunciantis, dei uirtute, interitus & occa
sus nescia: in puncto atq; articulo perfectæ prola
tionis, hæc fit trāsmutatio panis & uini in corpus
& sanguinem Christi. Quemadmodum B. Augu
stinus in libro 19. contra Faustum, cap. 16. de uer
bis sacramentalibus consimilem profert sententi
am, dicens: Quid sunt aliud, quæq; corporalia sa
cramenta: nisi quædam quasi uerba uisibilia? sa
crosancta quidem: ueruntamen mutabilia & tem
poralia. Deus enim æternus est: nec tamen aqua et
omnis illa actio corporalis quæ agitur cum bapti
zamus, & fit, & transit; æterna est. Vbi rursus eti?

Psal. 67
Eccl. 8

2.

Obiectio
nis dilutio

Augusti.

EVCHARISTIAE. I. 74

EVCHARISTIAE. I. 74

am illæ syllabæ celeriter sonantes & transfeuntes,
cum dicitur deus: nisi dicantur, non consecratur.
Hæc omnia, fiunt & transfeunt: sonant & transfe-
unt. Virtus tamen quæ per ista operatur: iugiter
manet, & donum spirituale quod per ista insinua-
tur: æternum est. Hæc ille.

¶ Quis hor^e
dñi uerbo
rū sensus,
hoc ē cor-
pus meū.

K 2

DE SACRAMENTO

sumuntur: est uera. Hanc autem uerbor^e dñi intel-
ligētiā, & ipsa glossa interlinearis insinuat Mat-
th^e. 26. cap. pronomen illud demonstratiū ita
explicans. Hoc, quod sub specie panis uidetur; est
corpus meum. Et eadem glossa Lucae 22. capit. in
hunc modum a priore non dissimilē, explanat ean
dem p̄ticulam demonstratoriam. Hoc, quod sub
specie panis appetet: est corpus meum. In utrāq;
tamen expositione: uerba pr̄sentis temporis, ui-
detur, appetet, & est: referenda sunt ad punctum il-
lud & momentum temporis, quod ipsam claudit
uerbor^e dominicor^e a sacerdote prolationem, qm̄
tunc primum & non anteriore temporis articulo.
uer^e Christi corpus, sub specie panis illuc uidetur,
appetet, & cōtinetur.

Eodē quoq; prorsus mō
intelligenda sunt uerba, calicis sacri consecratio
Hic est calix sanguinis mei, quod tantundem ua-
let: atq; si quis dixerit. hic est calix: sanguinē meū
specie uini occultatum uere continens. Quod sane
dictum: uerissimum est, sicut & ab ore summæ ue-
ritatis prolatum. attendendo tempus, fini prolati-
onis eorū uerborū adiacens: & non pr̄cedēs. Qm̄
(ut mō dictum est) in tempore prolationis, finem
eorū uerborū antecedente: ne cum facta est panis
in corpus, & uini in sanguinem Christi conuersio
sed in extremo pronunciationis illius articulo, re-
pente & subitarie fit: immensa illa Dei potesta-
te, quae mora temporis non indiget in admirandis
carduis operibus. Nescit enim (ut ait Ambros.) carda-
molimina: spiritus sancti gratia. Hoc aut̄ sacramē-
tum quod in altari conficitur: uirtute spiritus san-
cti potissimum perficitur. cuius gratia operatoria
admirabilis illius mysterij: inuocatur a sacerdote sa-
cra faciente, circa ipsius missæ offertoriū; his uer-

Matt. 26.

Luc^a. 22.

4
Quis hor^e
uerborum
sensus. hic
ē calix san-
guis mei.

Ambrosi.

bis aut cōsimilibus. Veni inuisibilis sanctificator,
sancte spūs: ueni, sanctifica hoc sacrificiū, ad ho-
norem nominis tui præparatum, in nomine patris
& filij, & spiritus sancti, Amē: Vnde ex adductis
sparsim in anterioribus huius libri locis sanctorū
patr̄ autoritatibus, constat hanc unam eorū oīm
esse sententiam: q̄ uirtute immensa atq̄ efficacissi-
ma spiritus sancti, sit per uerborū consecrationis
prolationem conuersio supra omnem naturæ mo-
dum, panis in uer̄ Christi corpus, & uini in san-
guinem. ¶ Porro hic uerborū consecrationis &
panis & calicis sensus, mō assignatus: non mō ec-
clesiæ sanctæ & sacrorū intelligentiæ, pie-
tatiq̄ fidei est cōsentaneus: sed & facilis est captu
& idoneus ad mille anfractus, ambages, & scopu
los errorū intricataq̄ quæstionum deuitandos.
Nihil enim scrupuli relinquunt amplectenti hāc
mō propositam explanationē: neq̄ quicq̄ occur-
rit obuium aut interuenit perplexum, quod ueri-
tatem offendat aut sacram lādat religionem. Q̄
si quis pergit ea uerba panis consecratoria, cum
Oecolampadio exponere in hanc formā. Hoc est
corpus meum, id est, hoc significat corpus meū,
uel: hoc est figura corporis mei. demonstrato per
id pronomen hoc, pane illo materiali: quem aſſe-
rit post peractam consecrationem manere secun-
dum ſubſtatiā, perinde atq̄ ante eam fuerat, nul-
la proſuſ in eo demutatio facta: pŕimū in hoc
incidit impietatis barathr̄, q̄ abnegat uer̄ Chri-
ſti corpus post consecrationem ſub forma panis re-
iſpa contineri: ſed ſolum ibidem afferit eſte panem
materiale & frumentarium: qui ſit figura, ſignū
& repræſentatio corporis Christi paſſi pro nobis
& nunc ad dexteram patris in coelo confidentis.

K 5

Invocatio
fa. spūs in
missa fieri
solita.

Expoñis
uerborum
dñi, ab Oe-
colamp. aſ-
signatæ cō-
futatio,

DE SACRAMENTO

Quod plane impium dogma: per totum hūc lib̄e
multipliciter elīsum est & confutatū. Deinde in-
tempestiuū illum, & importunum esse tropum
(iuxta quem: uerba prædicta uolunt aduersarij in-
telligi) liqitido produnt subsequentia Christi uer-
ba, de corpore quidem: continuo subnectentis. qđ
pro uobis tradetur. de sanguie uero, qui pro uobis
& pro multis effundetur. Ea siquidem uerba, non
figuræ corporis aut signo sacri sanguinis, cōpetere
queunt: sed uero tñ corpori, & uero itidem san-
guini. Verum nanc̄ Christi corpus: pro nobis in
mortem traditum est. & uerus etiam eius sanguis
(non figura illius, aut signum) pro nobis effusus
est in remissionem peccator̄. Cōstat igitur omni
ex parte(ut supra etiam est dictum) Oecolampa-
dianam illam expositionem: ueritati nequaç̄ co-
hærere. ¶ Sed lōge magis abhorret a uero, absurdi
orque censeri debet alior̄ sententia: qua censem in
hiſce uerbis: Hoc est corpus meum, Christū pro-
nomine illo hoc, nequaç̄ demonstrasse suum cor-
pus sub speciebus panis contentum: necç̄ panē il-
lum materialem, quem manu tenebat. sed propri-
um suum corpus in mensa recumbens: & sub mē-
broꝝ distinctione diſcipulis conspicuum. Haud
aliter c̄ Iudeis ante dicens: soluite templum hoc,
pronominē hoc, suum ostendit corpus: sac̄̄ deita-
tis tēplum . quoda Iudeis per mortem, animac̄
disseparationem erat soluēdum. Et ita cum de san-
guine dñs noster in coena sermonem hunc subte-
xuit: hic est calix sanguinis mei, proprium sui cor-
poris uenis contentum sanguinem sub forma uisi-
bili, demonstrasse ipsum cōtendunt hi improbi do-
gmatist̄: ut abnegent ueritatē dominici corpo-
ris & sanguinis in eucharistia. Verz si id aſtrucere

Mat. 26

Absurda
corundem
dñi uerbo
rū exposi-
tio: ab alijs
conficta

Ioan. 2

6

pergant; consequens est eos afferere etiam debere,
q̄ cum dñs ante dixit apostolis, accepto pane: Ac
cipite & manducate ex hoc omnes: ipsum eo pro-
nomine etiam demonstrasse suū ipsius corpus men-
sæ accumbens, & oculis discipulorū obiectum. Et
ita ipsis dixisse: q̄ ex illo suo corpe discipuli man-
ducarent, singuli scilicet abreptam corporis illius
in frusta dilaniandi particulam: ritu feraꝝ. Ean-
dem enim prorsus rem demonstrat pronomine hoc,
in priore illa uerborū domini parte: manducate ex
hoc omnes. & in hac posteriore: continuo subse-
quente, hoc est corpus meum. Coguntur itidem hi
noui uerborū domini expositores admittere: q̄ cū
orrecto calice dixit ipse discipulis suis: Accipite
& bibite ex hoc omnes, ipsum eo pronomine eti-
am demonstrasse suum preciosum sanguinem: in
corporis sui, discipulorū obtutibus obuij uenis, di-
stincte & materialiter consistentem, dixisseq;, ut
illum suis extractum receptaculis crudum & sub
propria crux formâ biberent, quandoquidē ea-
dem prorsus res demonstratur pronomine hoc, in
prioribus illis domini nostri uerbis. bibite ex hoc
omnes. & in his posterioribus, hic est sanguis me-
us. Sed quis hanc non exhorreat & detestetur ex-
tremam impietatem: q̄ Christus Thyestæam at-
que Diomedæam nobis mensam proposuerit, uo-
lueritq; a discipulis suis carnē suam in particulas
discissam: Anthropophagorū aut Cyclopum mo-
re manducari, & sanguinem suum sub forma pro-
pria visibilic; sanguinis potari? cum ab hac crassa
& stulta intelligentia, tantopere studuerit Christus
Capharnaitas & discipulos suos (quibus durus ui-
debatur eius sermo) abducere: & ad rectum suorū
uerborū sensum eosdem reuocare, Nulla certe alia

Matt. 16.

Cōfutatio
expositio-
nis: postre
modatæ

Ioan. 6

K 4

DE SACRAMENTO

cōfutatione indiget hæc secundo loco adducta nō nullorū aduersariorū expositio: quam cōsecurorū dñi uerbis assignant. Nam extrema hæc absurditas & impietas, ipsam e directo consequens. satis superq; eandem damnat & explodit. ¶ Cæterum nunc claudendus est nobis huius libri sermo: q; ea sufficienter iam discussa hic uidentur, quæ ad subjectam pertinent materiam, propriūq; animi nostri institutum: utpote ad astruendam contra aduersarios dñici corporis & sanguinis in eucharistia ueritatem. Quam consolidare uteunq; sumus annixi, primū sanctæ scripturæ tam ueteris q; noui testamenti autoritate: adhibitis sacrorū interpres tum in eosdem locos explanationibus. Secundo, canonicas sanctionum testimonij: ex illustrium scriptorū ecclesiæ doctorū operibus, citatis. Tertio uero loco, antiquorum & insignium autorum sacrorum sententijs: ex diuersis ipsorum scriptis, affatim adductis. Quarto deniq; ordine, idem construere sumus conati: ex ipsa ecclesiæ diutina observatione: assiduo usu comprobata. Postremo autem, ex ritu adorationis Eucharistie publico: & institutione festi corporis Christi: Non diffiteor equidem multo plura & sublimiora de hoc excel lentissimo sacri corporis, & sanguinis Christi mysterio afferri posse: quod humano ingenio cōmen dari satis & explicari nequit. Verum ea ut minus proposito nostro congruentia, hic prætermittenda duximus: & ab alijs sacris autoribus (qui plenis & explicatis uelis: illud æquor sunt emensi) potius exquirenda. Quales sunt eximiū patres: Ambro, in lib. de initiandis mysteriis, & postremis suis libris de sacramentis, Guilhelmus Parisien. in opere suo diffuso de sacramentis, Hugo de S. V

Epilo. eorū
q; i hoc li-
bro suū
prætractata.

Ambrosi.

Guilh. Pa.

Hugo de

S. Victore

DE SACRAMENTO

Scriptore: in tota sui secundi libri de sacramentis, parte octaua, & complures alii id genus scriptores sacris: supra nominati. Insuper sacrarum literarum eruditione clarissimi viri: Alexander de Ales, Thomas Aquinas, Bonaventura: in suis sup quarum sententiarum librum commentarijs & summis theologicis; Gabriel biel: in sua expositione luculenta de canone missæ. & cæteri doctores scholastici: qui in suis lucubrationibus disceptatorijs, exactissime & amplissime materiam totam de uenerabili eucharistiæ sacramento pertractarunt. Ex quorum diligentí lectione, ueritatis dinoscendæ studiosus uberior hauriet: quæ ad locupletiorem huius altissimi mysterij pertinent notionem, & ad augustinorem dei nostri, in tanto ac tali munere nobis induito, uenerationem. Cui sit honor & gloria: atque gratiarum actio: in sæcula, sæculo rum. Amen.

Alexan.
de Ales.
Thomas
Aquinas.
Bonauen-
tura.
Gabriel
Biel.

PRIMI LIBRI DE SACRAMENTO ECHARISTIAE, contra Oecolampadium: finis.

K,

DE SACRAMENTO

DE SACRAMENTO EUCHA
ristiae contra Oecolampodium, liber secundus: ra
tiones Oecolampadianas, contra ueritatem domi
nici corporis & sanguinis in eucharistia, obie
ctas dissoluens.

¶ Magnum in sacro eucharistiae mysterio
esse miraculum: neq; illud alia indigere atte
statione quam euangelij, in quo idipsū pla
ne explicatur.

Cap. I.

Vi magnum segetis prouētū ex agro
diligēter exculto colligere satagit, nō
mō sedulā nauat operā ut bonū sulcis
illius mādet semen: uerum etiam soli
citus inuigilat, ut succrescentes herbæ
noxiæ mirelx lolium lapæq; & tribuli euellantur
ne surgentem suffocent segetem & opprimant. Si
præterea uepres, lentes aut frutices innascātur ar
vis quibus cōmendatum est tritici semen: summo
studio curat colonus spinas omnes & nocuia uir
gulta protinus succidi. ne sint impedimento ex
orientibus culmis: expectata p messe illum desfrau
dent. Haud secus qui spirituale ueritatis catholicæ
semē, fidelium cordibus tanquam foecundis agris
inserere studuerit: magnopere debet eniti, ne ini
micus homo superseminet illis zizania errorum
& sterile grame, ne increscant etiam ipsis aculea
tæ spinae aut arbusta senticosa prauorum dogma
tū. Proinde tricas omnes atq; argutias aduersario
rum ueritatis, quas objiciunt in partem aduersā
sam spiritualis ille seminator dissoluat oportet ut
acuta uerae doctrinæ falce, excisis uepribus captio
num, syncæræ fidei repugnantium; commissū ar

Matth. 13.

uis animatis sacrū illud semen, copiosum deniq;
proferat & salutarem honorum operum fructū.
Itaq; post iacta multiplicium rationum semina
in præcedente libro, ad radicandam in pijs menti-
bus fidem de ueritate corporis & sanguinis domi-
ni in sacramento altaris: elaborandum nunc est ut
extirpentur superiecta illis, ab hostibus sanctæ eu-
charistiax, zizania: illorumq; rationes, certo quo-
dā ordine diluantur. ¶ Ad quod commodius effi-
ciundū, ex opusculo illo Oecolampadiano q; im-
probamus, obiectiones (ea, qua sparsī inibi ponū
tur, serie: a uertice libelli eiusdē ad calcē usq;) fin-
gulatim colligemus: & suam cuiq; eaꝝ dissolutio-
nē (ut nobis indulserit deus) subnecemus. Neque
semper nobis erit studiū, v̄ba ipsius eo quo ponū
tur contextuadūm referre: quamuis cōpluri-
bus in locis id facturi simus. Quoniam interdum
uis ipsa ratiocinationis, ut sit agtior & enuclea-
tor: exposcer aut addi aliquid aut detrahi illi uer-
borum contextui, quem habet illius codex: quod
integritati ipsius argumentationis nequaquam of-
ficiet, modo sententia ipsius non euarietur nec de-
mutetur. A qua neutiquam aberrare & discedere
summopere laborabimus: sed in columnen ipsam,
& integrām studiole lectori reddere. quo percī-
piamur illi e directo congregri: & ex æquo contra
pugnare. ¶ Est igitur hæc: prima Oecolampadij 5
objec̄tio. Si in eucharistia, uere contineretur Chri-
sti corpus, per conuersionem panis in ipsum: id in
gentis miraculi loco esset habendum & ut, tale im-
pensius prædicādum. Atquin nullum in tali myste-
rio censeri debet miraculū. Tum quia Augusti. 22
in tertio libro de trinitate, capite decimodigerit in
ordinem, nouem genera miraculorū & signorum 22

²
Secūdiū
ius libri
materia,

DE SACRAMENTO

Augu. " quæ diuinitatis aliqd sensibus annunciet'. Sub nul-
lo autem illorū, cōprehenditur tale miraculum:
quale in eucharistia prædicatur. Tum etiā, q̄a Au-
gusti in catalogo mirabilium sacræ scripturæ:il-
lud de eucharistia miraculū obticuit. Gregorius
Gregori, " itidem Nazanzenus q̄ miracula euangelistarū nu-
meris cōplexus est; nullam etiam illius, q̄ in eu-
charistia fieri dicitur, miraculi facit mētionē. Tū
meritis cōplexus est; nullam etiam illius, q̄ in eu-
charistia fieri dicitur, miraculi facit mētionē. Tū
deniq; q̄ apud solidos theologos receptum est:
non esse celebranda miracula, q̄ canonitarum scri-
pturarū authoritate nō commendantur. At si cor-
pus Christi realiter esset in altari: plus miraculi in
uno pane haberetur, q̄b in ullis dei operibus, fieret
que illa nō semel: ut mundi creatio uel mortuorū
resuscitatio, non quotidie: ut in deserto, manna
Exod. 16, pluia, non certo tempore: ut in probatica piscina
Ioan. 5, salutifer aquæ motus, sed quotidie, s̄apius, & in-
numeris in locis. Tanta autem miraculorū mul-
tiplicatione: quid opus est! Non est igitur: illi cha-
pendum miraculum. Hęc Oecolampadius. ¶ Ref
& eminens debet haberi & prædicari in eucha-
ristia miraculum: quod ad uerba Christi per sacer-
dotem prolata, panis in Christi corpus conuerta-
tur. quod item desinente omnino panis substāta-
eius accidentia sine subiecto permaneant integra.
q̄ deniq; sub illis, uere & secundum corporalem
præsentiam subsistat Christi corpus: modo quidē
ineloquibili & ineffabili, & quo suæ placitum est
optimæ uolūtati. Ad illud itaq; q̄ ex Augustino
respōsio, Augustinū ea solū miracula ibidē anno
fuisse: q̄ a deo, angelorū uel hominum ministerio
sunt; non autem ea, quæ nulla causa secunda pro-

prie cooperante, agit diuina uirtus. Quod satis in
 sinuat ipse titu. capiti illi decimo, tertii libri de tri-
 nitate præfixus: & totam illius capitinis sententiā
 paucis cōstringēs, hoc pacto. Designificatiōibus
 qđ manifestandam uoluntatē dei: siue p̄ hoīes, si
 ue p̄ angelos ministrantur. Sic ibi. Sacramentū au-
 té eucharistiae, non humana aut angelica sit uirtu-
 te: sed diuina: & uerbis Christi, sicut & institutū
 est: q̄ Christi humano ministerio sacerdotaliq̄ officio
 cōsecretur ac celebretur: nō tñ cōfidentis pot-
 estate sit sacerdotis, sed sola efficacia & ui potētifi-
 ca Christi: ad prælationē uerborq̄ consecrationis,
 operatoria. Quare hoc ipsum miraculū, cēseri nō
 debet nec reponi in eorū numero ac sorte miracu-
 lorū de quibus ibidem agit Augusti. Præterea, id
 argumētandi genus q̄ hic ab Oecolampadio pro-
 ponitur: haud magno negocio a nobis refelli po-
 test. Nam Augustinus neq̄ creationem mundi ex
 nihilo, neque incarnationem domini, nec inteme-
 ratæ uirginis conceptum & partum, nec resurre-
 ctionem ex mortuis: comprehendit sub illis mo-
 dis ibi positis. Nūnquid tamen idcirco illa habe-
 ri non debent miracula, admirandaq̄ diuinæ uir-
 tutis signa: naturæ metas transcendentia? Dein-
 ceps ad Augustinū in libro de mirabilibus sacræ
 scripture, & Gregorium Nazan̄ enum in carmi
 nibus euangelica miracula referentibus: adhiben-
 da est brevis hæc responsio. inualidam eē argumē-
 tationem: ab authoritate quippiam negatiue con-
 cludentem, ut norunt primis dialecticæ rudimen-
 tis imbuti. Proinde ab eo quod nec unus illorū au-
 thorū nec alter in suis dictis operibus meminerit
 miraculi quod i eucharistia prædicamus: infirmū
 sumitur argumentū, q̄ idcirco inter miracula nō

Augusti.

Georgius

S

DE SACRAMENTO.

debeat illud collocari. Neque enim oia particula
tim miracula, in ante dictis locis recensere studue
runt duo illi sancti patres: sed illa potissimum, q̄ ocul
lis subiecta apertam habuerunt facti evidentiam
reic̄ gestae manifestationē. Quale nec est hoc in
eucharistia miraculū, q̄ oculos corporis oīto la
tet: & solis interioribus oculis aīæ, lumine fidei il
lustratis patet. ¶ Demū, q̄ tertio in hac obiectionē
ponitur loco, nō esse recipienda miracula quae cano
nicar̄ scripturar̄ authoritate non probantur &
cōmendantur: haudquaq̄ est tribuendū. Quoniā
tunc nulla essent admittenda miracula: nisi quae
in sacris literis aperte cōtinentur. quod manifeste
repugnat illi sententiæ euangelicæ: quam ita scri
bit Ioānes. Multa quidem & alia signa fecit Iesus
in conspectu discipulor̄ suor̄: quae non sunt scri
pta in libro hoc. Nulla identidem de sanctis essent
recipienda nobis miracula: in sacrum literarum
pagina nequaquam expressa. quantumcunq̄ pro
bati authores & grauissimæ authoritatis, ea cō
scripserint: & quantumlibet ecclesia sancta in suo
officio illa approbauerit. quoniam canonicarum
scripturarum authoritate non commendātur: ne
que in ipso sacrarum literarum contextu expres
se continentur: Hoc aut̄, omnino erroneum est &
impium: totamq̄ eneruans atq̄ confundens eccl
esiasticam autoritatem. ¶ Nihil o secius & istud
qd tantope celebramus eucharistiae miraculum
hibemus canonicaq̄ scripturar̄ authoritate cō
mendari, atq̄ in illis explicari. utpote in euangeli
ca Matthæi, Marci & Lucæ lectiōe: & in primæ
ad Corinthios epistolæ cōformi narratione. In q̄
bus locis cū uniformiter dictum sit, q̄ Christus ac
ceptū panē benedixit & frēgit: deditq̄ discipulis

Ioan. 20.

7

Matth. 26

Marci. 14

Lucæ. 22

I.corin. 11.

fris, dicens. Hoc est corpus meū: quod pro iobis tradetur. nōne insinuatur ipse diuinā sua uirtute tunc panē in suū corpus permutasſe: quod reuera insigne est miraculū. Atq; p huiusmodi conuersio nē, necesse fuerit totā panis substantiā deliſiſſe: eidē que sib; sensibilibus illis speciebus Christi corpus ſucessiſſe. alioq; nō fuif; et facta illa cōuersio: q; mō eſt dicta. Et hic rurſus nouū eſt, quod naturæ vires excedit, opus diuinū: atq; miraculū Demū ut inuibile Christi corpus nobis signoaliquo uiſibili designetur eſſe præſens: ad peragendū hoc mysteriū, deprehenduntur accidentia panis priora adhuc ſuelleſſe post conuerſionē, tanq; uelamen & umbraculum ſacratiſſimi corporis Christi illorum integrimento uere contenti. Et cum nulla ſit reliqua panis illius ſubstantia cui inhæreant, ne que migrauerint in corpus Christi tanquam ſubiectum (nam formis illis accidētarijs: cor pus eius affici non potest) conſequens eſt illa reſta panis accidentia, ſine ſubiecto ibi ſuſtinerē. quod rurſum admirabile eſt opus exceliſ: & nouum miraculum. Videmus igitur, cum ſacra ſcriptura teſtificetur Christum corpus ſuum ſub forma panis tradidiſſe diſcipulis (quod non niſi per transmutationē panis in ſuum corpus, fa- ctum fuif; prius abunde eſt oſtenſum (oia conti nuo miracula q; celebrauerit in euchariftia; per ſcri pturam authoritatē nobis cōſequio quodam com mendari) Ex hoc etiā loco dilucide conſtat: quomō articulus fidei de transuſtantiatione panis in cor pus Christi & uini in eius ſanguinem (nam quic qd in toto hoc ope, de uno diſtorum ſignorum dicitur: de altero etiā ſcilicet poſteriorē, conſimili ter debet iuxta ſuā rationē intelligi, rametſi non

Miraculū
in euchariftia ex ſa-
cris literis
trahi,

Cap. 2.
libri præ-
cedentis.

DE SACRAMENTO.

semp exprimatur ex sacra scriptura deduci queat
rectoq; ratiocinio desumi. Neq; rationi miracu-
li in hoc sublimi mysterio obuiat: quod frequen-
tissime imo quotidie, saepius & innumeris in locis
id fiat. Nam illud frequentari mysterium: ipse domi-
nus nř eius institutor iussit, dicens. Hoc facite in
meā cōmemorationē. Et beatus Paulus exercēdū
illud edocuit in dominicā passiōis memoriam us
que ad cōsummationē sacerdoti, & donec ueniat ad
iudiciū exteremū totius orbis. Factum est aut̄ ha-
ctenus ilius mysterium, & fit quotidie, fietq; perpe-
tuō, uirtute diuina Christi: ad prolationē uerborū
cōsecrationis, mirabiliter illud operante. quæ nō
minus nunc est efficax, nee unq; fuit, nec erit: qđ fue-
rat, quando ab ipso primū institutū fuit hoc subli-
me sacramentum. & ergo semper idem atque con-
similis effectus: eam uim omni efficacem cōsequi-
tur. Non est autem diuina potestas, ob sui immen-
sitatem: ulli nec tempori nec loco neque modo alli-
gata. sed quemadmodum omnia quecumq; uoluit
dominus ipse fecit ita & quando uoluit, & ubi &
quoties, & quomodo uoluit ipse fecit. Et quis eidi-
cere potest (ut ait sanctus Iob) cur ita facis? aut qđ
re tam frequenter & tam multis in locis ita facis?
Cui ita consonat Ecclesiastes. Omne quod uolue-
rit dominus faciet, & sermo illius potestate ple-
nus est: nec dicere ei quispiam uotest: quare ita fa-
& alia aliquanto quodam tempore, quotidie, alia
uero interpolatis temporibus frequenter: ita & ali-
am usque ad mundi occasum, pro suæ optimæ uo-
luntatis beneplacito. Est enim uirtus illa effectrix
infinita: quæ nullis constringi potest legibus,

**Luce. 22.
1.corin. 11.**

**Psal. 134.
Iob. 9.**

Ecclesi. 8

¶ Quāuis humanus sensus & ratio natura-
lis, nequaq̄ cōprehendant sublimitatem my-
sterij sacrosanctæ eucharistiae: ob id tamen
nō deesse in eo ingens miraculū. Ca. II

SEcūda obiectio. Miraculorū singularium
natura est: manifeste & efficaciter infir-
morum animos in fide recreare. Hæc autem
q̄ de eucharistia prædicantur: latentia sunt
& inuisibilia, sensuq; fallentia. Et sic fidē
non promouēt sed infirmant: cōscientiasq; sine fru-
ctu reddunt attonitas, ac torquent magis q̄ ullum
aliud. Deniq; quod mysticis uerbis piē doctū est,
demoliuntur: & a dominicæ passionis memoria in
sui rapiunt admirationem. Est enim institutū eu-
charistiæ mysterium: in cōmemorationem mortis
domini perpetuam. In quo si ponantur ea q̄ prædi-
cantur miracula: intenti in illorū contemplationē,
& admirationem animi fidelium, prorsus abduce-
tur a memoria dominicæ passionis, q̄ non queant
simul aciē considerationis ad plura inflectere. Hæc
Oecolampadius. ¶ Responsio: Abnegandum est,
omnium miraculorū naturam esse: q̄ sensui mani-
sta sint atq; comperta, ut infirmos animos in fide
consolident. Siquidem mūdi ex nihilo creatio: ma-
nifestaria sensus cognitione nūc fuit perspecta-
sed sola attingitur fidei luce. Cuius expertes plari
q̄ philosophi: mundum posuerūt anterioribus fa-
culis perpetuum, nec unq̄ exortum. Ita & futura
mundi per ignem consummatio: miraculum apud
nos habetur, suo complendum tempore. attamen
nobis nullo sensus experimento est exploratū: sed
sola fidei notitia persuasum. Qua destituti nōnlli
naturalium resq; disquisitores, & physiologi: cen-
miraculaq;

L

DE SACRAMENTO

sensu non
cōprehēn-
duntur.

suerunt mundum hunc sensibilem perpetuo dura-
tur, nec interitum aliquando passurum. Nonne et
generalis illa mortuorum resurrectio i nouissimo
die seculi: miraculum censeri debet etiam nunc a
nobis? quis manifesta sensus notione nō deprehen-
datur: sed sola fide. Omitto Christi incarnationem
candidissimæ uirginis & matris dei conceptum et
partum, imo perpetuam uirginitatem: & consimi-
lia id genus admirabilia dei opera, quæ nullo sen-
sus iudicio cuiquam sunt cognita, sed sola fide in-
concuſſe a nobis tenentur: attamen non deperdiūt
illa ob id, ueram miraculorū rationem. Sic & uene-
rabile eucharistiæ mysterium, quod aperta sensus
cognitione non attingatur, imo sensus ipsi corpo-
rales in illo fallantur: haud tamen desinit esse mira-
culum. quoniam superior sensu & omni humana
ratione fides, coelesti lumine mentibus fidelium ir-
radians: efficaciter edocet nos altitudinē tanti my-
sterij, illudq; ut grande miraculum, ueneratione di-
gna prosequitur. Neq; in amplectendo reuerēter
& firmiter hoc sacramento, ex sensuum nostrorum
aut humanæ rationis iudicio pēdere debemus: sed
ex solidæ & incōcusse fidei indimobili firmamen-
to. Sicut sancta concinit & faciundum monet ec-
clesia: in hunc modum. Et si sensus deficit: ad fir-
mandum cor syncærum, sola fides sufficit. Et rur-
sum. Quod non capis, quod non uides: animosa fit
mat fides, præter rex ordinem. ¶ Admonet idem
præclare & Chrysostomus, in homelia octoge-
simatertia, super Matthæum hisce uerbis. Creda-
mus itaq; ubiq; deo, neq; repugnemus ei: etiam si
sensui & cogitationi nostræ absurdum esse uidea-
tur quod dicit, superetque & sensum & rationem
nostram. Quod in omnibus, & præcipue in myst.

Chrysost.

rh̄s faciamus: non illa quæ ante nos facent solummodo aspicientes, sed uerba quoq; eius tenentes. Nam uerbis eius: defraudari non possumus. Sensus uero noster: deceptu facillimus est. Illa, falsa esse non possunt: hic sæpius atq; sæpius decipitur.

Quoniam ergo ille dixit, hoc est corpus meū, nul la teneamur ambiguitate: sed credamus & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis a Christo sub rebus sensibilibus. Omnia uero quæ tradidit: insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est: do num illud conceditur. Quod autem in ea confici tur: intelligibile qdem est. Nam si tu incorporeus es: nude ipsa dona incorporea tradidisset tibi.

Qm̄ uero corpori coniuncta est anima tua: in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Hæc Chrysostomus.

¶ A cuius sententia non dissidens uenerabilis pater, Anselmus Cantuariensis: luculentiter ostendit in libro suo, de incarnatione uerbi in scripto (in quo hanc pertractat quæstionem, quod modo solus dei filius est incarnatus, & non pater, nec spiritus sanctus, cum tamen sint eiusdem substantiæ) hanc permultis suis in ihs quæ ad fidem spectant occasionem errandi: qd uoluerint ratione humana capere ac cōprehendere alta fidei mystaria, anteq; crederent, & quæ intellectus capacitate ac iudicio attingere non potuerunt: recularint eadem & credere, fideq; firma profiteri. Siquidem in secundo libri illius capit, ita dicit: Sed priusq; de quæstione differam: aliquid præmittam ad cōpescendam eorū præsumptionē, q nefanda temeritate audent disputare contra aliquid eorū quæ fides Christiana confitetur: quoniā id intellectu capere nequeūt. Et potius insipienti supbia iudicant, nul

Matth. 2

4
Opus An sel. de icar nat. uerbi,

Anselmus

L 2

DE SACRAMENTO

Iatenus esse posse quod nequeunt intelligere: q̄ hu
mili sapientia fateantur esse multa posse, quæ ipsi
nō ualeant cōprehendere. Nullus quippe Christia
nus debet disputare: qm̄ quod catholica ecclesia cor
pus credit & ore confitetur, non sit, sed semper e
andem fidem indubitanter tenendo, amando, & se
cundum illam uiuendo: humiliter c̄ptum pōt, quæ
rere rationem quō sit. Si pōt intelligere: deo grati
as agat. si non potest, non immittat cornua ad uenti
landum, sed submittat caput ad uenerandum. Citi
us enim potest in se confidens humana sapiētia, im
pingendo cornua sibi auellere: q̄ innitendo petram
quasi cornua confidentis sibi sc̄iētiae producere (ne
scientes, q̄ si quis existimat se scire aliquid: nō dum
cognouit, quemadmodum oporteat eum scire an
teq̄ habeant per soliditatem fidei alas spirituales:
in altissimas de fide q̄stiones præsumptuose assur
gere. Vnde sit, ut dū ad illa quæ prius fidei scalam
exigunt (sicut scriptum est, nisi credideritis: nō in
telligetis) præpostere prius per intellectum conan
tur ascendere: in multimodos errores per intelle
ctus defectum cogantur descendere. Palam namq̄
est, quia illi non habent fidei firmitatem: qui qm̄
quod credunt, intelligere non possunt: disputant cō
tra eiusdē fidei a sanctis patribus confirmatam ue
ritatem. Velut si uestertiliones & noctuæ, non ni
si in nocte coelum uidentes: de meridianis solis ra
dijs disceptent contra aquilas, solem ipsum irreuer
berato uisu intuentes. Hæc Anselmus ibidem:
Quæ si diligenter expēdantur: in Oecolampadiū
recte dicta deprehendentur, qui sublimitatem hu
ius mysterij de Eucharistia, quoniam rōne non po
test comprehendere, per incredulitatem & extre

1 Cor. 8.

Esa. 7.

mam impietatem abnegat. ¶ Ver⁹ ut ab hac infi
delitate mentis excœcatæ ipse liberetur: remitten
dus est ad scholam theologiae naturalis, siue libri
creaturar⁹, de quo in præcedente lib. fecimus men
tionem. Siquidem autor operis illius, in titu. 209.
plane ostendit multiplici ratione, habendam esse fi
dem dei uerbis indubitatam, sine efflagitatione ra
tionis aut probationis, sed dūtaxat: quoniam ipse
dixit. ita rem ipsam proponens. Quoniam iam de
claratum est, qđ deo debetur honor in summo: &
homo debet deo summum honorem, & quia cre
dere alicui & uerbis eius, est dare illi honorem: qđ
reputatur uerax. sicut qui non credit alicui & uer
bis eius: reputat eum mendacem, uel uelle menti
ri uel posse mentiri. Et ideo cum honor sit, credere
alicui & uerbis eius: sequitur qđ homo debet cre
dere deo. imo debet ei primo & per se, sine alio te
stimonio, sine aliqua probatione: pure & simplici
ter suo simplici uerbo, solum quia ipse dixit uel di
ci fecit, credere. Et per consequens debet hō crede
re: quicquid deus dicit, ita qđ tota causa, tota radix,
totum fundamentū credendi uerbis dei: debet esse
quia ipse dicit. Et talē honorē tenetur & debet hō
deo & uerbis eius. s. credere omnia uerba dei, quia
ipse dicit: Aliter sequeretur qđ ipse faceret deo ma
ximum uituperiū contra suū honorē: quia reputa
ret eum mendacē uel uelle mentiri, uel fallere, uel
posse falli. Si. n. non uolo credere uerbis dei pro
pterea quia ipse dicit, sed quærō aliam probatio
nem & aliud testimonium: tunc magis credo ali
cui alteri qđ deo, & reputo aliquid aliud magis ue
rum qđ deum: Et si credo deo & uerbis eius, eo qa
mihi uidetur & propter meā rōnem: tūc magis
credo mihi metipli qđ deo, & reputo me magis ue

Cap. 17

Autor the
ologiae na
turalis.Verbis dei
simpliciter
eē creden
dū sine ali
qua proba
tione.,

L 5

DE SACRAMENTO

racem q̄ deum. Et sic facio deo maximum uituperium & contra suum honorem, & pono me supra deum: quia primo credo mihi meti pli & rōni mete & sensui meo plus q̄ Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum & formam credēdi uerbis dei: ita q̄ ratio credēdi deo & tota causa & tota radix debet esse, q̄a deus dicit. ¶ Et iste modus & ista forma credēdi deo: debetur etiam illi, ratione excellentissimæ suæ maiestatis & autoritatis. Vnde magis creditur regi, q̄i alicui alteri de regno: & papæ, q̄i alicui alteri de ecclesia. Q̄to ergo magis & maxime debet credi deo, suo simplici uerbo: q̄ est rex regum & dominus dominantiū. Et quantam iniuriam & cōfutum uituperium faceret aliquis subditus regi: si nō crederet uerbis eius. Quis esset auctor dicere regi: non credo uerbis uestris? Quid igitur: de deo debet esse? Item etiam ratione suæ infinitæ bonitatis & purissimæ, debet ei credi, simpli uerbo: & debet homo credere quicquid deus dicit. Quia datur fides & credulitas uerbis & dictis alicuius hominis: quia reputatur bonus. & quanto magis aliquis reputatur bonus: tanto magis creditur uerbis eius. Ergo cum deus sit summe & infinite bonus: maxime debet credi uerbis & dictis eius, suo simplici uerbo, & quia ipse dicit. Item etiam ratione suæ ueritatis infallibilis: quia est summe uerax, & summe sapiens, qui non potest falli. Et ideo, debet ei credi simpliciter. Sic ergo ratione summi honoris qui deo debetur, & ratione summae maiestatis & potentissimæ autoritatis & dignitatis, & suæ infinitæ bonitatis, & rōne suæ ueritatis & sapientiae: debet ei credi & uerbis eius, primo & per se simpliciter, quia ipse dicit. Hæc ibi, Quæ non aspernetur Oecolampa, licet simplici &

Apoca. 19

verbis dei
ob multas
cās: firmi-
ter est cre-
dendum

EVCHARISTIAE. II. 84

rudis sermone sint contexta sine uerborum furco & lenocinio. qm̄ solidam continent & piam doctrinam, quadrupliciter ratione innitenti naturali mentis dictamini atque iudicio demonstrant, uerbis dei propter solam autoritatem dicentis, esse credendum. Cū igitur dixerit plane Ch̄s: hoc est corpus meū & hic est sanguis meus, cur non habetur fides uerbis eius firma & solida: sed queruntur tergiuersationes & obtortae uerborum illorum domini expositio-⁷ne a uero eorum sensu procul alienae? Captiuet itaque Oecolampadius intellectum in obsequiū Christi: neque abneget subesse miraculum uenerabili sacra-mento eucharistiae: quis id sensus nō dijudicet, nec humana ratio comprehendere queat. ¶ Cæterum ad reliqua in præsenti obiectione proposita (ut etiam dissoluatur) est progrediendum, inficiandumque penitus: quod hæc quæ eucharistia celebrantur miracula, fidem non promoueant, sed infirment. cum ipsa nullo alio nitantur: quod si mo sincerae fidei fundamento. Quanto enim illa ab experimento sensu-um sunt remotiora: tanto amplius ipsius fidei pro-mouent meritum pariter & profectum. eoque al-tius solida fides in prijs mentibus agit radices circa huiusmodi miracula. quo minus & sensus & ratio naturalis illa potest percipere. Neque eadem miracula conscientias reddunt attonitas aut torquent sua-pre natura; sed confortant potius, serenantque, & in magnam rapiunt diuinæ dulcedinis atque benignitatis admirationem. Quod si qui scrupulis tor-quentur & attoniti hæsitant circa horum mysteriorum ueritatem: id sola ipsorum sit culpa, & ob su-nemque & uacillationem infirmæ mentis ipso-tum. Quemadmodum Christi miracula, credentes

Mat. 26

Miracula in
eucharist,
nec fidei
nec cordiū
tranquilita
ti obesse

L 4

DE SACRAMENTO

Matt. 12
Luc. 11

excitabant alacrius ad fidē: scribas aut & phariseos cōfundebant. q illis uisis stimulabantur zelo atq inuidia, erūpebantq; in blasphemias: non qdem ex ipsa miraculorū natura, sed propria Iudæorū malitia. Deniq; negandū est obiectanti, q; attentior ilorū miraculorū consideratio: q; empia abducat a dñicæ passionis memoria. Enim uero admiratio sublimitatis horū mysteriorū, & dominicæ passionis cōmemoratio: nequaq; repugnant ad inuicem aut alienæ extraneæq; sunt una ab altera considerations. sed maxima uicinia atq; affinitate sibi cōiunctæ. & una alteram consequens. Nempe si quis intendat aīm in id miraculū, q; sub forma panis uerum Christi cōtupus continetur in eucharistia con tinuo adducitur & in hanc (adiutrice fide) animi considerationē, q; hoc ipsum Christi corpus in cruce pro nobis peperdit, & in morte est traditū. Cō similiter si q; aciē mentis figit in id mirabile Dei opus, q; sub specie uini uerus Christi sanguis cōtinetur: statim subit eius aīm memoria dñicæ passi onis, q; idem re ipsa sanguis in illa pro nobis fuerit effusus. Non igitur una dataq; duarū attentionum est alteri impedimento: sed ad eā directe promouet & dirigit. præstatq; miraculorū in eucharistia, syncera fides & attentio: cōmodiorem uiam ad cōmemorationem dñicæ mortis. Hinc facro sancta ecclesia: Christū hac supplicatoria uoce, uenerabunda cōpellat. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti.

¶ Apud Apostolos magno in precio fuisse miraculū præsentiae corporis Christi in eu charistia: neque illud aliquo signo argu mentis debuisse comprobari. Ca. III.

TERTIA aduersarij obiectio. Visis Christi miraculis etiam lôge minoribus eo quod in eucharistia ponitur. apostoli soliti sunt magna duci admiratione. Sup hoc autem, nō magis in admiratione ducti sunt: q̄ super esu agni paschalis. Vnde nec quicquam ea de re dominum interrogarunt: qui fositi fuerant intempestivis interdum interrogatio nibus importune ipsum pulsare. Quod si credidissent illi mysterio inesse tantum miraculum, q̄ ita sent assentitur: cum recubuerunt in coena, exurrexissent profecto e mensa, & ipsum proni adorarent. Et nos quoque si uero & toto corde crederemus Christum in eucharistia præsentem adesse; certe ab adoratione eius assida auelli non possemus, quam solum statim quibusdam horis facimus. Hunc accedit, quod resurrectio domini tot signis euidentibus: per dies quadraginta innotuit discipulis eius, & declarata est. Hoc autem eucharistiæ mysterium: ne uno quidem signo per omnem scripturam est manifestatum. ad quod statuendum: multum opus erat signis & prodigijs. Non est igitur habendū illuc miraculum. T. Responsio. In hac ratione, assumitur secundo loco negatiua propositione: tanquam manifesta, & nulla probatione suffulta: quæ tamen debuisset autoritate aliqua uel ratione corroborari. Nō enim sufficiens est ea cōprobatio nec satis solida, ad ostendendum apostolos eucharistiæ mysterium admiratos non fuisse, quoniam id (quod admirati scilicet fuerint tam sub lime sacramentū) de eis non est scriptum. Multa siquidē ab apostolis facta sunt: q̄ expresse nō sunt scripta. Et certe consimili ratiocinandi modo posset anniti q̄ spiam ad monstrandum; resuscitationem.

Actuū, I.

L 5

DE SACRAMENTO.

Lazari quatriduani a morte, nō fuisse miraculum
quoniam non meminit euangelica lectio : aposto
los illud (cum fieret) admiratos fuisse. Adde quod
quamvis scribæ & pharisæi nulla ducti sint admi
ratione, cū uident palam a Christo admiranda sie
ri signa, sed ea calumniari studuerunt, & satanæ
potestati ascribere: haud tamen illa idcirco destite
runt esse miracula. Quoniam ad propriam mira
culi rationem nequaçq; exigitur, quod illud uisum
ducatur in admirationem spectantes : sed id solum,
quod opus sit , diuina uirtute supra naturæ uires.
factum. Quamvis igitur non fuissent admirati apo
stoli singulare illud mysterium in eucharistia, quā
do a Christo primum instituebatur: ex eo non re
cte potest colligere aduersarios: q; illud ipsum nō
fuerit tunc miraculum. Est enim huiusmodi con
secutio, manca penitus & inualida. Quod uero ni
hil interrogarint apostoli in coena ultima de huius
modi mysterio, cum institueretur: eo factum cre
ditur , quod illis Christi uerbis omnino planis &
& apertis solidam habuerint fidem . & quoniam
non fuerint eum interrogare soliti super uerboru
propositoꝝ intelligentia: nisi cum parabolica es
sent, & qppiā ambiguitatis illis ingererēt. Neq;
opportuna tūc fuit hora cum in mensa recumberet,
exurgendi ad corpus Christi in illo tēporis articu
lo adorandū in eucharistia: deflexis in terram geni
bus, quod tunc sufficeret interior mentis ipsorum
adoratio: quæ ipsis tum defuisse nō putanda! Nem
pe si ex eo q; non surrexerint tunc apostoli ad eu
charistiæ adorationem , recte conficitur nulluz in
ea esse miraculum, aut uerum Christi corpus illic
non adesse : eadem prorsus ratiōe colligere posses,
Christum non esse deum, quod discubētes cum

Ioan. II

Marci. I2.
Luc. II.

eo apostoli non surrexerint a mensa ut eum adora-
rent. cum tamen scriptum sit. Dominum deūtuū
adorabis. Verum ut recte ait Ecclesiastes: omni ne-
gocio tempus est & oportunita s. & tempus man-
ducandi: & tempus orandi atq; adorandi, iubetq;
apostolus, rationabile esse obsequiū nostrū: tēpo-
riq; & loco accommodū. Quare necq; oportet nos
firmam habentes fidem de pñtia corporali Chri-
sti in eucharistia: assidue intentos esse illius adora-
tioni, sed loco & tempore congruis. Alioqui nullū
cibo sumēdo, quieti ue nocturnæ, aut negotijs ne-
cessarijs agendis: relinquetur tempus, quod peni-
tus effet absurdum. Sed Christianæ religioni id sus-
ficit: quoties sanctæ eucharistiae aut i templis aut
in via occurrimus, aut in missæ celebratione ipsaq;
manibus sacerdotum contrectari auspicamur: sup-
plici illam adoratione uenerari. Demū quoniam
circa domini resurrectionem, discipuli sapient &
diutius dubitarunt: ad auferendam a mentibus eo-
rum oēm ambiguitatis nebulam, solidandamq; in
ipsis fidem dominicæ resurrectionis, quæ omnium
prima erat & per eos toti mūndo prædicanda: opor-
tunum fuit eam multis argumentis & aliquanto
tempore demonstrari. Eucharistia vero mysteriū
fidelibus & recte credentibus uerbo domini (qui
summa est ueritas) primo est propositum: quibus
superuacanea sunt & inutilia signa. Proinde nō fu-
it opus: illud in scriptura aliquibus signis cōfirma-
ri. quandoquidem signa, non fidelibus sed infideli-
bus sunt exhibenda: quibus ad fidem prouehantur
& Iudæi propter suam incredulitatem, signa a do-

Matth. 7.
Ecclesi. 8.

Roma. 12

Matth. 28
Marci. 16.

Matth. 12

Lucæ. II

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

" 4

DE SACRAMENTO.

charistiae, literis proditum est, sed sicut in uerbo dei
et precibus simpliciter permanuisse leguntur: & ita
in hoc frangendi panem ritu. Qd si diuina lege debi-
tores sumus, ut panem illum sacramentum nostrum te poribus tan-
ta religione seruemus, colamus & celebremus: qd
ab eo cultu exemit apostolos: qui Christum sede-
tem in dextera patris in celis: pegrini in hoc mo-
do & uiduati sposo requirebant. Vnde & postea
counciliorum decreto, genu flexionis interdictum & dominicis
diebus: & erectis in celum uultibus stationes ius-
fæ sunt. Quo satis liquet ubi Christum adorant in
celo, uel in pane Hinc, sursum corda, dicitur: non ad
panem, uel erga altare. Hec Oecolampadius. Res-
ponsio. Reiciendum est oino, quod hic primo pro-
ponitur loco: nihil s. super eucharistiæ adoratione,
in legis euangelicæ primordio literarum monumētis
esse traditum. Nam & beatus Paulus ad Corinthios scribens, sumendi huius sacramenti cum debita
preparatione & reuerentia meminit: adiiciens mul-
tos ob irreuerentem illius sumptionem graibus
morbis afflictatos & multos itidem morte affectos
esse. Qui aut id fiat: nisi illi dignissimo sacramento
exhibeat a sumentibus cum sincera fide adora-
tio. Insuper probatorum authorum testimonio prodi-
tum est: beatum Petrum similiter & Iacobum
Hierosolymorum episcopum, haud multo post missam
spiritum sancti in die pentecostes: missam
celebrasse: Quod & de ceteris apostolis, in dubiu-
mo est trahendum: ut iniunctum sibi a domino sacer-
dotii officium, his uerbis, hoc facite in meam co-
memorationem, obtemperanter exercent. Ne-
que cuique addubitandi relinquitur locus: qd missæ
celebrandæ ritus statim a principio nascientis ecclæ
sia post acceptas sancti spiritus primitias fuerit

I.corin. II.

A princi-
pio nouæ
legis: eu-
charistiæ
adorari
coepit.

Lucæ, 22

EVCHARISTIAE II. 87

institutus: licet per varia tempore curricula multis
fuerit incremētis subinde aductus, Quō autē legi
time fieri posset missæ celebratio, sine sanctæ ipsi
us eucharistiæ adoratione: quod sumptionē eius de-
bet præcedere. Rursum, sacerdos pater Diony-
sius Areopagita, in tertio capite sui libri de eccle-
siasticahierarchia, præclare describit missæ cele-
brandæ ritum: ex apostolorum institutione tunc ob-
seruari solitū, quibus ipse erat contemporaneus.
In quo inter cetera exprimit, cū quanta reueren-
tia & ueneratōe: sacrosanctæ eucharistiæ fiebat in
ea celebratiōe adoratio, a sacrificante pontifice.

¶ Ad hæc, Beatus martyr Ignatius exhortatur in

6

Ignatius.

Cap. 10.

Actuū. 2.

decima suarum epistolarum, Ephesios: ad dignā, fre-
quentemq; & deuotā eucharistiæ sumptionē, ut
in præcedente libro est adductum. Et hic quoq;
circa apostolica tēpora floruit: ut q; beati Ioannis
euangelistæ fuerit discipulus, & tertius a sancto
Petro episcopus Antiochenus. Sed qd multis mo-
rōrō: Ipsa utiq; actuū apostolicōrē lectio plane re-
fert apostolos dñi cū nouella ecclesiæ sanctæ plan-
tatione quotidie p̄seuerasse in oratione & cōmu-
nicatione fractionis panis. quod de sancto pane &
sacramentali: sacri, illius loci interpretes exponunt
Quis aut̄ recte dixerit, hanc sacram panis uiuifici
fractionē: simpliciter (ut ait Oecolampadius) & si
ne aliqua adoratione aut cultu sacro: factam esse?
ut nulla fuerit inter panis illius sancti, & prophani
atq; cōmunis manducationem: in ritu aut modo
sumendi, discrepantia. Constat igitur ex iam di-
ctis etiam perspicue, sacræ eucharistiæ usum ad-
modūfrequentē fuisse in primitiva ecclesia: etiam
duplici mō quo nunc habetur, & quantum s. ad
missæ celebrationem, & quantum ad fidelium lai-

DE SACRAMENTO,

et̄ trebrā cōmunionem. Neuter aut̄ hor̄ siebat
fine de uota & debita sacrosanctæ eucharistiæ ado-
ratione: cū alias rite nō fierit illius sumptio. Fuit
ergo & usus adorationis & syncærí cultus sanctæ
eucharistiæ: ab ipso leḡis euāgelicæ initio .neq; ab
illo cultu exēpti fuerūt apostoli: ut præses assumit
obiectio . Licer ingenue concesserim, multa posse
rioribus seculis adiecta fuisse: ad ampliorē tā subli-
mis mysterij uenerationē, èxcitandamq; fidelis po-
puli circa hoc uenerabile sacramentū ardenter
devotionē quā non modo improbanda non sunt:
sed uel maxime cōmendanda. Ver̄ qm̄ nunc cele-
brier est & longe magnificentior cultus ipsius eu-
charistiæ, quā prius fuerit: haud recte confeceris,
prisco sanctor̄ apostolor̄ sæculo nullū ipsius suis-
se penitus cultū. At uero prohibitæ non sunt die
bus domicis genuflexiones, sanctione sacrore con-
cilior̄: neq; lex posita, q̄ eo tpe, erecto in cœlum
uultu oremus: ad significādū qđ in eucharistia nō
sit corpus Christi adorandū, sed duntaxat in cœlo
sedens ad dexterā patris, ut hic subinſinuat aduer-
sarius. Alioq singulis anni diebus eadem rōne de-
buissent prohibere genuflexiones & prostrations
in terram, ad idem significandū: ne. s. adoretur cor-
pus Christi in eucharistia, cū singulo quoq; die sit
us sacræ eucharistiæ: in quotidiana missa cele-
brationē ecclesiæ: cum diebus feiunior̄ & quadrage-
simalibus, iussæ sint fieri canoniciis decretis, genu-
flexiones & prostrations, quibus tamen & missa
celebratur: & petentibus fidelibus cōio sacra non
negatur, Sed sunt diebus dominicis potius quam
alijs prohibitæ genuflexiones: non quidē in missa
celebratiōe, aut sacræ eucharistiæ adoratione, sed

Quare die
bus domi-
nicis pro-
hibitæ sūt
genu flexi-
ones

officij ecclesiastici horarumq; canonicas decanta
tiōe publica: ad letitiam glorioſae Christi resurrec-
tionis exprimēdam, q̄ die dñico facta est. Quam
qdem lātitiam & exultationē obnubilare non de-
bent signa luctus & pœnitentiæ: inclinationes f.
genuū & in terram prostratiōes, diuinæ misericor-
dīæ pro impenitēda peccatorū uenia imploratrices
Quod apte cōstat ex uolumine decretorū: distin-
ctiōe septuagesimæ sexta, cap. scire debet. ubi hæc
recitat uerba Ambrosij. Scire debet sanctitas

Ambroſi.

ura: q̄ p̄ hos quinquaginta dies (q. f. inter pascha
& pentecosten occurrit debet nobis esse iugis &
cōtinua solennitas. ita ut hoc omni tempore neq;
ad obſeruandum indicamus ieiunia: neq; ad exor-
rādum dominum, genibus succedamus. Similiter
idem innotescit ex eodem libro: de consecratione.
diinctione tertia, cap. quoniam sunt. ubi ex conci-
lio Niceno deppromit hic canon. Quoniam sunt
in die dominica quidā ad orationem genua flectē-
tes, & in diebus pentecostes: propterea constitu-
tum est a sancta synodo (qm̄ consona & conueniēs-
per omnes ecclesias custodienda cōsuetudo est) ut
ſtātes ad oratiōem, uota domino reddamus. Cæ-
terum cum in ipsius præfationis missæ exordio te-
statur fideles, se ſursum corda habere ad dominū:
nunquid idcirco designant, ſe nō habere etiam cor-
da ſua ad ſacrum Christi corpus in euchariftia?

Quō profitemur nos ſursum corda ha-
ber ad do-
minum.

quandoquidem idem omnino re ipsa est sanctum
eius corpus, in illo contentum ſacramento: & in
celo glorioſe residens. Et ergo quicunque men-
tis ſuæ aciem intendunt in dominū ſub formapar-
nis in ſacrificio missæ contentum: etiam ſimul ha-
bent corda ſursum ad dominum. quod particula
ſursum, nō tā loci qualitatē ibi designet; q; rei cō-

DE SACRAMENTO.

fideate & attete habitudine qua dicimur sursum
corda habere: cum non res terrenas & negotia hu-
ius seculi animo uolutamus, sed spiritualia tamen &
caelestia. At cum in sacrum Christi corpus, in eucaristi-
a praesens, ferimus obtutum animi: non feculen-
tum corporis aut terrestris incolatus meditamur, sed
supercaeleste corpus & super omnes coelos sublimatum
inuisibiliter etiam in eucharistia, specie panis occul-
tam. Sursum igitur & tunc habemus corda nostra ad
dominum, neque subsistentia illa sacri corporis in altari,
est impedimento: quo minus animus noster liber,
contemplatione in coelum feratur. Porro subiungit
proxime adductis Oecolapa. Testantur historiae
eucharistiæ quosdam domi esitasse: quosdam pre-
mis in manus tradidisse, infirmis portandam, quosdam
uimineis canistris attulisse. quosdam & infantu-
lis comunicasse. Qui sane si hoc modo affuisse credi-
dissent: exclamasset dominus non sum dignus: ut soluam
gulam. Domine non sum dignus: ut intres sub tectum:
in eucharistiæ mysterio nullum esse miraculum:
aut sub eo, corpus Christi non uere contineri.
Nam nonnulla eorum quæ historijs prodita nar-
ratur: uituperanda non sunt, modo decenter & reue-
renter fiant. Ut infirmi graui morbo & qui mor-
eucharistiam dominum citra omnem reprehensione
manducant. & ex magno animi affectu clamant
cum Centurione: si id ore minus praestare neque-
unt domine non sum dignus: ut intres sub tectum
meum. quemadmodum & omnes sacram communio-
nem percipientes, quantumvis sano sunt cor-
pore: factitare solet: & cum sancto domini baptista

Matth. 8.

humiliter profiteri, q̄ non sunt digni soluere corri-
giam calciamētōrē eius. Qz siquī minus æquore
uerentes, ipsam eucharistiam pro dignitate nō de-
tulerint aut reposuerint, aut etiam honorauerint;
nunquid idcirco desinet in ea esse miraculum, aut
Christus uere secundum corporis præsentiam illic
non subsistet? Certe ipsa miraculi ueritas, & subsi-
stentia sacri corporis dñi in eucharistia: nequaquam
pendet ex reuerētia & ueneratione aut etiam fide
hominum, circa tanti sacramēti mysterium. Nam
si quis incredulus illi fuerit, aut cōtemptor aut ne-
gligens illius cultor: haud minus idcirco & mira-
culū illuc erit, & uere præsens Christi corpus, pro-
pter irrefragabilem uerborē domini ueritatem: ex
uario hominū affectu nequaquam mutabilem. Et nō
quia creditur ibi esse miraculum, aut Christus ad-
esse: illuc miraculum ponitur, aut corporis Christi
præsentia. Si n. hoc admitteretur: cōsequens esset,
si non crederetur ita se res habere: & eā etiam non
se sic habere, quod falsum est. Sed quoniam ibi mi-
raculum est, & uere Christus adest: credere debe-
mus, & esse illic miraculum, & Christum uere i.
bidem adeste.

¶ Non esse admittendam locutionem tropi-
cam: in his domini uerbis. Hoc est corpus
meum, sed propriam: & secuudū reꝝ pro-
prietatem, accipiendam.

Ca. III

Quinta aduersarij objec̄tio. Multa Chri-
stus in parabolis & ænigmatiſtis est lo-
cutus: quæ non nisi per tropum acci-
pi possunt. Vt cū de se dixit: ego sum
ostium ouium: ego sum uitis ue-
ta, & conuimilia. Quinimo & oga eius ferme oia:
M

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "

" "</div

DE SACRAMENTO

Mat. 21 „ latens quiddam designarunt, ut cum sic uici maledi
Ioan. 2 „ xit, aquam in uinum uertit: & pedes discipuloru
Ioan. 15 „ abluit, in quibus omnibus: sublimiora erant com
„ médata mysteria. Proinde hæc domini uerba, hoc
„ est corpus meum, ex osculamur, ait, & ut uera am
„ plectimur: sed illis subesse tropū idiomaticis cense
„ mus. qñquidem per panem ut sacrosanctum sym
„ bolum, figuram corporis cōmendauit: cuius fra
„ ctione & in mortem traditione alamur & uiuifi
„ cemur. Vt hīc habeatur prædictorē domini uerbo
„ rū sensus, hoc est figura corporis mei. uel hoc (de
„ monstrato pane materiali) significat & repræsen
2 „ tat corpus meum. Hæc Oecolampad. ¶ Respōsio.
Fateor equidem Christum plæraqꝫ figurate locu
tum esse, sed nō omnia: imo etiam multa illius uer
ba, ad literam & proprie sunt accipienda. Vt cum
se testatus est esse Christum & dei filium: & cum
Iudeis dixit: ego & pater unū sumus. & plæraqꝫ
talibꝫ. Quocirca in ualida est hæc Oecolāpadij rōci
natio, quam hic texit: & ex dialecticæ ignorantia
procedens. Chīs plæraqꝫ locutus est in parab. er
go & hæc uerba: hoc est corpus meum, figurare,
& per quandam translationē protulit: Progreditur
n. ea consecutio, a superiore cōioreqꝫ particulari
ter sumpto: ad inferius atqꝫ contractius quam col
lectionem omnino mancam esse, norunt omnes: q
logicam disciplinam uel a limine salutarint. pīnde
atqꝫ hunc in modū necteretur argumentatio per
multa animalia sunt ratiōis expertia: igitur & hæc
animalia (demonstratis Ioanne & Petro) sunt ra
tionis immunita. In qua, quod assumitur, uerē est:
& quod infertur, falsum: ob ineptam & infirmam
colligendi eius formam. Sic etiā non diffiteor opa
Christi quæ i terris gessit; altiorꝫ fuisse mysterioꝫ

Matth. 16

Ioan. 10

significatiua. nihilo se cius illa etiam secundum rei
veritatem & iuxta literæ descriptionē planam fa
cta sunt: & non secundū tropum V tuere Christus
ipse sicui maledixit, uere eriam cōuertit aquæ sub
stantiam in uini naturam: & nō apparenter, more
præstigiator̄. Denicq; etiam idē: uere abluit pedes
discipulor̄ suor̄. licet hæc tria eius opera: occultū
aliquid mysterium etiam significarint. Non enim
abstrusor̄ designatio mysterior̄: tollere potest ab
operibus Christi quæ hic gessit, ipsius historiæ re
rumq; gestar̄ ueritatē. Quare penitus abnuimus,
illa domini uerba. hoc est corpus meum. esse secun
dum tropum accipienda: & corpus. ibi pro figura
aut significatiōe corporis sumi. cum supra satis sit
monstratum: in illis dñi uerbis, corpus accipi pro
substantia ipsa dominici corporis: proprie. f. & ci
tra omnem tropum. ¶ Vnde Augustinus in libri
tertij de doctrina Christiana, cap. 10. hanc definit re
gulam: magnopere necessariam ad rectam sacrar̄
literarum intelligentiam, summoq; studio tene
dam. Huic autem, inquit, obseruationi, qua caue
mus: figuratam locutionē, id est, translatam, quasi
propriam sequi: adiungenda & illa est, ne propriā
quasi figuratam uelimus accipere. Demōstrandus
est igitur prius modus inueniendæ locutionis: pro
priane an figurata sit. Et iste omnino modus est, ut
quicquid in sermone diuino neq; ad morum hone
statem, neq; ad fidei ueritatem proprie referri po
test: figuratum esse cognoscas. Morum honestas,
ad diligendum deum & proximum: fidei ueritas,
ad cognoscendum Deum & proximum pertinet.
hæc ibi. Ex quo plane modo: secundum contrarij
sensus rationē, & hic ex opposito sumitur modus.
Ut si quid in sermone diuino, ad morum hone

Ch̄ri opa,
in euange
scripta, se
cūdum rei
ueritatem
esse facta

August,

Vera regu
la, ex Au
gust. ybis
sumpta.

M. 2

DE SACRAMENTO

statem uel ad fidei ueritatem, proprie referri potest; non figuratum sed proprium esse cognoscatur. Hæc autem propositio ore diuino prolata, hoc est corpus meum, ad fidei ueritatē accōmode refertur: q̄ ad deum & opus eius admirabile, cognoscendū, probe ptineat. Propria igitur censeri debet: in illa propositione esse locutio, quare per prædictam Augustini regulam: non est ad figuratam locutionē trāslatē, nec ullus in ea dari potest tropus.

Augustin. ¶ Rursum ad interno cenda Christi uerba proprie dicta a figuratis, obseruetur accurate & hæc Augustini regula: quam in tertij de doctrina Christiana ca. 15. sic exprimit. Seruabitur, inquit, in locutionibus figuratis regula huiusmodi: ut tam diu ueretur diligentī consideratione quod legitur, donec ad regnum charitatis perducatur. Si autē hoc iam proprie sonat: nulla putetur figurata locutio. Hæc ibi. At uero uerba illa Christi, hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus, post diligentem cogitationē animo uersatam dinoscuntur proprie sonare, & iuxta proprium sensum accepta; esse consona alijs domini uerbis, alio quidem loco & tempore dictis. s. his.

Ioan. 6

Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Et rursum his: Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus, & cæteris consimilibus in sexto euangelij secundum Ioannem cap. de hoc mysterio propositis. Igitur iuxta prædictam Augustini regulam non est putanda in illis Dñi uerbis (de quibus agitur controversia) figurata locutio. ¶ Demum audiendus est hic & Hieronymus præclare demonstrans non esse negandam historiæ ueritatem in uerbis & factis Christi, ad astruendā tropologiam, sed rei gestæ ueritati, tanquam basi & fundamento; superædificandum esse tropicum sen-

EVCHARISTIAE. II. 91

sdm. Siquidem in 3.lib.commentarioꝝ sup Amos prophetam: exponens hoc uerbum propheticum, qui ædificat in coelo ascensionem suam, ait: Porro iuxta septuaginta, reprobationem suam fundavit super terram. ut omes illius reprobationes, quas sancti prophetæ suo cecinerunt ore: non inanē sonum habeant, & cassa solius tropologiae nomina, sed fundentur in terra. & cum historiæ habuerint fundamenta: tunc spiritualis intelligentiæ culmen accipiāt. Vt uere Christus de uirgine natus sit, uere Lazarum mortuum suscitauerit: uere ad tactū eius, hemorroissa sanata sit. uere in aduentu domini: cæci uiderint, claudi cucurrerint: contractæ manus extensæ sint, lepra mundata sit. Licet secundū tropologiam: quotidie de anima uirginali nascatur sermo diuinus. quotidie peccato mortui & uitiorum funibus alligati: de sepulchro scelerum sanguinis iubeantur exire. quotidie: sanguinis opera constringantur. cæci in infidelitate: Christi lumen conspiciant, claudicantes prius fide: currant in uitam domini. & aridæ manus auraritia: extendantur ad eleemosynam. & lepra Mariæ. quæ contaminat quicquid attigerit: recipiat pristinam puritatem. Hac ille. Sic & in in uerbis domini propositis, iuxta sensum literalem & proprium: accipere debemus corpus pro corporali Christi substantia, ueraq; corporis ipsius essentia. si solido ueritatis fulcimeto uelimus inniti: & super terræ firmitatem, nostram expositionem fundare. Deinde tropologi am illi supereruientes fundamento: uere & id pronunciare possumus, q[uod] uer[bi] illud Christi corpus sit figura corporis ipsius mystici. s. ecclesiæ: quod ex singulis fidelibus tanq[ue] membris spiritualibus coalescit. Et ita facientes, syncerā uerborū dñi serua-

Amos. 9.
Hierony.

Luc. 2.
Ioan. 11.
Matth. 9.
Matt. 11.
Mat. 8.

Num. 12

M 3

DE SACRAMENTO

Apt⁹ mo bimus ueritatem: & apto deinde tropo atq; figu-
6 ræ, suum relinquemus locum. ¶ Insuper ad discer-
nendam locutionem propriam a figurata, potissi-
mum confert antecedentia illam & consequentia
dicta attēdere: ex quibus sumatur iudicium, in quo
sensu media illa propositio sit accipienda. Ut cum
proposuisset de seipso Christus. ego sum uitis ue-
ra, protinus subiunxit de discipulis suis, & uos pal-
mites. At manifestum est: discipulos ipsos non esse
naturales palmites, sed mysticos. Ex quo cognosce-
re prōptum est: & Christum. se non dixisse ueram
uitem, iuxta naturalem rei proprietatem: sed secun-
dum mysticum sensum, & q̄rendum illic esse tro-
pum. Haud aliter, cū dñs noster dixisset suis apo-
stolis, hoc est corpus meum. euangelio subiunxit:
quod pro uobis tradetur. qui quidē subsequens fer-
mo, non nisi de proprio & naturali corpore, pōt sa-
ne accipi: quare nec præcedens. Et cum ijsdem di-
xisset. hic est sanguis meus: siue calix sanguis mei
(quod: in idem recidit statim subdidit. qui pro uo-
bis effundetur, quod posterius: nō nisi de uero san-
guine secundum substātiā, pōt accipi quare nec
prius domini uerbum, de alio q̄: uero sanguine de-
bet intelligi. Adiecta igitur prædictæ particulæ,
quod pro uobis tradetur: & qui pro uobis effunde-
tur, quoniam pani & uino materiali, figuranti (ut
ferunt aduersarij) corpus & sanguinē dñicum, ne
quaç̄ conuenire possunt: liquido produnt, q̄ illa
domini uerba, hoc est corpus meum, & hic est san-
guis meus, minime secundum tropum accipi p̄nt
sed proprie sumi debent. ¶ Quocirca contendētes
illa dñi uerba consecratoria, iuxta tropicam locu-
tionem accipienda esse: haud minus reprehensioni
lunt obnoxij, q̄ ijs qui paradisum terrestrem tñ-

Mat. 26

EVCHARISTIAE. II. — 92

EVCHARISTIAE. II. 92

modo spiritualiter accipi debere uoluerunt. Contra quos agens Augustinus: in principio octauii libri de expositione Geneseos ad literam, ait: Non ignoro, de paradiſo multos multa dixisse: tres tamen de hac re, quasi generales sunt sententiæ. Una eorum: qui tantummodo corporaliter paradiſum intellexi uolunt. Alia eorum: qui spiritualiter tantum. Tertia eorum, qui utroque modo paradiſum accipiunt: alias corporaliter, alias autem spiritualiter. Breuiteter ergo ut dicam: tertiam mihi fateor placere sententiam. Secundum hanc, nunc suscepimus loqui de paradiſo: quod dominus donare dignabitur, ut homo factus ex illo, quod utique corpus humanum est: in paradiſo corporali collocatus intelligatur. Ut quemadmodum ipse Adam, et si aliquid aliud significat, secundum id quod cum formam futuri dixit esse apostolus homo tamen in natura propria expressus accipitur, quod uixit certo numero annorum, & propagata numero sa prole: mortuus est, sicut moriuntur ceteri homines, et si non sicut ceteri ex parentibus natus: primus (ut oportebat) ex terra factus est. Ita & paradiſus in quo eum collocauit deus: nihil aliud quam locus quidam intelligitur, terra scilicet ubi habitat homo terrenus. Narratio quippe in his libris, non genus locutionis figurata rerum est: sicut in cantico cantorum, sed omnino gestarum est, sicut in regnum libris & huiuscmodi ceteris. Haec Augustinus. Unde sicut illi quos ita confutat hic celeberrimus autor: quoniam in canticis cantorum figurata dictum legerant: hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus. perperam putarunt etiam quod in Genesi etiam de paradiſo legitur: omnino figurata & mystice intelligendum esse. Haud secus & Oecolampadius quoniam cognoscere.

August.

Triū ſuia
rū de para
diso: q nā
eft ample-
ctenda.

Rom. 5.

Gene. 2.

Cant. 4.

DE SACRAMENTO

Ioan.10
Ioan.15.
I. Cor.10

uit Christum dixisse de seipso per tropū: ego sum ostium ouium: & ego sum uitis uera. & Paulum quocq; de Christo dixisse tropice, petra autem erat Christus: nō recte colligit & prædicta Christi uerba de suo corpore & sanguine, iuxta tropicam locutionem esse sumenda. cum omnino alterq; sit elocutio. is genus in his uerbis: & in illis. Neque consequens est, si aliqua Christi uerba per tropū sunt dicta: protinus reliqua sunt omnia eiusdem uerba, etiam eo modo accipi debere.

¶ Post consecrationem, corpus Christi etiā recte Panem vocari: sicut & ipse Christus se ipsum hoc nomine scilicet panis, in euangelio saepius insigniuit.

Cap. V.

Act.2.
Mat.3.
Ioā.20

Sexta aduersarij obiectio. Id frequēs est in scripturis: q; figuræ rex, uocabulis rerum quas significant: denotentur. Ut p; linguis igneas, q; super discipulos apparuerūt, uel per columbam q; dñm manifestauit uere unctum, uel per anhelitum Christi: spiritum sanctum intelligimus. & ea: spiritum sanctum nuncupamus: quæ tamen constat nō ipsum spiritum sanctum fuisse, sed ipsius tantum indicia. cum nō sit spiritus sancti natura: corporalis, conuertibilis aut mutabilis. Quid mirum igitur si modo consimili panis ipse materialis, qui a sacerdote ut sit dominici corporis figura, consecratur: etiam corpus domini dicatur in illis uerbis CHRIS TI, hoc est corpus meum? In cuius rei efficacius argumentum: in ipso canone missæ etiam post peractam consecrationem, panis nominatur: cum orantes dicunt sacerdotes. Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis; hostiā puram, hostiam

EVCHARISTIAE.

I.

99

sanctam, hostiā immaculatā, panē sanctū uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Vnde sumitur sufficiēs probatio, panē materialē manere suppositum post cōsecrationem: & illū nihil aliud esse q̄q̄ figurā dominici corporis. Hæc ait Oecolā padius. ¶ Respōsio. F atemur ingenue, aliquando rē q̄sif significat, nomē eius rei q̄q̄ significat accipere (ut statuta hominis, p̄lerunq; uocatur hō: & effigies depicta leonis, leo) inducti adhoc sentiendum etiam auctoritate beati Augustini: id ipsum afferentis. Sed abnegamus oīno, id locū habere in cōsecratio ne sacerdotali: & nerbis domini illi accommodatis astruimusq; hoc Augustini dictū plane uerū & rectū: p̄operam hīc applicari r ei propositæ. Vitiosū reuera genus est argumētationis, quo illud tanq; notū supponit: quod expetit approbationem, & negatur ab oppositæ partis agonistis. In quod uti que uitū: hic incidit Oecolā padius. Supponit em̄ in hac sua ratione tanquam indubitatum: q̄ panis materialis q̄ cōsecratur, pfecta cōsecratione sit tantum figura corporis Christi. & hoc iacto fundamento, causam nititur assignare: quare panis ille in uerbis consecratorijs uocatur corpus, & nomine corporis appellatur. cum tamen illud, panē scilicet consecratum esse figuram corporis Christi: sit summa totius controversiæ quæ in hoc ope contra aduersarium agitur, & multifariam ostendit. sum sit in præcedente libro: id ipsum esse fallum & errorem. ¶ Cum uero in præsenti obiectione subnectit, post consecrationem adhuc nomen patens assumi in sacro missæ canone: uerum id quidem est, sed non in ea significatione accipitur ibi nomen panis, quam prætendit aduersarius: scilicet pro pane materiali & triticeo, qualis fuit ante cō-

Augusti:

Quid si
gnat no
mē danis
in canone
missæ,
post cōse
crationē.

M S

DE SACRAMENTO.

secratōne. quinimmo in significato lōge alio ibidem sumitur: s pro pane spirituali, super cœlesti & uiuifico, quod est sacrum & uerū Christi corpus secundū substantiam. Quod attentius cōsideranti protinus fit p̄spicuum per adiectas inibi dictiones soli pani spirituali conuenientes: utputa panē sanctum uitæ æternæ. Quis enim unquam panē terre strem qui trājicitur in corpus: vocauerit apte panē sanctū uitæ æternæ? Luditur itaq; & hic Oecolāpadius æquo co: existimant nomē panis in eo sacri canonis loco sumi pro pane materiali, manu pisto ris formato. cū tñ lōge aliud illud designet. Vide tur itidē ipse acī mentis adeo pani corporali & triticeo habere affixam: ut ultra illum attollere non ualens animū, ubi cung; nomen panis in scriptura offendit: putet pro pane materiali hoc nomen se per sumi. sicut & ad tribulos asinus semper sua somnia uertit: ut pro tritum est adagium. cum tam multis alijs modis: prædictū nomē in scriptura diuinā sumatur. ut eo in loco. Cibabis nos pane lachrymarum: & potum dabis nobis in lachrymis, in mensura. Et ibi. Cibabit eum dominus: pane uitæ & intellectus. Et rursum hoc in loco. Beatus qui manducabit panem in regno dei, & frequenter alijs in locis sacræ paginæ. ¶ Sed dicat ipse. cum Christus apud Ioannem de seipso dicit. ego sum panis uitæ. Ego sum panis uiuus: qui de cœlo descendit, & consimiles sententias, an existimat ibi panem sumi pro materiali pane, arte pistoria parato? Quod si dixerit: ridiculus omnino & impius cœlebitur, afferēs Christū esse huiusmodi panē corporalem. Si uero (ut debet) illud negauerit, & dixerit panē ibidem pro mystico & spiritua lipane sumi: q̄ ita enutrit & reficit m̄ctē, sicut p

Psal. 79.

Ecc'l. 15.

Lucr. 14.

Ioan. 6.

EVCHARISTIAE. I.

94

nis pistorius educat corpus, immo q[uod] uiuiscat anima & donat immortalitate: quod panis triticeus corpori nequaquam praestare potest, consequenter fateatur oportet: nomine panis alio plerumque modo quam pro pane terrestri & corporali sumi. quemadmodum & in toto illo sermone luculento de sublimi eucharistiae mysterio, q[uod] in sexto euangelij Ioannis capite diffuse describitur: id ipsum nomine semper accepitur. Vnde quemadmodum in illo Christi uerbo ibidem posito, panis quem ego dabo caro mea est pro mun
di uita, & q[uod] manducat hunc panem: uiuet in eternu
panis pro uero Christi corpore secundum substantiam contentum sub panis forma, accipitur ita & in prae dicto canonis loco, & quoties post consecratio n[on]e in missa, oblatio panis nominatur: sumi intelligitur, quod admodum frequens est in collectis ecclesiasticis: in missae officio post communionem dici soli. ¶ Neque ab re id contingit, q[uod] sacrum Christi corpus sub sensibilibus panis speciebus uere subsistentes nominetur panis. Primo quidem, quoniam in scripturis, quod ex aliquo factum est: plerumque uocatur nomine illius ex quo factum est, quamuis id iam desierit esse. Quemadmodum Adam primus homo uocauit Euam uxorem suam, os: quoniam de ossibus sui facta fuerat substantia. Sic & serpens formatus diuina uirtute ex uirga Aaron, dictus est uirga in Exodo (quamuis ita non esset secundum rei substantiam) cum ait scriptura. Sed deuo taurit uirga Aaron: uirgas eorum, s. magorum significare legentibus uolens: q[uod] serpens factus ex uirga Aaron, deuorauit serpentes ex uirgis magorum præstigiosa hallucinatio cœfectos. Rursus in euangelio legitimus. Cum gustasset architrichinus aquam unum factum. Attamen id ipsum quod gustauit: i[n]ā

Ioan. 6.

Gene. 2.

Exod. 7.

DE SACRAMENTO

aqua nō erat (desierat enim iā aquæ substantia) sed
uinū erat ex aqua factū : & noīe rei unde ortū ha-
buit, adhuc partim expressum. Ita sanē qm̄ ex pa-
surde interdū panis noiatur, ratiōe præcedentis
materiæ. Secundo, qā cōsuetudinariū est oībus,
appellare rē aliq̄: noīe illius rei sub cuius forma
apparet: quod & ab usū scripture nō est alienum.
Abrahā q̄ppe dicitur uidisse tres uiros: & Tobi-
as uocauit Raphaēlē uiρ̄. & discipulis intuētibus
Christum ascendentē in cœlum: dicuntur illis asti-
tisse duo uiiri in ueste alba. cum tamen illi non es-
sent uiiri: sed angeli in uiiroī specie apparentes. Ni-
m̄ igitur & sacrum Christi corpus in eucha-
ristia quoniā in specie panis nobis apparet, n̄risque
obijcitur oculis, etiā panis interdū noiatur: Ter-
tio, quoniā a sanctis prophetis deducta est forma
huiusmodi appellationis: qua corpus Christi, no-
mine panis designatur. Dicit enim Hie remias: in
persona Iudeor̄, Christum inique psequentium.
Mittamus lignum in panem eius, & eradamus
eum de terra uiuentium: & nomen eius non me-
moretur amplius. Vbi secundum glossam interli-
nearem: p lignum, crucem, & per panem Christi
corpus accipit propheta. ut hic habeatur sensus.
Mittamus lignum in panem eius: id est crucem in
corpus ipsius. Quæ qđem expositio, ex beato Hie-
ronymo uidetur desumpta: ita in suis super Hiero-
niam cōmentarijs eundem prophetæ locum ex-
plicante. Mittamus lignum in panem eius: crucē
uidelicet in corpus saluatoris. Ipse est enim: q̄ ait
Ego sum panis: q̄ de cœlo descendī. Hæc ille. Sic
& noīe uini, in dictis propheti cis intelligitur pre-
ciosus Christi sanguis; q̄ eum nobis sub forma ui-

Gene. 18.
Tobit. 12
Actuū. 1

Hiere. II

Hierony.

Ioan. 6,

EVCHARISTIAE

II.

95.

ni erat relicturus. Ut in illo oraculo prophetico patriarchæ Iacob de Christo. Lauabit in uino sto lā suā: & in sanguine uxæ pallium suum. Quo dicto designatur sanctissimum Christi corpus (qd̄ stola est & pallium siue uestimentum latentis in eodiuinitatis) sanguine suo perfundēdum fuisse, atq; rubricādum: quod in acerbissima eius passiōe est cōpletum: Vnde & glossa interlinearis eo in loco: uino, inqt; id est sanguine passionis, q; pro multis effundetur in remissionē peccatorū. Stolā uero ibidē interpretatur: carnē uel ecclesiā. Nihil igitur absurditatis est: si corpus Christi in eucharistia, panis appelletur. & sanguis eius, uinum. cum id loquendi schema: a prophetis esse deductum, iā cōstet. Veruntamen ne quis corpus Christi, panem dīaudiens: aut ipsum Christum, panem nuncupari, cōfestim torqueat mentem ad panem materialem terrestremq; substātiæ: sed ad mysticum & metaphorice dictum panem, spiritualem. s. & cœlestem: ut plurimum ad iunguntur illi locutioni dīctiones aliq; aperte designantes non ibi panem sumi uulgariter pro pane triticeo & sensibili: sed mystice pro uitali pane & supercælesti. Ut sacer missæ canon in loco ante citato, uocat sacratissimum Christi corpus: panem sanctum uitæ æternæ. Et dominus noster seipsum panem nominans, dicit Ego sum panis uitæ. Et rursum. Ego sum panis uiuus: qui de cælo descendit. Et hædictiones adiecit, piam mentē & ueritatis agnoscēdādam præseruant lapsum errorem: eandemq; dirigunt in syncærā ueri cognitionem, rectamq; intelligen- tiam. Necq; id solum frequens est apud sacras literas & sanctos patres eorū interpres, crebrumq; ecclesiæ totius usum; q; corpus Christi uocetur

Gene. 49.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO.

panis, propter rōnes supradictas, uerū & illud ēdī
uerso locū habet s̄x pēnūmero apud sacrā scriptu-
ram, & cōem fidelibus loquendi morem: quod sen-
sibile illud signum ipsius panis, facta consecratio
ne & deperdita panis substantia manens, sub quo
uere occultatur corporalis Christi substantia: uo-
cetur corpus Christi. Vt in illa oratione ecclesiae,
dici a sacerdote solida: cum imponitur tertia parti
cula sacræ hostiæ tripartitæ, ipsi calici, sanctum
Christi sanguinem sub specie uini, continenti. Hæc
commixtio corporis & sanguinis tui domine Ie-
su Christe, sit mihi & omnibus sumentibus salus
mentis & corporis: & ad uitam capessendā xter-
nam, præparatio salutaris. Nō em ibi corpus dñi,
sanguis ipse facer in sancto eiusdem corpore & rece-
ptaculis eius atq; uenis cōtineatur. Sed species pa-
nis (q̄ ibi corpus Christi dicuntur) commiscentur
tunc in calice, speciebus uini: q̄ dicuntur illic eius
sanguis, quoniam ipsum continent atq; signant.
Neq; etiam hoc ipsum quod nunc proponimus:
citra rationem cōtingit. Nam signa ipsa (ut in prin-
cipio huius dissolutionis atq; responsionis: etiam
est dictum) appellare consueuimus earum rerum
nominibus: quas signat. quemadmodum ait Au-
gustinus in libro de octo quæstionibus Dulicitij: q̄
stione sexta. Solent (inquit) imagines, earum re-
rum nominibus appellari: quare imagines sunt.
sicut omnia quæ pinguntur atq; singuntur ex al-
qua materia metalli aut ligni: uel cuiuscunque rei
& omnes sere imagines, eaꝝ rerum quarum ima-
gines sunt: appellare solēt nominibus. Quod qđem
dictū suum, ibib⁹ continuo progressu diffusius pro

Cōmixtio
corporis
& sanguini-
nis Chri-
sti in cali-
ce: quō est
intelligēaa

Auuusti-
nus.

sequitur idem sacratus author: comprobās ipsum
quotidiana loquēdi cōsuetudine, apud hoēs protri-
ta in picturā & denominatione & somnio enarrā-
tione, ac duplice scripturā & sacrā exemplo: illud ap-
tissime cōfirmās. Idē quoq; in epistola ad Bonifacium
cū: inquit. Si sacramenta quandā similitudinē regnū
earū, quare sacramenta sunt, non haberent: omnino
sacramenta non essent. Ex hac autem similitudi-
ne: plerunque iam ipsarum rerum nomina accipi-
unt. Si ergo secundum quendam modum, sacra-
mentum corporis Christi, corpus Christi est: &
sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi
est: ita sacramentum fidei, fides est. Hæc ille. Si igi-
tur pictura leonis repræsentans tantum leonem &
non uere illum in se continens: uulgato loquendi
more dicitur leo, & statua hominis effigiata ad
cū: similitudinem, dicitur homo, quamuis ueram
hominis substantiam intra se non contineat: quid
mirum, si species panis sensibilis post consecratio-
nem peractam, non solum repræsentans sed etiā
uere continens Christi corpus: dicitur corpus eius
& species uini continens ueraciter Christi sanguis
nem in calice: cōsimili ratiō dicatur eius sanguis.
¶ Quō eandē escam quam manducauerūt
patres antiqui sub Moysi: & nos mandu-
mus, eudemq; cū ipsis potū spiritualē &
nos bibimus.

Cap. VI.

Septima aduersarij obiectio. Cogit Paulus
ut fateamur & asseramus eudem spiri-
tualem cibum fuisse patribus: qui & no-
bis est, & petram illis fuisse Christum.
Vnde Augustinus de utilitate agendæ
poenitentiæ, ait. Breuiter ego dixerim, quic un-
que in manna CHRISTVM intellexerunt; eun-

Idem,

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

DE SACRAMENTO.

de quem nos, cibum spiritualem manducauerunt
Quicunq; aut de manna solam saturitatem quæsi-
erunt, patres infidelium manducauerunt & mortui
sunt Sic etiā eundem potum. Petra enim Christus
Eundem ergo potū quem nos: sed spiritualē qui
fide capiebatur, nō qui corpore hauriebatur. hæc
Augusti. Atqui patres antiqui etiā fideles & san-
cti, cū manna manducarunt: Christū in manna in
tellectū, solummō manducarunt in figura. & is ci-
bus erat spiritualis: quem ore cordis tū sumperūt
p̄ tirmam & synceram fidē. Ergo & nos cū man-
ducamus eucharistiam: duntaxat corpus Christi
iu figura sumimus, & sacre panē manducamus in
figurā & repræsentationē corporis Christi, immo-
lati pro nobis: nō qdēz præsentis sub forma panis
sed in cœlo sedentis ad dexterā patris. Et ita de po-
tu deducenda est rationinatio: eōq; tendēdum, q̄
quē admodū acq; petra largiter emanantem ex uir-
gæ percussione, bibentes antiqui patres: eam sumpe-
runt ut figurā sanguinis Christi, qui ex sacro eius
in cruce pendentis corpore effluxit: ita & nos ui-
num sacratum sacerotali benedictione potantes
ipsum accipimus ut symbolum repræsentatiuum
sanguinis eiusdem, ex corpore ipsius in cruce effu-
si. & non uerum eius sanguinem, sub forma uini
contentum. Alioqui neque eandem escam spiri-
tualem manducaremus quem illi manducarunt:
neque eundem sumeremus spiritualem potū cum
ipsis, quos & beati Pauli & Augustini dictis ad-
uersatur. Sic Oecolampadius. ¶ Responsio. Faten
manducare quam antiqui patres spiritu uiuentes
in manna manducarunt, sed non eodem modo.
Nam illi in figura tantuʒ manducarunt illam es-

EVCHARISTIAE. II. 97

eam spiritualem, per manna repræsentatā s. Christum: pro qualitate status suæ legis. Nos uero eam comedimus escam in eucharistia, sed in ueritate. nam in ea, corpus eius uere subsistit: imo & ipse totus, deus & homo. Quippe manna spiritu libus illis patribus repræsentabat quidem Christū sed non continebat eum: ut qui nondum humanam assumpserat naturā. Sacra uero eucharistia, q̄tum ad accidentarias species oculis nostris conspicuas non solum repræsentat Christum, ut manna Israelicum: sed etiam continet ipsum in ueritate corporalis substancialē. Et hoc maxime congruit legis euangelicæ conditioni, in qua ueritas figurat prioris testamenti: per Iesum Christum facta est & exhibita. Haud dissimiliter, nos eundem sumimus potum spiritualem, de petra Christo profluentem quem antiqui patres biberunt spiritualiter de p̄tra materiali, aquam exuberanter reddente p̄ uirgæ Mosaicæ percussionem, sed non eodem modo. Nam illi, spiritus sancti illustratione intelligentes, per petram illam in deserto, Christum accipi, per uirgam Moysi, crucem: per aquam fluentem de pe tra, illisione uirgæ, sanguinem Chri preciosum in cruce effusum pro nobis, cū aquā illā de petra in solitudine scaturientem hauserunt: in figura biberunt sacram Christi sanguinem, qm̄ biberunt figura ram, sanguinis illius repræsentatiuam: quam spiri tualiter intellexerunt. Nos uero eundem potū spiri tualē potamus in eucharistia: sed in ueritate Nempe in ea, sub speciebus uini consecrati, uere subsistit sacratissimus eius sanguis: quem re ipsa & secundum ueram eius substantiam sumimus. Itaque aqua illa quæ de petra fluxit illis in deserto, illis significabat quidem Christi sanguinē, in cruce posse

Magna eu
charistia
sup manu
excellētia.

Ioan. IV.

Exod. 17.
Num. 20.

Aqua de
petra flu
ens i de
to: symb
lū sanguis
Christi in
cruce effus
sifuit.

N

DE SACRA MENTO

ea effundendum, sed non eum continebat. Vini uero uerbis consecratoris benedicti species superstites, non solum signant eiusdem Christi sanguinem sed etiam reuera continent ipsum. & sub illis: sacro sanctum illum sanguinem, secundum rei ueritatē haurimus atque sumimus. Longe igitur eminētio sumimus in eucharistia: quod patres filii antiqui eandem manduauerint in manna, quantum libet fuerint spiritu sancto illustrati. Et multo itidem sublimiore ratione, potum illum spiritualem (corpus s. Christi) sacre Christi sanguinem) bibimus ex calice bendictionis: quod ipsum potauerint uetus patres in aqua, quam euomuit & eructauit petra in deserto. Et tanto quidem excellentius atque perfectius: quod to ueritas suam exuperat figuram, corpus uiuentis suam umbram, dies noctem, & hō uiuus suam imaginem. ¶ Octava obiectio. Qui corpus Christi pronunt uere in eucharistia subsistere, in his uerbis eius hoc est corpus meum, uolunt uerbum est, substancialiter exponi. At nunquod corpus est genus uel species uel differentia: quoniam prædicatur de pane? neque prædicatur idem de seipso: necque facta est una natura ex duabus non alteratis, necque numerabis dua in diuidua in uno individuo. Necque corpus Christi posset dici accidens, nisi relatum: utputa signatū per panem. Nō relinquitur ergo illis aliud quod dicant quod uerbum est, illic contentive, aut conuersione exponant, hoc mō. Hoc est corpus meum. i. in hoc est uel continetur corpus meū: uel hoc uersum est in corpus meum. Sed non respondet ea expositio, contextui uerborū Christi: necque ipsa domini uerba hanc præ se ferunt intelligentiam. Poterat certe Christus, paulo pluribus uerbis dixisse; hoc mō,

E V C H A R I S T I A E . II . 98

Panis factus est corpus meum, uel in illo pane est corpus meum: uel panis iste conuersus est in corpus meum. Et explicari debuit illa subita rei in re conuersio: ut uirga Moysi uersa est in colubrum, & aqua facta est uinum. Ad hæc, si dixerint substantiam panis conuerti in corpus Christi: qd designabunt p̄ pronomen hoc, dicentes: hoc est corpus meum? Nunquid accidentia? Atq̄ corpus corpori: ac cidentia nō mutuatur. Nunq̄ idem de seipso prædicatur. Et quare etiam in poculo nō dicitur. Hic sanguis est sanguis meus: sed hic est calix sanguinis? Ad quod intelligendum Christi uerbum, necesse est profecto tropum assumere: fateriq̄ figura tam ibi esse locutionem. Hæc Oecolamp. ¶ Responsio. Non sunt dialecticis rationibus cōprehendenda nec exquirenda sacræ fidei abstrusa mysteria: q̄ omnem mentis humanæ captum longe exuperant. Quemadmodum scite admonent Chrysostomus & Anselm. præclaris illis uerbis: quæ in secundo præsentis libri capite iā sunt adducta. Ipsius siquidem aperte testantur duo illi celeberrimi patres, indaginem sublimium dei mysteriorū, & potissimum altissimi huius sacramenti: nec sensus experimento nec rōnum acumine esse faciēdam, sed sola fide solida, & syncæra tenendam eorum ueritatem: Quod & sacer Ambrosius confirmat in libro I. de fide ad Gratianū dicens: Aufer hinc argumēta: ubi fides q̄ritur. Loquatur in ipsis gymnasij: iam dialectica taceat. Non quāero qd loquantur philosophi: regro qd faciant. Soli in suis gymnasij remanserunt. Vide, q̄ fides præponderet argumentis. Illi quotidie a suis confortibus deseruntur q̄ copiose disputant. isti quotidie crescunt: qui simplè citer credunt. Non creditur philosophis: creditur

Chrysost.
Anselmus.

Ambro.

N 2

DE SACRAMENTO

piscatoribus. Non creditur dialecticis: creditur publicanis. Illi uolupratibus & delicijs orbem ligauerunt: isti iejunis & doloribus, exuerunt. Plures itaq; iam cœpit illicere iniuria: q; uoluptas. Et paio post. Nunc uideamus: quid distant a gentibus Arriani. Nonne ex philosophia omnem impietatis suæ traxerunt colorem? Illi idolum quod uenerantur amplificant: isti creaturam, dei filium asserterunt esse, qui deus est. hæc ille. Ecce testatur planis verbis Ambro. logicis argutis aut captionib. nō esse peruestigāda sanctæ fidei sacramenta, quæ tñ aduersariushic molitur prædicabiliū uocum legibus & regulis arcte constringere, dialecticę prædictionibus concludere. ¶ Verunt n̄ ne uidea mur obiectionis huius mō propositæ nodum subterfugere uelle, aut caute declinare: ad singula suo ordine diluenda progrediamur. id unum in primis afferentes: in illis dñi nostri uerbis: hoc est corpus meum, uerbum est, substancialiter uel substantiue sumi: & nomē corpus, pro ipsa dñici corporis substantia, ibidem etiam accipi: & nō alio quoquis mō. Negamus tñ ibidem corpus de pane prædicari: cū non maneat facta consecratione illic substantia panis, sed transmutetur in corpus Christi, ut abunde in præcedente lib. monstratum est. Quare neq; generis neq; species, aut cuiusvis aliorū prædicabilitū ibi est prædicatio: sed individui de individuo, & attenta rē significataq; idētitate, eiusdem de leipo qñquidem id ipsum quod sub speciebus panis continetur consummata uerborū prolatione, q; que eo pronomine hoc, demonstratur: uere est corpus dñi unumq; prorsus & idem est, quod per pronomen hoc, & quod per dictiones corpus meum, designatus meū. tur: uerbi, i. domini corpus. Admittimus insuper il

Idem.

Cap. 20

Quæ prædicatio in his uerbis domini, hoc est cor

Ilic non esse factam unam naturam ex duabus naturis. scilicet panis & corporis dominici: non alteratis & transmutatis. sed dicimus unam naturam: in alteram esse conuersam. Neque numeramus ibi duo individua in uno individuo: cum illic unicum sit substantia individuum. scilicet corpus domini, & substantia panis omnino desierit. Neque ponimus corpus domini illic esse accidentem aut absolutum aut respectum sive relatum: cum non sit accidentis, sed uera substantia. quis aliqua illi accidentaria conueniat aut relativa denominatio: utputa quod signetur species ebus illis sensibilibus. Insuper inficiamur, in praedictis domini uerbis, dictionem est. aut contineat sumi aut conuersare: cum (ut modo dictum est) solu modo substantiae sumatur. Et quis uerba sit, in hoc demonstrata uisibili panis specie) contineri corpus Christi: aut hoc (demonstrata panis substantia) conuerti in corpus Christi: neutrum tamen horum, exprimitur per illa Christi uerba. quoniam in eis, pronome hoc: nec species panis conspicua, nec ipsa panis substantia demonstratur. sed id ipsum duxit, quod facta consecratione continentur sub speciebus panis: quod sane est uerum Christi corpus.

Porro non est illud aequo ferendum animo, quod subdit Oecolampad. uolens prescribere ipsi Christo (qui aeterna est patris sapientis) formam certam uerborum, quibus debuisset potius uti, secundum Oecolampadum iudicium: in illius altissimi mysterij explicatione. Nam cum in quo omnes thesauri sapientiae & scientiae sunt absconditi, ferulae grammaticae subdere nititur: & sus, ut aiunt, mineruam docere, quasi uerbis minus aptis aut idoneis usus sit Christus: ad illius sublimis sacramenti expressio- nem. Potuisset certe dominus noster pluribus uer-

6

Coloss. 2

Quod uerbum est sumitur in his uerbis hoc est corpus meum.

N 3

DE SACRAMENTO

bis explicuisse tanti mysterij ueritatem, & subita
unius rei in alteram, conuersionem: sed noluit. Et
recte quidem noluit: qm̄ recta semper eius fuit uo
luntas, & recta eius opa. Nec sciscitari debe mus
quare id noluit: qm̄ nobis pro rōne, sola debet suf
ficere eius uoluntas, in obliquum indeflexibilis.
Nec illis uerbis, conuersionem subitariā unius rei
in alteram, exprimere: placitum ei fuit. sed rei facta
transmutatione subsistētis, ueritatem: siue(ut phy
sicis utar uocabu'is) illius conuerisionis terminū
ad quem, duntaxat eloqui: qui est uerū eius corpus
sub forma panis uisibili subsistēt. [Ad id uero qd̄
deinde sciscitatur aduersarius: qui per pronomen
hoc, demonstratur in prædictis domini uerbis, a
pud eos: qui ponunt substantiam panis conuerti,
in corpus Christi, iam adhibita est paulo ante re
sponsio, nō illuc accidentia panis demonstrari, qm̄
illa non sunt corpus Christi. non. n. accidentia, sub
stantiae coincidunt: Nec panis, ipsi dñico corpori
pori domini, nec illud efficiūt. Sed demonstratur
illo pronomine, id qtd sub accidentibus illis con
uersioē inuisibiliter subsistit. Et quoniam id ipsum
est uere corpus dñi: idcirco in illis uerbis domini
cis prædicatur idem de seipso, ut mō est dictum.
Deniq̄ cum percōtatur in postremo præsentis ob
iectioē loco noster antigenista: quare in poculo
eriam non dī. hic sanguis est sanguis meus: sed hic
est calix sanguinis. breuis adhibenda est responsio
quoniam Christus in benedictione uini, iuxta san
ctor̄ Lucæ & Pauli narrationem, calicem nomi
nauit. & ita in consecratioē eiusdem, postea dicen
dū esse: per apostolos toti ecclesiæ constituit. Cur
uero ita dixerit in posteriore illa consecratioē,

7
**Quid pro
noīe hoc
demonstra
tur, in his
dñi uerbis
hoc est cor
pus meū.**

**Luc.22.
1.Cor.11**

EVCHARISTIAE. II.

100

non iuxta prioris formam: ratio præcipua est, qm̄
ita suæ beneplacitum fuit uoluntati, q̄ optima est
omnium eorū quæcunq; dixerit aut fecerit, lex at
q; regula. neq; figulus ex suo plaste debet quærere
cur ita facis. Posset tñ non absurde ad eam questio-
nem: & hæc achiberi ratiunctula. quoniam uinum
ipsum transmutandum in sacrę eius sanguinem, li-
quida est substantia, neq; manibus contrectari po-
test nisi uascolo contineatur: calicem manibus ac-
ceptum quo uinum consecrandum in sanguinem,
continebatur: haud incongrue demonstrauit, q̄uis
virtus consecratoria in solum uinum ibi conten-
tum ferretur. Panis uero solida e; at substantia: &
quæ manibus comprehendi facile potuit. & super
eum, nulli impositum sustentaculo: potuerunt cō-
secrationis uerba proferri. hinc altera dicendi for-
ma Christus in uini quam panis benedictione est
usus. Haud tamen idcirco tropum subesse oportet
in uerbis dominicis super calicem dictis: cum
planus omnino sit illorum sensus, huiusmodi scili-
cet. hic est calix sanguinis mei, id est, calix conti-
nens sanguinem meum. referendo id uerbum, ad
tempus completae eorum uerborū prolationi pro-
ximum: ut & de uerbis panem consecrantibūs pri-
us est dictum. Adde quōd calicis nomen, accom-
modum est ad passionem Domini designandam:
in qua effusus est facer eius sanguis in precium no-
stræ redemptionis. Et sæpius id nomen: ad insinu-
andam C H R I S T I passionem: in scriptura est
accommodatum. Ut ibi. Potestis bibere calicem:
quem ego bhibiturus sum? Et rursum. Pater si pos-
sibile est: transeat a me calix iste. Et iter. Calicem
quem dedit mihi pater: non uis ut bibam illam?
Ad ingerendā igitur nobis dominicæ passiois me.

Rom. 9
Esa. 45.

Quare in
cōlecratio
ne uini
Ch̄s cali-
ce noīauit

Mat. 20
Mat. 29
Ioan. 18

N 4

DE SACRAMENTO

moriā: recte nomen calicis in consecratione uini
a Christo est expressum.

¶ Idem esse Christi corpus in ccelo & in eu-
charistia, neq; in diuersis temporibus & lo-
cis esse diuersum, quod in altari offertur. sed
omnino idem corpus. Cap. VII.

¶ „ **N**ona aduersarij obiectio. Quid indigni-
us Christiano: q; multos facere Chri-
stos, & multa sacrificia: unū eē Chri-
stum in ccelis: & alter, in terris, imo
innumerous, & tot, quot sunt arx: &
„ in una ara plurimos? id quod ex uestra sententia
„ sequi necessarium: si in pane corpus Christi reali-
ter est. Hanc absurditatē non ego: sed Chrysosto-
colligit in epist. ad Hebræos. Hæc Oecolampadi.
¶ Responsio. Negandum est plane, hanc absurdi-
tatem sequi sententiam catholicorū: asserentium,
non quidem corpus Christi realiter esse in pane, se-
cundum substantiam manente: ut hic & sepe ali-
as uidetur inuere aduersarius, sed ipsum adesse sub
speciebus panis: q; (deperdita ipsius substantia) su-
perstites manerunt. Nempe cum hac fide syncæ-
ra de eucharistia, simul tota astruit ecclesia: unicū
esse Christum & unicum eius corpus atque idem
in ccelo & in terra, imo & in omnibus altaribus: in
quibus diuerfo aut eodem tempore & loco offer-
tur, nec non unicum ubiq; esse sacrificium. ¶ Ad
qd solide comprobandum, locupletissimus testis est
ipse Chrysost. in eo quem citat aduersarius loco.
Cuius uerba, q; consequenter circa hunc locū pro-
se adducit in suo opusculo qd excutimus, Oecolä-
padius: libet & hic integre referre, ut palāsit om-

No
mitte
q; in eucha-
ristia, cor-
pus Chri-
sti sit i pa-
ne.

EVCHARISTIAE.

II.

101

nibus, quō ipse nobis arma subministrat quibus confodiatur; & tanquam Goliath proprio iuguletur gladio, manuqz Davidica trucidetur. Verba igitur Chrysostomi in homelia decimaseptima sup epistolā ad Hebæos: sunt hæc. Nōneqs si nulos dies offerimus offerimus quidē: sed ad recordatio nē mortis eius faciētes. Et una est hæc hostia: non multæ. Et qa semel ob'ata est hæc hostia: oblata est in sancta sanctore. Hoc aute sacrificiū: exemplar est illius, idipsum seper offerimus. Nec nunc quidē alium, craftina die alium: sed semper idipsum. Pro inde unum est hoc sacrificium, alioqui quomodo in multis locis offertur: multi sunt Christi nequaz: sed unus ubiqz est Christus & hic plenus existēs, & illuc plenus. Sicut emi quod ubiqz offertur, unū corpus est & non multa corpora: ita etiā unum sacrificium. Pontifex autem noster ille est: qui hostiam mundantem nos obtulit. ipsam offerimus & nunc: quæ tunc oblata quidem, & consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus: in commemorationē quidem eius sit, quod factum est. hoc facite (inquit) in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut nec pontifex: sed idipsum semper facimus, immo recordationem sacrificij operamur. Hæc Chrysostomus. Ecce quem pro testem profert Oecolampadius: omnino pro nobis & contra illum perhibet apertum testimonium. quātumnis luctetur ille uerba prædicta detor quere in sensum obliquum: ut ad partes suas ipsum praerahat atque reninente abducat. Quod & in toto illo ope suo, cui in hac elucubratioe cōtrahimus: frequētissime molitur ut ex omnibus, quos in suæ sententiae errore de eucharistia cōfirmatio nē, illuc uberti & affati affert authoribus: ne unū g

N 5

I.Reg.17.

Chrysostomus.

Lucæ. 22
I.corin. II.

DE SACRA M E N T O.

dem illorū, secundum rei ueritatem, pro se habeat.
¶ Sed & alter audiatur testis propositi nunc nego-
cij, nō oportere s. multos esse Christos aut mul-
ta Christi corpora: si cōsiteamur uerū eius corpus
adesse in eucharistia. Is autē est magnus ille Grego-
rius: q̄ in homelia paschali id ipsum plane astruit.
& recitantur eiusdē uerba in volumine decretorum:
de cōsecratio. distinct. secunda, cap. qd̄ sit sanguis.
in hāc formā. Tāta est ecclesiae unitas in Christo:
ut unus ubiq̄ sit panis corporis Christi, & unus sit
calix sanguinis eius. Calix enim quē facerdos ca-
tholicus sacrificat: non alijs, nisi ipse quem domi-
nus apostolis tradidit. Quia sicut diuinitas uerbi
dei, uira est q̄ totū implet mundū: ita licet multis
locis & innumerabilibus diebus, illuc consecretur
corpus: non sunt tñ multa corpora Christi, neque
multi calices. sed unū corpus Christi & unus san-
guis cū illo: quod sumpsit in utero uirginis, & q̄
dedit apostolis. Diuinitas enim uerbi replet illud,
quod ubiq̄ est: & cōiungit & facit, ut sicut ipsa,
una est: ita & unū eius corpus sit in ueritate. ¶ Sue-
cedat & tertius eiusdē rei testis: ut in ore triū te-
stū, stet ueritate subnixū istud uerbum, Anselmus
s. Cantuariensis. Qui in annotationibus suis super
epistolam Pauli ad Hebræos, exponens id uerbum
decimo illius epistolæ capite conscriptum de Chri-
sto. una enim oblatione consummavit in æternū
sanctificatos, conformiter ad Chrysostomum in
eiusdem loci explanatiōē mō citatum: ait. Etsi nos
quotidie offerimus: recordatio mortis eius est. &
una hāc hostia est, non multæ: quia semel tantum
oblata est. Nec a multis hominibus multi Christi
offeruntur: sed unus ubiq̄, & semper plenus est
ubiq̄ unum corpus, semel oblatus nunquam cor-

Gregorius

Deut. 19.

Hebræ. 10

Anselmus

EVCHARISTIAE II 102

sumitur. Quod nos agimus: recordatio sacrificij
 est. Nec causa infirmitati s eius repetitur: qd pfect
 hoem, sed nostræ: qd quot idie peccamus. Hæc ille.
 Ex qbus liquet; eneruatum prorsus esse totius præ
 sentis obiectionis uim & molitionē Cæterū quod
 In sententijs suis mō adductis Chrysostomus & An
 selmus dicunt, nos in sacro missæ officio recorda-
 tionē sacrificij opari. & id ipsum quod egimus, re-
 cordationē sacrificij esse, nequaquam cū exclusio
 ne intelligendū est. quasi in ipso missæ mysterio
 duntaxat opera remur recordationē sacrificij: se-
 mel in cruce oblati, & illud nostrū opus: solum-
 mō foret recordatio sacrificij unici & singularis,
 in cruce facti pro nobis, & nō esset etiam sacrifici-
 um. Falsa siqdem & erronea esset illa intelligētia:
 & præmissis sanctorū illorū dictis omnino repug-
 nans. cū manifeste phibeant in uerbis supra citatis
 Christū quotidie a nobis offerri, & proinde senti-
 ant sacrū Christi corpus & sanguinē, in missa im-
 molarī: & uere etiam ibi esse sacrificium. ¶ Deci- 4
 ma obiection. Si in pane apostolis in coenā oblato a
 Christo post ea uerba hoc est corpus meū, uere cō
 tinebatur ipsius corpus: fuisset tunc Christus cru-
 cifixus eo mō, quo erat in pane. quandoqdem
 apud Paulū est. Corpus quidem: quod pro uobis
 frangitur. Et si tale corpus: aut erat inuulnerabile,
 & erat phantasticū. aut si uulnerabile: atterebatur
 discipulorum dētibus, utpote nondum glorifica-
 tum. Dices, natura quidem uulnerabile: non autē
 in pane. Quomodo igitur panis uere significabat
 corpus: quod in illo restaris contentum: nam &
 panis etiam ob fractionem: symbolum erat mori-
 turi corporis. Nihil autem tam repugnat sacra-
 mento: quam signando mentiri. Hæc Oecolam-

Oblationē
 i missa, nō
 solū recor-
 dationē sa-
 crificij es-
 se: sed &
 y e sacrifi-
 cium.

DE SACRAMENTO,

padius. ¶ Respōsio. Nō est tribuendum quod hie
primo colligitur loco. qm̄ ipsa consecutio, inualida
prorsus est: & quod conficitur, omnino falsū. Nem
pe tametsi idem erat secundum substantiæ uerita-
tem Christi corpus, in pane apostoliis porrectum
& postea cruci affixū, immo & in ipsa cœna mē
ſe affidēs: nō tamē eundē habebat nec sortiebatur
hic & ibi, subsistendi modū. Sigdem in ipsa men-
ſa & postea in cruce, modū habuit subsistendi na-
tura ē: sub forma uisibili & passibili, distinctione-
que cōspicua membrorū. In ipso uero sacramento
discipulū exhibito, nō huiusmodi naturalē consi-
ſtentiam: sed nouā existendi rationem & modum
passioni & laſionī non obnoxīū: citra ordinē ſcili-
cet & commensurationem suarum partium ad lo-
cum. Vnde cū manducabatur a discipulis in ipfa
cœna; neque dentibus eorum secundum ſuam ſub-
ſtantiam atterebatur, neque diſſecabatur aut la-
debat. Quocirca non est id aduersario tribuen-
dum, Christum fuisse crucifigendum eo modo:
quo erat in pane. cum in pane & sub forma panis
fuerit in cœna: modo inuisibili & impassibili. Ciu-
cifixus est autem in forma uisibili: ac in corpore
modum ſubſtendit passibilem illichabēt. ¶ Cœ-
terum ut hæc paulo detectiora dilucidiora redi-
cantur: cum probatissimis authoribus theologica-
rumq; inquisitionum pertractatoribus eruditissi-
mis ſentiendum est, quod Christus discipulis ſuis
in cœna tradidit ſuum corpus, paſſibile & morta-
le ſu apte natura, iſdemq; prædictum qualitatibus
intrinſecis naturalibus: ſicut erat ſuum ipsius cor-
pus in mensa recumbens. Quod aperte teſtatur ip-
ſe magister ſententiarum, in quarti ſu libri distin-
ctione undecima; circa fine illius dicens. Discipulis

Quale cor-
pus dedit
Christus in
cœna disci-
pulis.

Christus suū corpus tale dedit, quale tunc habuit
id est mortale & passibile, nūc vero sumitur a no-
bis immortale & impassibile; nec tamen maiorem
habet efficientiā. Cui cōcordat & Innocentius in
hunc modū. Quia incredibile iudicetur ut secun-
dū eandem naturā simul fuerit Christus mortalis
& immortalis: quod tñ ei cōgruebat secundū ean-
dem psonam, pōt salua fide cōcedi, quod tale cor-
pus Christi tunc dedit: quale tunc habuit, s. mor-
tale & passibile. Nunc aut̄ sumitur a nobis imor-
tale & impassibile; nec tamen maiorem habet effi-
caciā, sicut nec maiore potentiā. Quod ergo passi-
bilis edebatur & tamen nō ladebatur: nō erat hu-
manæ naturæ sed diuinæ potentiæ, qua ualebat qđ
qd uolebat omnino. Hæc ille. Eadem quoq; se
quuntur sententiam uiri doctrina & sanctitate cō-
spicuit: Thomas Aquinas, Bonaventura, & cæteri
non pauci. Nihilо secius idem Christi corpus ante
passionem, in sacramento subsistebat mō quodam
impassibili: quoniam nulla illic læsione, uulnera-
tione, aut passione uiolenta potuit affici. Non qui-
dem ob dotem impassibilitatis: qua adornata glo-
riosa corpora, ubi consummatam fuerint resurre-
ctionis palmarum consecuta: nullis amplius subiace-
bit nec passionum iniurijs. Nam hanc præclaram do-
tem, sacrum Christi corpus ante suæ resurrectio-
nis horam nequaquam habuit: sed eam cum cæte-
ris gloriificandorū corpororū dotibus in ipso glorio-
sa resurrectionis articulo primum accepit: quan-
do ad uitam immortalem innouatum est, & repa-
ratum. Sed huiusmodi immunitas corporis Chri-
sti ab omni læsione, in sacramento eucharistiae an-
te suā passionē: illi prouenit ex singulari mō substi-
tendi in illo admirabili mysterio, utpote sine cir-

Petrus.
Lōbardos

Innocētius:

Thomas.
Aqnas Bo
ētura.

Qđ ante su
am resur-
rectionem
Christus
dotē ipass
ibilitatis
nō habuit

DE SACRAMENTO,

cunscriptio ue suar^e partium ad loci habitudinem
Quē ei contulit ac induxit non naturalis, huminæ
naturæ cōditio: sed diuinæ virtutis est (cacia). Itaq;
q^{uod} ipsum Christi corpus in eucharistia discipulis
oblatū in cœna, passibile qdē fuerit: sed nulla po-
tuerit illic læsiōe afflīctari aut affici, ob statū illū
corporis & habitū, ac nouū subsistēdi modū: nō
erat humanæ naturæ (ut innocentij uerba repetā)
6 sed diuinæ potentiae: qua ualebat omnino, q^{uod} uo-
lebat. Ex his aut̄ facilis patet ad ea q^{uod} p̄sens cō-
tinet obiectio, & apta respōsio. Et primo loco, ad
id beati Pauli uerbū, corpus qdē quod pro uobis
frangitur, ab aduersario citatū (quamuis id ipsum
ex Paulo uon habeatur secundū nostrā translatio-
nē, sed iuxta eam qua sanctus Ambrosius utitur)
dicendū est. illud ipsum referri non debere ad cor-
pus Christi. tali subsistens mō, quo in sacramento
cōtinebatur. sed ad idē corpus taliter existens: qua
liter in cœna a discipulis coram conspiciebatur.
Et fractio illa panis sacramentalis (qua in specie-
bus illius tantum siebat: & non in ipso Christi cor-
pore) signum plane erat corporis ipsius morte dis-
soluendi, & vulneribus sauciandi. non quidem
accidentarijs speciebus: sed qua secundum conspi-
cuam membrorū distinctionē uisibile hominibus
apparuit. Et idcirco ipsum sacramentum: signan-
do nullum ingessit fidelium cordibus mendaciū.
cum ea ipsa significatio, ad corpus Christi uisibi-
le & quatenus in cruce passum est mortem, refer-
ri debeat: & non quatenus adeſt in eucharistia. Por-
tuū ipsum Christi quod apostolis traditum est in
cœna, natura uulnerabile fuisse ante passionem, si

1.corin. II.
Obiectio-
nis ante
proposita
dilutio.

mul & passibile. Verum idem corpus ibidem fuit modo quodam inuulnerabili & impassibili: quod illi secundū eum statum ac subsistendi modum, nec uulnus ullū nec læsio potuerit inferri. Non tñ idecirco ipsum Christi corpus tunc in eucharistia subsistens, ob hunc corporis habitum quo uulneribus nō erat illic obnoxium: phantasticum fuisse putari debet, & apparen̄ tū sine uera existentia. Siqdem post resurrectionē suā: gloriosum Christi corpus, inuulnerabile fuit & impassibile. Haud tñ phantasticū, sed uerē erat corpus: ut quod oculis humanis obuium fuerit, & manibus it idē cōtrectatum. Et si quis ea omnia q̄ non subſciuntur oculis aut uulnerum non patent iniurijs, phantastica appellare pergeret: nimirum crassis errorum phantasmatis obuo uerunt. Denique quamuis i-

Nam(ut iam frequenter hic est dictum) ipsum in dem corpus ibidem tum erat modo quodam in uulnerabili, atque impassibili. quod secundum illum, quem illic habebat in eucharistia, statum ac modum: nec uulneribus imperi potuerit, nec dentium attritione consumi. quandoquidem impassibiliter, & (ut ita dixerim) inuulnerabiliter. inibi consistebat. Neque quomodo Christus id facere potuerit, quod corpus suum natura passibile, ibi substiterit impassibiliter: est percontandum. ut qui sit omnipotens: & apud quem impossibile non est omne uerbum. Omnia enim (ut sacram dicit euangelium) c̄pud deum possibilia sunt,

Corpus
Christi in
euchari-
stia: nō es-
se phanta-
sticum.

Lucæ. I.
Matth. 16
Marci.

DE SACRAMENTO.

¶ Magnū esse discrimen inter patres anti-
quæ legis & nouæ: quantū ad beneficorū à
deo utrisq; indulto rationē. & sacramenta
noui testamenti: sacramentis antiqui effica-
ciora esse.

Cap. VIII.

VNdecima aduersarij obiectio. Si caro
Christi in pane esset, q̄ in manna uel in
agnō esse non poterat: non solum reli-
gionis modus, sed & religio uariata
esset, & ita plurimū foret patribus de-
negatum. Nam pars aliquanta nostræ religionis
non cærimonialis, q̄ a carne Christi penderit: non ita
ac nobis, nota patribus fuit. Absit aut̄, ut spiritua-
les qui sub lege M̄ effiam expectabant: in fide pau-
periores nobis fuerint, q̄bus manifestatus est Tā-
menta. Necq; video quid inter illos & nos multum
intersit: quam quod exhibitus est nobis Christus
quem illi magnis expectarunt desiderijs. & quē
nos sequimur: illi præcesserūt. Habuerūt illi fidem
in esu agni. in manna, in sacrificijs: nos habemus in
esu sacrati panis. utroq; aut̄: idem uegerat Chri-
stus, cessarūt figuræ illoꝝ: q̄a successit ueritas. Et
quia ueritas illuxit: ppetuo duraturus ritus institu-
tus est, quo beneficij acceptissimus memores. Qd̄
igitur tantū discrimen in illis? Hæc Oecolāpadius

¶ Respōsio. Nō est id dandū, propter eucharistia
sanctæ relictū nobis monumentū & uerā corpo-
ris Christi in ea subsistentiā: mutatā esse religio-
nem antiqui & noui testamenti. Vnus enim & idē
in utroq; colitur deus, uiuus & uerus: eademq; est
fides antiquorū patrū & nostra, quemadmodum

testantur omnes sacri doctores. Eadē est igitur uetus & nouæ religio, nulloq; pacto uariata: sed mutatus est tantum religiōis modus. Nam ex dei institutiōe, alio rītu & sacrifici ijs colebatur de us in ueteri lege: & alio nunc colitur in noua, quē & Christus & apostoli, eius decreto instituerunt. Et quemadmodum uera Christi caro n obis exhibita in eucharistia, nūc a nobis honoratur: ita a uiris spiritualibus antiquæ legis cognoscetur ea- dem nobis exhibenda, & uero cultu honoranda. Itaq; denegata est eis rei ipsius ueritas, quam in umbra cognoscabant: & exhibita tantū figura, in qua ueritatem expectarent. Quod quidem ex conditiōne qualitateq; status utriusq; legis: nō ex ipsis patribus prouenit. Quē admodū nec ex ipsoq; est culpa aut causa profectum: q; non fuerit illis manifestus Christus, sicut & nobis, sed qm̄ cum ipsis uitam hic mortalem agerent, nec dum uenerat p pleni tuto temporis: in quo decreuerat deus mittere filium suum in terram. Nec idcirco pauperiores ipsi patres antiqui fuerunt in fide, aut inferior es: q; nos ipsi sumus (saltem q; tam ad ipsorum articuloq; substantiam & genus: tametsi clarius illi nobis & ex- plicatiū innotuerint, per rē ipsoq; exhibitionē) cum eadem & tantæ firmitatis fuerit eorū fides, si eut nostra. Sec id unum interest, quoniā quod nos in ueritate colimus & iam exhibutum; id ipsis i uim bra coluerunt & posteris exhibendum. Siquidem adoramus uerū Christi corpus in eucharistia, no- bis exhibutum; ipsi uero in agno paschali & in manna coluerunt idem corpus nō iſlic præsens, sed suo tempore exhibendum, cum sublati figuris ueritas euangelica illucesceret orbi. ¶ Quocirca nō li- benter admiserim id præsentis obiectiōis dictum.

Eandē esse
legis antiq;
& nouæ re-
ligionē. sed
aliū in hac
& illa Dei
coleū ritū.

Gal. 4

O

DE SACRAMENTO

utputa illud tātum discriminis inter illos antiquę
legis patres & nos esse: q̄ obscuriora illis, & no-
bis manifestiora sunt sacramenta. Non. n. solū ma-
nifestiora nobis q̄ illis: sed & ueriora & efficacio-
ra sunt sacramenta. Perfectior. n. nobis est bapti-
smus: q̄ fuerat illis circuncisio. & longe dignior eu-
charistia est nobis: q̄ fuerit illis agnus paschalil &
manna. Deniq̄ & sacerdotium nobis longe subli-
mius est secundum ordinem Melchisedech: q̄ sue-
rit illis secundum ordinem Aaron. Et ita de cæte-
ris illorū sacramentis est dicēdum, q̄ ad nostra col-
lata, non solum obscuriora deprehenduntur: sed &
imperfectiora & multo iſeriora, quemadmodum
sequentis obiectionis dilut: o: amplius idipsum reſe-
rabit. Vnde & in sequentibus huiuscē cauillatiōis
(quam dissoluimus) uerbis, p̄ us æquo antiquis tri-
buitur patribus: & minus quam par sit, nouæ legis
esse discrepancia: q̄ illis expectatus, & nobis exhi-
bitus est Christus, & quē nos sequirimur, ipſi præ-
cesserunt. Non. n. id solum ultra eos habemus diui-
num bñficiū, q̄ nobis exhibitus est Christus. s̄
& illud insuper, q̄ ipſe per crucem suam operatus
est salutem mundi: resurrexitq; a mortuis, & cæte-
ra redēptionis humanae peregit mysteria. Preci-
osa insuper nobis donaria: reliquit & præclara mu-
nera sacramentorū: in quibus ampla gratiarū recon-
ditā sunt charismata. Deniq̄ & spiritū sanctū mi-
sit in discipulos: cuius directione, tota deinceps re-
geretur ecclesia. Hæc, n. omnia: Christi aduētum
sunt consecuta. ¶ Duodecima obiectio. Patres an-

4 " tiqui quātum ad rationē sacramentorū attinet, no-
" bis nō sunt inferiores: quemadmodum neq; quan-
" tum ad rationem fidei. Sicut, n. illi crediderunt in

Actu. 2.

Christum uenturę, nos uero in eum qui iam olim
uenit; ita & eorum sacramenta designarunt figurarę.
que in uoluçro annunciarunt ipsum uenturum, no
stra uero, ipsum iam diutius uenisse. Ergo quem-
admodum manna datum patribus in deserto, so
lummodo erat figura eius quod erat futurum: ita
& panis sacratus sacerdotali benedictione, solū est
commemoratio & repræsentatio beneficij præte-
riti, scilicet mortis Christi pro nobis in cruce: ut
obliuione non intercideret tantum bonum. Hæc
Oecolampadius. **¶** Responso. Esto quantum ad fi
dei rationem, inferiores nobis non fuerint antiqui
patres (potissimum attendendo ipsa fidei obiecta
& articulorum substantiam in genere) cum sit ea
dem amborum fides: ut iam dictum est, quantum
tamen ad sacramentorum conditionem attinet: lon-
ge nobis sunt inferiores illi. quoniam digniora sunt,
& perfectiora nostra: quam illorum sacramenta.
Quod uel ex Augustino perspicuum euadit, dicen
te in prologo psalmi 73. Veteris & noui testamē
ti præcepta eadem: sacramenta non eadem, promis
sanon eadem. Videamus, quare præcepta eadem
quia secundum hæc, uiuere debemus. Sacramēta
non eadem, quia alia sunt sacramenta dantia salu-
tem, alia promittentia salvatorem. Sacramēta no
ui testamenti dant salutem: sacramenta veteris te
stamenti promiserunt salvatorem. Cum ergo iam
teneas promissa: qd̄ q̄ris promittentia salvatorem, iā
h̄ns̄ Hoc dico: teneas promissa, non q̄ iā acceperi
mus uitam eternā: sed q̄a iam uenerit Ch̄rs, q̄ per
prophetas prænunciabatur. Mutata sunt sacramē
ta: facta sunt faciliora, pauciora salubriora, felici-
ora Hæc ille. Rursum in libro 19. contra Faustum **Idem**
cap. decimotertio; idem eximus autor, postquam

August.

O 2

DE SACRAMENTO

perhibuit: prima sacramenta utpote ueteris legis
(quoniam Christi erat prænunciatiua (per aduen-
tum ipsius impleta esse & ablata: protinus subiungit.
Et alia sunt instituta sacramenta (nouæ, s. legis)
uirtute maiora, utilitate meliora: actu faciliora, nu-

mero pauciora. Hæc ille: de nostris sacramentis.

Quod igitur quæcum ad ad sacramentorum rationem atti-
net, non sunt patres antiqui nobis inferiores: cū &
salubriora & meliora & felicia habeamus (Au-
gust. teste) sacramenta, quæ ipsi habuerint. Eorum siq-
dem sacramenta, figuræ tantum erant: & gratia non
conferabant, aut saltem non tam cumalatam ut no-
stra. Nouæ uero legis sacramenta, & ueritatè con-
tinent: & gratiam conferunt etiam ampliorem quæ
antiqui ritus mysteria. Cæterorum Oecolampa hoc in
loco ut suæ assertioni congruentia proponat, & ex-
tenuet eucharistia sanctæ dignitatem: quemadmo-
dum prius antiquos patres ferme nobis æquauit,
quæcum ad status utriusque legis conditionem: ita &
hic eorum sacramenta nostris propemodum æquipa-
re laborat, ut persuadeat omnibus, nullū aut ad-
modum modicum inueniri posse discerniculum:

inter manū populi Israel & sacram eucharistiam,
quæ tamen tanto a pane illo Israelitico distat interual-
lo: quæ cœlum a terra, ueritas a figura, corpus ui-
uum ab umbra, & lux a tenebris. Vtruncque autem
hoꝝ: inique & perperam construere hic molitur.

¶ Non recte etiam de uirtute sacramentorum nouæ
legis sentit aduersarius: cum eodem in loco post ob-
iectionem nunc dissolutam subnectit. Non quod eam
uim habeant nouæ legis sacramenta: ut praestent p-
se salutem, & causa salutis in sacramentis posside-
atur, sed quod indicent manifestatum Ch̄r̄m: non iam
cū patribus expectandū. Unde in finitione sacra-

Nouæ le-
gis sacra-
menta q̄ an-
tiquæ pfe-
ctiora esse

Ex capi.
primi libri

7

menti: qñ dicitur. sacramentum est sacræ rei signū
 ita ut imaginem gerat & causa existat. causa non
 ad efficientiam: sed ad significatiæ evidentiam re-
 ferri debet. Hæc ille. In quibus uerbis longe mino-
 rem uim quām ipsa ueritas exposcit, nouæ legis
 sacramentis attribuit cum negat illa q se. i. ex sua
 institutione quam a Christo acceperunt, & suapte
 (ut ita dixerim) natura atq; ex opere operato, cō-
 ferre salutem, & causam salutis in sacramentis re-
 ponni. Nempe unanimi sanctoꝝ patrꝝ sūia, hīmoſa
 sacramenta per uirtutem a Deo institutore eorū ac-
 ceptam: conserunt gratiā salutarem digne sumen-
 tibus ea, & ut præmissis August. uerbis utar, dant
 salutem. Nonne igitur & salutem præstant: & cau-
 sa salutis in eis possidetur? saltem administraria et
 secundaria, q primariā supponit: deum. s. benignis
 simam sacramentoꝝ indultorem. Neq; solum ea-
 dem sacramenta id hñt munera, q indicant Chri-
 stum noh̄is exhibitum: sed præterea salutiferā con-
 ferunt illa sibi ascendentibus gratiam. Hinc in diffi-
 nitione sacramenti quam supra assignat: causa nō
 ad significatiæ evidentiam referri debet, ut ipse
 proponit, sed ad efficientiam salutis & gratiæ sa-
 cramentalis. ¶ Demum q postea proxime ediffe-
 rit: simili ratione falsa esse dinoſcuntur. utputa, qñ
 patres dicunt sacra menta nouæ legis præstare fa-
 lutem: respicere eos ad Christum ipsum incarnata-
 tum uel passum, multifariam in ueteri testamento
 præsignatum. qm & ipse mysterium & sacra-
 tum nostrꝝ est: etiam si e medio tollantur oīa sym-
 bola externa, quibus utitur ecclesia. Hæc Oecolā
 padius. Nēpe his uerbis ipse insinuat, huius asserti-
 onis sanctoꝝ patrum. sacramenta nouæ legis præ-
 stant salutem, hūc solum esse sensum. Christus pro-

Sacra no-
 uæ leg. gra-
 tiā & salu-
 té cōferre.

6

" "

" "

" "

" "

" "

O 3

DE SACRAMENTO

nobis incarnatus & passus, per sacramenta nouæ legis manifestatus; dat salutem. Quod plane inter pretamentum: falsum est & absurdum. Nam illis uerbis ipsi patres nostri explicare uolunt, peculia rem q̄dam efficaciam cōferendæ salutis: sub eo & a deo sacramentis esse collatam. Rursum secundū propriam sacramentorē rōnem qua utitur ecclesia cum septem astruit nouæ legis sacramenta: nō est admittendum, q̄ Christus est nostr̄ mysterium, & sacramentum: sed est ipsor̄ sacramentor̄ dñs, & autor. Et q̄uis ipse sine symbolis externis, signisq; sensibilibus: absolute praestare posset hominibus salutem, ut sine baptismo aquæ, & sine Eucharistia perceptione: secundū leges tñ ad eo prouide positas & nobis declaratas, nunq; sine illis salutem æternam daturus est. qm̄ uult nos corporales, per signa etiam corporalia: ad spiritualem uitam promoueri. Demum q̄ in quarto præcedētis libri cap. sunt dicta: multum etiam cōferunt ad huius capititis clariorem elucidationem.

¶ Recte corpus Christi uere in Eucharistia præsens, & ostētari fidelī pop. & circumferri & reseruari. ipsumq; esse salutare sacrificiū, quod deo quotidie pro nobis offertur.

Cap. IX.

I. " **D**icitur aduersari obiectio. Est & hoc fidelibus auditu graue, si dicūtur per Christum facta quæ sapientiam eius non testentur: sed frustra & absq; utilitate cōpareant. Quō, n. ita ineptiret Christus: cuius omnia opera, in bonitate & sapientia fiunt. Referant igitur, quid agat in parte corporalis præsentia: quod absq; illa, sacra meo

tum per se non possit. Referant aliquid uel aī man
dicationē: uel in manducatione. Et uideamus pri
mū, ante manducationem cōmendetur nē aliqd
amplius. Certe Christus dedit corpus ad mandu
candum: non ad ostendandū, uel ad circumferendū,
uel ad reseruandum in arcis. Dicit. n. accipite & co
medite. Non dicit: circumferre, ostendite, & rese
ruate. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio. Hic no
uus prodijt in lucem Momus, reprehensorq; diui
norū opere: qui audeat deo dicere, cur ita facis?
Cuius tamen imperscrutabilē sapientiam Job con
siderans: ait de eodem. Qui facit magna & inscrut
abilia, & mirabilia: absque numero. Et rursum,
paulo post. Qui facit magna & incomprehensib
ilia, & mirabilia: quorum non est numerus. Si re
pente interroget: quis respondebit ei? uel quis dice
re potest: cur ita facis? Hæc ille. Sed intolerabilis
est hæc animi arrogantia: quæ opera domini haud
dubie in sapientia facta, tērat in ius uocare, & tan
quam inutilia sugillare. Detestabilis itidem est tan
ta mentis insolentia, ponens in cœlum os suum:
quam merito damnat Esaias, dicens: Quis adiuuit
spiritum dñi, aut quis consiliarius eius fuit, & o
stendit illi? Cum quo iniit consilium & instruxit
eum, & docuit eum semitam iustitiae: & erudiuit
eum scientia, & uiuam prudentiæ ostendit illi? Im
probat itidem eandem præsumptuosam temeritatem
& diuinus Paul. ita scribens ad Roma. O altitudo
diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, q̄ in comprehen
sibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius.
Quis enim nouit sensum dñi: aut quis consiliarius
eius fuit? aut q̄s prior dedit illi: & retribuetur ei?
Ecce ubi pro tanto beneficio indulxæ nobis sacra
sanctæ eucharistiæ; deberet Oecolampad. Christo

"

"

"

"

"

"

Mat. 26

2

Job: 5.

Job. 9.

Esa. 40

Rom. II

O 4

DE SACRAMENTO

illius munifico autori gratias agere, & alios ad habendam animi gratitudinem in tam beneficū munieris illius largitorem, prouocare: benefactorem amplissimum ipse insectatur, & beneficium se ab negat accepisse: ceterisq; ut ita faciant: persuadere ntititur. Sed neminem uere fidele pieq; in ea q; dei sunt affectum: mouere debent ejus imbecillæ rationes, indulatum nobis cœlitus eucharistiæ munus improbantes. Multum siquidem confert toti ecclesiæ, & magnam afferit utilitatem ad ampliorem salutis fructum consequendum: corporalis Christi pñtia in eucharistia, quemadmodum ex obiectio num utilitates illas deinceps impugnantium disputatione, liquido constabit. ¶ Et ut præsentí (q; mō proposita est) cauillationi sua adhibeat dilutio: primum illud repudiandum est, quod assumit aduersarius, ut puta Christum non dedit corpus suum ad oñtandum, circumferendū uel reseruandū. Nam illa tria, cōsequentia sunt debitā ipsius manu ductionem. Vt n. digne manducetur sancta Eucharistia: ostentari debet potissimū in ipso missæ officio, quo a circumstantibus reuerenter adoretur dignaq; ueneratione colatur. Quemadmodum B. pater Dionysius in tertio cap. sui ecclasticæ hierarchiæ: scribit pontificem ex ritu apostolico ostendere debere populo astanti sacratissima mysteria, uenerādis adoperta signis. Huiusmodi aut ostensionis sanctæ eucharistiæ ritus, in missæ officio obseruandus: oraculo etiā propheticō prænuntiatus traditur in illo psalmi 71. loco. Erit firmamentum in terra: in summis montium. Vbi secundum celebres loci illius expositores: præsertim Nicolaum Lyranum, Iacobum Valentiniū, & Paulum Burgensem: per firmamentū intelligitur fru-

Dionysius
Ex 13. ca. li
bri præ
dentis.

Psal. 71.

Nic. Lyr.
Iac. Valē,

mentū illud siue panis uiuus qui de cælo descendit & cor hoīs confirmat. Per montes uero ibidē accipiuntur sacerdotes: ob dignitatis suæ eminentiā Designat itaq; illud psalmographi uerbū: quod eu charistiæ sacramentū in celebratione mysteriore erit in capitibus sacerdotū: per eleuationem. i. eius super eorū capita, in forma panis, & ostensionem illius populo astanti faciendam in sacrificio missæ Et idipsum plane figuratū phibetur Exodi uicesimo nono cap. ubi deus præcepit crustulā panis ele uari sup capita sacerdotū corā populo. Similiter Exodi uicesimo quinto & Leuitici uicesimo quarto cap. de panibus propositionis: ut annotat Iacobus Valentinus. **¶** Insup ad ægrotos qui extremo laborant morbo, deferri debet hoc uenerabile sacramentū: ne sine salutari illo uiatico hinc decedat Quare & reseruari honestis cōditorijs etiā debet eucharistia: ut cum exigit necessitas, parata inueniatur quæ ad infirmos deferatur. Sicut in codice decreto R: de cōsecra. distinc. secunda, cap. presbyter. cautū est. in hunc modū Presbyter eucharistiā semp habeat paratā. ut quādo qs infirmatus fuerit: statim eum communicet, nesine communione moriatur. Sic ibi. Itaq; ut in promptu habeatur eu charistia, quæ rite sumatur & cum de centi honore: haec triā, ostentatio, circunlatio & reseruatio eiusdem, sunt apprime conducentia. Et quamvis non legatur Christum dixisse discipulis de corpore suo, ostentate illud, circūferteq; aut reseruate, ex eo tamen non probe colligas: ipsum illud non dixisse. Est enim illud hæreticis familiare argumentum dignum profecto quo a pueris rideatur Non legitur hoc fuisse dictum a Christo: ergo non dixit hoc Christus, cum multa ipse dixerit; quæ nō sunt scri

Patīlus.
Burgēlis.

Exod. 29.
Exod. 25.
Leuiti. 24

Multa
Christū di
xisse & se
cisse: q̄ nō
sunt scripta

O 5

DE SACRAMENTO.

ta. Eiusdem etiā formae atque farinæ: est istud argumentandi schema. Nō legitur hoc fecisse Christus igitur illic nō fecit: Multa enim (teste euangelista) fecit Christus: quæ non sunt literis mandata. Rursum, sicut nō legitur Christus dixisse: quod ostentetur eucharistia, circumferatur & reserueretur, ita neq; dixisse legitur: quod nō ostentetur, nō circumferatur, & nō reserueretur. Quare ea via atque ratio: nō magis una pars proposita, q; altera probari posset. Demum non omnia quæ ad ritum tantum mysticj obseruanda posteris seculis erant: tunc Christus apostolis in cœna explicuit. sed multa reseruauit: postea magisterio spiritus sancti q; apostolos & eorum successores ordinanda. Quemadmodū quod aieiunis sumatur eucharistia: authore spiritu sancto (ut ait Augusti. & adducitur illa eius sententia, de consecra distinct, secunda. cap. liquido appetit) post Christi in cœlum abitionē, in ecclesia est constitutum. Esto igitur quod Christus non dixerit in ultima cœna, ostendendam esse eucharistiam populo, aut circumferendam aut reseruandā: postea tamen illud ab apostolis aut sequentibus eos ecclesiæ primitis præsidibus, concilioque decretis, matre institutum est & prouide: quod sacra ostentetur eucharistia, quod circumferatur, & reserueretur. Quare quodq; illorū trium: diligenter & sedulo est obseruandum ab ecclesia. ¶ Decima quarta obiectione. Nonnulli commemorant & hanc præsentia corporalis Christi in eucharistia causam: ne desicitur Christianis sacrificiū uel oblatio. Parē em̄ eis uideatur, pane simplicis creature grās agere: & creatorem ac datorem, sanctificatorem q; agnoscere, quemadmodum ueteribus morem fuisse compertus, Verum nos scientes finem sacrificijs & obla-

Ioann. 20.

Augusti.

EVCHARISTIAE II. 118

tionibus impositū, docente epistola ad Hebræos, unica oblatione consummari in perpetuū sanctifi-
ca:os:asserimus, iterū instaurate sacrificia, esse mor-
te Christi irritare. In ueteri lege cōtētus erat deus
sola nonnunq; gratiar; actione: etiam si nihil im-
molandū adhibitū fuisset. Quid igitur prohibet:
gratiar; actione etiamnum absq; pane deum cole-
te. Hæc Oecolāpadius. ¶ Responsio. In hoc cauīl
lo cum probare inititur aduersarius, q; facr; Chri-
sti corpus nō sit nobis relictum in eucharistia, ob-
hanc inter ceteras rationē: ne desit Christianis sa-
crificiū & oblatiō(q; sane ratio: & uera est, & re-
ligiose amplectēda) totus p lane desipit: & a recto
ueritatis aberrat calle. Nā finē sacrificijs antiquæ
legis esse impositū, ingenue fatemur. neq; illa in-
staurare nitimur. Verū necesse est illis multifor-
mibus hostijs unū succedere nouæ legis sacrificiū
quod omniū uerē sacrificior; sit ueritas, & quod
ptineat ad sacerdotiū Christi secundū ordinē Mel-
chisedech. Illud aut̄ unicū & peculiare sacrificiū le-
gis nouæ, maximeque omnium salutare: est sacra
tissimum Christi corpus & sanguis, in sancto mis-
sæ officio sub specie panis & uini oblatum. Ut ab
unde monstrauimus in secundo Antilutheri libro:
capite decimo, & sex proxime sequentibus capiti-
bus. & in primo Propugnaculi ecclesiæ libro: ca-
pite septimo. Eadem quoque ueritatē de uno
nouæ iegi sacrificio quod inmissa offertur: diffu-
se & luculenter elucidauit ac afferuit acerrimus.
Luthæranæ factionis profligator, catholiceque
fidei propugnator iniunctus, Ioānes Eckius: in suo
præclaro ope, de sacrificio missæ inscriptio, cōple-
tente tres libros sup ea materia aeditos. Qui unus
inter ceteros, ut alter Iudas Machabæus pro ec-

Hebræ, 10.
" " "
" " "
" " "
" " "
" " "

Necessari
um esse u-
nū nouæle
gi's sacrifi-
ciū: sacer-
dotio Chri
sti respon
dens.

Ioannes
Eckius.

DE SACRAMENTO.

clesiæ sanctæ defensione interritus se per stetit in a-
cie: & nō minus ore q̄ calamo, inimica deo agmi-
na animose, prostravit. quod & adhuc quotidie in

Ex cap. 18 aūt sacrificiū stabiliendū (sine quo, nec Christi sta-
primi libri ret sacerdotiū, nec lex noua nec religio Christiana
subsisteret) & quotidi rite offerendū, magno pere

necessaria est & cōducibilis, uera corporis Christi
præsentia in eucharistia. q̄ talē oblationē reddit au-
gustissimā: & ceteris hostijs omnibus impropor-
tionali gradu sublimiorē. Quod si simplicē & nudū

Cap. 4. & panē offerremus in altari: nō esset illi oblatio quo-
5. & 18. quo mō excellētior antiquæ legis hostijs (ut & in
præcedente libro sepius est dictū) quod nouæ legis
derogat dignitati. Porro illud beati Pauli uerbum

Hebr. 10. de unica oblatione, qua Christus cōsummavit in
æternū sanctificatus: accipiendū est de ea oblatio-
ne, quam forma uisibili & omniū oculis obiecta
seipsum obtulit in ara crucis deo patri in odorem
suauitas. Quæ semel tantum facta est: & nunquā
postea secundum eam formam & modum, repeti-
ta. Ea uero oblatio eiusdem quidem corporis &
sanguinis domini re ipsa atq; secundum substanti-
am, alterius uero secundum qualitates & acciden-
tias proprietates: quæ quotidie fit in sacro mis-
sæ mysterio, sub panis & uini speciebus: cōmemo-
ratio est prioris illius oblationis, & a Christo sie-
ri iussa in sui mēoriā Et hæc sepius, imo quotidia-
no offic. in sc̄ta dei ecclesia repetitur: & ad cōsum-

I corin. II. mationem usq; seculi (teste Paulo) frequabitur
Sed de hac secundi generis oblatione, non facit in
ea sententia ad hebræos scripta) quam in præsentि
cauillatiōe affert obiectans) sermonem sacer Pau-
lus; neq; ad hanc, prædicta eius uerba sunt accom-

EVCHARISTIAE. II.

III

modanda . Insuper non refutandum est, gratiaꝝ actionem interdum sine oblatione fieri posse ut precibus & uerborꝝ protestatione . Verè nō est huiusmodi p̄solutio gratiaꝝ q̄ sine oblatione fit: in supremo gratiaꝝ actionis collocata fastigio cū sit illa longe eminentior & in altiore constituta culmine: quæ oblatione exoluuntur , & ea potissimum oblatione, qua nulla inuenitur superior. Ad agendas igitur digne gratias deo de tanta in nos beneficentia q̄ in sanctæ eucharistia collatione nobis impēdit: q̄ congruentius exhibere ei possumus. q̄ ut illi idem offeramus munus, quod de manu eius accepimus? Ut ei dicamus libere: cū p̄ctissimo rege Dauid: Tua sunt omnia: & quæ de manu tua acceperimus, dedimus tibi. Dicamus & cū sancta ecclesia in sacro missæ officio. Offerimus præclaræ maiestati tuæ: de tuis donis ac datis. Quinimmo & inter ueteris legis instituta, uariasp; sacrificiorꝝ formas: specialis quædam & peculiaris fuit hostia, diuina sanctione ordinata in gratiaꝝ actionem deo exoluendam. De qua: in Leuitico texitur hic sermo. Si pro gratiaꝝ actione oblatio fuerit: offerent panes absq; fermento, cōspersos oleo , & lagana azima uncta oleo, cocta m̄q; similam & collyridas , olei admixtione conspersas: panes quoq; fermentatos cum hostia gratiaꝝ , quæ immolatur pro pacificis Et rursum in alio eiusdem libri loco. Si immolaue ritis hostiam pro gratiaꝝ actione domino, ut possit esse placabilis: eodem die comedetis eam. Non remanebit q̄c̄b: in mane alterius diei. Sic ibi. Quo fit ut ad conuenientissimam gratiaꝝ actionē deo de beneficijs humanæ redēptionis exoluendam maiorem in modum sit utilis & congrua corporis Christi in eucharistia, presentia, & ita habeatur

I.par. 26

Leuit. 7.

Leuit. 22.

DESACRAMENTO.

in ecclesia, etiam hostia excellentissima pro grata
rum actione: quæ hostiæ ueteri consimilis denomi-
nationis, tanquam figuræ ueritas succedat. ¶ Por-
ro quæ circa hunc libri sui locum: continentem,
eam (quæ modo diluta est) obiectionem, subiicit
aduersarius, satis longo uerbo: contextu: errore
& impietatis sunt refertissima, atq; ex Lutherana
officina de prompta, eoq; tendentia: quod non sit
cuiquam agenda de peccatis commissis satisfactio
quoniam (ut ait) Christus in cruce pro omnibus sa-
tisfecit. Quæ improba assertio: a nobis (utcunque
potuimus) in tertio Antiuheri libro, capite deci-
moquinto est elisa ac conualla. Proinde præter-
missis illis, tanquam indignis quæ recenserit debe-
ant: ad alia progrediamur elimanda & discutienda.
¶ Quod ad cōplendā Christi promissionē.
qua se nobiscū futurā dixit usq; ad consum-
mationē seculi: & ad syncæriorē ipsius iu-
ritu adorationē faciendā, corpus eius in eu-
chatistia recte adesse afferitur. Cap. X.

Matt. 28.

Matt. 18.

Decimaq;ta aduersarij obiectio. Ad-
ducitur a nonnullis & alia ratio: ob q;
dicitur corpus Christi in eucaristiā præsēs esse. s. ut compleatur eius
promissio: qua dicit se futurę nobiscū
usq; ad consummatonē seculi: & ita non par; con-
solationis relictum orphanis: scientibus sibi affiste-
re regē & protegōrem omnipotentē. Sed & hac
ratio: fruola est & uana. Nam Christus se futurę
promisit nobiscum, uirtute sua inuisibili atq; gra-
tia, spirituq; efficacia: nō corpore. Quicadmodū
ubi duo uel tres congregati fuerint in nomine ei u-
se in medio eorum fore dixit, non corpus suu m-

EVCHARISTIAE.

II.

112

neq; corpore se illis comitē futurę promisit. Quid
 igitur monstratis (inqt) sacramentū: ubi nō plus
 de Christo oculatus q̄ cæcus uideat? Sacramentū
 monstrari potest: Christus nō monstratur. Sacra-
 mentū suo fungitur officio: etiā si corpus Christi
 solum sit in cælo. Hæc Oecolāpadius. ¶ Responsio
 Admititur inter cæteras & illa ratio præsentia
 corporalis Christi in eucharistia: q̄ affert hæc obie-
 ctio, ut s. illa Christi promissio, de futura nobiscū
 ad finē usq; seculi, eius p̄manentia: cōpleteatur. Nā
 & hanc assignat Vrbanus quartus, & recēset Cle-
 mens quintus in constitutionum suarę libro tertio
 titulo de reliquijs & ueneratione sanctor̄, cap. si
 dominum his uerbis. Alia, quor̄ memoriā agi-
 mus: spiritu menteq; complectimur, sed non pro-
 pter hoc reale eorū præsentiam obtinemus. In hac
 uero sacramentali Christi cōmemoratione: Iesus
 Christus sub alia quidem forma, in propria uero
 substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cœ-
 lum: dixit apostolis & eorum sequacibus. Ecce
 ego uobiscum sum omnibus diebus: usq; ad con-
 summationem seculi. Benigna ipsos consolatione
 confortans: q̄ remaneret & esset cum eis etiā
 præsentia corporali. Hæc ibi. Necq; promissio illa
 recte acciperetur de Christi præsentia solum secū
 dum uirtutem diuinitatis, atq; efficaciam gratiæ
 & uirtutis: ut prætendit hic obiectans, Nam & eo
 modo, etiā præsens fuit dei filius antiquis patri-
 bus in lege Mosaica: & ambulauit in medio eorū
 ut promiserat. Atqui nouæ legis dignitas supra ue-
 terem, exigit excellentiōē quandam & perfectio-
 rē præsentiam Christi perpetuam cum dilecta sua
 sponsa: q̄ ante eius in caruē aduentum habuerat
 cum synagoga Hebræorum. Et hæc est præsen-

Vrbanus
quartus.

Math. 18

Leutti. 26

DE SACRAMENTO.

tia eius corporalis in eucharistia: q̄ suis discipulis
promisit affuturā ad finē usq; mūdi. Nō tñ infici
or interdum Christum congregatis in nomine suo
adesse solum secundum spiritum: & in medio eorū
esse per efficaciam auxiliū duntaxat & directionis
ut cum illic non adest mō sacramentali, & in eu-
charistia. Nihilo fecius nunq; deest præsentis eius
corporalis, ecclesiæ sanctæ: ubicunq; aut cōsecra-
tur sancta eucharistia, aut asseruatur recondita.
Et hæc præsentia Christi secundū corporis substanci-
am, lōge est sublimior & cōpletior: q̄ ea sacratissimæ
humanitatis eius præsentia, q̄ secundū solam
virtutis eius efficaciam & uigore. Quēadmo-
dū rex terrenus et si p omnē regni sui ambitū dica-
tur authoritate regia & maiestate præsens quoni-
& principatus potestatem: longe tamen uerius &
integrius est præsens in ea regni sui urbe, in qua
suam exhibit corporalē præsentiam, cum duplice
mō illic assit: & potestate, s. & corpore. In alijs autē
modo adest: potentatus scilicet authoritate. Por-
ro alienum penitus a ueritate est: quod in hac obie-
ctione subiicitur ab aduersario, ut pote non plus ce-
rebro in sacramento uidere oculatum: quam cæ-
sus uideat. Nam oculis præditus exteriores intue-
tur eucharistiae species: sub quibus tanquam taber-
naculo suo candido uere continetur Christus licet
in sue substantia sit illic inuisibilis. Et hæc species
sensibiles, certam habent & non mediocrem ha-
bitudinem, ad Christum sub eis delitescentem: tan-
quam signa ad suum signatum, & tanquam operi
mentum regis glori æ ad ipsum coeli regem: quod
demonstrat cum illic corporaliter adesse, adminicu-

De Chri-
sto i sacra
mēto plus
oculatum
q̄ cæcum
cōspicere.

EVCHARISTIAE. II. 113

Iante fidei lumine. Cæcus uero & q oculis captus est, tale umbraculū & integumentum regis æterni non conspicatur: neq; per illius contuitum induetur in cognitionem pñtiae ipsius corporalis, & adorōnem eiusdem. Multo igitur p'us de Christo p' sa cramentum eucharistiae uidet oculatus: q oculo p' p'asidio & functiōe destitutus. Quem admodum quispiam purpurā regis (qua totus ipse rex ita ob uolutus est: ut nulla pars corporis eius, oculis alie nis pateat) plus uidet de rege, q'p; alius non cernens illam purpuram. Nam purpura illa, index est p'ae sentiæ regis: contuentibus eam. Et q'p;uis non mon stretrur illic Christus in propria sua sustentia, se cundum quam mortalibus ibi est inuisibilis: mon stratur tamen in specie exteriori & visibili, eucha ristiæ, sub qua est p'resens. sicut rex omnino obte ctus purpura: ostenditur in suo amictu extrinse co. quare concedendum est ingenue, Christum il lic monstrari: quod tñ aduersarius in hac negat ob latione subditur. sacramentū s. eucharistiae suo fun giofficio: etiam si corpus Christi solum sit in cœlo. Nam officium sacramenti eucharistiae est, p'resen tem in se Christum continere: & corporalem eius p'resentiam cernentibus illud insinuare. At si cor pus Christi solū esset scđm substantiā in cœlo: nō contineretur ipsum in eucharistia, neq; uere desi ghetur illic esse p'resens. Mendax igitur esset il lud signum, & fallens intuentes ipsum, atq; in er ore dicens: neq; illud exhibens, ad quod signifi candum est institutum, & ita uanum foret atque inane, imo fallax & deceptorium. **D**ecimasexta " " obiectio. Assignant & aliam rōnem nonnulli, ob quam in eucharistia dicatur esse corpus Christi; ut "

Christum
in euchar.
monstrari
sub aliena
specie.

P

DE SACRAMENTO

„ s. adoretur a fidelibus & debita ueneratione colatur. Ea autem ratione: etiam infirma est. Nam non quia adoratur, adest: sed quia adesse creditur, adoratur. Primum igitur probetur adesse: ut deinde iustificetur adoratio. Imo & non satis adhuc iustificabitur adoratio: etiam si corpus adesse conuincas. Qui non cor-pus, seorsum cogitat: ut sancta illa uerba dicuntur: hoc est corpus meum: non implet quod dicit deus:
Deu.6 „ Domini deum tuum adorabis. Neque soluisse credimus
Ioan.4 „ Christum, legem de adorando patre in spiritu: &
„ adoratore ad carnem suam transmississe, a qua semper
„ reuocauit. Non est igitur sacramento eucharistiae
„ impendenda adoratio: cum etiam uiros sanctos deum
„ hospitem in cordibus suis habentes, non adoremus.
„ Sed ea tantum ueneratio, eucharistiae est exhiben-ta: qualem libris & uerbis sacris impendimus. Ea
„ uero commendanda est adoratio: qua qui hora celebra-tionis mysteriorum in terram procidens, adorat
„ deum, regnante in celis, & ad illum corpus suum
„ erigit. Hae Oecolampadi Responsio. Admitten-
da est inter ceteras & ea causa presentiae corporis
Christi in eucharistia, quam assignat catholici &
affert hic obiectas: ut illic s. a nobis suppliciter &
reuerenter adoretur. cum iam sit in praecedente li-
bro ostensum, & ex August. probatum: nos Christi
corpus ibidem adorare debere. Non tamen quia
adoratur: adest ibi sacrum ipsius corpus, sed ei-
us quia adest: ibi adoratur: ut non sit adoratio, cau-sa presentiae corporis Christi: sed contra, prae-sen-tia eius, causa sit adorationis. Neque etiam quia adesse
inibi creditur corpus Christi: adoratur: sed quoniam
adest & adesse creditur: adoratur illic. Ibidem
autem s. in eucharistia consecrata adesse sanctum
eius corpus; totus liber praecedens multimodis o-

Cap.19.

EVCHARISTIAE. II. 114

stendit, neq; ampliore ad hoc epus est comprobatione. Cæteræ non adoratur illic corpus Christi, cogitatione separatū a uerbo; ut subinseruat hic Colampadius, sed ut ipsi uerbo indiuide inseparabiliter unitum. Neq; in ipsis domini nostri uerbis, hoc est corpus meum, demonstratur aut nomina tur corpus ipsius: a diuinitate notione mētis seiuū, sed indiuulsum ab ea, & in unam unitum Christi personam. Qzuis enim solum cōpus ibidem nominatim exprimatur: consequio tame quo dam naturali & animam secum trahit qua sit uiuens, & sanguinem quo integratur, & ipsam deitatem: sacro corpori indiuidea facietate unitā. Est enim corpus illud: caro uerbi uiuifica. Quare adorās sanctum illud corpus in eucharistia: uere & pie iusmodi corporis adorationem sic factam: soluitur illa lex Christi de adorando patre, in spiritu fit & ueritate. Nam & illa adoratio, etiā in spiritu fit & ueritate: per synceram. s. fidem, q; illic præsens aſſit uerius deus & hō, quamvis in forma sua humana non percipiatur: sed tantum credatur uera citer adesse. Vñ non transmisit nos illic Christus ad carnem suam modo sensibili: & secundum distinctio nem membrorum nobis apparentem, neq; ad carnem suam deitate spoliatam: quoniam sic auocare mur a spiritu ad carnē, sed nosipſos direxit ad ueram carnem suam uerbo unitam: & in forma sensibili prolius illic imperceptibilem, & spū tantum cōprehensibilem. Quo fit ut illa carnis Christi adōratio, uere fiat in spiritu & ueritate: haud minus q; eiusdem glori: os carnis confidentis ad dexteram patris, fit pia & religiosa adoratio.

In Euchariſtia corpus Christi adorari ut uerbo unitum.

Deut. 6.

Ioan. 4.

¶ Verum 6

P 2

DE SACRAMENTO

Quid, adorantes sanctam eucharistiam, non ipsam partem substantiam adoramus: quoniam post peractam consecrationem nulla penitus superest, nec species ipsas panis quam superstites sunt ibidem adoramus: nam & illae, omnino creaturæ sunt, quibus non debetur adoratio, sed ipsum Christi corpus sub illis speciebus uere contentum, suppliciter & religiose adoramus. Neque consimile censeri debet iudicium de uiris sanctis deum habitatorem cordis eorum & hospitalib[us] & de ipsa eucharistia. Recte si quidem: uiros illos sanctos non adoramus: tum quod ipsis quantalibet sanctitate conspicuis latraria non debetur: sed dulia tantum, aut ob singularem excellentiā, hiper dulia. tum etiam, quod ipsis non sunt signa ad hoc autore deo instituta: ut in ipsis adoretur deus, cum nos plaruntq[ue] lateat, neque perspectum satis sit: an eorum corda inhabitet deus, nec nec. Corpori vero Christi in eucharistia debetur latraria, & ad ilud ipsum est instituta eucharistia: ut Christi corpus uere illic praesens nobis representetur & ab omnibus rite adoretur. Quo fit ut penitus impium censeri debeat, nedum falsum: quod in praesenti obiectio subnectitur. eam scilicet uenerationem tantum modo deberi sacræ eucharistiae qualis deberit libbris & uerbis sacris. Quippe his, ne duliae quidem honor debet exhiberi: sed duntaxat religiosa quodam reverentia ob significatas res sacras uel in eis contatas. Eucharistiae uero, quoniam sanctum sanctorum continet: merito debetur honor latrariae, cultusque soli Deo debitus. Neque improbanda est illa adoratio, qua quod tempore celebrationis mysteriorum procedens iteratram: adorat deum regnante in celis, dummodo simus etiam adores Christum, in hostia sacra uere contentum. Sed si hunc eo posteriore modo adora-

Maiorē eu-
charistiae
quam uer-
bis & lib.
sacris ue-
nerationes
deberi.

EVCHARISTIAE. II. 115

re recusauerit: uana est illa eius in terram prostratio, & Christi in cœlo regnantis adoratio. Nam infidelitas illa & incredulitas cordis, abnegans honorem deo debitum in altari: adimit omnem fructum fuita: em illi prostrationi & adorationi praeditæ.

Hinc impietatis plena dinoscuntur esse. q̄ tub-
iungit hic Oecolamp. Dicant quæso, ingt, quid so-
lus & ociosus in sacrariolo uel in arca Christus fa-
ciat: ubi cū mulierculæ in primis superstitioni ob-
noxia, cæreolis demereri credit: quoq; mouet a-
nimos noctur: & quō non semper in promptu repo-
nitur & sanguis: quemadmodū & corpus. Nā ad
mouendos animos: non minus energiæ habet. Ipse
quidem Christus tam panem q̄b uinum consecra-
uit, & ritum illum instituit: referuationē uero ne-
quaq; instituit. At qm̄ corpus & sanguinem com-
mendauit Christus & a se inuicem discreuit, quæ
natura non seiunguntur (neq; n. uiuit corpus sine
sanguine, nec sanguis sine corpore: uiua, n. commē-
dauit) manifeste ergo protestatus est in geminis si-
gnis esse exemplaria rer, non res ipsas. Exempla-
ria aut tam diu suum officium agunt, q̄ diu ratio-
nem habent exemplarium, & nihil sibi timent ab
acerositate uel uermiculis, uel putredine uel muri-
bus. Hæc ille: Quibus haud difficile fuerit certo or-
dine respondere. Et in primis nō est id dandum ad
uersario, q̄ solus sit in sacrariolo, eucharistiæ q̄cō-
ditorio Christus: sed ibidem consistit, multa ange-
licorum spirituum frequentia (ut & in altari: cum sa-
cra celebrantur missæ mysteria) stipatus. Nec oci-
nus est illuc s.l. in sacrario Christus: sed idem quod
in celis agens, cum non sit alius hic & illuc, sed u-

Ex cap. 15
pri.lib.

P 3

DE SACRAMENTO

Mat. 18.

tris qui in cœlis, cum p̄p̄ collaudant. Necq; est illud
superstitioni, sed p̄p̄ religiositati & religiosæ pietat-
i ascriendum: q; mulieres cæreolis & luminari-
bus illic uenerari Christum studeant, atq; in eucha-
ristia colere. Testatur. n. illa cæreor̄ accensio &
oblatio, diuinæ eucharistiae facta: synceram earū
fidem, deuotamq; mentem in deum. Noctu v̄o re-
condita in sacrario eucharistia, & in illa pñs Chri-
stus: religiosorum uiror̄ & mulier̄ mouet animos
ad adorationem sui: qui secundū regulam suā mo-
nasticam aut etiā ecclesiasticam, media nocte sur-
no. Necnon eor̄ etiam mouet animos sacrosancta
eucharistia, in ædibus sacris reposita: qui nocte in-
tempesta quavis occasione uigilias agentes, syncer-
em: corpore quidem absentes, & spū idem præ-
sentes. ¶ At uero non ita reponitur in promptua-
ctum eius corpus in hostia sacra, nam propter ef-
ficiutius asseruatum: nō ita cōmode pōt in multis di-
es custodiri sanguis Christi sub forma uini, sicut e-
iusdem corpus sub forma panis: Et cū potissimū
seruetur sancta eucharistia, ut deferatur ad infir-
mos, cōionem sacram petentes ante exitum a vita
præsente: & illi cōmunionem accipere non debeat
ex recta & laudabili ordinatione ecclesiæ, nisi sub
specie panis: par̄ admodū conduceret illa sacri san-
guinis sub specie uini conseruatio diuturna. Neq;
in ad mouendos animos uere fidelium in memori-
am passiōis Christi: necessaria est illa uini sacris ser-
uatio. Nam fidei catholicae documentis rite insti-
tuti, firmiter credunt, sub specie panis etiam uerū

Psalm. 118

8
Quare san-
guis Chri-
sti sub spe-
cie uini nō
reseruatur
sicut ho-
stia.

EUCHARISTIAE. II. 116

Christi sanguinem, immo & totum Christum contineri. Ex qua solida fidei basi, penitus evertitur totum illud machinamentum captiosum: quod hic concinnat Oecolampad. Nempe quis quantum ad signa, discreuerit Christus corpus & sanguinem suum & illud sub pane, hunc uero sub uino præsertim commendauerit, ut repræsentaretur effusio preciosi sui sanguinis a corpore proprio, in hora acerbæ passionis facta. Christum tamen attinet ad rem signatam, illa non discreuit: sed & una commendauit. atq; ad inuicem coniunxit. Nempe sub specie panis commendauit suum corpus: etiam sanguini illic coiunctum. & sub specie uini suum commendauit sanguinem: non qdem separatum illic a corpore, sed eidem uere coniunctum. Quocirca non sunt in hoc eucharistiae mysterio panis & uini duntaxat exemplaria & figuræ regi: ut hic colligit Oecolampadi. & perperam. sed sub illorum speciebus uere continentur res ipsæ, corpus, s. & sanguis Christi.

¶ Ad amplificandam Christi gloriā, testificandamq; eius in nos beneficentiam & eximium amorē, id pertinere, q; corpus Christi uere credatur esse in eucharistia. Ca. XI.

Decima septima aduersarij obiectio.
Contendunt quidam: gloriam Christi auctum iri fide nostra: si oīns in pane corporaliter credamus corpus, propter uerba quæ dixit: hoc est corpus meū. Sed timendum nō obis, inqt, est: ne fidem uocemus errorem & falsitatē, aut eam opinionem qua relata mente & dissentiente, proferimus ore, nos credere, ibi esse corpus; aut duplici corde & abituicē

Sub specie
panis, etiā
sanguinē:
& sub ui-
ni forma
Chri cor-
pus conti-
neri.

Mat. 26

P 4

DE SACRAMENTO

„ dis crep ante, ferimur ad eam fidem? Quare sufficiet, Christum pro nobis mortuum esse credere: cui ius corporis pro nobis oblati in cruce signum & memoriale, est panis altaris. Quid si ad corpus Christi in pane cogitemus: auertetur mens nostra a meliori cogitatione circa mortem & passionem domini. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio Non est aspernanda & hæc ratio: quæ assignatur ad amplexandam libenter fidem de praesentia corporis Christi in eucharistia, ut s. eius gloria hic adaugeatur. Non n. par laudis inde accrescit domino: quod seruos habeat fideles, & uerbis suis sine hæsitatione credulos, omni noq; ueracem illum existiment. Quod uero timendum dicit aduersarius, ne fidem uidelicet uocemus errorem & falsitatem: ijs fatemur esse timendum, q; incredulitatis pulsantur uento, anticipetq; huc in medio æquore fluctuantis. Non autem est illud Fidei de cordibus suis infixam, quæ procellosis aquarum nec errorē uorticibus agitata, nequaquam auellitur. Est n. nec falsita illorum mens, tanquam rupes in medijs consistens re subesse. fluctibus: quæ quantumlibet tempestuosis quatia ma subnixi fide, persusum habentes indubitate il lud esse uerum, quod sancta ecclesia credendū proponit: certo cognoscunt, nec errorem, nec falsitatē posse subesse ei quod credunt. Necq; in eam ducuntur opinionem, qua ore tenus profiteantur se credere: mente tñ dissentiant & reluctentur ei qđ ore proferunt. Non n. esset ea fides, integra & uera: q nullam in corde sedem haberet aut locum, sed i labijs tantum consisteret, aduersante uerbis animo, & ore mendaciter illam credulitatem expromen-

Fidei de
eucharistia
nec errorē
nec falsita
re subesse.

EVCHARISTIAE II 17

te. Siquidē ad firmam & illabefactā fidem regri-
tur & incōcussa cordis credulitas, & cōsentanea il-
loris professio: secundū beati Pauli sententiam, ad
Romanos dicentis. Corde creditur ad iustiā: ore
aut̄ confessio fit ad salutem. & iuxta illud prophe-
tæ psalmographi uerbū. Credidi: propter quod lo-
cutus sum. Quo insinuat, fidē ipsam corde primū
firmā haberi debere: & deinde consona ipsi cordi
locutione eandē esse explicandam. ¶ Deniq̄ neq̄
uere fideles circa hoc augustissimū eucharistīæ
mysteriū: duplici corde abinuicē discrepante ferū-
tur ad eā fidē, quod ibi sit uere corpus Christi. uno
qdem, cōsentiente uerbis dñicis: & altero, adhærē-
te iudicio sensus, captusq̄ naturalis, & proinde
discrepante prorsus a prore animi sententia Nā si
qui tales essent, & ita circa id sacramentum affecti
quantum ad iudicij rationem: iij duplici corde acce-
derent ad dominum, contra Sapientis monitum,
& maledictionem incurrerent: ac eodem Sapien-
te sibi interminatam, neq̄ quicq̄ in ea credulitate
petentes, obtinerent a domino: qm̄ non postularēt
id ipsum, in fide uihil hæsitanter, quemadmodum
beatus Iacobus in sua epistola canonica faciundū
admonet. sed persimiles essent fluctui maris (ut i-
dem ait) qui a uento mouetur & circumfertur. Et
de eis uer̄ esset eiusdem apostoli uerbum: in eo-
dem loco. Vir duplex animo: inconstans est in om-
nibus uis suis. Sed ueri ecclesiæ filij & sine fictio-
ne fideles, simplici corde & syncero suam tenent
fidem: qua rejecto sensuum fallaci iudicio, & om-
ni prorsus hæsitatione ambiguitateq̄ depulsa, cre-
dunt diuina uirtute in eucharistia esse uer̄ Chri-
sti corpus secundum substantiam & illud in spiri-
tu & ueritate adorantes: protestantur ore, menti

P 5

Roma. 10

Psal. 115

Eccl. 1.

Eccl. 2.

Iaco. 1.

Idem.

DE SACRAMENTO.

omnino consono, illam suæ fidei syncæritatē . Qd
siqui aut mentē gerūt uerbis suis in ea professione
diffonā , aut duplici corde feruntur ad fidem, ut ti-
mendum esse dicit hæc obiectio; id nequaç̄ ex ip-
sius fidei conditione naturaque prouenit, sed ex de-
fectu atque imbecillitate fidei, cuius culpa, in illos
prorsus est reiçienda: q̄ suæ fidei fundamentū nō
locauerint supra firmā petram, sed sup arenam in
stabilē & loco suo facile dimobilem. ¶ Proinde reiç-
ciendū est prorsus , illam nobis ad salutē sufficere
fidē. quam in præsenti cauillo proponit Oecolāpa-
dius. qua credamus Christum pro nobis in cruce
mortuū: & panē i altari sacratū, symbolū eē dūta-
xat & signū corporis eius, in cruce pro nobis ob-
lati. Hæc em̄, illius est fides, immo incredulitas &
errorigniosus in fide : omnino ueritati catholicæ
cōtrarius. Et nō est etiā hæc Oecolampadiana sē-
tentia: ipsius ecclesiæ sanctæ fides. sed ea potius ha-
benda est orthodoxa omniū & totius ecclesiæ
syncærā fides: q̄ hoc uersu hymnico ipsa mater ec-
clesianostra uenerabūda deo profitetur , de sancta
eucharistia loquens. Panis iste dulcedinistotus ple-
nus & gratiæ: alio gestatus virginis rex est æter-
næ gloriæ. Et quam beatus Thomas Aquinas, do-
ctrina & uitæ sanctitate celeberrimus , sub eleua-
tiōe salutaris hostiæ & calicis dominici in celebra-
tione sacri mysterij missæ (cum illa ab alio quopi-
am perageretur: & ipse illi interesset) protestari est
solitus: deuota huius cantici ecclesiaſti lectione.
Turex gloriæ Ghriste. Tu patris sempiternus es
filius. & reliquo illius hymni uersuum ad finem
usq; continua prosecutione . Demū ad illud quod
subnectit præsens obiectio, nos p attentionē ani-
mi ad corpus Christi, auersum iri ameliore cogit

Thomas.
Aquinas .

tatione circa mortem & passionem eius: responsum
iam est prius in praesente libro, neque quicquam datae
responsioni adjiciendum hic est. ¶ Decima octaua
obiectionis. Assignant aliqui rationem aliam: ob
quam uoluerit Christus in eucharistia, sui corpo-
ris relinquere praesentiam. utpote ut suam in nos
eximiam demonstraret charitatem & beneficen-
tiam, seipsum nobis uere praesentem relinquendo:
quo imflamemur ardenter in eius amorem, & tam
preciosum donarium synceriore prosequamur affe-
ctu. Verè si carnis praesentia ad inflammandum a
morē tam opere pertinet: quae benignitas est Chri-
sti, non se magis conspicuum quam absconditum no-
bis offerre: eo quod uisa creditis magis mouet no-
stram infirmitatem. Verè quem non ad amorem ra-
pit, sedentis ad dexterā patris gloria; qd afficiet uix
credibilis in pane humilitas: qd in qua officia hu-
militas illa quæ antea non emolliuit ignominiosa &
& amara innocentissimi crucifixi mors? Sufficit
certe acerba Christi passio, qua tradidit seipsum
in mortem ut nos uitificaret: ad extundendum nos
in sui amorem, testificandamque suam in nos bene-
ficiantiam. Sufficit & immortalis eius ad dexterā
patris gloria: ad rapiendos animos nostros in sui
desiderium, neque ad hoc opus est nobis corpo-
rali eius praesentia in eucharistia, humilitatem po-
tius quam gloriam praese ferente. Hæc Oecolam
padius. ¶ Responsio. Duæ ille ratiōes a catholicis
assignari solitæ, quas afferit obiectionis: sine refraga-
tione sunt recipiendæ. quandoqdem eas Urbanus
quartus in commendationem sancti mysterij eu-
charistiae præsertim adducit: cū in Clementis cō-
stitutionibus, titulo dereliquijs & ueneratione san-
ctorum, cap. si dominū, de charitate dei, nobis in hoc

Capite. 2.

Urbanus.
quartus.

DE SACRAMENTO,

sanc*tissimo* sacramento dem*onstrata*: a*it*. O divini amoris i*mensis*ta*s*, diuin*a* p*ietatis* su*e*, abunda*tia*; diuin*a* affluentia larg*i*tati*s*: Dedit enim nobis d*omi*n*is* o*ia*, q*uod* subiec*it* sub pedibus n*ost*ri*s*; & sup*er* uniuers*as* terr*a*e creatur*as* contulit nobis domin*ij* pr*incipi* patum . Ex ministeri*s* etiam spiritu*u* super*or*is*n* b*ilicat* & sublimat homin*i* dignitatem. Admistrator*j* nan*q* sunt om*n*es, in ministerium propter eos q*uod* h*ereditate* salut*i* capiunt, destinati. Et c*u*t*a* copiosa fuerit erga nos eius munific*e*ta*s*, uolans a*du*c*it* ipse in nobis suam exuberant*e* charit*a* te*p*r*incipial* liberalitate m*o*strare: semetipsum nobis exhibuit. & transcendens omn*e* plenitudinem la*gitatis*, omn*e* modu*l* dilectionis excedens; attribuit se in cib*u*. De munific*e*ta uere Christ*i*, in hoc nobilit*o* donario, munere*q*, singulari*u*, nobis exhibita*ta*: id*e* V*rbanus* continuo in eod*e* loco subiungit. O singularis*&* admiranda liberalitas, ub*i* donator uenit in donum: & datum . est idem peritus cum datore. q*uod* larga & prodiga largitas: cum tribuit q*uod* seipsum. Dedit igitur nobis se in pabulum: ut quia per cibum, in mortem homo corruerat: & per cibum ipse relevaretur ad uitam. Cecidit h*o* p*er* cib*u* ligni mortifer*s*: relevatus est h*o* p*er* cib*u* ligni uitalis. In illo pependit esca mortis: in isto pependit uit*a* alimentum. Illius elus meruit l*æ*isionem. istius gustus intulit sanitatem. gustus sauciauit; & gustus sanauit.

Vide quia unde uulnus est ortum: prod*it* & medela. & unde mors subi*ps*: exinde uita evenit . De illo siquid*e* gustu dicitur. Quacun*q* die comederis: morte morieris. De isto uero legitur. Si quis comederit ex hoc pane: uiuet in aeternu*m*. H*ec* ibi. Quo*q* postrem*a* sententi*a*, elegati carmine Sedulius poeta Christianus admodu*m*

V*rbanus*
quartus.

Psal. 8.

Hebræ. 1.

Idem V*rbanus*.

Gene. 3.

Gene. 2.
Ioan. 6.

EVCHARISTIAE. II. 119

insignis, complexus est; ita ad Christum uerba dirigeantur. Qui per euutē hoīem ueritati dulcedine poni: Instauras meliore cibo potucq; sacrati.

Sedulius.

Sanguinis infusum depellis ab angue uenenum.

7

Cat uero (ut ad reliqua in præstigiis obiectione proposita: suo ordine achi beamus responsionem) non fuit expediens nře saluti, quod exhibuisset nobis assidue Christus sui corporis præsentia in forma cōspicua & uisibili: quo nos amplius in sui inflam maret amore. Nā tūc adēpta nobis fuisset materia meriti circa fidē huius sublimis mysterij: q; est de ijs q; sensui nō subiacent, nec ratione capiuntur humana. Fides em̄ non habet meritum, teste Gregorio: ubi humana ratio capit experimentū. Repugnat itidē corporalis illa Christi præsentia (si sub forma uisibili cōtinue nobis hic exhibetur) præfeti re statui & conditioni: in qua uidemus per speculum & in ænigmate tñ, atque per fidem ambulamus & non per speciem. Perinet enim huiusmodi uisio corporalis præsentiae, ad qualitatem & statum cœlestis patriæ: ubi facie ad faciem uicietur deus deoꝝ in Sion, positoq; omni uelamine conspicitur rex regum Christus in decore suo. Consuluit itaq; mir in modum dominus noster profectui nostro & commodo spirituali cum in hoc peregrinatio[n]is nostræ stadio & se præsentem exhibuit: ut ardenter illius raperemur amore, & inuisibilem in forma propria seipsum nobis præbuit, ut nostra haberet fides suum meritum: & huius militiae status congruum sibi seruaret modum & ordinem, neque ad triumphantis ecclesiæ eucheretur dignitas & gradum. Necq; difficemur, igniminosæ mortis Christi memoriam, pios animos acriter exercitare in illius amorem, nechō insignem eius con-

Gregorius

I.corin.15.

Psal. 85.

DE SACRAMENTO,

sidentis ad dexteram paternæ maiestatis in excel-
sis gloriam: magnū etiam dilectionis in illum, præ-
stare fomentū. Verè superaddita hisce duobus my-
sterijs uera eiusdē præsentia secundū substantiam,
in eucharistia: adiçit nouā flammā illi sancto amo-
ri, feruenti usq; excitat pias mentes in sincerū affe-
ctum ad ipsum. Perinde atque si unū & alterū ad-
moueas igni lignū aridū: concipitur flamma & e-
nutritur eo somite, sed ubi tertii aut quartum adie-
ceris eidem foco lignū: quanto il'i sub ministrare
ris alimenti, tanto magis adaugetur & excrescit
ignis. Hæc itaq; præsentia corporalis Christi: pabu-
lū quoddam est pingue & succulentū, quo succen-
sa prius flamma inualeat amplius, incitetq; fide-
lē animā: ut gratulabunda ipsi sanctæ ecclesiae cōci-

Esaiae .12.

nat id canticum propheticum. Lauda & exulta
habitatio Sion: quoniam magnus in medio tui san-
ctus Israel. Cepte magnus in medio nostri: st ipse
sanctus sanctorū & deus Israel, omniumq; syncæ-
ratide deum uidentium: cum forma panis obte-
ctus suam nobis exhibet præsentiam, nostrum so-
latur exilium, nostraq; peregrinationis dux est &
socius. Vnde & eadem pia mens effusa toto ast-
etu in deum suum: ob admirandam ipsius erga nos
in hoc sacro mysterio dignationem: eadem intimo
corde & hanc profundit pia laudis confessionem,
ex Esaia de promptam. Vere tu es deus abscondi-
tus: deus Israel saluator. Absconditus inquam: in re-
gio sanctæ eucharistiae tabernaculo, cuius candor
o deus Israel saluatur, purissimā nobis indicat tuæ
humanitatis innocentiam: macul'æ prorsus immu-
nem. Circularis uero eiusdem hostia figura, prin-
cipio & fine carens: initij etiam & finis nesciā tuæ
deitatis aeternitatē nobis conuenient & symbolo re-

Esa.45.

præsentat. ¶ Demum hæc admirabilis Christi in
sacra eucharistia uere præsentis, condescensio ad
nos & humilitas: non subiacet amplius signominia
neque passioni ulli est obnoxia, sicut fuerat
an peractū nostræ redēptionis in cruce mysteri
um. sed omnino gloriōsa est illa humilitas & hono
rifica: immo celsitudinem gloriæ ipsius adaugens
Et ergo nullo pacto repugnat statui beatitudinis
eius neque eam obscurat: sicut neque perpetua hu
mā anæ nature ad diuinam, in ipso unio. Sed hac de
re: in sequenti capite latior ac diffusior futurus est
sermo.

¶ Sacrum Christi corpus cū māducatur in eu
charistia, neq; dentiū aut stomachi iniurijs
exponi: neque in corporis eāsumentis trans
ire substantiam,

Cap. XII.

DEcim anona aduersarii obiectio. Nō
necessariū est ut sicut carnaliter caro
Christi oblata est: ita & carnaliter pas
cat. Maior certe est gloria carnis illi
us benedictæ: q̄b ut dentiſi & stoma
chi iniuriis se exponat, si uisib; iliter siue inuisib;iter
quis id fieri dicat. Non enim parua humiliatio est:
si uel intacta, in uenbris pistrina descendat caro illa:
q̄ ad dexteram dei collocata est. Tempus autem
humiliationis præterit: & glorificationis tempus
adest: Quare sola spiritualis manducatio & fides
uerboꝝ dei, cum contemplatione sufficit: q̄ reddat
nos suo mō hic beatos sicut angelus dei. Hæc Oe
colampadius. ¶ Responſio. Si intelligat aduersari
us nō uecessarium esse quod nos sacra Christi ca
ro pascat carnaliter: id est secundū uisib; carnis
formā, oculis humanis obiectam, sicut fuit in cru

Quō cor-

2

pus Chri
ſti nos pas
cat carnali
ter: & quo
mō non,

DE SACRAMENTO.

ce immolata: id libenter ei annuimus . quandoqđe
talē ex carne Christi pastum quārere inhūmanum
prorsus foret & horridū. Si præterea intelligat etiā
nō esset opus, quod nos eadem Christi caro pascat
carnaliter: id est secundū modū naturalē & sensibi
lē, quo uirtutis altricis efficacia transeat ipsa in no
stræ carnis substantiam, more aliorū ciborū corpo
raliū: q̄ conuertūtur in eius quod nutritur naturā,
& illud etiam illi ul̄tro admittimus. Nēpe ut in lo
co illo Clementinæ constitutionum, præclara sa
cramenti eucharistiæ præconia cōtinente, & iā sa
pius citate: dicit Urbanus quartus. hic est cibus q̄
plene reficit, uere nutrit, summeq; impinguat: nō
corpus sed cor, nō carnem sed animam, nō uentrē
sed mentē. Et paulo post. hic panis sumitur: sed ue
re nō cōsumitur, manducatur, sed non transmuta
tur; quia in edentē minime transformatur, sed si di
gne recipitur: sibi recipiens cōformatur. Cui cōso
nat Anselmus: in libro de corpore & sanguine
Christi dicens. Sumpta ore carnis nřæ caro Chri
sti: nequaquam æstimanda est lege communium
ciborum. hic enim cibus non est uentris sed men
titis: dissimilis omnino ab illis cibis, de quibus dici
tur. Omne quod in os intrat: in uentrem uadit, &
per secessum emittitur. Hic est cibus qui non ua
in corpus: quia nequaquam sicut alij cibi, in natu
ram ueritut corporis, sed corpus nostrum in su
petuæ incorruptioni illud præparans & coaptans
& in nobis est: & ubi erat, scilicet in dextera dei
patris. Hæc ille. ¶ At si intelligat, obiectas, nō esse
necessariū quod caro Chri nos pascat carnaliter:
id est secundū ipsius carnis suæ ueritatem & præ
sentia corporale, sed solū spiritualiter p̄ gratiam

Urban. 4

Anselmus

Matth. 15.

EVCHARISTIAE. II.

1212

spiritus & uirtutem, sine uera eius substantia ibidem præsente: id prouersus inficiandum est. cum interminetur dñs nobis uitæ perpetuæ priuationem nisi eo mō & secundum ueritatem substantiæ, car nem eius manduauerimus. cum ait apud Ioannem: Nisi manduaueritis carnem filij hominis & bibe ritis eius sanguinem: nō habebitis uitam in uobis. Necq; per huiusmodi manducactionem, exponitur ipsa sacrosancta Christi caro iniurijs dentium, aut stomachi: ut assunit præsens obiectio. qm̄ ipsa secundum suam substantiam nec detium morsibus atteritur: nec nativo stomachi calore concoquitur, aliorū more ciborū, cum sit impassibilis & incorruptibilis atq; immortalis: sed accidentia tantum & species sub quibus sacra Christi corpus continetur dissecantur dentibus, & digeruntur in stomacho: sine aliqua tñ læsione, iniuria aut diuulsione domini corporis. Porro qm̄ diuina uirtute per consecrationē hostiæ, corpus Christi sub speciebus panis continetur: tam diu (secundum insignium doctorum theologicas inquisitiones discutientium sententiam: admodum rōnabilem & iure amplecten dam) manet sub illis speciebus sacram Christi corporis: quamdiu illæ manent in sua dispositione naturali, in qua panem affecerunt, eundemq; afficerent: si conuersio illa admirabilis per consecrationem in eo facta non esset. siue (quod idem recidit) quamdiu sub illis speciebus maneret & conferueretur substantia, formaq; substantialis panis, si ad huc ibidem adesset. Cum uero prædictæ panis species p demutationem in ipsis facta decidunt a sua nativa & propria conditione, eo qdem mō, q; sub ilis amplius nō maneret forma panis substantifica, si nulla fuisset in eo prius facta per consecrationem

Q

Q; diu sub
speciebus pa-
nis, manet
corpus
Christi.

DE SACRAMENTO

conuersio: tunc etiam illic desinit esse corpus Christi: q̄ desinente signo: etiam secundum suam rationem signatum desinere soleat. Quocirca nullum putari debet incommodum, nec absurdū illud existimari; si admittatur sacrum Christi corpus ī eucharistia & in uentrem manducantis ipsum descendere, & in stomachum, cum species ipsæ sacramenta les, & in uentrem demittantur & in stomachum: illicq; aliquantulo tempore (ut uero est simile) in columnis ac inde mutatae permaneant. Neque illud quoquo ignominiosum est aut dedecorum glo- rioso Christi corpori: ut quod exinde nullam contrahat aut labē aut maculam, sicut neq; ullam col luuiem: si in locum sordidum aut immundū p̄ negligientiam decidere sinatur, aut per impietatem pro hiciatur. Vnde infirma dinoscitur esse aduersarij ro- cinatio quam hic subtexit: prōponēs maiorem & quo uideri gloriosæ Christi carnis humiliationem, si ad mittatur in uentrem sumentis eam descendere. qn̄ quidem ex huiusmodi demissione ipsius in uentre diminutio. Ut neq; extenuata fuit sacri corporis Christi excellentia & eminentia, eo ipso: q; in uir- ginali sacratissimæ suæ matris utero totos nouem menses substiterit & requicuerit. Veruntamen illud insuper est tenendum, q; sanctissimum Christi corpus, siue uentre sumentis siue stomacho rece- ptum: nequaquam more alimenti corpora sis & na- manduauerit, per natuam concoctionem aut di- gestionem. Nulli siquidem demutationi aut conser- sioni in alienam substantiam: ipsum iam immorta le, impassibile & gloriosum corpus est obnoxium.

4.

Corpus
Christi: in
uentrē su-
mentis
ipsum & ī
stomachū
descendere

In libro secundo de sacramentis: cap. decimotertio octauæ partis, ita de dignissimo eucharistiae sacra mēto loquens. Cibus iste: aīæ, nō corporis est. Nō li in illo q̄rere consuetudinē cibi corporalis. uenit ad te ut comedatur: nō ut cōsumatur. uenit ut gu stetur: non ut corp oretur. Augusti. uocē de cāelo audiuit: quia hoc a terrenis illi dici aut responderi nō potuit. Cibus sum grandiū: cresce & manducabis me. non ut me mutes in te, sicut cibū carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Hec ibi. Ecce testimoniū probatissimū, ab hominibus, ecce testimonijū de cāelo: quod cibus iste sacratissimus quantū ad substantiā corporalem carnis in eo p̄sente, non transmutatur in nos: nec in nostrā cōuertitur natu rā, more naturalis alimēti. ¶ Proinde rejiciēdi sunt prorsus ut inepti ac insulsi, q̄ arbitrantur p̄ mādu cationē ueræ carnis Christi: ipsum corpus eius de bere nostrā ingredi carnē secundū suā substantiam illiq̄ per insitionē quandam uniti, ut cibus corporal is post sui concoctionem unitur corpori anima to: quod ab eo nutritur. Est enim haec, crassa nimirum cogitatio, & supinæ mentis: quæ super cœlestia sunt carnaliter metientis, & non dijudicantis neque discernentis corpus domini a communibus cibis. Enim uero spiritualis est cibus (in quo tamen corporaliter & secundum ueritatem corporalis substantiæ: caro Christi sumitur) non traducitur in qualitates & proprietates corporis humani. sed e diverso suas qualitates gratia rumq; dona, in eum qui digne ipsum manducat, transfert: animam eius replens charismatum munib; & corpus ipsum ad incorruptionē glorio famiq; immortalitatē suo tempore percipiendā p̄sant, quemadmodū ex Anselmo iā est auditum

Q 2

Hugo de
sancto Vi
ctore.

S

Corpus
Ch̄ri non
transire in
n̄i corpo
ris substā
tiam.

DE SACRAMENTO

Præterea, sacratissima Ch̄i caro effrenes nostræ carnis concupiscentias: iram, gulam, libidinē, trans fusione suæ uirtutis (ut ita dixerim) in corpora nostra, sedat, mitigat, & comprimit. Ut salutare censem debeat & rectum eorum monitum: qui contra graues carnis tentationes consulunt utendum esse frequenter antidoto sacrofæcæ eucharistiae, cuius efficacia: restinguantur in nobis incendia libidinum.

Nec id quidem: ab re admonent. nā cum cibis corporalis suas qualitates salutares & nativas transmitat in sumentes ipsum: nonne & cibus iste spiritu

lis atq; coelestis, utpote caro Christi purissima &

ex uirgine matre sumpta, in qua munditiæ uirginis oīmoda est exuberantia: hanc puritatis suæ

transfusionē in eos q; digne ipsum sumperint, eti

am opabitur? ¶ Et quis eximiæ humilitatis Christi id sit argumentum, q; patiatur se manibus hu-

manis in eucharistia cōrectari, sumiq; ore & mā

ducari: hiū tñ humiliatio nequaquā derogat aut

præjudicat gloriæ carnis eius sacratissimæ in cœ-

lo. qm nec ignominia cōiuncta est nec passionis i-

uriæ: sicut an horā suæ resurrectionis fuerat: Præ-

terijt qdem tēpus humiliationis illius, qua factus

est pro nobis opprobriū hoīm & abieccio plebis:

quoniā tempus glorificatiōis iā adest, cui talis hu-

miliatio repugnat. Non tamen præterijt tēpus hu-

miliationis glorioſa: qua sine extenuatione dimi-

nitioneq; suæ gloriæ, imo cum illius augmento,

ita condescendit hoībus: ut se ab eis tangi & man-

ducari sinat. Non. n. contaminari potest immuni-

ditij earum partium corporalium a qbus contin-

gitur: si qua fortasse in illis essent inquinamenta. ut

nec solis radius polluitur sordibus feculentæ ma-

teria corpori inferiori; qbus irradiat & superfun-

6
Hūilitatez
Chri in eu-
charistia;
nihil detra-
here eius
gloriæ
Psalm. 21.

ditur. Sed nonne cum nostræ naturæ formâ assump-
psit dei filius in unitatem personæ: humiliavit se
met ipsum, formâ servi accipiens & habitu inuen-
tus ut hō? Et qm̄ perpetua est illa uerbi dei cū hu-
mana natura unio: atq; indisseparabilis: perpetua
est etiam illa humiliatio, qua infinitum finito, im-
mensum circumscripto, & æternum non æterno,
ineffabiliter coniunctum est. Huiusmodi tñ nunq;
desitura humiliatio, nequaq; glorificationi Christi
aduersatur, imo eam reddit sublimiorem & excel-
lentiorem. Haud secus & hæc condescensionis be-
nignissimæ Christi ad nos, qua se nobis in cibum
communicat, humiliatio: non est cōtraria eius glo-
rificationi neq; eam obscurat, quin potius efficit
eam cumulatiorem & ampliorem. Quocirca ab-
negandum est prorsus, solam mandationem Eu-
charistiaæ spiritualem cum fide uerbor; dei: ad salu-
tem nobis sufficere, cum ad sacramentalē sumptio-
nem nos Christus sub graui cōminatione obstrin-
ixerit, dicens: Nisi manduaueritis carnem filij ho-
minis & biberitis eius sanguinem: non habebitis
vitam in uobis. Cum etiam frequētandum eucha-
ristiaæ mysterium apostolis mādauerit dñs noster
his uerbis. hoc facite in meam cōmemorationem.
Cum deniq; ecclesiastico instituto, fideles adiuti:
quotannis ad illius sacramēti sumptionē sint astri-
cti. Neq; fides uerbor; Christi, sine operibus man-
dator; eius, & obedientia tam ei q; ecclesiæ ipsius
præstanda, ad salutem sufficit: sed ociosa est & in-
anis atq; mortua, quoniam charitati non est cōiun-
cta. Certe B. Paulus fidem per charitatem opera-
tur: affirmat esse accommodam & utilem ad salu-
tem. At qui deum & ecclesiam aspernatur: quo-
modo hanc habet fidem.

Philip. 2

Ioan. 6

Luc. 22:2

Iaco. 2

Gala. 5

Q. 3

DE SACRAMENTO

¶ Sacrum Christi carnem digne manduca-
tam, animæ nostræ nō ingredi substantiam,
neq; in eam traduci: sed copiosis gratiar; do-
nis eandem locupletare, & spiritualem red-
dere.

Cap. XIII

Vicesima aduersarij obiectio. Puerile
& iepsum est opinari: q; in animam
nostram ingrediatur caro. Quō enim
anima, capax est carnis: quæ non est
corpora, nec locum præbet corpo-
ri? Caro autem: non est nisi in loco. Insuper si omne
quod ex carne est, caro est: si caro Christi, mandu-
catiōis carnalis mō animam pascit: animam ergo
carneam facit, & iam non perficit eam, sed infirmi-
orem reddit, cum animæ expeditat ut spiritualis e-
uadat ac diuinā: quod assequitur unione uerbi po-
tissimum. Est igitur cibus animæ mysticus: cor-
pus Christi pro nobis immolatum, & uerbū eius
quod pollicetur remissionē peccator; & sanguis
eius: confirmatio noui testamenti. Nec scdm ue-
ram carnis substātiā: corpus dñicūm a nobis in
eucharistia sumitur: Hæc Oecolamp. ¶ Respōsio
Videtur aduersarius in hac obiectūcula multum
persimilis esse Nicodemo: principi Iudæor; q; cum
audisset a dñō nos oportere nasci denuo, atq; renas-
ci ex aqua & spiritu sancto: stupida mente & car-
nali sensu illud comprehendens, interrogavit, quō
posset hō nasci cum sit senex, & nunquid in uentre
matris posset iter ato introire & renasci. Qm̄ q; de
spirituali dicta fuerant regeneratione: crasso inge-
nio, de corporali tantū & carnali accipi debere na-
cuitate, putauit. Haud aliter Oecolampad, quoniā

Ioan. 3

Ioan. 3

audiuit ex euang. Ioannis, ueram Christi carnē secundum substantiam, cibum esse animā: protinus in eam incidit opinionem, nequaquam id fieri posse: nisi animam nostram ingrediatur Christi caro secundum suā substantiam, inferaturq; illi re ipsa: quē admodū cibus illi quod nutritur, quinimo nisi traducatur ipsa Christi caro in substantiam animae nostrae: illicq; coalescat & fiat intima. Verē hæc omnino, carnalis est intelligentia, mētisq; prorsus crassæ & supinæ: non attendentis cōditionem qualitatē & modū huius supcœlestis cibi. qui et si corporaliter. i. secundū ueritatem substantiamq; ueram corporis Christi sumatur ab anima: non tamen mandationis carnalis more (ut putat obiectans) subit animam: sed modo penitus spirituali, quoniam replet eam gratia & donis suorum charis matum. Et ita non ipsa Christi caro transmutatur in animam: sed potius contra, anima in ipsam transit alimēti sumpti naturam secundū qualitates spiritualiæ, & fit quodam mō Christiformis. Perinde atq; si ferrę igni iniiceris, quod fiat ignitum & fervore igneo candens: non ipse ignis transformatur in ferrę, sed e diuerso ferrę ipsum induit qualitates ignis, ardorem, candorem, luciditatem, & cæteras eius conditiones. Est. n. caro Christi in eucharistia digne sumpta: ut ignis rapidus & effeuens. Ania uero eam rite sumens: est ut ferrum igni excandes cens, & quod ab igne mutuatur illius proprietates eiusq; speciem præfert. ¶ Proinde libenter id aduersario tribuimus: q; animam nostram non ingreditur Christi caro secundum substantiā, tanquam suum receptaculum, in quo continetur tanquam locatum in suo loco. Illud enim nequaquam est cōsequens; ad ueram corporis CHRISTI in eu-

Non carnē
Christii animā, sed
cōtra aiam
in eā spiritualiter
mutari,

Q 4

DE SACRAMENTO

charistia manducationem. Sed uirtus ipsius uitriſt
cæ carnis & diuinitati unitæ: mētem ipsam digne-
ſumentis ſubit & penetrat mō quodam ſpirituali,
& eam ſanctificat. Attamen inficiamur, q̄ eadem

Carnē ch̄ri
nō reddere
āiam ſumē
tis eā, carn-
alem.

sacra caro reddat animam manducantis carneam
aut carnalem. ſiue id ſecundum ſubſtantiam intel-
lexeris, ſiue ſecundum proprietates carnis, & cō-
cupiſcentias. Non n. caro Christi traducitur in ani-
mæ ſubſtantiam: ut ex ipſa ſumpta carne tanquā
parte ſubſtantifica aut integrali, componatur ani-
mæ noſtræ natura. Abſona; n. nimis, & obtuſi ani-
mi: eſſet huiusmodi cruda intelligētia. Neq; etiam
manducata Christi caro, ingerit animæ noſtræ cu-
piditates ac deſideria carnis: quemadmodū cibus
corporalis & delicatus abunde ſumptus. quinimo
maxime eam auocat & abducit a concupiſcentijs
& uitjjs carnalibus: redditq; ipſam magnōe ſpi-
ritualem. Quoniā. n. ipſa Christi caro ſummae eſt
puritatis & munditiæ, hanc uim ſuam tranſfundit
in animam, atq; purificat eam a cōtagijs & ſpuri-
tijſ carnis, mira efficacia. ¶ Neq; uero id cōsequēs
eſt ad ueram carnis Christi manducationem: q̄ a-
nimam ſumentis ipſam reddat carneam aut carna-
lem, aut uno aut altero mō iam ſupra dicto. Quo-
niā ea propositio euangelica, quod natum eſt ex
carne, caro eſt: intelligitur ad literam de genera-
tione ſecundum carnem, & (ſi ita extendere lubet
illius ſenſum) de nutritione naturali ex carne, mō
quodam corporali & cōmuni. q̄ ipſa nutritio: par-
ticulari etiam generationi ſit coniuncta, ut norunt
physici. Quod enim ex carne, iuxta naturæ legem
gignitur, caro eſt: & quod ex carne, modo natura-
li nutritur, etiam caro eſt. Atqui in manducatione
ſancta corporis Christi; neq; generatio eſt ex car-

Ioan. 5

ne, neq; etiā nutritio naturalis. quare ex ea propo-
sitione nihil conficitur: quod obuiet sacramentali
corporis dominici mandationi. Quocirca nō est
admittendū, quod corpus Christi pro nobis īmo-
latū: dūtaxat sit mysticus cibus, ad sensum Oeo-
lāpadij. sed ingenuē cōfitendū: q; ipsum in eucharis-
tia sumptū etiā est uerus animæ cibus, secundū
illud domini uerbū in euāgelio. Caro mea, uere est
cibus. Adiūciendū est insipr: q; præter uerbū Chri-
sti quod pollicetur remissionem peccatorū, & testa-
tur sanguinē ipsius esse confirmationem noui te-
stamenti: aliud adhuc exposicatur ad salutem. s. mā
ducatio corporis eius in ueritate: secundum uerbū
ipsius, id fieri præcipiētis. ¶ Vicesima prima ob-
iectio. Beatus Ambrosius in epistola sexagesima
secunda testatur: uerbo dei & sapientia p̄alci ani-
mam nostram. Et idem super psalmo, beati im-
maculati, plane perhibet fide satiari hominem in-
ternū: atq; ita ipso Christo. Quid igitur opus est
nobis ipsa Christi carne, quæ subeat animam no-
stram: cum præter eam: cōueniētes suæ nature ha-
beat anima rationalis cibos spirituales. Rursum
Origenes super Matthæum dicit, quod panis ille
quem dat nobis deus: est uerbum Christi, & hic
panis est solum mysticus. Idem quoque super Le-
uiticum ait, quod non solum in ueteri sed etiam in
novo testamento: est litera q̄ occidit. Si enim secun-
dum literam quis sequatur hoc, nisi manducae-
titis carnē filij hominis & biberitis eius sanguinē
nō habebitis uitam in uobis. occidet hæc litera. In
sup idē Origenes cōtra Celsū astruit: q; cibus p̄
orationē sumptus reddit corpus sanctius. Quod &
beatus Paulus cōfirmat dicens, q; illud quod in ali-
mentum corporis cum gratiarū actione sumitū
Q S

Ioan. 6

4 Ambroſi.

Origenes.

2.corin. 3.

tim. 4:

DE SACRAMENTO.

sanctificatur p uerbū dei & orationē. Quare cibus
corporalis ita sanctificatus: etiam hoīem sumen-
tē sanctificat. Quid igitur opus est uera Christi car-
ne in eucharistia: cuius sumptioe sanctificemur: cū
præter eā: tot habeamus ciborū aīæ & sanctifica-
tionum gñā. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio
Recte quidē dicit Ambrosius, uerbo dei & sapien-
tia pasci animā humanam: & alio in loco, fide ean-
dem satiari. Verū in neutrō eorū locorū: excluden-
di particulam adiicit suis dictis. Necq; enim dicit,
solo dei uerbo ac sapientia pasci animam: neq; so-
la fide eam satiari. Quare nō negat Ambrosius il-
lis uerbis, aliū supesse cibū potiorem & digniore:
quo anima pascatur. Vnde cū corpus ipsum ho-
minis mortale & quotidie tendens interiū, diuer-
sa habeat alimentorū genera quibus enutriatur: pa-
nia, uinum, carnes, pisces, fruges terræ, & reli-
qua id genus: quid prohibet animam nostram im-
mortalem & occasus nesciam, diuersa etiam sorti-
ri genera rutiimentorū suæ conuenientia naturæ:
ut uerbum dei, sapientiam, doctrinam, fidem: &
cætera consimilia. Inter q; unum sit alimentum ip-
sius: cæteris longe excellentius, & in supremo si-
gnum culmine ciborū spiritualiū: s. corpus Christi.
Consimiliter probe dicit Origenes, panem illum-
quem dat nobis Christus: esse uerbum Christi.
Sed & hic non adiicit excludendi particulam: qa
significet, solum uerbum & sermonem Christi, es-
se panem nobis a deo datum. Quoniam si id dice-
ret: plane aduersaretur scripturæ, Ioannis sexto ca-
pite alium panem qui de cœlo nobis datus est, affi-
g. nanti. Itaq; cū illo pane mystico nobis a deo da-
to q; uem profert Origenes, scilicet uerbo dei: est &
alius vanis uerus qui de cœlo descendit & dat uitā

Ambrosi.

Varios es-
se cibos
aīæ spiri-
tuales: nō
unicum.

Origenes.

mundo uera s. Christi caro in eucharistia. ¶ Recipiendum itidem fatemur & illud Origenis dictū: q̄ in novo testamento etiam sit litera occidens. Ut si ad nudū literā corticē accipiatur illud quod in euangelica lectione dicitur de eruendo oculo, nos scandalizante: & de præcidenda manu aut pede nobis scandalū ingerente, de eunuchis itidē se castrantibus propter regnum dei, & multa id genustalia Et siq̄s ea dñi uerba in præsentī obiectione adduc̄ta de manducaōne carnis filij hominis, acciperet de manducaōne corporis dñi sub forma uisibili, p̄ dilaniationē carnis eius in particulas & frusta, more chōrū communī (quēadmodū intellexerunt discipuli Christi, q̄ scandalizati sunt in eo uerbo. & abierunt retro) hic profecto sequeretur literā occidentē. Siq̄s uero eadē uerba dñi accepit de uera quidē manducaōne carnis eius secundū substantiā corporalē uere præsentis in eucharistia: nō tñ sub forma propria & uisibili carnis, sed sub speciebus panis facienda: quemadmodum tradidit eam dominus noster discipulis suis quando primum instituit hoc sacratissimum mysterium: is non sequitur literam occidentem, sed spiritum significantem. Et hunc posteriorem eorum uerbo rum sensum amplectitur ecclesia catholica: & omnes sacri doctores, locum illum euangeliū exponentes. ¶ Demum approbadū est & illud Origenis dictum, in præsentī obiectione adductum: cibum scilicet corporalem per orationem benedictum, & cum gratiar̄ actione sumptū, quodam modo sumptioē sanctificare hominem. per orationē quoq; iejuniū eucharistiaē elemosynam, & cetera honorum opere officia: sanctificari eum qui talia exerceat. Sed nūquid nē sanctificari eum illastruit, eo solo mō utputa per cibi sicari.

I.corin.3.

Matth.18.

Matth.19

Ioan.6.

Origenes.

DE SACRAMENTO.

corporalis oratione sanctificati sumptionem, sanctificari hominem: & omnem alium sanctificationis modum excludit? Nequaquam, quoniam potius subinuit longe potiore superesse modum sanctificationis: per sumptionem cibi alterius generis Nam corporalis almonia per orationem sumpta, sanctificat hominem: longe ualentiore iure panis sanctus uitae æternæ, panis ille uiuificus & super celestis, benedictione sacerdotali & mystica prece consecratus: totum hominem sanctificat, quod sanctum sanctorum in se contineat. Et cum multa sint uitiones genera quæ animam inquinare possunt, & a sanctimonia in contaminatione abducere: nimis & multa debuerunt a sum. medico ordinari salutaria antidota & medicamenta contra hasce noxias animalium pestes, uariaque sanctificationum genera. Inter ea & deuota eucharistiæ sumptio: per quam & corporis & anima hominis eminentissime sanctificatur quod in ea sumitur rotius sanctificationis author & induktor: dominus noster Iesus Christus.

Præter sumptionem corporis Christi spiritualē, necessariā adhuc esse sumptionē eiusdem sacramentalē: tempore congruo secundū ecclesiæ decretū faciendā. Cap. XIII.

Cyrillus.

Vicesima secunda aduersarij obiectio. Cyrilus in suis commentarij super Ioannem phibet Christum esse pane mysticum & duodecim apostolos esse duodeci panes propositionis, figurative & secundū sensum spirituale. Nō ergo ita uocādus est ipse Christus, panis: ut dicatur eius corpus uere in eucharistia subsistere, sed solum secundū quandam

metaphoram & translationem. Augustinus itidē in quodam sermone dicit, quēq; tunc corporis & sanguinis Christi esse participem: quando in bapti smate fit mēb̄e Christi. Et alio in loco: ait idē. Ut quid paras dentes & uentre: & crede & manduca sti. Vbi solam fidem dicit sufficere ad manducatio nem corporis Christi: sine exteriore sumptū eucharistiae. Et plane ex ipso sexto Ioannis capite colligitur, idem esse: manducare carnem Christi, & uenire ad Christum. & credere in Christum, & in fide diligere Christum. quoniam īs omnibus idem tribuitur effectus: scilicet habere uitam aeternam. Atqui ut quis ad Christum ueniat, & in eū credat, fideque diligit: non opus est uera corporis Christi in eucharistia, sumptione. Ergo neq; idem requiritur: ut quis dicatur manducare Christum. quare omnia ibidem dicta, solum debent accipi de manducaione spirituali corporis Christi, quae est p fidē: quodea sola sufficiat. Hæc Oecolampadius Responsio. Esto q; Christus per ueteris testamēti panes figuratus, dicatur panis mysticus: & duodecim apostoli, per duodecim panes propositionis fuerint designati, ut recte ait Cyrilus: nūn quid ex illo probe conficietur, solum illo modo. L per figureationem Christum debere panem appellari: & non modo quodam uero & excellentiore: quo ipse seipsum, panem uerum nominauit de cœlo datum? Certe non negat Cyrilus in illis uerbis suis, Christum sublimiore quadam ratione etiam panem nominari: quoniam s. sub panis specie bus suum nobis commendauit uerū corpus, & reliquit in cibum animæ salutarem. Quinimmo ipsum, in luculenta sua expositione sup. sextū caput Ioannis; idem præclarus author multis in lo-

Augusti.

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

DE SACRAMENTO.

Augusti. **¶** eis aperte testificatur. ¶ Augustinus etiā ubi aliter que nque in baptisme fieri participē corporis & sanguinis Christi: de participatione corporis mystici loquitur, quod sequitur quosquis in baptismo fit membrum Christi. Inseritur enim per spiritualem ictus regenerationem, corpori eius mystico: ascribitur pars familiae Christi, & sit filius adoptionis & gratiae, quod prius fuerat filius perditionis & irae. At cū de sancto eucharistia mystero fit sermo: de participatione ueri corporis Christi agitur, & non mystici. Cū uero dicit idem sanctus pater credulitatem solam sufficere ad dignam Christi mandationem: solum de spirituali mandatione loquitur quod est per fidem charitate formata, qua fidelis Christum intimis animis penetrabilibus suscipit per prius mentis affectum & ad illam mandationem: neque uenter neque dentes parandi sunt. Ceterum cum hac spirituali mandatione: interdum etiam adhibenda est mandatio sacramentalis qua sub panis consecrati speciebus consumatur uerum & secundum substantiam corpus Christi, quando s. adest tempus & hora constituta legibus ecclesiasticis: ad eam faciendam. Immo si non fiat illa mandatio sacramentalis tempore ad eam ordinato: neque spiritualis habebitur mandatio aut fructus eius. propter inobedientiae reatum quo anima rebellis ecclesiae constringitur. Itaque spiritualis illa mandatio (quam praedictis uerbis comedetur Augustinus) sine sacramentali: prodest anima quando non obstringitur homo ad faciendam sacramentalem perceptionem. Nam ubi hanc facere de spiritualis etiam mandationis fructu primitur, propter ecclesiae contemptum. Unde sacramentalis perceptione, ubi digna & recte facta fuerit; semper spiri-

Duplicē esse mandationē eu-
charistiae:
spirituale
& sacramē-
talem.

tuali mandationi est coniuncta. Vbi uero quis
indigne sacramentalem facit mandationem: spi-
ritualem simul non obtinet, q̄ est diuinæ participa-
tionis p̄ceptio, & Christi in hospitio cordis p̄ gra-
tiam suscep̄tio: sed iudiciū sibi manducat & bibit,
damnationemq̄ sibi acq̄rit. ¶ Demū haec tria: ue-
nire ad Christum, credere in Christum, fideque
tundem diligere: idem esse admittuntur quod mā-
ducare Christum spiritualiter. Verē non solū hanc
mandationem commendat Christus & innuit
in uerbis suis, sexto Ioannis capite descriptis: sed
insuper adiicit & mandationem sacramentalem
tanquam necessariam ad salutem, cū ait. Nisi man-
ducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius
sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Quare
frustra proponit hic nobis mandationem spiri-
tualem Oecolampadius: ut sacramentalem pror-
sus interimat, cum libere proclamemus, ita a Chri-
sto edocti: cum mandatione illa spirituali non-
nunquam etiam requiri ad salutem, manducatio-
nem eucharistiae sacramentalem. & quæ in sexto
euangelij Ioannis capite dicuntur de mandatio-
ne carnis filij hominis: ad solam spiritualem man-
dationem non esse trahenda, sed etiam ad sacra-
mentalem, ut in præcedente libro latius est osten-
sum. ¶ Porro non est illud quoquo pacto reci-
piendum: quod cī ca hunc locum scribit aduersa-
rius in hunc modum. Profecto ut iustiores dicen-
di simus: nequaquam ex sacramentis assequimur
sicut neq̄ ab alijs externis ogibis iustificabimur
Et reliqua in eandem sententiam consequentia: q̄
consimilē spirant impietatem. Quis enim nisi mē-
tis inops & a fide alienus: negauerit sacramēto ba-
ptismi hominē iustificari, itidē & sacramento p̄c-

Ioan. 6.

4 Capite. 8.

DE SACRAMENTO.

Esa. 43.

Iac. 2

Ioan. 3

nitentiae cum scriptum sit. Dic tu iniquitates tuas
ut iustificeris. tū etiam in illorū susceptione sacra-
mentorum: depulsi peccatoꝝ tenebris, infundatur
animæ lumen gratiæ. In alijs uero sacramentis p-
cipiendis: præcedenti gratiæ noua insuper adiici-
tur. Quis etiam edocitus a B. Iacobo, ipsum Abra-
ham ex operibus esse iustificatum, & non ex fide
oribus tanquā adminiculis & instrumentis salutis
assequendæ iustificari? Sed in his assertionibus,
& cæteris consequentibus, penitus olet Lutherū
Oecolampad. partescꝝ illius sequitur, idcirco me-
rito cū eodem damnatus hac in re existimari de-
bet. Neq; opus est hic ampliore talium dictorū cō-
futatione: ut quæ iam pridem ab alijs scriptoribus
qui contra Lutherū dimicarūt in acie literaria, a-
cerrime conuulta sint. ¶ Consimilis omnino fari-
næ est illud: paulo post ab eodem antigenista no-
stro subiunctum. q; extenorū usus symbolorū i sa-
cramentis: magis ob proximum q; ob ipsum utē
tem ordinatur. Nam si adest fides, ait, externis illis
non eget. Nempe si id uerū esset: non foret puerō re-
cens in lucem ædito & in articulo mortis consti-
tuto, conferendus baptismus. cū ex illius admini-
plum: quo formarētur ad imitationem, quoniam
præsentes omnes iam suscepissent baptismū. Quō
ergo uerū esset illud domini uerbum. nisi quis rena-
ire in regnum dei? Nulla etiam sacramenta ecclesi-
astica essent aliquibus secreto cōferenda, aut clan-
culum collata non prodeßent: quoniam tunc ades-
set proximus, qui exinde ædificaretur ad uirtutē.
Insuper si sola sufficeret fides: ad salutem: cur Phi-

EVCHARISTIAE. II.

129.

lippus eunuchum Candacis reginæ, professum se credere Iesum Christum esse filium dei, baptizauit? Cur etiam Petrus Cornelium Centur. & cæteros qui audierant uerbum dei ex ore eius, accepto spiritu sancto uere fideles: iussit baptizari? Certe dñs noster ad fideles uerba sua direxit, cū ait: Nisi manduaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Et tamen hoc sermone significauit, præter fidem: ipsis esse necessariam ad salutem, manducationē carnis eius sacramentalem. In prædictis ergo uerbis Oecolamp. etiam subolet Luther, ponētem solam fidem ad salutē sufficere: & opa externa non esse necessaria, nisi ad proximorū ædificationem & exemplum. Quæ assertio, omnino falsa est & erronea: & ab alijs iam satis improbata, necnon a nobis in primo Antilutheri libro etiam confutata. Dicendum est igitur cum ecclesia sancta: usum signorum sacramentalium esse necessarium utenti, etiam ad suam ipsius salutem, ut si illi nō fuerint ipsi admota: nō consequetur gratiā sacramentalē, & q̄talibet affit fides: hominem externis adhuc symbolis egere, ac uim sacramentorum percipiendam. ¶ Vicesimateria obiectio. Cum qs credit uerbo prædicantis & fit fidelis, aut cum in scripturis discit Christū: car nem eius dicitur manducare, & tñ Christus nō est re ipsa in sermōe percepto: aut membranis. Ergo neq; præsens est in Eucharistia: q̄uis dicatur caro Christi. Huic accedit, q̄ Hieronymus in Ecclesiastem, & Origenes super Leuiticum, hom. 15, dicunt uerbum dei esse cibum animæ. Beatus etiam Augustinus prudēter monebat, nō minus peccare negligenter audientem uerbum dei: q̄ corpus domini manducantem indigne, proinde non minorem

Cap. 26.
& 28

6

Hieron.

Origen.

August.

R

DE SACRAMENTO

uerbi euangelici: q̄ eucharistiae, habendam ratio-
nem. At si constaret opinio de præsentia corporis
Christi in eucharistia, haberetur q̄ uera: innume-
ris modis plus delicti haberet indigne contrectans
panem illum sanctum: q̄ uerbum dei ex ore prædi-
cantis contemnens. Est igitur in illo pane solū tan-
quam in signo, corpus Christi: & non re ipsa. Hac
7 Oecolampadius. ¶ Responsio. Improprius est ille
sermo, & admodum extraneus: quo credes uerbo
annunciantis fidem Christi aut in scripturis eam di-
scens, dicitur manducare carnem Christi. Nisi ad
hunc accipiat sensem: q̄ is per obedientiam quam
præstat fidei, inseritur corpori mystico Christi, &
fit membrum eius. At non ita dicitur manducare
carnem Christi, qui sanctam sumit eucharistiam:
locutione scilicet metaphorica, & translatitia, sed
maxime propria & circa omnem tropum. q̄ scili-
cet sacram accipiat hostiam, in qua uere & re ipsa
caro Christi continetur: quæ tamen non ita secun-
dum substantiam adest uerbo aut scripturæ. Pro-
inde non simile est iudicium: de hoc & illo loquen-
ti genere. ¶ At uero Hieronymus & Origenes re-
Hieron.
Origenes.
Deut. 8.
Hieron.
Origenes.
Deut. 8.
August.
8

¶ Ete affirmant uerbum dei esse cibum animæ: quo
niam id ipsum testatur & scriptura, dicens. Non in
solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo quod pro-
cedit de ore dei. Sed eo ipso non negant: sacrâ Chri-
sti carnem etiam esse ueru animæ cibum, & mul-
to quidem excellentiorem. Quemadmodum qui
fructus terra progenitos dicit esse corporis cibū:
non idcirco negat panem & carnes etiam conueni-
ens esse corporis alimento. Est enim animæ mul-
tiplex cibus (sicut & corporis) diuersoque distin-
ctus gradu. ¶ Demum Augustinus admonens nō
minus peccare eū qui uerbum dei negligenter au-

EVCHARISTIAE. II. 130

dit; q̄ qui eucharistiam indigne manducat: genus ipsum peccati tantum attendit, nō ipsam speciem & modum particularēm. Vtque enim illorum, eodem peccati genere peccat: nam labem contrahit letiferam & æternæ morti obnoxiam, non autem eadem peccati specie aut qualitate peccat. Nam qui indigne corpus domini manducat: longe grauius delinquit, quām is qui uerbum dei osci-
tanter audit. Quemadmodum lōge grauioris pec-
cati reus est, qui manus nefarias iniicit in principe
quām qui edictum principis contemnit & substan-
nat, quāuis uterq; eorum læsa maiestatis crimen
incurrat. Et fortasse ex circonstantia possit contē-
ptus uerbi diuini aut neglectus, tam graue esse cri-
men: sicut indigna eucharistiæ manducatio. Vt cū
attenta uerbi diuini auditio: esset cuiquā summo-
pere necessaria ut conuerteretur ad fidem, uel ad
melioris uitæ frugem, quæ alias non posset com-
mode haberi. aut si huiusmodi contemptus uerbi
diuini proderetur cum ingenti uerborum contu-
milia: aut graue scandalum a ijs ingereret. Nihilo
secius surapte natura, & ubi catena eodem se ha-
bent modo; irreuerentia in sanctam eucharistiam
longe est grauior, quam negligentia uerbi dei. ne-
que idem prorsus de utroq; ferri debet iudicium:
quantum ad ipsius culpæ qualitatem & modum
particularēm. Quod etiam ex ipsius penitæ quali-
tate ac grauitate, quæ ob irreuerentiam eucharistiæ
sanctæ contrectationem diuinitus legitur inflicta;
deprehendi facile potest. Nempe sacer Paulus te-
statur: multos Corinthiorū eam ob caussam mor-
bo affictatos fuisse, et præmatura morte abruptos.
Nihil autem tam graue: ob negligentiam diui uer-
bi legimus ita accidisse,

Grauius
peccare su-
mentē eu-
charistiam
indigne: q̄
uerbū dei
negligēter
audiētem,

1. Cor. II

R 2

EUCHARISTIAE. II.

131:

Ister dominus Iesus Christus, cum tempus passio-
nis instaret: sumpta cœna, in memoriâ mortis suæ
instituit summum & magnificum sui corporis et
sanguinis sacramentū: corpus in cibum & sanguí-
nem in poculum tribuendo. Nā quotiens hunc pa-
tem manducamus & calicem bibimus: morte do
mini annunciamus. In institutione quidem huius
sacramēti: dixit ipse apostolis. Hoc facite in meam
commemorationem, ut præcipuum & insigne me-
moriale sui amoris eximij: esset nobis hoc præcel-
sum & uenerabile sacramentū. memoriale inquā
mirabile ac stupendum, delectabile, suave, tutissi-
num, ac super omnia preciosum: in quo innouata
sunt signa, & mirabilia immutata. in quo habetur
omne delectamentum & omnis saporis suauitas:
ipsaq; dulcedo domini degustatur, in quo utiq; ui-
tae suffragium consequimur & salutis. Hoc est me-
moriale dulcissimum, memoriale sacratissimum
& memoriale saluificum: in quo gratam redem-
ptiōis nostræ recensemus memoriam, in quo a ma-
lo retrahimur & in bono confortamur, & ad uirtu-
tum & gratia proficimus incremēta: in quo pro-
fecto proficimus, ipsius corporali præsentia salua-
toris. Hæc ibi. Quæ omnia hic transcripta uoluī:
quoniam pia sunt & præclara dicta, atq; ad ampli-
orem uenerationem tam sancti mysterij, fidelium
mentes inflammantia, sicut & reliqua uariuera: q
in prædicto Vrbani quarti canone deinceps dicun-
tur. ¶ Verū omnino renuendum est quod assumit
præsens obiectio, & tanquam uerū proponit: hoc. s.
sanctissimum sacramentum solā esse memoriam
dominicæ passionis transactæ, sicut agnus pascha
lis erat præfiguratus illius futuræ. Nēpe agnus
paschalis præsignificauit quidē Christum passum;

R. 5

1. Cor. 11

Luc. 22.

Eccl. 36

Sapi. 16.

Magna in-
ter agnum
paschalē
Iudæorū:
& eucha-
stiam, dif-
ferentia

DE SACRAMENTO

¶ In sancta eucharistia non solam esse nobis
relictam memoriam passionis Christi: sed ue-
rū etiam ipsius corpus, passum pro nobis, &
ibidem re ipsa præsens. Cap. XV.

I "

"

Matt. 26.

"

"

Exo. 12.

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

DE SACRAMENTO

sed eum re ipsa nō continebat. Hoc uero sacramen-
tum repræsentat passionem Christi præteritam: et
simil uere cōtinet sacre ipsius corpus, passum pro
nobis, & sanguinem effusum. Et ergo uon solum
est memoriale ipsius passionis Christi: sed etiam
exhibitorium atq; conciūm secundū substanciā,
rei signatæ ibidē præsentis. Quare longe ma-
ius est discrīmen inter patres antiquos & nos: quā
illud quod in præsenti obiectiōe assignatur. Nam
præter hoc, Christus iam olim exhibitus: in hoc sa-
cramento nobis re ipsa & secundum ueram corpo-
ris substanciā est præsens, quod antiquis patri-
bus nequaq; fuit indultum. Non est ergo id dan-
dum aduersario, q; quemadmodum phāse Iudæorū
siue agnus paschalis, a posterioribus ueteris legis
alūnis manducatus quotannis, longo tpe post trā-
sum ex Aegypto, erat rememoratio illius exitus
ante facti: ita hoc sacramentum eucharistia sit so-
la commemorationis passionis Christi quōdā exhibi-
tæ. Nempe illud phāse: nihil aliud præter figuram
in se mysticum continebat. Eucharistia uero, præ-
ter memoriam passionis domini, exhibet præsens
ipsum sacre Christi corpus & sanguinem: uere in
ea & secundum rem ipsam contentum. Duo itaq;
inter se diuersa: sunt per ipsam eucharistiam repræ-
sentata: ut pote passio Christi, & corpus eius. Illi-
& iam olim trāfacta. Huius uero, nequaq; memo-
ria est: quia præsens habetur, sed tñmodo signū.
Neq; possumus simili ratione qua dicimus adesse
ibi uere corpus Christi: admittere ipsum nunc tra-
poris & uulneratio & passio, iam diutius transiit in
præteritum, & ergo illius solum est cōmemoratio

In euchar.
nō solum
memoria
passionis
Chri est: s;
& uerz e.
ius corpus
præsens,

& memoriale, ipsa eucharistia. I ipsum & corpus
quod traditum est, uulneratum & passum morte:
nunc uere est præsens, & sub sensibilibus eucha-
ristie speciebus re ipsa contentum & latitans. Et er-
go eius ut præsentis & ibidem subsistentis; ipsa eu-
charistia sacramentum est, & non memoria. ¶ VI 4
cesimaquinta obiectio. Si substantiue exponere-
mus uerbum est, in his dñi uerbis, hoc est corpus
meum: oportebat panem etiam cum Christo cru-
cifigi, & sepeliri & resurgere, si quidem durasset pa-
nis ille post coenam: id quod uerisimile est reman-
sisse quasdam reliquias. Etenim si substantiue cor-
pus quod traditur, esset panis ille; etiam panis esset
corpus quod traditur, & quod corpori conueniret
pani conueniret. Et sicut cōmunicare possemus no-
stram indiuiduam substatiā: etiam indiuiduales
proprietates eidem cōmunicaremus. Atqui ridicu-
lum est existimare aut afferere: panē una cū Chri-
sto fuisse aut sauciatum, aut cruci affixum. Ineptū
itidem est, ea quæ de corpe Christi enunciata sunt
tempore passionis eius aut triduanæ sepulturæ: eti-
am de pane consecrato & reseruato, ob coassisten-
tiā cum corpore eiusdem, enunciare. Tunc em̄
panis ille; & sepultus diceretur & mortuus, aut sal-
tem corpus ipsum in pane illo contentum: fuisse
obnoxium uulneribus & affixum cruci & mortu-
um, sanguineq; destitutū. Aut idem corpus, in cru-
ce quidem mortuum: & in pane uiuit, iacens in se-
puichro; & extra sepulchrum in pane existens, q; im-
plicant contradictionem. Hæc Oecolampadius.

¶ Responsio. Quæ proponuntur in hac obiectione,
falso penitus innituntur fundamento, & huic pror-
sus absurdæ sententiae. q; simul cum corpore Chri-
sti in eucharistia coexistat panis scdm substantiam;

R. 4

DE SACRAMENTO

Cap. 20.

aut q; ipse panis secundum identitatem sit corpus Christi. Horū sane primū, diffuse reprobatum est ī fine libri præcedentis: ubi monstratum est nō manere substantiam panis superstitem post consecrationem, sed solum Christi corpus, speciebus panis uelatum. Quō ergo si in ybis dominicis sumatur uerbum est substantialiter: cōsequens esset panem etiam cum Christo crucifigi, sepeliri & resurgere debuisse: cum in ipsa eucharistia, etiam si per hypothesisim fuisset reseruata in triduo: nulla mansisset residua panis substantia. Secundum uero quod mō propositum est sub disiunctione. s. q; panis est corpus Christi, & e diuerso: longe est absurdius, captumq; fugiens humanæ mentis. Quomodo n. possibile foret, duorum inter se specie diuersorum unum esse idem quod alterum: ut hominem secundum substantiam esse lapidem, & contra. Tunc enim unum aliquid, idem esset sibi ipsi & a se diuersum: animatum & ianitatum, sensibile & insensibile, homo & non homo, quod fieri negt. Itaque neq; panis ipse materialis est corpus Christi, neq; ipsum corpus est panis: sed utrunc; eorū, ab altero est speciediuersum. Neq; cōmunicat unum illorū suas individuales proprietates alteri: ut argutatur obiectas fieri debere. quoniam quemadmodum eorū substantiae sunt inter se incomunica biles: ita & individuales proprietates eorum sunt ab inuicem distinctae & disperatae. Porro ex ipsis domini uerbis, hoc est corpus meum, sane intelle c̄tis: nequaq; colligere possis, aut ipsum panem a corpori Christi in eucharistia coexistere, aut pa nem ipsum, secundū substantiam esse corpus Chri sti. quemadmodum prius satis est patefactum: cir

Capite, 21 ca finem libri præcedentis: ubi illorū uerborū ex-

EVCHARISTIAE II 153

plicatus est sensus & recta intelligentia, q̄ ecclesia tenet catholica. ¶ Qd aut̄ assumit h̄c obiectio, uero simile id esse: quod panis illius consecrati ali quae manserint post ultimā cœnā reliq̄e, q̄ potuerint in triduū cōtinuo subsequens asseruari: inficiamur omnino idipsum habere aliquā uerī similitudine. Quippe nullus fuit tū panis consecratus: nisi is quem dominus noster in coena illa suor̄ uerbo rum uirtute consecravit. Atqui totū illum apostolis in ea cœna distribuit: neq; illius residuum qcquā remansit, quod asseruari potuerit in crastinū aut reliquos dies sequentes. Perinde atq; fidelibus aliquot sacr. eucharistiā distributurus sacerdos post missæ celebrationē, ubi nullæ in promptu habētur hostiæ consecratæ: tot in ipso sacro celebrationis mysterio cōsecreat hostias, quod sunt in eo tēporis articulo cōmunionē sanctam suscep̄turi. Et ita post pactam illam cōmunicationē, ex huiusmodi hostijs ne una qđem manet residua: qm̄ nō ad reservationē sed ad pr̄äsentem dūntaxat distributionē faciendam consecratæ sunt p hypothesim illæ hostiæ. Ita sane & tantum panis a Christo diuina benedictione coram apostolis est consecratum in cœna nouissima: quantum sufficiebat pro dispartitio ne sacræ communionis, in singulos eorū agenda. Quare peracta huiusmodi distributione in illos omnes: nihil mansit sacri panis reliquum. ¶ At si cōtentiosus quispiam curiositate inutili ductus interrogare perget: quidnam censendū fuisset de corpe Christi in eucharistia contento, si quippiam sacerati in cœna panis mansisset residuum, in dies sequentes asseruatam. aut si quispiam apostolorum (q̄ omnes in cœna dominica facti sunt sacerdotes) in triduo sepulturæ Chrī consecrasset panē sanctū

R s

Matth. 26
Marci. 14
Lucæ. 22.

Nihil eu-
charistiæ:
post cœnā
referuatū
fuisse i dies
sequentes:

DE SACRAMENTO,

an in eo corpus Christi fuisset integrum aut uulnera
tum, uiuunt aut mortuū, & an sanguis & anima fuis-
sent illic ipsi corpori coniuncta. Reddenda est illi
responsio, nos non debere de eo sollicitos esse: quod
nouimus omnino non fuisse factum; quoniam ea indago, cu-
riosa tantum est: & non fructuosa: Planum est, aut
nihil panis consecrati: reseruatum fuisse post coe-
nam. & apostolos a Christo id edocitos: eo triduo
mortis Christi nihil attentasse circa faciendam co-
securationem. quod nonnulli probati authores sen-
tiunt Christum ipsis insinuasse atque mandasse per
haec sua uerba. Dico autem uobis, non bibam amorem de
hoc genimine uitis, usque in diem illum: cum illud
bibam uobiscum nouum, in regno patris mei. Et
rationabile quidem id erat, quoniam uerus ille agnus, tunc
recens immolatus erat in arca crucis: cui oblationi,
omnis alia circa idem tempus cedere debuit, ne
que alterius ritus & formae immolatio: tum frequen-
tari aut exerceri. Proinde ostendat qui hoc percon-
tatur, aut quippe iam panis in cena consecratio fuisse
uatum in dies proxime sequentes aut quem
piam apostolorum tunc consecrationem eucharistiae
peregisse. & tunc propositis illis geminis inquisi-
tionibus: sua adhibebitur satisfactio. ¶ Verum haec
modo data responsio, multis uideri fortasse esset quaedam
tergiuersatio atque subterfugium, & declinatio a no-
do quaestions utriusque iam propositae dissoluendo

Idecirco ne terga uertere videatur: quoniam nulla nobis sint
tela responioria quod retor queamus in aduersarium:
paucis secundum probatissimorum authorum sententi-
am ad ambas nunc explicatas quaestiones ita ref-
pondebimus. Ad priorem quidem, quoniam in sacra-
mento eucharistiae ex cena reseruato in posteros dies

Matth. 26

Quoniam se ha-
buerit cor-
pus Christi
eucharistia
si post coe-
nuā fuisset

esus & mortis, & post mortem, illabefactum & integrum nullisq; fauciatum plagiis: semper uiuū per animam illi coniunctam, & suo sanguine p̄cēditum. Qm̄ ut supra ex illustrium authore sententia ac testimonio est cōprobatum: Christus in cōena tradidit apostolis corpus suum, impassibiliter se habens in forma panis propter statum & modū existendi, quem illic singulariter habuit. Et ergo in cali hostia reseruata ex hora cōnæ contentum corpus dñicū: nullis fuisse obnoxium uulneribus, nec effusioni sanguinis nec morti, ob modum subsistendi sacramentalem: quē ibi habuisset uirtute consecrationis in cōena facta. secundū quem nihil potuisset earē perpeti passionum: quas sustinuit idem eius sacre corpus, in forma sua uisibili & omnī oculis obiecta. Necq; diuinæ uirtutis immensi tati id difficile fuisse aut repugnans, idem corpus tunc in cruce clavis fuisse contixum, uulneratum & mortuum: in illa uero hostia, expers uulnerum integrum & uiuens quoniam ob diuersum subsistendi modum & uariam locorum habitudinem ac qualitatē: illa nequaquam tunc clauderent aut imp̄icarent contradictionem. Et ita de sanguine precioso Christi in cōena consecrato, si sub forma uini fuisse reseruatus in crastinum diem aut tertium: esset dicendum, quod nihil scilicet eorum quae in puncto consecrationis uirtute diuinorum uerborum & consequio naturali ibi aderat: fuisse posse illi ademptum propter afflictiones & cruciatus, eius sacro corpori extera sacramentum irrogatos, quoniam nihil illorum cruciatum & uulnera fuisse eius corpori in sacramento illatum.

CAd posteriorē uero quæstionē ante propositam succincte respondendū, quod si post mortem Chri

Cap. huius
libri septi
ma.

DE SACRAMENTO,

Quō Ch̄ri corpus fuisset in eu-
charistia : si q̄sī tri-
cuo mortis eius eā
cōlecrasset sti & ante resurrectionis ipsius articulū q̄spīā con-
secrasset hostiam : fuisset in illa corpus dominicū.
exors quidem uulnere , sed anima & sanguine de-
stitutū & tantummo diuinitati unitū qm̄ tunc cū
sequentia quadam, & anima & sanguinis non fo-
rent sacro ipsi corpori cōiuncta: ob uitalis functio-
nis priuationē & destitutionem , q̄ræ ipsius conse-
crationis tēpore, dominico corpori accidisset . Si-
militer si q̄spīā illo temporis interuallo inter mor-
tem s. Christi & resurrectionem eius consecras-
set uinū in calice: fuisset qdēm p̄ illā cōsecratōne
ibidem preciosus Christi sanguis uere subsistens:
sed non affuisset illic consequio quodam aut cor-
pus Christi aut anima. qm̄ in ipso consecrationis
tempore illa fuissent & a sanguine & etiam a sein
uicem separata. Et per consecrationes efficaciā non
est alia partū essentialium aut sanguinis adiuicē
habitudo in sacramento, aut conditio , quantū ad
eōrū coniunctionem aut separationem: q̄ræ q̄ræ ip-
si conuenit Christo aut partibus eius subst antifi-
cis & sanguinis, in eius consistentia naturali, & ex-
tra sacramentū, tempore ipsius cōsecratiōis. Hæc
obiter dicta sint, ad obuiandū importunis disquisi-
tionibus eōrū: qui plus sapere plerūq̄ tentant q̄p̄
oporteat sapere. Quæ si quis enucleatius dinosce-
re uelit , & explicatiōe discussa determinatione:
cōsulat ipsos disceptationū theologicarū delectos
heroas, & præclaros inquisitionum arduarum per-
tractatores. in quibus hæc ipsa longe diffusius e-
nodata; exactiusque disquisita inueniet.

¶ Quāuis sæpius cōsecretur calix bñdictio-
nis in sacro missæ officio : nō tñ idcirco in-
nouari , & sp̄ nouū fieri testamētū. C.XVI

Vicesimasexta aduersario obiectio. San
guis Christi, ac ipso dicitur testamen
tū: apud Lucā & Paulū. qā p ipsum,
cōfirmatū est nouū testamentū: si
cut uetus p sanguinē a Moyse asper
sum. Quare si in uino est sanguis Christi: opus eēt
subinde toties innouari testamentum, quoties cō
nam dominicam manducaremus. Vbi enim nouū
ibī antiquatur & prius. Ultra, si sēpe nouum testa
mentum: sēpe morietur Christus, quod absque
morte testatoris uel sanguine non est sanctum. At
semel tantum confirmauit Christus testamentum
quod instituit: suo sanguine. Non igitur in uino:
continetur uerus Christi sanguis, quare consimi
li ratione nec in pane: continetur eius corpus. sed
utrumq; illorū solummodo est signum: repræsen
tans nobis corpus Christi passum in cruce, & san
guinem eius pro nobis effusum. Hæc Oecolampa
dius. ¶ Responsio. Id uero consonum esse non dif
fitemur: calicem a Christo benedictum attenden
do contentum in eo, appellari nouum testamentū
ad domino nostro: cum ait apud Lucam. Hic est ca
lix, nouum testamentum in sanguine meo: qui pro
uobis fundetur. Cui astipulatur & Paulus: hæc
domini uerba in prima ad Corinthios epistola refe
rens. Hic calix: nouum testamentū est in meo san
guine. In utroq; aut̄ loco: calicem benedictionis
uocat Christus nouum testamentum in suo san
guine, iuxta eundem sensum. quoniam calix ille sa
crum continens sanguinem dominicum: erat con
firmatiuus noui testamenti. immo (ut ea in parte
recte dicit obiectans) quoniam per ipsum Christi
sanguinem, confirmatū est nouū testamentū que
admodum in Exodo legimus per sanguinem ho-

1

2

Lucæ. 22.

I.corin. II.

Exod. 24

3

4

Hebr. 8.

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

266

267

268

269

270

271

272

273

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

DE SACRAMENTO.

Exod. 24 locaustorum & uictimarum pacificarum oblatarum a filiis Israel, a Moysē respersum in ipsum populum: & per adiecta hæc uerba, post uolumen fœderis lectum coram toto populo. Hic est sanguis foederis: quod pepigit uobiscum dominus super cunctis sermonibus his, cōfirmatū fuisse uetus testamentum. Et ad eundem cum superioribus Lutæ & Pauli uerbis sensum: Matthæus & Marcus hæc domini uerba in benedictione calicis referunt. Hic est sanguis meus noui testamenti: q pro multis effundetur in remissionem peccatorum quod potestremur: solus adiicit Matthæus. In utroq; enim horum, secundo adductorum loco, Christi sanguis dicitur noui testamenti: quoniam per ipsius effusionem confirmatum est nouum testamentum. sicut per sanguinem uitiorum & pecorum atque aspersio nem eius in populum: fuerat confirmatum uetus. ¶ V erum penitus abnegandum est, ob assertiōnem eam qua sub speciebus uini uere cōtineri sanguinem Christi dicimus: oportere toties innouari testamentum, quoties calicem domini bibimus. Nempe ea consecrationis uerba sicut a sacerdote solum Christi: ita nec pro eo proferuntur tempore in quo pronunciantur a celebrante missam, sed pro eo temporis articulo in quo illa Christus pro tulit in coena nouissima coram discipulis suis. Et ad illud temporis punctum, uerba ipsa inibi posita sunt referenda: & accipienda, tanquam eo tempore prolata. Atqui eo tempore inchoabatur nouum testamentum: & cōfirmabatur sanguine eius paucio post effuso in cruce. Est igitur & hic sanguis noui testamenti: non quidem quod nunc inchoatur, sed

Ibidem.

Math. 26

Marci, 14

Pro quo tē
pore: vba
cōsecratio
nis calicis
a sacerdote
proferun
tur.

quod tunc cum institueretur hoc sacramentum a Christo, inchoatum est. cum sit iste sanguis contentus nunc in calice, idem prorsus sanguis secundum substantiam: cum illo, qui in cruce effusus est. Non igitur quoties consecratur sanguis in calice: roties innouatur testamentum. quoniam testamentum illud novum a Christo tunc institutum, dicitur aeternum: quod sine alterius subsecutione, ad finem usque mundi sit duratur. Proinde diuersis temporibus & locis factae uini in sancto calice contenti consecrationes: ad unum & idem pertinent nouum testamentum a Christo in coena ultima institutum, ad cuius coenam tempus referuntur uerba omnia: in forma consecrationis ipsius calicis posita. Quod si quis enixius contenteret ea uerba referri debere ad tempus, in quo a singulis sacerdotibus proficeretur super calicem: consecratus esset & sanguinem Christi sapientius in cruce effundi debuisse post eius in celum ascensionem: & adhuc in futuro effundi debere. quoniam de ipso sanguine in uerbis consecratio super calicem proficerendis dicitur, qui pro uobis & pro multis effundetur: in remissionem peccatorum. Id autem astrictuere: in impium est & blasphemum. quoniam ut scribit apostolus ad Hebraeos: Christus una oblatione (suis scilicet in cruce) consummavit in aeternum sanctificatos. Sunt igitur uerba illa consecratoria, referenda ad tempus: in quo Christus illa protraxit, & nouum testamentum primo instituit. ¶ Vi 4
cesimaseptima obiectio. Solidi omnes authores distinguunt rerum tractatores, exponunt corpus Christi (ubi apud scripturam nominatur: in huius materia pertractione) tantundem valere: atque sacramentum siue mysterium, uel sacram figuram corporis Christi. Ita sanguinem Christi iudicem interpre-

Matth. 16
Lucas. 22.

Hebræ. 10

DE SACRAMENTO.

Huldricus tantur: calicē mysticū, uel mysteriū, uel sacramē
tum sanguinis. Vnde & Huldricus Zuinglius, Ti
Zuinglius gurinæ ecclesiæ antistes, dilectus frater noster in do
mino: editis libellis, ne uose cōnincit ex multis san
ctorum patrum dictis, pasci nos fide in corpus Chri
sti pro nobis passū: non sub pane uisibili inuisibili
ter (ut uulgns sentit) manducatū, fidemq; probat
nihil egere corporea manducatione. Est igitur ex
horto omniū autoritate: ita sentiēdū de hoc sacramē
di solidi authoris: qui corpus domini exponunt si
gurā corporis, & sanguinē, figurā sanguinis, in ma
teria spectante ad sacramentū eucharistiæ: sed im
probi prorsus & impīj. Qui ut suam tutentur im
pietatem & periuiciter defendant: aperta scriptu
ræ sacræ & sanctorum patrum testimonia de ue
ritate corporis & sanguinis domini in eucharistiā
detorquent ad sensum repugnantem, & nomen:
rei: pro figura tantum eius positum contendunt.
Perinde atq; si quis corpus exponeret umbram
corporis, & ueritatem: illius figuram, & hominē
illius imaginem. Proinde parui facienda quinim
mo penitus rejicienda est eorum sententia: ut quæ
totius ecclesiæ & orthodoxorum patrum autho
ritati ex diametro repugnet, afferenti in huiusmo
di locutionibus nomen corporis pro uero sumi
corpo domini: & nomen sanguinis itidem pro ue
ro eiusdem sanguine. Quod et si prius multiplici
sum: non pigebit tamen hic idem alijs adhuc gra
uum authorum testimonijs reddere perspectius.
Et in primis beati Hieronymi: qui ad Edibiam
scribens ait. Nos aut audiamus panē quem fregit
dominus, deditq; discipulis; esse corpus domini

In uerbis
cōsecrato
rijs: corpus
& sanguis
nē, pro re
bus & nō
pro figur
accipi.

Hierony.

saluatoris, ipso dicente ad eos. Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Sic ille. Q[uod] uis h[ab]et ipsa sancti patris uerba, improbe conetur Occolampadius hoc in loco deflectere ad alienā intelligentiā: & cōtra Chiliaстas milliariosq[ue], dicta esse, ostendere ne quis eorū errore deceptus: credat Christū cum sanctis per mille annos in uita sensibili hic regnaturum. Contra quoscunq[ue], n[on] dicantur uerba illa, & ad quoscunq[ue] propositum, a B. patre Hieronymo dilucide produnt, in hisce dñi uerbis, hoc est corpus meum, nomen corpus pro ueritate corporalis substantiæ sumi: quod rei propositæ est summa.

¶ Acedit illi & Cyrill, in suis super Ioannem commentarijs, lib. 4. dicens: Oportebat fidei primum radices in animo iacere: deinde illa quererere, quæ homini querenda sunt. Iudæi uero anteq[ue] crederēt importuna quererebant. Hac igitur de cauſa dñs, quō id fieri possit, non enodauit: sed fide id querendum hortatur. Sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite & manducate: hoc est corpus meum. Calicem etiam similiter circun tulit, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorū. Perspicis quia sine fide querentibus: mysterij modum nequaquam explanauit. credentibus autem, etiam non querentibus, exposuit.

Audiant h[ab]et: qui ex arrogantia nondum Christi fidem suscipere uolunt. Nisi manduaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Non n. possunt, cū sanctificatione, beatæ uitæ fieri participes: qui per mysticam benedictionem Iesum non suscepserunt. H[ab]et Cyrilus. Cui consonat etiā Rabanus in lib. suo de corpore & sang. domini, dicens: Nullus dubitatio

S

Mat. 26

Chiliaст
error6
Cyrillus

Matt. 26.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Rabanus: moueatur de hoc Christi corpore & sanguine: q̄ in eucharistiae mysterio, uera sit caro, verus sit sanguis, dum sic ille uoluit qui cuncta creauit. Omnia nō quae cūq; uoluit: dñs fecit in cœlo & in terra. Et quia uoluit, licet figura panis & uini hic sit; omnino nihil aliud q̄; caro Christi & sanguis, post consecrationem credēda sunt. Vnde ipsa ueritas ad discipulos: hæc (inquit) caro mea est pro mūdi uita. Et ut mirabilius loquar, non alia plane: q̄; quæ natu-
ra est de maria uirgine, & passa in cruce, & resur-
rexit de sepulchro. Et paulo post: idem autor in eo
dem opere. Cogita, inquit, si quicq; corporeū pōt
esse sublimius: cum substātia panis & uini in Chri-
sti corpus & sanguinem efficaciter interius cōmu-
tatur, ita ut deinceps post consecrationem, iam ue-
ra Christi caro & sanguis ueraciter credatur: & nō
aliud q̄; Christus panis de cœlo, a creditibus exi-
stimetur. Hæc ille. ¶ Cuius autoritas & cæterorū
illustrium scriptorū, tōge maioris haberi debet mo-
menti & ponderis: q̄; erroneum & impium Zuinglii
dictum, in præsenti obiectione adductum, &
in superioribus locis non semel improbatum. Nō
enim in perceptione sacrosanctæ Eucharistiae sola
pascimur fide i corpus Christi paſſum pro nobis:
ut afferit impius ipse Zwinglius, sed & ipsum cor-
pus traditum pronobis in mortem: uere & secu-
dum substātiā manducamus. Necq; huiusmodi
credulitas de uera corporis Christi manduca-
tionē est uulgi sententia & opinio: ut hic obgarrit hære-
sos Oecolampadianæ cōfessor & cōfessio Zuin-
glius, sed ea ipsa: totius ecclesiæ & omnium ortho-
doxorum patrum est firma & inconcussa assertio
fidesque uerissima. Q̄; etiam sacrarum literarum
documentis recte instituti, probe norunt & suis

7
Sniæ Zui-
glī prius
adductæ,
cōfutatio.

declararunt scriptis : solam fidem (quoniam cuncte
habeatur) non sufficere ad salutem. sed eam insu-
per exigere exteriorem corporis Christi mandu-
cationem: eo tempore faciendam, quo ecclesiasticis
decretis praecelta est et statuta. Porro Zwingliū i-
psum hoc in loco citat Oecolampadius & comen-
dat: quoniam eiusdem erroris circa sanctam eucha-
ristiam & uesaniæ, est illi socius; & in eisdem im-
pietatis castris atq; sub eisdem hæreticæ prauitatis
signis cum eo militat. Verum ambo eodem notan-
di sunt lapillo, eademq; censura feriendi: quod ean-
dem penitus spirant & eructant impietatem.

Neque suppétias ipsis ambobus, ad suæ peruersæ
assertionis robur, ferre potest: quod in officio mis-
sæ, sabbato quatuor temporum mensis septembri,
in oratione supplicatoria post cōmunionem: orat
ecclesia sancta, in hunc modum. Perficiant inno-
bis domine quæsumus tua sacramenta: quod con-
tinent. ut quæ nunc specie gerimus: rere ueritate
capiamus. Népe in hac supplicatione ecclesiastica
species non pro figura dominici corporis sumitur:
nec ueritas pro ipso uero corpe, quod postulemus
nobis demum re ipsa concedi in gloria æterna: tā-
quam id nequaquam nunc habeamus in sacra-
mento eucharistiaæ. Sed species, ibidem pro imagine
participationis gloriæ cœlestis, & effigie quadam
accipitur: quæ nobis hic sub uelamine exhibetur
in hoc sacro coniuicio, in quo Christus sumitur,
ubi futuræ gloriæ nobis pignus datur & præliba-
tio quædam. Veritas autem rerum in prædicta o-
ratione ecclesiæ, pro aperta & clara supernæ glo-
riæ communicatione sumitur: in qua non amplius
sub uelamento specie panis & uini, sed facie
ad faciem Christus uidebitur, quem nunc solū per

Fides sola
ad salu. nō
sufficit.

Quid i ora-
tione qua-
dam ecclæ
siæ: per spe-
ciem & re-
rum ueri-
tatem ite-
ligitur.

I. Cor. 19

S 2

DE SACRAMENTO

speculū & in ænigmate uidemus.' Petit itaq; in su
pra dicta oratione deprecatoria, ecclesia catholica
q; diuina sacramenta in missæ celebrationē pcepta,
perficiant in nobis per apertam rei exhibitionē idī-
psum, quod cōtinent sub quodā integumento. Ut
qm̄ Christum uere continent, obiectū tñ: eundem
demum exhibeant in cœlesti gloria reuelatum. In
qua quidem exhibitione aperta, id perficietur: qđ
nunc inchoatur in nobis. Petit itidem ecclesia san-
cta per eandem orationem: ut gloriæ perceptionē
quā nūc sub quadam imagine prægustamus, uer
Christi corpus in eucharistia percipiendo, per quā
deo inuisibiliter inserimur, tādem assequamur nu-
da & aperta dei uisione, quæ est ueritas rei: i hoc
admirabili sacramento sub specie quadam exhibi-
tar. Et hoc ipsum etiam insinuat ecclesiasticū of-
ficiū, per hanc orationem postremam: in myste-
rio missæ ac solennitate sacramenti eucharistiæ di-
ci solitam, ad dominum nostrum, tanti munera au-
torem ac indultorem. Fac nos quæsumus domine,
diuinitatis tuæ sempiterna fruptione repleri: quam
preciō corporis & sanguinis tui temporalis per-
ceptio præfigurat. Est itaq; in supersancta eucha-
ristia, & ueritas & species: ad diuersa referendo.
Veritas quidem corporis Christi: sub uisibilibus si-
gnis uere cōtentī. Species uero & similitudo quæ-
dam apertæ uisionis & participationis diuinæ: in
cœlesti gloria futuræ. Cuius speciei ueritatem, ple-
namq; & nudam uisionem, petimus in utracq; ora
sacramentorum deniq; nobis exhiberi, in superna
ciuitate Hierusalem. Quam & ipse pro sua boni-
tate nobis annuat: qui pignus illius percipiendæ, in
eucharistiæ reliquit.

In euchar.
& ueritatē
esse & spe-
ciem: tōe
diuersor.

¶ Per hæc domini uerba, spiritus est quiuiui
ficat, caro non prodest quicquā. nequaquam
prohiberi aut negari manducationem cor-
poris Christi sacramentalem. Cap. XVII.

VIcesima octaua aduersarij obiectio.   "

Ante omnia ne tam crassum quiddam   "
de coena dominica sentiamus: uerbū   "
dñi, spiritus uiuificat: caro nihil pro-   "
dest. tanq̄ angelus igneo gladio arma-   "
tus obsistit. Etem breui illo dicto, nō minus a car-   "
nali manducatione abducimur: q̄ Nicode. ne car-   "
nalem regenerationem animo suo conciperet, cū   "
diceretur ei: Quod ex carne est, caro est. Et sicut i-   "
fusum fore, si quis pro Nicodemo argutaret, car-   "
nem senis, uisibili mō in uterq; ingredi denuoc; na-   "
sci: non assenserim: sed potentia dei eam inuisibili-   "
ter introire & renasci: forte nihil prohibet. quis il-   "
lum non rideret? In genere. n. cauetur, ne quid tale   "
sentiamus: dū dicitur. Quod ex carne est, caro est.
Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Hæc tota ratioci-
natio: ex uerbis illis domini, pronunciantibus spi-
ritum esse qui uiuificat, & carnem nihil prodesse
perperam intellectis, proficiscitur ac procedit. Nō
. n. illa uerba de māducatione carnis Christi intel-
liguntur: neq; designant illam nihil prodesse. Alio-
qui contraria essent uerbis illis Christi: paulo ante
præcedentibus. Nisi manducaueritis carnem filij
hominis & hiberitis eius sanguinem: noui habebi-
tis uitam in uobis. Si. n. nullū salutis afferret pro-
fectum manducatio carnis Christi: cur eam domi-
nus sub interminatione iacturæ propriæ salutis, fi-
cri iuberet? Præcipit aut̄ sub graui cōminatione; il-

Ioan. 6

S 3

DE SACRAMENTO

Iam mandationem frequentari debere. Prodest
igitur quicq; sumpta Christi caro. Nō. n. aternam
eius sapientiam deceret: quipiam inutile nullusq;
fructus, tam districte faciendum imponere. Sed in
prædictis dñi uerbis: per spiritū accipi debet spiri-
tualis & recta uerbor̄ eius ante dictor̄ de manu
catione suæ carnis, intelligentia: per carnem uero,
sensus eorundem uerbor̄ carnalis & crassus: quē si
bi configunt carnaliter audientes. ut hæc habeat
tur eorū sententia. Spiritualis intellectio meor̄ uer-
bor̄ quae protuli de manducanda mea carne, mō
.f. sacramentali & inuisibiliter, licet uere corpora-
liter: uiuiscat mentes auditor̄. Carnalis uero audi-
tio atq; acceptio illoꝝ uerbor̄: concipiens animo
mandationem meæ carnis in frusta dilaniandæ
& per particulas sub forma uisibili distribuendæ:
non prodest. Verba autem quobis locutus sum de
illius mandatione: spiritus & uita sunt. i. spiritua-
liter intellecta de uera meæ carnis mandatione,
sed spirituali modo & sub aliena specie facienda: ui-
uificant mentes spiritualiꝝ auditor̄. ¶ Porro hanc
esse illoꝝ uerbor̄ intelligentiam: ostendit euangē-
lica lectio proxime præcedens. Nam cū sermonē
dñi ante habitum de mandatione carnis filij ho-
minis: carnaliter & stolide ac stupida mente acce-
pissent quidam ex discipulis eius, & dixissent. Du-
tarunt carnem eius manducandam esse sub forma
uisibili crudæ carnis: & sanguinem ipsius sub for-
ma conspicua crux etiam hauriri debere. ab hac
crassa & supinæ mentis intelligentia illos abduce-
re uolēs ipse magister optimus: proposuit rectum
suor̄ uerbor̄ sensum, & quonam pacto essent il-
la accipienda, subiecit, dicens: Spiritus est qui uiu-

Ioan. 6

sicut: caro non prodest quicq̄. Verba quæ ego lo-
catus sum uobis: sp̄us & uita sunt. ¶ Confirmat &
eadem interpretationem Chrysostomus: homel.
¶ 46. super Ioannem, his uerbis: Spiritus, inquit, est
qui uiuificat: caro non prodest quicq̄. Hoc est, se-
cundum spiritum uerba mea audienda sunt: qui se
cundum carnem audit: nihil lucratur, nihil utilita-
tis accipit. Carnale est, dubitare quomodo de coelo
descendit, & Ioseph filium arbitrari: & quomodo
possit carnem suam dare ad manducandum. Hæc
inquam omnia, carnalia: quæ mystice & spiritua-
liter intelligenda sunt. & quomodo potuerunt in-
telligere: quid esset carnem manducare? Expecta-
re igitur eos oportuit, nō discedere: interrogare, nō
desperare. Verba quæ locutus sum uobis: spiritus
& uita sunt. Spiritus, hoc est, spiritualia, nihil car-
nale, nullam naturalem consequentiam habentia:
sed omni hac terrena necessitate, & huius uitæ le-
gibus libera. Est & alius sensus. Sicut in hoc loco
spiritus pro spiritualibus posuit; ita cum carnem
dicit, non pro carnalibus sed pro carnaliter audire
assuetis accipit, eos significans: qui semper carna-
lia desiderabant, cum spiritualia desiderare oportet.
Nam si carnaliter ea quis acciperet: nihil sane lu-
craetur. Quid igitur: caro non prodest quicquam?
Non de ipsa carne dicit. Absit: sed de ijs qui carnali-
ter accipiunt quæ dicuntur. Quid autem est carnali-
ter intelligere? simeliciter ut res dictūtur: neq̄ aliud
quippam excogitare. Nō enim ita iudicanda sunt
quæ uidentur: sed mysteria omnia interioribus o-
culis consideranda, hoc est spiritualiter. Qui non
manducat carnem meam & bibit meum sanguinem:
non habet uitam in semetipso. Quomodo
nihil prodest caro; sine qua nemo potest uiuere?

S 4

4 Chrysost.

Ioan: 6

Ibidem

DE SACRAMENTO

Vide q̄ ea particula, caro non prodest quicq̄: non
de ipsa carne, sed carnali auditione dictū est. Hæc
Chrysost. ¶ Cui accedit & August. super Ioannē
hūc euangeli locum ita exponens. Quid est q̄ ad
iungit. Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest
quicq̄. Dicamus ei. patitur. n; nos, nō contradicen-
tes: sed nosse cupientes. O domine magister bone:
quomō caro non prodest quicq̄? cum tu dixeris.
Nisi quis manducauerit carnem meam & bibet
sanguinem meum: non habebit in se uitam. An ui-
ta non prodest quicquam? Et propter quid sumus
quod sumus: nisi ut habeamus uitā æternam, quā
tua carne promittis? Quid est ergo, caro non pro-
dest quicquam? Caro non prodest quicquam: quo
modo illi intellexerunt carnem. Quippe sic intelle-
xerūt: quo modo in cadavere dilaniatur, aut in ma-
cello uenditur, non quo modo spiritu uegetatur.
Proinde sic dictum est, caro non prodest quicq̄:
quo modo dictum est: scientia inflat, sola siue chari-
tate. Igitur adiungitur: charitas uero ædificat. Ad-
de ergo scientiæ charitatem: & utilis erit scientia,
non per se sed per charitatem. Sic etiam nunc, ca-
ro nō prodest quicquam: sed sola caro. Accedat spi-
ritus ad carnem, quo modo accedat charitas ad sci-
entiam: & prodest plurimū. Nam si caro nihil pro-
dederet: uerbum caro non sieret, ut habitaret in no-
bis. Hæc Augustinus. Eandem quoq; assignat ex-
planationem illorum domini uerborum Nicolaus
Lyranus: in prædicti loci euangelici expositione.
Quæ recte iuxta prædictorum illustrissimorum
sententiam intellecta, non modo nostram non infir-
mant assertionem: sed & eandem plurimum corro-
borant. ¶ Quod uero subiungit aduersarius de
uerbis domini nostri ad Nicodemum prolatis, ut

Augustin.

Ioan. 6

I, Cor. 8

Ioan. 1

Nic. Lyr.

Ioan. 3

et a carnali suorum uerborum intelligentia ad spiritualem traduceret: maiorem in modum partem nostram confirmat. Sicut enim illic Nicodemus, Christi magisterio edocit uerborum regenerationem tantum accipienda esse eius uerba: quod de carnali & corporali, semel & iterum ipse intellexerat. sic & ad spiritualem intellectum reuocanda sunt haec domini uerba: de mandatione suae carnis. quod tamen ueram corporis dominici mandationem non denegat: sed eam modo quodam spirituali & sub aliena specie. scilicet sacramentali faciendam, admittat. Hinc deprehenditur non omnimoda esse similitudo inter regenerationem illam spiritualem, de qua domininus ad Nicodemum uerba facit: & mandationem sacramentalē corporis Christi. Nam regenerationis spiritualis solam concernit animam: & circa eam agitur ipsius energia & uis non autem circa corpus hominis: quod iam per nativitatem carnalem omnino prodij in lucem. Hinc si quis diceret, diuina uirtute hominem posse inuisibiliter (ut ait obiectans) rursum subire uterum maternum secundum carnem, & iterum nasci: ridiculus esset, nec quicquam affaret quod ad rectum eorum uerborum domini sensum faceret. cum illa de corporali regeneratione nequaquam debeant accipi: neque uisibiliter nec inuisibiliter facienda. Mandatio uero sacramentū Christi carnis, non solum spiritualiter: sed & corporaliter fit, atque secundum ueram corporis eius substantiam. Et illa, diuina fit uirtute: & inuisibiliter, sub forma panis, non enim uisibili modo sub sua naturali specie: illa nostris exhibetur obtutibus. Non igitur apta proportione, illa duo, degenerationē scilicet spirituale & mandationē sacramentalē corporis Christi; in praesenti obiectōe ad

S S

No omnino simile esse iudicium de regnate spirituali & mandatione sacramentali.

DE SACRAMENTO.

inuicem comparat Oecolāpadius. ¶ Vicesima no
na obiectio. Dñs noster in eo euangelij loco ubi de
regeneratione nobis necessaria differit: ad Nicode
mum inter cætera dixisse scribitur. Quod natum
est ex carne: caro est. Ex quo consequens est, & id
q[uod] carne: pascitur: esse carnē. Si igitur aia nostra car
ne Christi secundū substantiā pascitur: hæc alimo
nia eam reddet carnalē- & ex carnis cōpactā sub
stantia aut corruptelis carnis subiectā. quod eius
minime cōuenit habitudini: cū natura spiritualis
sit, & secundū spiritū uiuere debeat. Idē etiā legis
euangelicæ fūdator Christus, cōtestatus est: quod
intrat in os, non coinquinare hominē. Ex quo cōsi
mili prorsus ratione cōficias: quod intrat in os, eti
am nō sanctificare hominē. quod & p[ro] illa dei uer
ba apud Hieremiā cōprobatur. Quid est (inquit)
quod dilectus meus in domo mea facit scelera mul
ta? Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias
tuas: in quibus gloriata es? Frustra igitur asseritur
sub eucharistia sumi uer[us] Christi corpus in cibū:
ad sanctificationem animar[um]. Si enim uera adest in
Christum tides: supuacanea est omnis externa mā
ducatio, aut symbolor[um] sumptio. Hæc Oecolāpa
diius. ¶ Responsio. Familiare est ijs q[uod] p[ro]uicaciter ue
communem fidelium sententiam defēsare: scripu
ram sacram ad alienum & prorsus uero repugnā
tem detorquere sēsum, quo uideatur ipsa fauere &
deseruire eorū impietati. Qd & hic facitatur non
semel: Oecolāpadius. Nā hanc propositionē euan
gelicā. quod natū est ex carne: caro est. de genera
tione tantū secundū carnē, intellegendā: hic inepte
suo accommodat proposito. tanquam necessarium
foret, si ueram Christi carnem in eucharistia man

ducamus: ex ea etiam carnis substantiam in nobis generari. quod non solum a uero: sed & ab omni pietate abhorret. Non enim transit sacra Christi caro manducata, in corporis aut animæ nostræ substantiam, more cibi corporalis: qui sumptus, virtute naturali transmutatur in corpus sumentis per nutricionem. Sed sumpta in eucharistia caro dominica, ei diverso animam manducantis in se transformat secundum qualitates salutares: & modo quodam reddit deiformem. ut ignis ferrum sibi in iectum suis afficit proprietatibus: atq; quantum ad qualitates in se transfert. secundum illam domini uocem, ad beatum Augustinum cœlitus delatam & ex Hugone de sancto Victore ante adductam. Cibus sum grandium: cresce & manducabis me. nec tu me mutabis in te sicut cibū carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Non igitur per sacræ eucharistiae manducationē, anima sumentis eam fit carnis: neque secundum substantiam, neque secundum uitiosas carnis concupiscentias. Quin potius illis repurgatis atq; repressis, traducitur ipsa in uitam spiritualem: quemadmodum cibus illic uiuificus spirituali sumitur modo, & uere spiritualis est.. Secunda præterea propositio, in præsenti obiectio ne adducta: de cibo tantum corporali, crassoque & solido, qui ad corporis nostri alimoniam, secundum corpulentam uisibilemque sumitur substantiam: est intelligenda. Etenim talis cibus neq; coinquiuat hominem manducantem, neque sancti ficat: quantum est ex se & sua natura. quamuis propter annexā alienam habitudinem animi: plerūq; adcoinquiuationē aut sanctificationem non nihil faciat. Ut si sumatur cibus mō & tēpore mihi debito, per ingluviē & crapulam; aut si uetus

Exca p.12
ub.
huius.

Vox de
cœlo ad
Augusti
delata:

Quōcibus
coinquiat
aut sancti-
ficat homi-
nem.

DE SACRAMENTO.

accipiatur, ut carnes feria sexta, aut in cena diebus iejuniorum ab ecclesia indictis. Huiusmodi namque cibus, propter inobedientiam dicitur quodam modo & tanquam instrumentum quoddam praurae actionis contaminare hominem: ponde atque fructus arboreis uetus, primos inqauit parentes nostros. E contrario uero si sumatur esca corporalis secundum rectam rationis determinationem, & modo & tempore congruo, & sanctificatus per orationem atque praeuiam benedictionem: sanctificare dicitur ille sumentem, quoniam illius sanctificandi materia est & instrumentum. Verum ea propositio euangelica operam applicatur ad sumptionem eucharistiae: quod corporis non est cibus, nec more aliorum ciborum, corpori nutriendo accommodandus. sed animae est nutrimentum, spirituale quidem & mysticum: tametsi ueram corporis Christi substantiam in se re ipsa continet. Quocirca suapte natura cibus ille sumentem sanctificat (quoniam in ea continetur sanctus sanctorum & totius sanctificationis author & largitor) modo cum debita animi præparatione & digne sumatur. ¶ Quod si quis minus præparatus & uitios nequam expurgatus, ingerat se irreuerenter mensam dominicam, panemque illum caelestem tentat illoitis (ut aiunt) manibus accipere: is sanctificationem non consequitur, sed damnationem sibi acquirit. Non quidem, quia noxius sit ille cibus: sed quoniam illum de sesu aperte natura bonum, peccator indigne præsumit accipere. Et de talibus impudentibus: loquitur dominus per Hieremiam, & de nunciat carnes sanctas nequaquam ablaturas sceleras de quorum commissione gloriantur qui ea perpetraverunt, tantum abest, ut illos ducantur poenitidine.

Gene. 3:

Eucharisti
am suapte
natura su-
men te san-
ctificare:
modo seipsum
probauerit

10

Hiere. 11

aut ea fletibus abstergant: Vnde liquido constat,
& tertiam propositiōem in hac (quam diluimus)
objectione ex Hieremia adductam: etiam perpe-
ram adaptari ab aduersario ad quancunq; mandu-
cationem eucharistiæ, cum ipsa solummodo debe-
at ad indignam illius sumptionem, ex sola culpa-
sumentis proficiscentem: applicari. Plurimum igi-
tūr confert etiam exterior sacramenti eucharistiæ
sumptio: copiosumq; affert digne illud, sumenti
fructum. Neq; sola fides interior sufficere putan-
da est sine externi operis executione, ad consequē-
dum tam largum gratiæ prouentum: aut ad com-
plendum dei & ecclesiæ præceptum obligatoriū
de mandatione corporis dñici, ut sæpius in hoc
secundo libro iam supra dictum est.

¶ In sanctæ eucharistiæ perceptiōe, sacrum
Christi corput: & mentes humanas & cor-
pora spiritualiter uegetare, p suæ uirtutis
in illa, transfusione.

Cap. XVIII,

TRICESIMA aduersarij objec̄tio. Si in eu-
charistia dicatur Christi corpus uere
subsistere: multi & graues insurgunt scru-
puli, quō illud uere sumi possit a fidelī
bus. quanam itidē ratiōe subeat Chri-
sti care, sumentis corpus: & quo pacto ingrediatur
& penetrat illius animam. Enim uero cū a quopi-
am suscipitur eucharistia, emarginat protinus q̄stio
quo se tum corpus Christi ibidem contentum re-
cipiat. nunquid statim in ipso limine palati euane-
cit: & in stomachum non descendit? Quod si quis
dederit: non magis habebit rationem panis c̄p lapi-
dis, cum a pascendo, nomen habeat panis. Quod si
in labijs auolat: quas delicias præstabit, cum proti-
-??

Sloā fidē:
ad cōsequē-
dam sacra
mēti gr̄m
non suffice
re.

Capite. 14

DE SACRAMENTO.

nus atq; sumptū est euaneat? Si uero Christi ea-
ro, corpus sumētis subeat iā corpus erit cōiunctū
corpori, & dimensionū fiet penetratio. Sin autem
mox in animā auolat: oportebit animam co- pori
locū dare, & ipsius corporis fieri receptaculū. Cō-
sequens it idē fuerit, antea animam nō habuisse in
habitatore Christū: cum p̄ huiusmodi sumptionē,
ut nouus hospes illuc adueniat. quare ipsa anima
prius fuit impura & abominabilis: quod Christi
præfētia fuerit destituta. Vnde reliquū est: omnes
quantūlibet pios & religiosos, iudiciū sibi mādu-
care, propter hanc impuritatē: reosq; fieri corpo-
ris & sanguinis dñi. Quod si quis dixerit Christū
fuisse præsentē mentibus piorē fidelium antequā
sumerēt eucharistiam: consecutaneum erit, Christū
ad seipsum accedere. At quō id congrueret. Satis
est igitur dicere, non corporaliter Christum aut
sacramentaliter: sed spiritualiter tantum recipi in
eucharistia, & inde augmentum gratiæ ac virtu-
tum nobis dari. Hac Oecolampadius. **¶** Respō-
sio. Omnes hos scrupos & inquisitiones absurdas,
suggerit ancipiū menti incredulitas: agitan teme-
raria perscrutatione, quomodo possunt hæc fieri,
more Nicodemi principis Iudaorum. cum tamē
ubi diuina pertractantur mysteria: non debet
particula illa interrogatoria quomodo, ore no-
stro proferri, ne testis uideatur & index nostræ
hæsitationis ac infidelitatis. Quemadmodum
præclare admonet Cyrillus in libro quarto suo-
rum commentariorum in Ioannem: capite deci-
motertio, his uebis. Sed nos magnū(çlo) a pecca-
tis aliorum profectum faciamus: & firmam fidē
mysterijs adhibentes, nunquā in tā sublimibus re-
bus illā quomodo, aut cogitemus aut proferamus

Ioan. 3.

Cyrillus i
Ioannem,

Iudaicū enim hoc uerbū est: & extremi supplicij
causa. Ideo Nicodemus etiam cū diceret quō hæc
sieri possunt: audiuit. Tu es magister in Israel: &
hæc ignoras? Aliorum igitur (ut diximus) culpa
perdocti, cum deus operatur: non queramus quō,
sed operis sui uiam atque scientiam illi soli conce-
damus Nam quemadmodū ēuis nullus nouit qd
nam secundum naturam deus sit: iustificatur ta-
men per fidem, cū credit præmia illum redditur
querentibus eum, sic etsi opere eius rationē igno-
rat, cū tamen fide omnia illum posse non dubitet:
nō contemnda probitatishuius præmia conse-
quetur. Ita profecto nos affici: p prophetā Esaiā
dñs hortatur. Non enim sunt consilia mea (inquit)
sicut consilia uestra, nec sicut uiae uestræ, uiae meæ
sunt, dicit dñs . Sed sicut exaltatur cœlum a terra:
sic exaltatæ sunt uiae meæ a uis uestrīs, & cogita-
tiones meæ acogitationib⁹ uestrīs. Qui aut sapiē-
tia & uirtute a deo excellit, quomodo non opera-
bitur ita miraculose, ut operum suorum ratio mē-
tem nostram effugiat? Nonne uide s: quid s̄epen-
mero mechanici faciunt: incredibilia uidentur no-
bis nonnunquam enarrare, sed tamen quia similia
iplos fecisse uidimus: posse peragi ab ipsis facile
credimus. Quomodo igitur summis cruciati-
bus digni non etunt: qui rerum omnium opifi-
cem deum ita cotemnunt, ut quomodo, in suis q.
peribus dicere audeant? quem totius sapientiæ
largitorem esse non ignorant: quem omnia posse,
scriptura nos docuit. Si uero tu o Iudæe, quomo-
do etiam nunc clamas: hanc tuam imperitam ego
quod securus, libenter quō ex Aegypto exiui-
sti: rogabo. quomodo in serpentē Mosaica fuit uir-
ga cōuersa quomodo lepra manus affecta: uno mo-

Ioan. 5.

Esaiæ. 55.

Eccl. I.

Iaco. I.

Matth 19

Marc. 10.

Exod. 12.

Exod. 4.

DE SACRAMENTO.

Nume. 12 mento tempis: in pristinū statū restituta iterè fuit: in quō naturā sanguinis; aq̄ trāsi erūt. quō patres tui p̄ media maria: ut p̄ aridā, effugerunt. quō p̄ lignū amaritudo aquar̄ in dulcedinē recidit. quō e lapide fontes aquar̄ afluabant quō sterit Iordanis. quō solo clamore, inexpugnabilis Hierico cecidit. Innumerabilia sunt, in quibus si quomodo quæreris: universam euertere scripturam necesse erit, propheta rumque doctrinam & ipsius Moysi scripta contemni. Quare credidisse Christo prius uos oportuit. & siquid arduum uidebatur, ab eo humiliter petere: quam uelut temulentos exclamare quomodo potest hic nobis carnem suam dare? Nonne uidetis, quia cum hæc dicatis: statim cum ista uoce arrogantia magna significatur? Hæc Cyrus,

Ioau. 6.

Arrianis
assimila
tur Oeco-
lampadius

¶ Quæ & in Oecolampadium recte hic dicuntur quoniam cum incredulis Iudæis in præsenti obiectione, omnium auribus inclamat. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? & quomodo hic cibus in corpora manducantium aut in animas transire queat? Neque ab huiusmodi improbis interrogationibus ex sola incredulitate nascentibus, in tota hac ratiocinatione desistit: quoniam escam hanc de cœlo datam æqui parat communibus corporum cibis. & quas in his competit qualitates & conditiones: nititur & in illa supercolesti esca, simili ratione inuenire. immo quia escam esse negare. Quia in re prope modum consimilis est Arrianis: qui diuinam filij a patre generationem æquarunt & assimilarunt generationibus rerum corporalium. Et quoniam proprietates in his repertas non potuerunt æternæ illi generationi attribuere negarunt dei filium ex substantia

EVCHARISTIAE II.

145.

etia patris ante omnia secula esse genitum. Cæteræ si attendantur ea quæ in 12. huius libri cap. ex communis insignium doctorum sententia sunt adducta: omnium istarum interrogationum & obiectumcularum facilis deprehendetur solutio. Ex illis. n. perspicuum id habetur & exploratum: qd quandiu species ipsæ sacramentales in sua naturali dispositione subsistunt, sub qua nata foret conferuari forma substantialis panis, si adhuc adesset: tam diu sacramentum Christi corpus (quod ipsæ substancialiæ panis sub iisdem speciebus successit) permanet & uere ad est sub illis etiam speciebus: siue ore adhuc continetur, sine inuentrem & stomachum descendere, illicq; aliquantisper remaneant incolumes.

At uero cum primum species illæ saeramentales, permutatae fuerint a suo uaturali statu & conditi one: sacrum Christi corpus sub illis desinit subsistere, ut prædicto in loco diffusius est expressum. Pro inde non est admittendum id quod primum proponit hic obiectans: ipsum. s. Christi corpus cum in eucharistia sumitur, in ipso limine palati & labijs sumentis euangelio, sed & in uentrem & stomachum manducantis demitti: & ibidem contineri, quandiu manent illic species eucharistiae, superstites. ¶ Non tamen idcirco tribuendum est aduersario: qd ipsa Christi caro in eucharistia, corpus nostrum alat, nisi alimonia quadam spirituali. quam etiam digne manducantibus corpora uegetat & sanctificat: irrationalesq; carnis cupiditates, iram, gula, libidinem reprimit & mitigat in illis. ut non preualeat in nobis lex membrorum: neq; dominetur & regnet peccatum in nostro mortali corpore. Roma, 6 Vnde in orationibus ecclesiasticis sape expostulatur & deuotus fidelium coetus: ut sacramenti eucharistiae.

4
Ex 12. ca.
hujus lib.

T

DE SACRAMENTO

Oriones ec
clesiaſticas
efficaciam
eucharisti.
in corpora
noſtra, te-
ſtantes

perceptio in missæ mysterio facta, mentes noſtras
corporis ſanctificet, ueget & expurget. & cum
ſanctificationem opata fuerit anima; conſequen-
ter & in noſtro; corpori tranſeat auxilium, ada-
ptando iſum & præparando ad immortalitatem:
in nouiſſimo die cum gloria & uita cœleſti perci-
piendam. Vt in hac oratione: poſt communionem
dñica nona poſt festum S. trinitatis, dici ſolita. Sit
nobis dñe reparatio mētis & corporis, cœleſte my-
ſterium: ut cuius exequimur actionem, ſentiamuſ
effectum. Rurſum & in hac collecta: q̄ ſecreto añ
præſationem dici aſſolet feria quarta quatuor tem-
poris mensis ſeptēbris. Hæc hoſtia dñe quæſumus
emundet delicta noſtra: & ad ſacrificiū celebra-
dum, ſubditore; tibi corpora mentesq; ſanctificet.
Deniq; & in hac oratione ſupplicatoria: quæ do-
minica 17. poſt festum ſumma trinitatis poſt co-
munionem proferri conſueuit in officio missæ.
Purifica domine quæſumus mētres noſtras benignus
& renoua cœleſtibus ſacramentis: ut conſequētes
& corporis præſens pariter & futur; capiamus au-
xilium. Sed & hac de re in præſenti libro, cum ſæ-
pius tum in 12. capite: factus etiam eſt ſermo. qm̄
eandem materiam obiectādo aduersarius frequen-
ter & diuersis in locis inculcauit, in ſuo (quē oppu-
gnamus) libro. Idcirco neceſſarium fuit, & nos cre-
brius, ut occurreremus illi: eadem ferme repete-
re, eandemq; recinere cantilenam. ¶ Cæter; ut ad re-
liqua in præſenti obiectione proposita ſuo ordine
diliuenda progrediamur: non id recipiēdum admit-
timus, quod panis dicatur ſacrosancta euchariftia,
quoniam more nutrimenti & panis corporalis nos
pascat & alat: ſed quoniam alimoniam nobis ſub
minifret spiritualē. Et quamuis aliquanto tem-

pore manserit sacratissimum CHRISTI corpus
sub speciebus Eucharistiae in columibus conten-
tum, in corpore sumentis, ut stomacho: non est ibi ti-
menda dimensionum penetratio, aut receptatio e-
ius in loco. Quoniam quandiu ipsum domini no-
stri corpus sub speciebus est sacramentalibus in cu-
m non sit ibidem amplius substantia panis: & qran-
do per demutationem specierum sacramentalium
a sua naturali dispositio: noua ibi producitur sub
stantia: illico definit esse ibidem corpus Christi.
Quomodo igitur contingere illic posset, aut fieri
dimensionum penetratio: & quantum dabitur sub
stantia: cuius dimensiones corpus Christi penetrari
in eucharistia: Huic accedit, qd penetratio dimen-
sionum si fieri posset: in illis tantum accideret cor-
poribus, quae secundum circumscriptionem essent
in loco, & partes suas haberent partibus loci cer-
to quodam ordine respondentes. At qui facit Chri-
sti corpus nequaquam eo modo in Eucharistia
subsistit: sed citra circumscriptionem & suarum par-
tium ad partes circumiacentis corporis ordinem
ac habitudinem, qui sane modus superadmirabi-
lis est, nouusq; et singularis: non naturae legibus aut
metis definitus, sed omnipotente dei uirtute. Quo
igitur pacto possent sacrum Christi corpus in eu-
charistia & aliud quodpiam corpus, ut ipsius lumen
tis: se ad inuisum penetrare: cum unum omnino sit
extra aliud: secundum suarum dimensionum ratio-
nem . cum etiam corpus dominicum in Eucharis-
tia, nullum locum per circumscriptionem occupeat
neq; eo modo circumscripsiō, in loco recipiatur
nec subsistat. Ex quo protinus & id colligitur: qd
neque sacrum Christi corpus, in anima sumentis

Dimensio-
num pene-
trationem
non esse in
corpore
christi sub
eucharistia
ponendas.

Corpus
Christi sub
euchar. non
esse in lo-
co p. circu-
scriptionē

DE SACRAMENTO

ipsum tanq; in loco suo proprio suscipitur & quasi
in corporali quodam domicilio aut tabernaculo,
quo contineatur. Non est. n. anima rationalis: cor-
por; locus. Sed ipsius dominici corporis uirtus &
efficacia spiritualis, mētem subit & replet: cū eam
inuenit paratum sibi debita diligentia hospitium.
¶ Neq; ut in mentem rite sumentis eucharistiam,

6 ueniat Christus hospes & habitator, oportet eam
tunc sordidam esse & pollutam, cum illam spiri-
tualiter ingreditur. Sic. n. nulla fuisset antefacta sui

1. Cor. II.

ipsius probatio: contra salutare B. Pauli documen-
tum, & summam deceret aeterni regis maiestatē,
q; sordido & peccatis squalēte receptaretur domi-
cilio. Sed id expostulat religiosa pietas, ut quā pa-
ratam & mundam inuenit Christus, eucharistiam

sumentis animam: ampliori gratiar; munere locu-

pleret, & exuberantioribus daret charismatibus.

Perinde atq; tæda aut facula ardens, illata cubicu-

lo prius tædis illustrato: reddit illud lucidius & cla-

rius. Necq; propterea ociosus est Christi in animam

aduentus per eucharistiam, aut ad seipsum ingredi-

dicendus est Christus: q; ante illic fuerit per gratiā.

Nam prius infusa gratiæ nouā superaddit & cu-

muliatiorem gratiam in eadem anima: atq; cū no-

ua & ante non collata gratia, animā digne sumen-

tis eucharistiā subit spiritualiter. Quare rōne col-

lationis illius nouæ gratiæ: ipse Christus illuc adue-

nire dñs, sicut & tæda, recēs illata loco prius illumi-

nato: illuc nouum dicitur lumen afferre. Q; autē

mentem prius diuina illustratam gratia, Christus

interdum etiam subire dicatur: ex hoc uerbo ipsius

probe colligitur. Si q; diligit me, sermonē meū ser-

uabit, & pater meus diligit eū: & ad eū ueniemus

& māsionem apud eum faciemus. Nēpe qui Chri-

Quō Chri-
stus adue-
nit in aīa;
in qua pri-
us fuit per
gratiā

Ioan. 14

Item diligit uera & syncera charitate: ipsum habet in se manentem, iuxta illud B. Ioan. apostol. in sua 1. epist. canon. uerbum: Deus caritas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Et tunc pollicetur se Christus ad directorem suum, cum patre uenire: & mansionem apud ipsum facturam. In eam igitur mentem plerumque uenit Christus: in qua prius fuit, sed uenit per gratiam subsequentem, in illam: & in eadem prius fuit per gratiam praecedentem & ante collatam. Quemadmodum in sacris lit. uiri sancti & apostolici, qui spiritum sanctum ante habuerunt animarum suarum hospitem & habitatorem: postea repleti spiritu sancto leguntur, per novum in ipso aduenientem diuini spiritus gratiam.

1. Joan. 4

Luc. I.

Actu. 2.

Neque homines: sacra eucharistia corporaliter nutrir, neque mures sanctum Christi corpus labefactare, cum species sacramentales erodunt, neque uermes ex ipso Christi corpore in eucharistia ebullire. Cap. XIX.

Teresim a prima aduersarij obiectio. R. Compertum id habetur experimento: hominem sumpta eucharistia, corporaliter ea nutriti. Quod certe fieri non potest: nisi substantia corporis Christi (si ponatur ibi praesens) transseat in naturam hominis manducantis, morte alimenti communis. aut ibidem ponatur esse solus panis frumentarius: qui uirtute caloris naturalis transmutetur in substantiam corporis nutriti. Hoc autem primum: penitus est absurdum & impium, ponendum est igitur secundum, in eucharistia scilicet, solam esse panis substantiam sine praesentia corporis dominici; quae cedat homini in usum

T 5

DE SACRAMENTO

alimenti. Huic accedit, q̄ interdum mures depre-
hensis unterodere eucharistiam negligenter custo-
ditam: & expositam britorū animalium dētibus.
Hmōdi autē erosionem fieri circa corpus Christi,
nullus dederit: ut quod non sit passiōni aut corrosi-
oni obnoxium. Fit igitur illa circa solum panem:
& eius substātiā ibi präsentem. Ex quo rursum
conficitur: non esse in eucharistia uerū Christi cor-
pius. Denich̄ ex ipsis hostijs sacratis, diuturno affer-
uatis tempore & negligentius æquo custoditis; in-
terdū uermes ebulliunt & scaturiunt. Qui nequaq̄
ex uero Christi corpore dicendi sunt sic pullulare:
sed ex materia corpulenta, & materiali panis sub-
stantia. Hoc itaq̄ tertio conuincit non esse uerum
Christi corpus in eucharistia: sed solam panis ali-
mentarij substātiā, quæ subministrat materiam
unde generetur & ex putrefactiōe, uermiculi, mō
naturali. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Ad tria
quæ in præsenti cauillatione proponuntur: ordine
eodem ita est occurrentum. Ad primum quidem
admittendo hominem sumpta eucharistia nutriti
corporaliter. Ea tñ nutritatio, nō per ipsam panis
(qui sit in eucharistia) fit substantiam: qm̄ post cō
secrationem nihil illius superest. Necq; per ipsum
fit sacramentum Christi corporis: quod in sumentis transi-
erit naturam corporalem. Nam ut sæpius dictum
est: ipsum in alimentum corporale cuiuspiā trans-
ire non potest. Necq; it idem ea nutritio per species
sacramentales: quandoquidem illæ, cū sint acci-
dentia, in substantiam conuerti non pñt. Sed effici-
mentalem de nouo productam: quando ob trans-
mutationes specierū sacramentalium a sua natura
li dispositione, corpus Christi sub illis esse desinit.

A quo, su-
mpta Eu-
charistia:
nutritur
hō corpo-
raliter

Ea siquidem substantia recens producta, eodem
prorsus modo reficit & nutrit eum qui sumpserit
eucharistiam: ac si panis qui fuerat ante consecratio-
nem, in tale nutrimentum naturali fuisset actione
conuersus. Et certe ex physicis elementis comper-
tum id habetur: alterationem uirtute caloris natu-
ralis præcedere debere in ijs quæ pro alimento su-
muntur, anteçq; perficiatur nutritio. Cum igitur p
alterationem huiusmodi, uia caloris digestiui fue-
rint demutatae species sacramentales a sua natura-
li qualitate, sic quod sub illis amplius non subsiste-
ret forma substantialis panis ii adesset: tunc definit
sub eis subsistere Christi corpus, & ibidem noua
producitur substantia, per quam fit hominis nu-
tritio. ¶ Ad secūdum uero, quod affert præsens ca-
uillus, utpote de corrosione eucharistie q a muri-
bus fieri posset: adhibenda est responsio . eam cor-
rosione non attingere Christi corpus, uere ibi pñs
neq; ipsum labefactare . quoniam ob dotem im-
passibilitatis & modum illic subsistendi sine sua
partium ad locum circumscriptiōne, omnis passi-
onis & dissectiōis est immune. Neq; circa substan-
tiam panis materialis fit huiusmodi erosio: quoniam
per consecrationem illa omnino desijt, sed dunta-
xat fit circa species sacramentales sanctæ eucha-
ristie, sicut & attritio illius & masticatio : q effici-
tur ab homine eam sumente. Veruntamen qm sa-
crum Christi corpus, tam diu sub illis est specieb.
qdiu illæ consistunt in sua naturali cōditione: & do-
nec sub ijsdem conseruaretur naturaliter substan-
tialis forma panis triticei. si adhuc ibi adesset: non
est id ex pietate quadam animi refugendum (ne
sacramenti ueritas negetur) quin addmittatur &
corpus CHRISTI in ore muris esse posse, &c. in

T 4

³
Corpus
Chri nō la
befactari:
cū mures
corrodunt
eucharisti
am.

DE SACRAMENTO

Hæc Tho uentre eiusdem, per tantillum t̄pis: quo species il-
mæ Aqui. læ sacramentales illic manent superstites. cum nō
& cōpluri sit uero simile, illas ubi primū ab ore animalis bru-
um aliorū ti sumuntur aut in uentre eius traiciuntur: proti-
est sūia, nus demutari a suo statu. & q̄diu species ipsæ non
transmutantur a sua natura: non desinat sub illis es-
se Christi corpus. Illud tñ, neq; abiectione loci in-
quem sub hmōi speciebus prōiectatur. neq; indi-
gnitate aut utilitate brutorū animalium a quibus
comedatur: labefactari quoquo pacto aut conta-
minari in sua ipsius substantia pōt. Deniq; ad
tertium in hac obiectione propositum nodū, utpu-
ta de ebullitione uermī ex eucharistia: cōsimilis
propemodum assignanda est rñsio ei: quā primo
scrupulo iā adhibuimus: hmōi. s. uermes neq; ex
ipsa panis prius existentis sub illis speciebus ante
consecrationem, substantia: neq; ex sacro Christi
corpore, neq; ex accidētarijs eucharistiæ speciebus
scaturire: sed ex materia, post alterationem illarū
specierū a sua natuua conditione (per quam desit i-
bidem esse corpus Christi) tum primū ibi produ-
cta. Quippe manifestum est, uermiculos illos per-
putrefactionem generari: quam præcedere solet al-
teratio admodum uehemens, a circumstantib; in-
ducta corporibus. Cum ergo per huiusmodi alte-
rationem species ipsæ sacramentales a sua natura
fuerint transmutatae: tunc desinat sub illis Christi
corpus contineri, & noua simul producitur diui-
na uirtute materia, ex qua per putrefactionē pro-
gignuntur uermes. sicut ex pane speciebus illis pri-
us affecto & diutius asseruato: si illic affuisset: pro
ducti fuissent. Cæterum dissolutionem exactiore
primi & tertij huius scrupi, ex quadragesima quin-
ta; secūdi uero, ex octogesima quar, lectione expo-

4
Quō ex
euchar. fit
uermium
ebullitio

sitionis ipsius Gabrielis de canone missæ: studiosus
lector regrat. ¶ Tricesima secunda obiectio. Christus apud Matthæū suos discipulos admonuit dicens. Si quis dixerit uobis, ecce hic Christus uel illuc est: nolite credere. Surget enim multi pseudo Christi & pseudo prophætæ: & dabunt signa & prodigia magna, ita ut in error ē mittantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi uobis. Ex quo uerbo manifeste discimus: non esse expectandā corporalem Christi præsentia, usque in diē extremi iudicij ne que plures quæ duos aduentus Christi in carne: secundum. dum scripturas nouimur. At cum celebretur aduentus Christi in panē, quod postea in penetralibus colitur aliquid nimis sit, quod cum dictis illis pugnat. Nodus est enim hic aduentus: & ab alijs duobus omnino distinctus. Quare post abitionem Christi in cœlum, non est nobis dicendū. Ecce hic scilicet in eucharistia: est Christus: & ecce illuc, scilicet in hostia consagrata: est Christus neque ponenda est quotidie nobis aduenire noua Christi præsentia: quæ subsistentiam corporalis eius substantiæ in eucharistia: Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio. Verbis illis euangelicis præmonuit suos discipulos Christus, non esse habendum fidem illis: qui post ipsius in cœlos regressum sibi falso nomen Christi usurparent & arrogaretur. quemadmodum nonnulli circa exordium nouæ legis, & subsequentia temporum factitasse leguntur. Nam uerus ipse Christus & unicus, iam olim uenit: postquam non est alius quam Christus expectandus. Et quoniam postea sibi nomine Christi ascenderunt: pseudo Christi erant habendi. Et nunc plane sensu indicant uerba ista subsequētia: surgent enim multi pseudo Christi: & pseudo prophetæ quæ demonstrant, præcedens illud domini uerbum, in præsenti

" 5

"

"

Matt. 24.

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"</

DE SACRAMENTO.

adductū obiectione : de solis p̄seudo Christis esse accipiendū: Et cū de dño n̄o in eucharistia uere præsente, dicimus, ecce hic est Christus, uel ecce illic est Christus: nō de speudo Christo aliquod id dicimus aut q̄ sibi nomē Christi falso scripscr̄it, sed de ipso eodem uero Christo. Non igitur recte acciduntur illa domini nostri uerba: ad ipsum uerē & unicum Christum, in eucharistia uere præsentem. Quod aut̄ ex illis colligit uerbis obiectans: duos. sed una xat aduentus Christi esse assignandos, unum s. in carnem, iam transactum: & alter⁹ ad iudicium in consummatione seculi, adhuc futur⁹, libenter amplectimur: tanq̄ scripturæ omnino consentaneum, mō id dictum suum intel ligat (uti debet) de aduentu Christi in humana forma uisibili: & intuētiū oculis plane conspicua. ¶ At cum in eucharistia præsens est Christus, q̄ ante consecrationē illic eo mō præsens non erat: non illic aduenit spectabilis in forma propria, q̄ omniū obiectetur obtutibus sed præsentis Iesu ueritatem adu mbrat speciebus panis & uini: quibus obiectus, ueraciter nobis ad est. Non igitur aduentus ipsius in eucharistiā, referendus in numer⁹ talium aduentū, quales assignantur illi duo: aut illis cōsumerandus, cū omnino sit alterius generis & habitudinis. Quis enim dixerit: ipsum dñm nostr⁹ cum in ultima cœna discipulis præsens accumberet, & sūm illis sacratissimū cōmunicaret corpus: nouo quodam aduentū se illis exhibuisse? q̄uis uere in distributo illis pane corpus eius contineretar. Quod enim iam adest: aduenire de nouo non dicitur. Ita sa ne neq̄ noua eius in eucharistia præsentia, proprie nouus eius aduentus dici debet. aut quoties sancta consecratur hostia; toties aduenire de nouo putan dūs est,

Aduentū Christi in eucharisti

7
am: nō dī-
ci debere
nouū eius
aduentū.

EVCHARISTIAE. II. 150

Quoniam hoc modo aduentus eius multiplicaretur in infinitum: ac excresceret in numerosam multitudinem, & quotidie renouaretur. Sed ad propriam aduentus noui rationem, ex igitur nouis quidam subsistendi modis: quo antea illic ubi aduenit, non substiterit. At eo modo quo nunc in eucharistia Christus uere subsistit: & prius cum in carne nobiscum degeret, uere subsistit, ut pote in novissima cena: cum hoc superadmirabile mysterium instituit. Non igitur apte apte nouus Christi aduentus dicitur: cum praesens in eucharistia adest sed unusquisque talis subsistendi modus: ad eum qui in cena exhibitus est, referri debet, & tanquam item cum illo haberi.

¶ Nullum haberi debere incommode, quod corpus Christi simul in diuersis sit locis, in celo uisibiliter & in eucharistia sacramentaliter, ex mulplici authoritate testimonio. C.XX

Teresimateria aduersaria obiectio.
CRISTVS per seipsum in celum ascensionem hinc abiit, mundumque reliquit: secundum haec eius uerba, ad discipulos suos ante dicta. Si non abiero: paracletus non ueniet ad uos. si autem abiero: mittam eum ad uos. Et rursum ad eosdem. Exiui a patre & ueni in mundum: iterum relinquam mundum & uado ad patrem. Quae quidem uerba & similia: in eius gloria ascensione sunt completa quando assumptus est in celum & sedet ad dextram patris, & iterum ueturus est ad iudicium sicut uisus est ascendisse. Igitur nunc non adest ipse nobiscum ueraciter, & secundum corporalem suam præsentiam: in eucharistia. Alioqui idem corpus, in diuersis simu-

Quid ad noui aduentus ratione exigitur.

DE SACRAMENTO.

effet locis: quod naturali corpori, circumscrip^{tio}e
et locis definito^r, cōditiōi omnino repugnat. Qd
siq^s admiserit idem corpus supnaturali uirtute in
diuersis esse locis: eodē conse^qo ostendetur illud e-
tiam esse posse in omnibus locis. cū nō sit ualenti-
or ratio, quare in tribus aut quatuor aut decē esse
posset locis idē corpus: & nō, in omnibus simul.
Atq^s nō est admittendū: idē corpus simul in omni-
bus esse posse locis. quoniam tunc illud esset ubi-
que, & ad quandam diuinitatis naturam ac sortē
accederet: cuius propriū est esse ubiq^s, coelūque &
Hierc. 25. & terram implere. Ne igitur q̄rantū ad hanc cōdi-
tionē æquetur creatura suo creatori haudqua^c ad
mittendū est Christi corpus esse ubiq^s. quare nec
ipsum in diuersis esse locis, neq^s in eucharistia sub-
sistere ueraciter: sed solū in coelo gloriosum consi-
dere ad dexterā patris. Hæc Oecolampadius. Re
sponsio. Verissimū id quidem haberi debet: Chri-
stū hinc abūsse & reliquisse mundū, secundū cor-
poralem præsentiam uisibilē, & in propria forma
conspicuam. quo sane mō. solū in coelo residet &
subsistit glorusus. Nihilo secius ad huc nobiscum
in sua forma atq^s natura inuisibilē, latenter inq^s sub-
speciebus sacrae eucharistiae. Quo plane mō. s. sa-
crametalī, haec tenuis nobiscum mansit post suam
in coelum abitionē: & pmansurus est usq^s ad mun-
di cōsummationem. Neq^s illud, incōuenies habe-
ri debet de sacro eius corpore: quod eodē tēporis
& in terra, in tot etiā diuersis locis, utpote in coelo surū
stantibus: in quot fit consecratio sanctæ echari-
stiae per missæ celebrationem, aut consecrata asser-
uatur atq^s cōtinetur. Itaq^s q̄uis in mille diuersis al-

Sac^r Chri-
sti corpus
simul esse
in diuersis
locis,

taribus simul consecretur eucharistia: in unoquoque tamen illorum est integrum Christi corpus: & simul in mille locis. Non quidem, quod ex omnibus illis hostiis tantum partibus, integreretur totum Christi corpus: sed quoniam in singulis eorum est totum corpus domini cum. Quod uel ex ipso scripturae testimonio: proutius colligitur. Nam in ipsa coena nouissima assidens Christus mensa: suo continebatur proprio loco. Et in singulis particulis sacrati panis quas suis porrexit apostolis: integrum continebatur eius corpus sacramentaliter. Illae uero particulae diuersis porrectae discipulis: erant in diuersis locis. quoniam ipsi discubuerunt in eadem mensa, aliqui propinquiores Christo & aliqui ab eo distantiores: aliqui itidem collaterales eidem, atque alii ex aduerso, alteraque parte mensae, ut uero est simile: Tunc igitur sacrum Christi corpus cum singulis communicabatur apostolis: in diuersis erat locis. Quare ergo nunc cum glorificatum est, & amplius naturae corporum corruptibilium & sensibilium non subiaceat: non esse poterit in diuersis locis? Nunquid abbreviata nunc est manus domini & facta inuicula. ut id iam facere amplius nequeat, quod cum fecisse comprobatur? Sed & sancti audiantur patres id ipsum etiam attestantes: sacram uidelicet Christi corpus in diuersis simul esse locis. Et in primis beatus Augustinus: in sermone de uerbis domini in monte dicens. Per partes manducatur Christus & manet integer totus in celo. per partes manducatur in sacramento: & manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando uenit in uirginem & impleuit illam: nec recessit ab illo. Veniebat in carne, ut homines eum mauducaret & manebat integer apud patrem, ut angelos pasce-

Ex scrip-
ptura colli-
gi. quod cor-
pus Chri-
stum simul sit in
diuersis
locis.

Ioan. 13.

Augusti,

DE SACRAMENTO.

Hugo de
sancto Vi
ctoro.

ret. Cui cōsonat uenerabilis Hugo de sancto Victo
re: in secūdi libri de sacramētis parte octaua, capi-
teq; undecimo, dicens. Quō (inquit) corpus unū
eodem tempore in diuersis locis esse potest? Hic
est, ibi est. & totum utrobiq; est, & in multis locis
similiter. Noli mirari, q locū fecit: corpus fecit, &
locū in corpore & corpus in loco. & q fecit ut unū
corpus in uno loco esset: fecit sicut uoluit, & si uo-
luisset: aliter facere potuisset. Nā quando uult: ali-
ter facit. & est: sicut, uult sē per. Quia aut sic ipse fe-
cit ut corpus unū in uno loco esset: ut quod factū est,
est uidisti. & nescis aliud: nisi quod factū est, & q
uidisti. Idcirco miraris, quando aliud uides uel au-
dis: q uidere & audire cōsueuisti. Ipse aut nō mi-
ratur: quando aliud facit quā quod facere cōsueuit
qua quando illud fecit: sciuit tunc & quod aliter fa-
cere potuisset si uoluisset. Idcirco cū qd mirari cæ
peris, & dixerit tibi fore cogitatio tua quō hoc es-
se possit: cogita facientem, & desinet esse mirabile
qcgd illud fuerit. ¶ Cōfirmat itidē candē sententiā
facer Hieronymus in sermone dominicæ quintæ
post Epiphaniam: & adducitur in codice decreto
rū de consecratione, distinctione secunda cap, in
guli, in hunc modū. Singuli autem totum accipiūt
Christum dñm: & in singulis portionibus totus
est, nec per singulos minuitur: sed integrē se in sin-
gulis præbet. Astipulatur eidem, & Gregorius in
homelia paschali: & recitat in volumine decreto
rū, de cōsecra. distinctione secund, cap. qd sit sanguis
in hunc modū. Sicut diuinitas uerbi dei uita est q
totum implet mundum: italicer multis locis & in
numeralibus diebus illic consecretur corpus, non
sunt tamen multa corpora Christi neque multi ca-
lices, sed unus corpus Christi & unus sanguis, cū

Hierony.

Gregorius

Ilo quod sumpsit in utero uirginis: & quod dedit apostolis Diuinitas em̄ uerbi replet illud quod ubi que est: & coniungit, & facit ut sicut ipsa una est ita & unum eius corpus sit in ueritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plus siue minus quis inde percipiat: omnes aequaliter corpus Christi in tegerrime sumunt, & generaliter omnes & specia liter unusquisq;. Hæc ille. Quæ etiam partim sunt adducta in uno præcedentium huius libri locoru ubi ostensum est, non multa esse Christi corpora sed unum & idem omnino corpus: quod in diuersis locis siue eodem siue diuerso tempore, consecra tur & in altari offertur: Quod etiam assertum, ad comprobandum rem propositam de subsistentia corporis Christi eodem tempore in diuersis locis: est admodum conducibile, & utrumq; alteri est ad iumento. ¶ Demum author ipse theologiæ natura lis, in superioribus locis s'æpius citatus: in ducente simo nonagesimo titulo sui operis sic inscripti, de clarat diffuse per multa exempla sensibilia: ut uocis prolatæ coram pluribus, & rei uisæ in speculo, ali asq; manuductiones admodum congruas: quod idem Christi corpus & unum numero, simul pos sit esse in diuersis locis, quinimo & simul sit, secundum ipsam rei ueritatem. Quæ quidem deductiones ex rebus naturalibus desumptæ: plurimū habent roboris & efficacizæ, ad consolidandam eorum fidem: qui sincere & recte de sancta eucharistia sentinut, & credunt integræ id ipsum, quod ecclesia sancta de eaproponit omnibus credendū §

¶ Necq; naturalis illa corpore conditio qua circumscriptione & locis determinatus definitur, impedimento esse potest quo minus idem corpus in diuersis sit locis. Quoniam illa eiusdem corporis in diuer-

Cap. 7.

Author
theologiæ
naturalis.

DE SACRAMENTO.

sis locis pro eodē tempore subsistentia: non natura-
rali fit uirtute, sed diuina q̄ naturae legibus a se cō-
ditis nequaç̄ astringitur: sed supra eas (cū uult) mi-
rabiliter aliqua operatur. Quinimmo tanta etiam
est eiusdē imensæ pōtatis efficacia & uis, ut si suæ
placitū esset uoluntati: idem corpus omnibus in lo-
cis cōstituere possit: cū nihil illi difficile sit, impos-
sibile nihil. Neq; illud tunc incōmodum haberī de-
heret, & tanq; absurdum: quamuis ut tale, colli-
gat id obiectans. Nam corpus oīe, diuinæ subiici-
tur pōtati pariter & uoluntati, ut quocunq; in loco
illud cōstituere placitū ipsi fuerit, ipsum locare pos-
sit. Si igitur in omni loco illud collocare uellet: qd
illi imensæ uirtuti, quo minus id faceret, resistere
posset? Neq; tñ huiusmodi corpus (si per hypothe-
sim, diuinæ uirtutis immensitate: in omni ponere
est ubiq;. quoniā id ipsum deus ex se hab̄ atq; sua
pte natura: & non ab alio. Tale uero corpus huius
modi existentiam in omni loco, solum ab alio ha-
beret: a quo in hoc prorsus penderet, scilicet a deo
talism operis auctore. ¶ Porro quamuis secundum
absolutam dei potentiam idē corpus simul in om-
ni loco constitui posset, niamdictum est iuxta in-
signium doctorum sententiam non utique asper-
nandum: haud tamen apto consequio id colligit
in præsenti cauillo aduersarius, quod si in pluri-
bus locis simul idem corpus esse ponatur diuina
uirtute, eodem iure admitti debere, ipsum simul
esse in omnibus locis. quoniā non sit ualentior
in alio quouis. Nempe sola diuina uoluntas, suffi-
ciens est & efficax ratio, cū sua lege ordinata atq;
se cōstituta: q̄re idē corpus (ut ipsius Christi in

Idem cor
pus simul
in omni-
bus locis
diuina uir-
tute consti-
tui posse

6

eucharistia) in pluribus sit locis diuersis eodem tempore, & non in omni loco: quid, s. non dei placitū est uoluntati: illud sacre corporis in omni loco, sicut in pluribus diuersis, reponere. Enim uero secundū positam a deo legem, extra cōlūm & apud nos nō subsistit sanctissimum illud corpus: nisi modo sacramentali, & in sacro eucharistiae mysterio. At qui non passim in omni loco consecratur eucharistia: aut consecrata afferuatur in honesto & decen-
ti sacrario: cum & celebrationi mysteriorū & conseruationi eucharistiæ, suus sit designatus ecclesiastica sanctione locus: in quo utrumq; pro dignitate fiat. Est igitur in his & illis locis (eos demonstrando, ubi sancta est eucharistia: per missæ consecrata celebrationē, aut per consecratæ hostiæ conseruationem) corpus Christi reuera præsens: quoniam hic & illic sacramentaliter subsistit, & sub uenerādis eucharistiæ signis. In his uero & illis locis (alios demonstrādo: ubi non est sacra eucharistia) nō est corpus dominicum præsens: quoniam hic & illic non est subsistens modo sacramentali, & sub sacro eucharistiæ uelamine. ¶ Cæterq; q; non sit sentiendum nec dicendum, corpus Christi re ipsa nūc esse ubiq;: perspicaciter edifferit B. August. in lib. de præsentia dei ad Dardanum, cap. 5. ubi de Christo secundum carnem assumptam loquens, ait: Noli itaq; dubitare, ibi nunc esse hominem Christum Iesum, unde uenturus est, memoriterq; recole & fideliter tene Christianam confessionem: qm resurrexit a mortuis, ascendit in cōlū, sedet ad dexteram patris, nec aliunde q; inde uenturus est ad uiuos mortuosq; iudicandos. Et sic uenturus est, illa angelica uoce testante: quemadmodum ire uisus est in cōlū, i. in eadem forma atq; substātia; cui

V

Q; uis idē
corpus a
deo in plu-
ribus locis
ponatur:
non tñ id-
circo in o-
mnibus

7

Augst. ad
Dardan.

Actu. 2.

DE SACRAMENTO

profcto immortalitatē dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam: non est putandus ubiqꝫ diffusus. Cauendum est. n. ne ita diuinitatem astruamus hominis; ut ueritatem corporis auferamus. Non est autem cōsequens, ut quod in deo est ita sit ubiqꝫ ut deus. Nam & de nobis ueracissima scriptura dicit: q̄ in illo uiuimus, mouemur & sumus, nec tamen sicut ille: ubique sumus. Sed aliter homo ille in deo: quoniam & aliter deus in homine, proprio quodam & singulari modo. Hęc Augusti. At uero non recte id trahi consequio, ut corpus Christi ratione unionis suae cū diuinitate, diffusum sit per oīa & ubiqꝫ, sicut & ipse deus (quę admodum nunc adducta Augustini uerba; uel ap̄tissime testantur) facile & hoc potest argumento conuinci. Nam in triduo sepulturę dominicę, sarcuum Christi corpus erat in sepulchro unitum diuinitati: & non in partibus terrae inferioribus, ubi diuerso anima ipsa Christi, in abyssis terrae tū erat & non in sepulchro: ubi tamen erat diuinitas, unita sacro eiusdem corpori. Similiter in homine casit eadem anima. Nō enim est ipsum caput, ubi est eiusdem hominis pes: etiam unitus eidem anima. Nec pes hominis est, ubi caput eiusdem: licet anima illae partes eidem animae unitatur, etiam toti importet in omni esse loco: ubi cunqꝫ est id ipsum cui uerbis, succinit & Anselmus: eandem de subsistencia corporis Ch̄ri in pluribus locis, non tamen simul in omnibus; hisce uerbis corroborans sententiam. Nec tamen naturam corporis domini, ubiqꝫ

Actu. 17.

Corpus
chri nō u-
biqꝫ diffu-
sum esse: si
cū eius ē
diuinitas

8
Anselmus

esse dico: quia nec opus est nisi ubi uult, & ubi si-
dei certosacramento hoc operatur; ad quod assu-
pta ē & glorificata; mysterium. s. saluationis hu-
manæ. Et paulo post. Sic ergo constat in diuersis
locis uno horæ momento esse posse corpus Chri-
sti: sed lege creatricis naturæ, non creatæ. Cum au-
tem naturæ creatæ natura sit, creatricis naturæ legi
bus in omnibus obedire: si aliquando pacta sua re-
soluenda illi permittit, qui ea instituit & ordinat,
non uideri debet errare, uel deuiare ab ordine suo:
maxime in illa natura, quæ in unitate personæ cō-
iuncta est illi uerbo: per quod facta est omnis na-
tura. Hæc Anselmus.

Idem.

¶ Ob præsentia corporis Christi in eucha-
ristia, fideles non impediri, quin sursum cor-
da habeat ad dominū, quin etiā quæ sursum
sunt quærant, nō quæ sup terrā. Ca. XIX.

TRICESIMAQUARTA aduersarij obiectio.
Ricesimaquarta aduersarij obiectio.
Sicut in celebratiōe missæ fæcerdotem „ I
audimus dicentē nobis: sursum corda. „
ita & Paulū audiamus sine intermissi „
one clamantē: Si cōsurrexitis cū Chri „ Colos. 3
sto: q̄ sursum sunt quærите, ubi Christus est ad de „
xteram dei sedens: quæ sursum sunt sapite: nō quæ „
super terram. Et ad Philippenses. Nostra autem „ Philip. 5
conuersatio: in cœlis est. Quare debemus animum „
nostrum a terrenis istis desiderijs auocare & omni- „
no in cœlum affectu tendere. ut ubi est thesaurus „
noster: ibi sit & cor nostrum. Hunc autem thesa- „ Mat. 6
rum nostrum auferre uolunt: qui Christū hic præ- „
sentē in eucharistia collocant. Huic accedit, q̄ per „
uerba prædicta ad Colossenses, uult apostolus nos „
non solum reliquere terrestria; sed & ea quæ sunt „

V 2

DE SACRAMENTO

super terram. Corpus autem Christi si esset in eu-
charistia: terrestre quidem non esset, sed esset super
terram. Non ergo esset illud a nobis tunc quæren-
dum: secundū Pauli doctrinā. Cui si (ut debemus)
inhærere uolumus: in cœlo tantum illud quærere
debemus, ubi est ad dexteram dei considens, & nō
in eucharistia. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. In
tota hac rōcinatione: iudicatur aduersarius homony-
mia, & equiuocationeq; horū uocabulorū, sursum,
& super terrā: q̄ arbitratur in locis a se citatis desi-
gnare dūtaxat differentias positionum: & situum
diuersitates. Ut sursum ea dicantur esse: q̄ nos sup
eminent, & supra uerticem nostrę sunt collocata:
ut orbes cœlestes: sol, luna, & astra. Super terram
uero esse censeantur: q̄ subsident, & in hac terestri
regione sunt constituta. Et in cœlis esse, dūtaxat
putat ea dici: q̄ in cœlestibus thronis sublimiq; cœ-
lorū habitaculo sita sunt atq; consistunt. Quæ sane
acceptio[n]es, et si in philosophia naturali (ubi na-
turae rerū sensibilium exquiruntur proprietates & ui-
non semper sunt expetendæ: sed attollendus ultra
hæc corporalia est animus: & intendenda mentis
acies in spirituales & immateriales rerū qualitates.
Itaq; secundum sacrarę literarę frequentem usum,
& ea dicuntur esse sursum: quæ spiritualia sunt &
cœlestia bona. quis etiā hominibus hic degéntibus
insint: secundum illud domini uerbum: regnum dei
intra uos est. Et sursum habemus corda: qñ illa ad
deum syncero affectu erigimus. tametsi iustorum
hominum sit inhabitator: & secundum diuini Pau-
li uerbum, ipse sit per omnia & i omnibus nobis.
Super terram uero esse dicuntur terra & transi-
toria bona: honores, opes, uoluptatū illecebræ: &

Quæ in sa-
cris lit. sur-
sum dicū-
tur eē: &
q̄ sup ter-
ram

Luc. 17

Ephe. 4

affectus etiam interiores animi: propensesores aequo ad hunc caduca & occidua bona. Tunc igitur quoniam sunt super terram: quoniam neglecta honorum spiritualium cura, utpote virtutum, gratiarum, donorum dei ac premiorum celestium: ferimur in terrena desideria, cupiditatem mundi huius: quod apostolus ad Colos. scribens: in uerbis obiectioni praesenti insertis omnino uerat. Denique nostra conuersatio, in celis esse dicitur: quoniam animus noster liber curis & solitudine huius seculi, totus fertur in bonorum spiritualium desideria, in pio operi studium, virtutum exercitationem, & aeternae retributioonis affectum. ¶ Hac autem notione dictari uocum recepta atque admissa: flaccidum redditur & paenitus enerue, quicquid in hac obiectione molitur Oecolamp. Nempe adorantes sacrum Christi corpus in eucharistia: eo ipso non impediuntur, quin sursum corda habeant ad dominum: nam feruido devotionis spiritu atque fide feruntur in Christum: qui & illic praesens adest, quique in celis regnat gloriatus. Siquidem non ita in eucharistia confitemur eum praesentem: ut negemus ipsum etiam simul in celo in eodem gloriose corpore sublimiter consistere. In huiusmodi praeterea adoratio: sicut thesaurus noster Christus in celis est (quoniam etiam una nobiscum: uere assit corpore praesens) ita & cor nostrum illic esse debet: pioque affectu diuersari: reiectis huius mundi desideriis & noxiis cupiditatibus. Neque hunc eripiunt hominibus thesaurum: qui in eucharistia confitentur adesse Christum: quoniam etiam una fatentur eum in celis regnare: atque assistere dexterae paternae maiestatis. Denique sicut sacratissimum Christi corpus in eucharistia praesens, non est terrestre, sed sublimi glorificatione su-

Colos. 3

Philip. 3

Ex 3. etiā
ca. huic li.

Corpus
Chri in eu
charis. nec
terrestre es
se, nec de
sorte eorum
qui sunt super
terram.

V 3

DE SACRAMENTO

per omnes coelos exaltatum: ita neq; de numero
est eorū quæ sunt super terram, i. honorū terrenorū
quæ euānida sunt & decidua, tametsi re ipsa nobis
cum in terra consistat. Quocirca per illius in sacro

Eucharistiae mysterio præsentis adorationem nō

impedimur; quin nostra conuersatio sit in cœlis.

Quinimo excitamur ardentius, illius præsentia: ut
abiectis rerū temporalium desiderijs ad cœlestia su
spiremus, & ita perfectius & expeditius in cœlis
conuersemur. Solent enim quæ præsentia sunt, ue
hementius animos nostros mouere: q; absentia &
procul distantia. ¶ Tricesima quinta & ultima ob

” 4 iectio: Si fuerit Christus super terram & præsens

Heb.8 ” in eucharistia: iam non erit sacerdos. Nā ut ad He
bræos scribit apo. in cœlis, sanctorum est admini
strator ac ueri tabernaculi, quod fixit deus & non

” homo: quo ingressus, una pro peccatis oblata ho
stia: nihil a terris ut patrem placet, denuo offert. Il

” luc animis & cogitationibus recurrendum: illuc

” nobis dona conferet longe felicius: q; si eum super

” terram quereremus, etiam si uisibilis foret. In cu

” ius rei argumentum: illud afferri haud ab re potest

” q; apostoli q;diu super terram erat Christus: non

” erant capaces sublimioris doctrinæ: sed post eius

” abitionem, spiritum sanctum receperunt. Quanto

” magis nos quādiu a carne pendemus, & non illuc

” cum gratiarū actione tendimus ubi in dextera pa
triis sedet: incapaces erimus donorum dei. Hæc

” Oecolamp. ¶ Responsio. Inuicta prorsus & ine
pta est ea consecutio, quæ in huius obiectio[n]is ini
cio texitur: subinserens ex præsentia Christi in eu
charistia, destrui & sustollit eius sacerdotiū. Nem

” pe cum hic Christus in mortali adhuc diuersaba
tur corpore, & necdum coelos concenderat; uerus

erat sacerdos secundum ordinem Melchised. Nam sub forma panis & uini sanctissimum eucharistiae sacramentum instituit: quod deinceps offeretur in sacrificium perpetuum, & apostolos suos omnes tunc etiam sacerdotali insigniuit dignitate: ac paulo post se ipsum in ara crucis deo pri pro nobis obtulit in sacrificium placationis: ut tunc simul fuerit sacerdos & hostia deo gratissima. Quod to magis nunc stola immortalitatis induitus, & in caelis gloriose residens: etiam sacerdos haberi & dici debet in aeternum, tametsi nobiscum itidem praesens sit in sanctissimo eucharistiae sacramento. Non. n. uestra Christi secundum corporalem substantiam praesentia, in hoc sacro mysterio: derogat aut praevideat gloriosae eius in caelo sessioni ad dexteram patris. Cuius oppositum uidetur hic subinfinuare Oeco lampadius: putans (ut sonant eius uerba) quod si uere praeventem in Eucharistia ponimus hic Christum: protinus negare debeamus ipsum in caelis etiam considerare ad dexteram patris: quasi non posset simul & hic esse praesens secundum corporis substantiam: & in caelo ad dexteram patris considerare. ¶ Falsum est illud, quod subnectit in hoc loco: ut puta quod christus tabernaculum uerum (scilicet caelum: Mosaico tabernaculo ut figurali & typico designatum) ingressus: una pro peccatis oblata in cruce hostia, nihil a terris ut patrem placet, denuo offert. Quippe ipse ut uerus & summus sacerdos, ministerio suo ore in terris sacerdotum & ecclesiae: suum sacratissimum corpus & sanguinem in quotidiana cuiuscum missae celebratione, offert deo patri: quo placabilem reddat & petitis nostris propitium. Proinde sancta eucaristia in diuino missae mysterio oblata; dicitur hostia reconciliationis & placationis,

V 4

Per pntiā
corpis chri
sti i eucha
ris. non su
stoli eius
sacerdotiū

6

Christum
quotidie a
ligd a ter
ris offerre
ut patrem
placet

DE SACRAMENTO

q̄m per eam expiamur a peccatis nostris, reconcili
amurq; deo: qui merito nobis infensus, placatur p
hanc acceptissimam sibi oblationē. Verū (ut reor)
id ipsum quod mō confutatum est, proponit Oeo
Iampadius: q̄m iniciatur salutarem hostiā in mis
ſæ mysterio consecratam, esse sacrificium. Nec id
mirū: cum neget etiam in illa hostia uerum Christi
corpus contineri: quo negato, quid reliquum esset
in eaſ hostia, niſi nuda panis & uini substātia: quæ
ueram sacrificij nouæ legis rationē habere non
potest? Sed utrūq; horum: iam satis superq; in su
perioribus locis est reuulsum. ¶ Ad hæc, admitti
mus ultro, mentes nostras in cœlum erigi debere:
& desuper expectanda diuinæ largitatis munera.

Cæterū nonne hæc omnia commode fieri possunt
una cum adoratione præsentis nobiscum corporis
Christi in eucharistia? Nunquid si nobiscum adest
Christus uere in hoc augustinissimo sacramento, &
id ipsum firmiter credimus: id nobis impedimento
est, quo minus animo in cœlum feramur, & supne
dona cœlestia expectemus? Certe post acceptas spi
ritus sancti a discipulis domini primitias, Christus
in sedibus ætheris cōsedit ad dexteram patris, &
simul cum apostolis erat p̄nī in eucharistiae sacra
mento, cum legantur & ipsi missarum solennia ce
lebrasse. Nihilo secius & animi eoꝝ toti ferebātur
in cœlestia, & amplissima eis conferebantur a deo
gratiarū munera. Cur igitur & nunc idem præsta
ri non poterit: si modo cordium nostrorum nō ob
sit segnities? ¶ Q; autem apostoli, sublimioris do
ctrinæ nō erant capaces, qđiu cum ipsis erat Chri
stus: id in causa fuisse assignat autores sacri, quoni
am maiorem in modum afficiebantur in præsentis
qm̄ eius corporalem; qua uisibilis inter eos uersa-

P̄ntiā chri
sti i eucha
ristia: non
impedire,
nostros a
nimos fer
ri in cœle
stia.

8

EVCHARISTIAE. II 157

batur, & in medio illoꝝ consistebat in proria & visibili forma. quo propensiore affectu: tardiores reddeabant ad sustollerdos in cœlestia animos.

Cum uero sublatus fuit illis aspectus ille corporis Christi manifestus: tunc redditū sunt aptiores ad diuinā capienda mysteria. Ideo apud Ioannem: dñs ipse dixisse illis legitur. Expedit uobis: ut ego uadam. Si enim nō abiero: paraclitus non ueniet ad uos. Si aut̄ abiero: mittam eum ad uos. At in sacra eucharistia non sic adeſt nobis præsentia Christi, in propria forma conspicui & spectabilis: sed occulta sub tegmine specier̄ panis & uini. Idecirco non est illa præsentia eius nobis obstaculo: quo minus in cœlestia feramur, & spiritualia a deo dona p̄cipiamus. quinimo ad idipsum, maius præbet huiusmodi affiſtentia corporalis dñi, nobis incitamentū & adminiculū cū soleamus (ut modo dictum est) in ea q̄ coram affunt, feruentius affici:

¶ Rationū, quibus contendit Lutherus in eucharistia post consecrationē manere substantiā panis una cum sacro Christi corpore dissolutio.

Cap. XXII

AT uero qm̄ in uicesimo præcedētis libri capite dictū est Lutheruꝝ nostra ætate cū cæteris perniciosus suis dogmatibus & hanc resuscitasse erroneam & iam olim damnatam assertionem: q̄ in sancta eu charistia, peracta consecratione sacerdotali, mane at integra & indemutata panis substantia simul cum sancto Christi corpore, sub ijsdem ipsius panis speciebus: operæ premium nunc fuerit aliquas eius rationes in præsentia afferre & dissoluere, q̄ bus in suo libro, de captiuitate Babylonica, tot fer

Ioan .16.

Lutherus
trāsubstan
tiationem
negat.

V S

DE SACRAMENTO.

Obiectio-
nū Luthe-
ri contra
Transubstā

²
tiationem
dissolutio-

Matt. 26,
Mar. 14,

L 22

me erroribus quod s'entij scatēt, & in libro suo apologetico ad prioris illius defensioē postea elaborato. conatur p'r̄dictam astruere suam positio nem de subsistentia panis in eucharistia cum corpore Christi, & transubstantiationis fidē (q̄ tota tenet ecclesia) penitus euertere. ¶ Est igitur prima eius ratio, ad id rēdens huius modi. Verbis diuinis non est uia facienda uis, necq; per hominē necq; per angelū. sed quantū fieri pōt, in simplicissima significatione seruanda sunt: & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam propriā accipi enda nō sunt: ne detur aduersariis occasio totā scripturam eludēdi. At uis fit uerbis diuinis, si quod Christus ipse uocat panem: hoc nos dicamus inteligi panis accidentia, & quod ille uinū uocat: hoc nos dicamus esse uini speciem. Omnibus ergo modis, uerius panis & uerū uinū restat in altari: ne ueris Christi fiat uis, si species sumatur pro substātia Nā cū euangelistæ clare scribant Christum accepisse panē ac benedixisse: uerū oportet intelligi panē, uerumq; uinū, sicut uerū calicem. Non enim calicem transubstantiari: et iam ipsi dicunt. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Fatemur ingenue id ipsum: quod primo loco assumit præsens obiectio. Fatemur itidem & secundo in loco assumptam propositionem: nisi quiddam manifeste falso in se clauderet. nos. s. id ipsum quod Christus panem uocat: dicere, intelligi debere panis accidentia. & quod dominus noster uinum nominat: nos asserere. accipi debere uini speciem. Non enim illud dicimus, neque in hac materia tale quiddam proponimus: unde recte colligi possit & nobis imponi, q̄ speciem sumamus pro substātia. Sed quod Christus panem & uinum nominauit ante ipsum consecratio-

nis articulum astruimus uere panem & uinum fuisse, & ita pro illo temporis spacio nominari debere. Et quod post consecrationē a se factā Christus nō panē & uiuum, sed suum corpus nūcupauit & sanguinē: dicimus cum ecclesia catholica, non panis accidētia aut uini speciē intelligi debere aut appellari, sed uerē Christi corpus sub accidentibus panis contentū: & uerum itidē Christi sanguinē, sub uini speciebus occultatū. Et ita facientes, nullā inferim uim aut obtortam intelligētiā uerbis diuinis: sed iuxta propriam significationem & sensum plānū quem euangelistæ expresserunt, eadē accipimus. Siquidē tres sancti euangelistæ nechō & beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola cōmemorantes primam huius sacratissimi eucharistiae mysterij institutionē: referunt Christum in manus suas accepisse panē, itidē & calicem uinum continentem. & pro illo temporis puncto: panem & uinum nominant: Cum uero describunt Christum porrexisse discipulis, quod cœlestis benedictionis uirtute consecrauerat: tum non panem & uinum, sed corpus suum & sanguinem. Christum dedisse eis enarrant, & plane corpus & sanguinē eius uocant. Iusup annūimus uerē fuisse calicem, quantū ad propriam eius substantiam post consecrationē uini: sicut ante fuerat. qm̄ ipsa consecrationis uirtus a Christo in prima huius mysterij institutione, in ipsam calicis substantiam non ferebatur: sed duntaxat in uinum calici impositum. At uirtus ipsa consecratoria: plane in panem fertur & uinum altari impositū, ex primaria Christi institutione. Idcirco neutrum eorum secundum substantiā superest, perfecta consecratione: sed panis in uerē Christi corpus, & uinum in eius sanguinē

Quē loquē
di modum
Crī uer-
bis cōfor-
mē: tener
ecclesia.

I. corin. II.

DE SACRAMENTO.

„ conuertitur: ¶ Secunda Lutheri ratio: Ex filo ser-
„ monis euangelistarum de institutione sacramen-
„ torum , p̄ceptum est ostendere : pronomē
„ hoc in uerbis domini, hoc est corpus meum, ad pa-
Matt. 26 „ nem aptari. & sic sonare ap̄te Christi uerba , hoc
Mar. 14 „ est corpus meum: id est, hic panis est corpus . Nā
Luc. 22 „ textus sic habet. Accepit panem, benedixit, fregit
„ & dixit. hoc est corpus meum. Vides hic, ut om-
„ nia illa uerba accepit, benedixit, fregit: de pane di-
„ cantur, & eundem demonstrat pronomē hoc.
„ Quia illud ipsum quod accepit, benedictum & fre-
„ git: hoc inquam acceptum, benedictum & fractū
„ significatur, cum dicitur, hoc est corpus meum &
„ ita illic non prædicatum : sed subiectum demon-
„ stratur. Non enim corpus suum accepit, benedixit
„ & fregit: sed panem, ideo non demonstrat corpus
„ sed panem. Hæc sunt plana uerba Christi: quæ ne-
„ quiter ab ijs detorquentur in alienum sensum , q
„ pronomē hoc in illis, ad corpus propria temerita-
„ te accommodant. Hæc L utherus. ¶ Responsio
„ Hac ratione contendit Lutherus : in illis domini
„ nostri uerbis, hoc est corpus meū pronomē hoc
„ ad panem demonstrandum referri debere : & nō
„ ad corpus. Sed inepte probris & absurde. Tum
„ quia si panem demō strare uoluisset illic Christus
„ dicere utiq; debuisset iuxta linguae latinæ proprie-
„ tam. hic (scilicet panis) est corpus meum. & nō
„ hoc, in neutro genere. Et in calicis consecratione:
„ dicendum a Christo fuisset. hoc (scilicet uinū) est
„ sanguis meus. & non, hic est sanguis meus. uel hic
„ est calix sanguinis mei. cū pronomē demonstrās
„ & rei demonstratæ nomen: eiusdem esse debeat
„ generis secundum, grammaticæ regulas. Tum eti-
„ am; quia si in his uerbis domini, hoc est corpus me-

Ch̄m in
ybis suis
cōsecreto-
riis: nō pa-
nē corpus
suū demō
strasse,

um, pronomen hoc, demonstraret panem, iuxta Lutheri placitum: sensus illius esset (quem & ipse assignat & admittit) hic panis est corpus meum. Et ita eadem omnino res secundum substantiam: esset panis triticeus & corpus Christi. quod non modo factum est, sed & impossibile: humanæq; mentis fugiens captum. quæ comprehendere nequit: unam rem esse alteram, prorsus a se diuersam, ut circa finem primi libri huius operis: est ostensum. Proinde tenendum est inconcussè in illis Christi uerbis, hoc est corpus meum, pronomine hoc, sacram Christi corpus sub forma panis contentum demonstrari, quemadmodum postremum libri præcedentis caput: latius explicuit. ¶ Necq; ex filo sermonis euangelistarum, poterit Lutherus (ut iatitat) conuincere: uerba domini prædicta, ad panem materialem aptari debere. Nempe secundum eorum sacram & ueram narrationem: accepit qui dem Christus in manus suas panem, sed antequam eistunc quicquam porrigeret: ilium in suum corpus diuina uirtute conuertit, & illud suum corpus illis porrexit. Qd satis insinuant uerba ipsius subsequentia, utputa, hoc est corpus meum. Non itaque idem secundum substantiam, accepit Christus in manus: & suis deinde tradidit discipulis, at cœdit Lutherus, uolens omnia ea uerba illuc apud euangelistas posita, & præsertim uerbum dedit: ad panem referri, sed perperam. Sic sane non eadem erat substantia, quam Moyses manu tenuit cum uirgam haberet: & quæ post illius in terram proiectionem reptauit & serpuit, atq; territum Moysē in furgam conuertit, quod diuino miraculo uirga fuisse in colubrum uersa. necq; cum ipso colubro superfuit uirgæ substantia; necq; postea in uirga, su

Cap. 20.

Matth. 26
Marci. 14
Lucæ. 22.

Exod. 4.

DE SACRAMENTO.

perstes fuit colubri natura. Similiter ministri in his
prijs impleuerunt quidem hydrias aqua: ut iusse-
tat dominus. nō tamen aquā architriclino propina-
haurirent ex hydrijs quicquam, aqua fuerat mi-
tata. Sed nunquid in uino illo & cum eo: mansit in
tegara aquæ substantia post huiusmodi conuersio-
nem? Nullus id plane diceret. Ita certe post conse-
crationem, neque cum corpore Christi dicenda
est superesse panis substantia: ut que iam sit in ip-
sius corpus conuersa. neque cum sanguine Chri-
sti restare tini materialis substantia sub eius spe-
ciebus: q[uod] uirtute consecrationis, ipsa sit in uerum
eius sanguinem transmutata. quemadmodum in
superioribus locis, potissimum in uicesimo libri
præcedentis capite: diffusius est explicatum. ¶ Ter-

I.roc. " 17 tia Lutheri ratio. Beatus Paulus in decimo primæ
epistolæ ad Corinthios capite: dicit . Panis quem
frangimus: nonne participatio corporis Christi
est? Non ait: corpus quod frangimus. non ait: nihil
illud, consecrationis reliquum, quod frangimus:
aut accidentia quæ frangimus, sed panis quem frā-
gimus. utique iam benedictus & consecratus.
Hic igitur panis benedictus: est participatio cor-
poris domini. Et simile habetur in eiusdem epistolæ
ad Corinthios undecimo capite: ubi dicit Paulus
Qui manducat hunc panem & babit calicem dñi
indigne: reus erit corporis & sanguinis dñi: iudi-
ciumq[ue] sibi manducat & babit. Ex q[ua]bus locis liq-
uo constat: ipsum panis substantiam, post consecra-
tionē manere i[us] eucharistia cū corpore Christi, sub
eisdem accidentibus ipsius panis. Alioq[ue] non uere nec
recte: panis ab apostolo in locis supra dictis nomi-

93

naretur. ¶ Responsio. Ex quinto libri huius capi
te: habetur omnimoda & plena solutio huius rati-
onis Lutheranæ. ubi aliquot assignatae sunt causæ
sacrarumque literarum testimonio corroboratæ:
quare sacrum CHRISTI corpus in eucharistia
sub accidentarijs ipsius panis (qui iam secundum
substantiam omnino desinet) speciebus uere sub si-
stens, nominetur plerunque panis. Quarum duæ
primæ, etiam huic loco congrue adaptatæ: & hoc
pacto haud inconuenienter accommodari possunt.
Prior quidem, quoniam mos est scripturæ sacræ,
appellare interdum quippiam, non id quod est, sed
quod ante fuerat. & id quod per conuersionem est
factum: uocare nomine illius, quod in ipsum est
conuersum: ut serpentem ex uirga Aaron factum:
scriptura uocat in Exodus, uirgam Aaron. Idcirco
diuinus Paulus hunc loquendi morem & sermo-
nis usum fecutus: sacrum Christi corpus in locis an-
te citatis uocauit panem, quoniam ex pane per trans-
mutationem est factum, & panis in ipsum: uirtute
consecratoria conuersus. Posterior uero causa il-
lic expressa: etiam & hic apte applicatur. quoniam
scilicet scripturæ sacræ plerunque est consuetudo
quippiam nuncupare nomine illius rei, in cuius for-
ma apparet, & cuius præ se fert speciem. Ut ange-
los sanctos, nonnunquam uiros appellatos in diui-
nis eloquijs legimus: quoniam in uirorum specie
apparuerunt hominibus. Hūc igitur sermonis mo-
duum nequaquam improbandum imitatus aposto-
lus: sanctissimum Christi corpus, panē appellavit,
in locis a Luthe. in obiectione annotatis: quoniam
ipsum in forma panis nobis apparet & colpicitur:
illiusq; ob remanentem figurā & accidentia, præ-
fert similitudinem. Verum neg; ex priore harum

Exod. 7

Gen. 18.
Tobi. 12
Act. I.

DE SACRAMENTO.

rationū neq; posteriore, colligere: possit in eucha-
ristia manere panis substantiam, un a cum sarro
Christi corpore, iuxta beati Pauli sententiam. quin
potius omnino oppositum: ex prædictis recte con-
ficias. quandoquidem illic apostolus, nō panem uo-
cauit ipsam panis materialis substantiam: sed san-
ctum Christi corpus. tum quod panis in ipsum cō-
uersus est: & ante fuerat panis. tum etiam quod ip-
sum, specie tenuis gerit panis imaginem. illiq; quā
tum ad exteriores illas proprietates accidentarias

9 adhuc assimilatur ¶ Quarta Lutheri ratio. Pri-
mitiva ecclesia & illius seculi patres, penitus igno-
rarunt transubstantiationis iplius rem atq; fidem:
neq; de illa quicquam meminerunt, aut scriptis su-
is tradiderunt. Sed ab hinc trecentos annos, a tem-
pore scilicet Innocentij tertij: inducta est primum
transubstantiationis credulitas & articulus. Atqui
non tutum est neque probandum: quicquam tam
anxie ad fidem spectans, noua autoritate inuehe-
re ecclesiæ, aut circa credenda: nouum quippiam
inferre aut ingerere auribus & animis hominum.
Non est igitur recipienda illa, de transubstantatio-
ne, quorundam assertio: sed in ipsius primituæ ec-
clesiæ fide & doctrina standum. tenendumque: in
simu'cum Christi corpore. Hæc Lutherus ait.

10 ¶ Responsio. Inficiandum est prorsus: quod primo
loco hic proponitur, & contra sentiendum: fidem
de transubstantiatione in eucharistia, a principio
fuisse nascentis ecclesiæ, & a primordio institutio-
nis sanctissimi huius sacramenti. Siquidem illam
Christus per hæc sua uerba, hoc est corpus meum
in ipsa primaria illius mysterij ordinatione insinua-
uit; eandemq; apostolos edocuit, & per eos, totam

Fidē de
transubstan-
tiatione a
principio
fuisse na-
scētis ec-
clesiæ,

ecclesiā. Eādem quoq; fidē orthodoxi patres illius
prīscæ ætatis & proxime sequentium sacerdorum:
suis scriptis explicuerunt & sunt professi: quemad
modum ex multis eorum sententijs in libro præce-
cedente sparsim adductis, præsertim in capite eius
uicesimo primo: clare liquet. Quinimo in primo
huius libri cap. etiam diffusius est enodatum: quo
modo articulus ille de transubstantiatione, ex sacris
literis deducitur, & potissimum ex hisce CHRIS-
TUI uerbis: hoc est corpus meum. Et quamvis
(ut credibile est) ante tempora Innocentij tertij, no-
men transubstantiationis non usque adeo uulgatū
fuerit, aut in frequenti ecclesiæ usu receptum: sic
ut postea, res tamen ipsa transubstantiationis, alijs
nominibus (ut conuersionis, aut transmutationis)
a sacris doctoribus explicata: semper recepta fuit,
& asserta, ab ipso surgentis ecclesiæ exordio. Quē
admodum ante concilij Nicenī tempora, non legi-
tur nomen consubstantialitatis: a sacris scriptori-
bus in crebro fuisse usu: quod hæreticorum impro-
bitas adegit tum usurpari frequentius: & deinceps
in omnium ore uersari. Res tamen ipsa, eo nomi-
ne expressa: ab ipso Euangelicæ legis initio, nota
fuit orthodoxis patribus, & explorata. quinimo
& ex hoc euangeli fonte deprompta: quo Chri-
stus dei filius, de se, & patre suo loquens, ait: Ego,
& pater unum sumus. ¶ Quinta Lutheri ratio.
Qui panis substantiam negant in eucharistia rema-
nere cum Christi corpore post consecrationem: in
ter cætera argumenta sua adducunt & id uerbum
Ambrosij. Licet figura panis & uini videatur in
eucharistia: nihil tamen aliud, quam caro & san-
guis Christi, credendum est. Atqui illud Ambro-

Ioan. 10

" II

"

" Ambro.

"

X

DE SACRAMENTO

„ si dictum, seipsum interimit: cum impossibile sit,
„ aliud nihil remanere quam corpus & sanguinem
„ post consecrationem. Nisi apud illos: forma, color
„ frigus, & alia accidentia: nihil esse dicantur. Nam
„ haec certe ut non sunt nihil: ita ea remanere ui-
„ demus: ut Ambrosium hic errasse, palam etiam
12 „ palpemus. Haec Lutherus. ¶ Responsio. Intole-
rabilis est haec Lutheri insolentia, & nequaquam
ferenda animi arrogantia: qua manifestarium er-
rorem impingit sacro antistiti Ambrosio. cum ta-
cespit et circa rectam uerborum ipsius Ambrosij
intelligentiam. Nempe beatus ipse pater cum in
uerbis praesenti obiectioni insertis dicit, nil aliud es-
se credendum in eucharistia, quam carnem Chri-
sti & sanguinem: per eas dictiones, nihil aliud, in-
telligit nullam aliam substantiam in eucharistia es-
se credendam, quam corpus & sanguinem Chri-
sti. Neque particulam illam negatiuam in omni-
moda sumit generalitate: ut etiam accidentia suo
ambitu includat. Quomodo enim negaret Ambro-
sius accidentia panis & uini non manere in eucha-
ristia: qui asserit in ijsdem uerbis, figuram panis et
id genus qualitates uisu perceptibiles: in acciden-
tium numero ac sorte reponi solent? At uero Lu-
therus particulam illam negatiuam nihil, omni-
bus autem universaliter in uerbis illis Am-
brosonianis claudat. Et idcirco alteri errorem imponens non
erranti: ipse se errare non putans, grauerter errat.
Cæterum haec per quandam, quasi digressionem
dicta, non tamen nostro instituto inutilia; nunc suf-

Particulā
nihil, pro
nulla sub-
stantia: in
terdum
apud auto-
res sumi

ficere putanda sunt. ¶ Ex quibus, cum ijs quæ in toto hoc opere de Oecolampadiana circa eucharistiam assertione dicta sunt, colligere promptum est: Lutherum una in parte ipsi ecclesiæ aduersari, & in eadem cum Oecolampadio sentire: eo ipso scilicet, quod substantiam panis in eucharistia ponit super esse post consecrationem. Altera uero in parte, eundem Lutherum cum Ecclesia sancta sentire in hac eucharistiæ materia: & ipsi repugnare Oecolampadio: ea uidelicet in re, q[uod] in sanctissimo altaris sacramento ipsum CHRISTI corpus ueraciter & re ipsa contineri afferat. Oecolampadius uero in utracq[ue] suæ assertionis parte: omnino ex opposito cum ecclesia pugnat. Nam & substantiam materialem panis post consecrationem super esse integrum astruit: quod ecclesia catholica prorsus abnegat. & sanctum Christi corpus in eucharistia secundum ueritatem suæ substantiæ adesse diffiteretur: quod tamen ecclesia sancta, pia confessione amplectitur & credit. Quocirca multo grauior est ipsius Oecolampadij circa eucharistiam error quam Lutheri: quod huius sit unicus, illius uero duplex & geminus. Cæterum ambo, illud commune inter se habent erroris consortium: q[uod] transubstantiationis & nomen & rem omnino repudiant. quorum tamen utrumque: ecclesia catholica & pie & religiose profitetur.

15

¶ Sed iam percurso suscepitæ confutationis opusculi Oecolampadiani studio, metam propositi negotij iam affecuti. nostrum hic cursum sistamus oportet. Si qua uero in prædicto aduersarij libro supersunt, improbatione digna, quæ hic expressa determinatione non attigimus: per ea quæ in præsenti elucubratione

X 3

Assertio
num Lu
theri, &
Oecolam
padij, circa
materiam
euchari
stiæ: adin
uicē com
paratio.

DE SACRAMENTO.

sunt explicata, facile illa conuelli elidicq; poterunt
a studiosis & sedulis lectoribus. ¶ Porro ad
ampliorem supra dicti libri Oecolampadiani re-
probationem: magnum id adjicit pondus atq; mo-
mentum, & plurimi certe faciendum. quod anno
superiore facultas sacræ thæologiæ studij Parisien-
sis (cuius & ipse, licet immeritus, sum alumnus)
eundem librum matura & diligentí indagine a se
examinatum ac excussum: in sua publica congre-
gatione, unanimi omnium consensu, censuit erro-
rum in fide & impietatis resertissimum esse, habe-
riq; debere: atque in sacrosanctæ eucharistia ueri-
tatem & reuerentiam, præsertim blasphemum.
Quocirca lectionem eius, fidelibus omnibus inter-
dicendam, doctrinali sententia tunc etiam iudica-
uit: ipsumque librum ultricibus flammis exuren-
dum, ne contagione errorum ilius, incauti lecto-
res insificantur. Ex hac igitur theologorum. Pa-
riensium determinatione, aliquanto facta tempo
re antequam ad hæc scribenda animum applicare
cognoscere promptum est, non ab re me calamū
in eum librum strixisse. Vix illo penitus rejecto,
& cæteris omnibus, consimilem impietatem olen-
tibus (ut tandem extremam coepit huic operi ma-
num imponamus) enitamus pro viribus tam fir-
ma fide, piacq; deuotione & reuerentia Christum
in sacra eucharistia uere præsentem, sed taberna-
culo sensibili adopertum, colere: ut tandem eundē
reuelata facie, positoque omni uelamine contem-
plemur aperte in gloria cælesti. Et quem nūc sub-
demum speculemur clarissimo gloriæ lumine palā
conspicuum. Cui sit laus & gloria, ac gratiarum
actio; in secula seculorum. Amen.

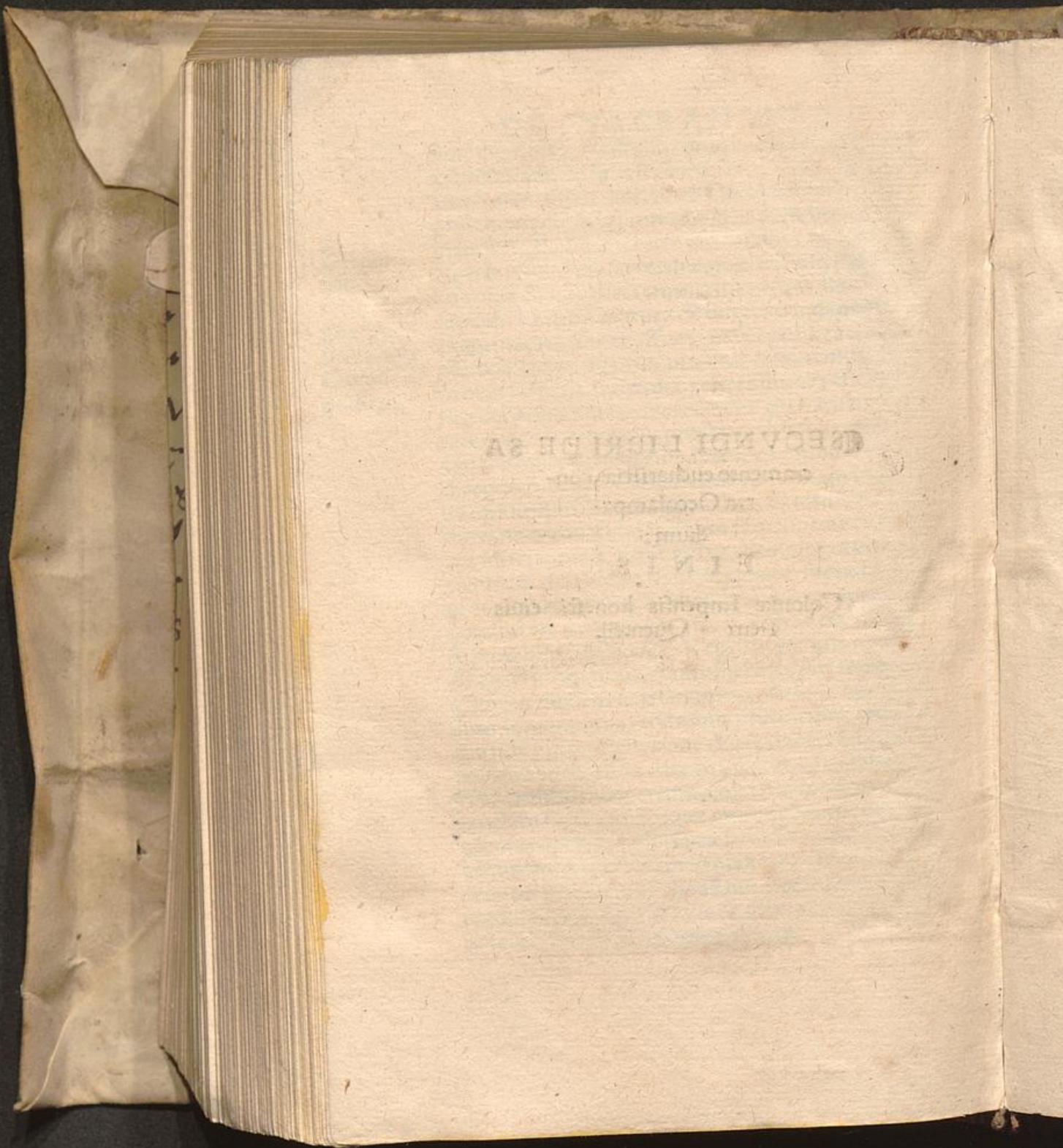
Determi-
natio facul-
tatis theo-
giæ Pari-
sis: contra
Oecolam-
pndirm.

¶ SECUNDI LIBRI DE SA
cramento eucharistiae, con-
tra Oecolampa-
dium:

F I N I S.

Coloniæ Impensis honesti ciuis
Petri Quentell.

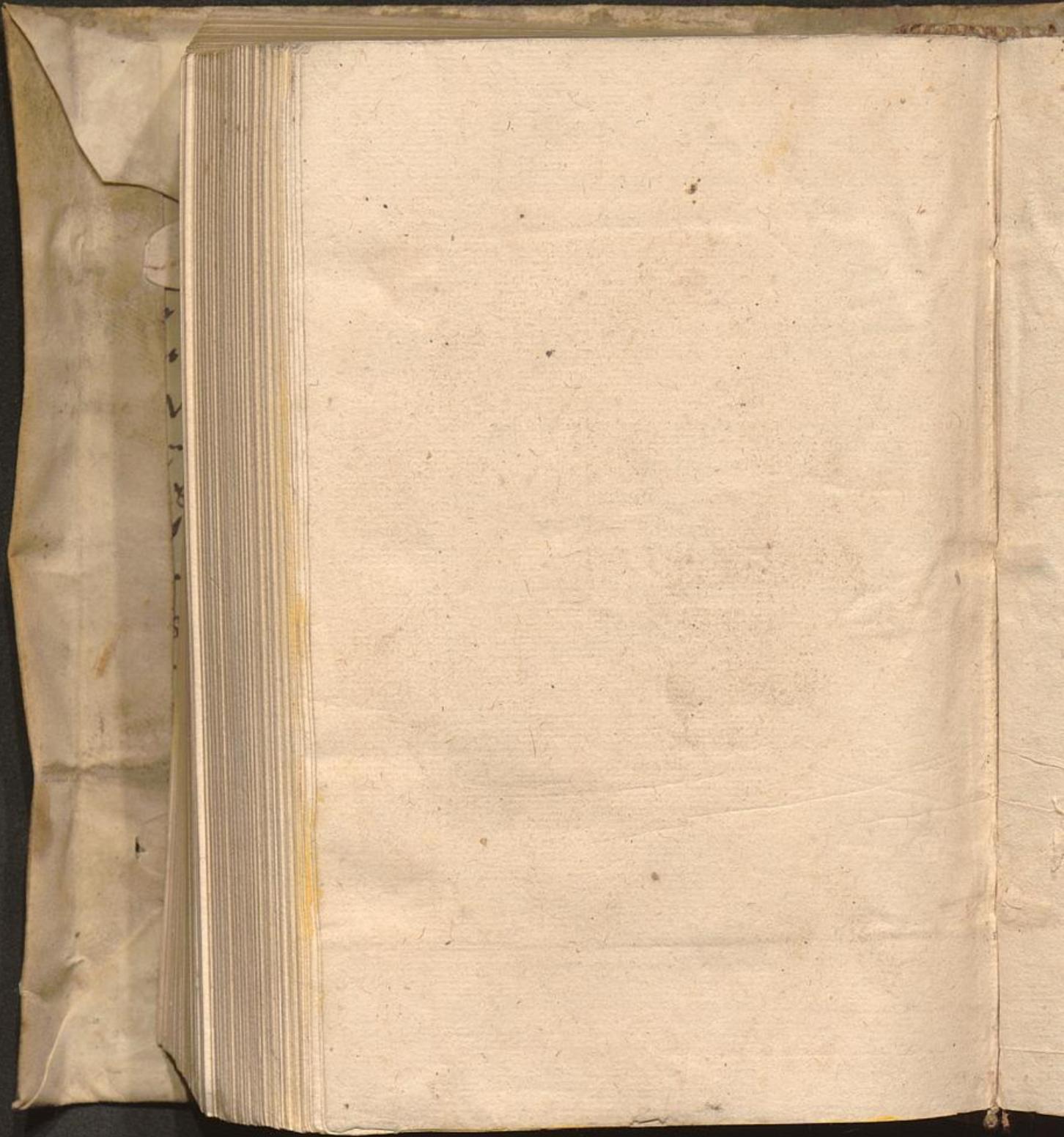
Societatis Jesu' Paderbornæ

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

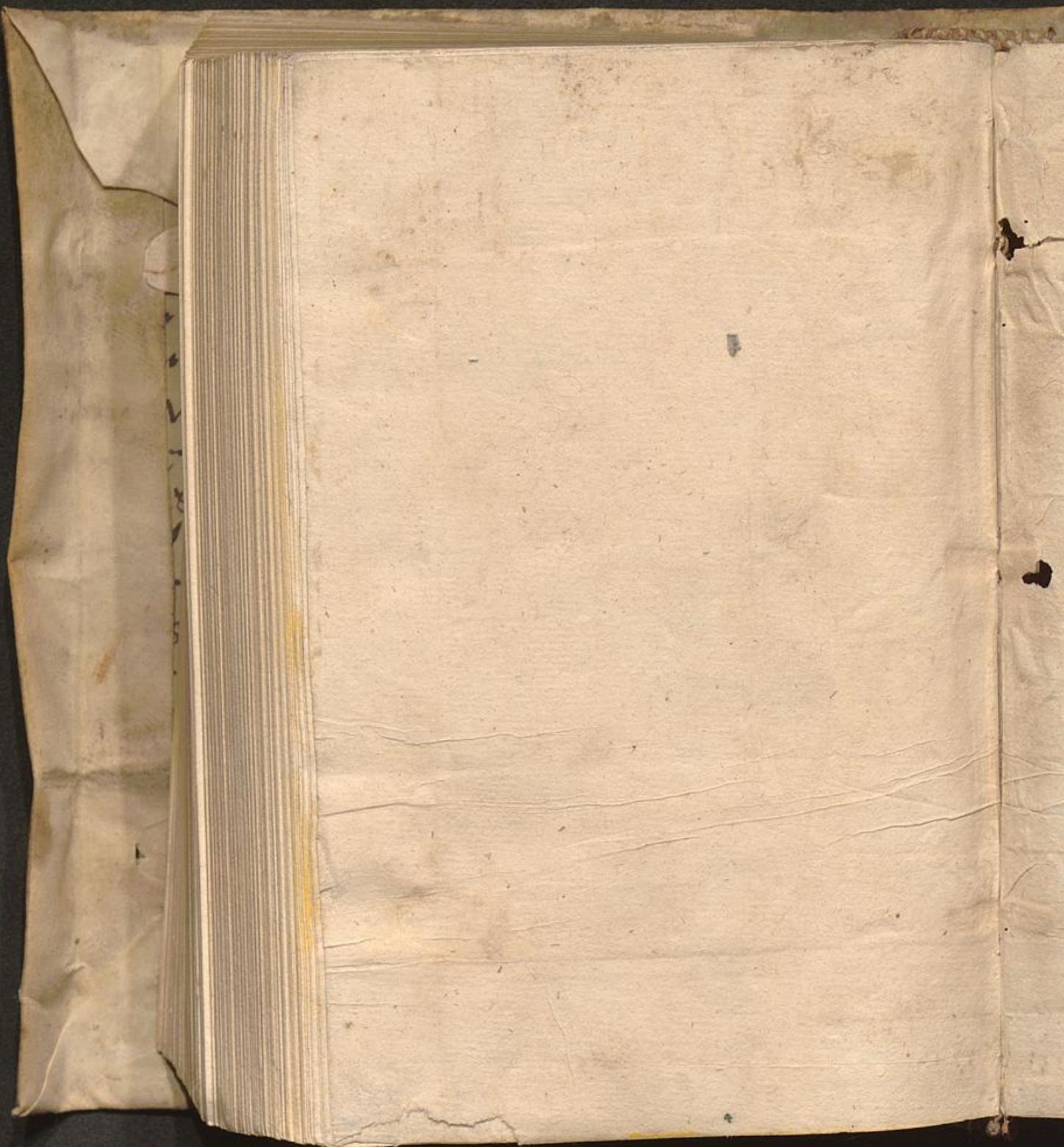

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

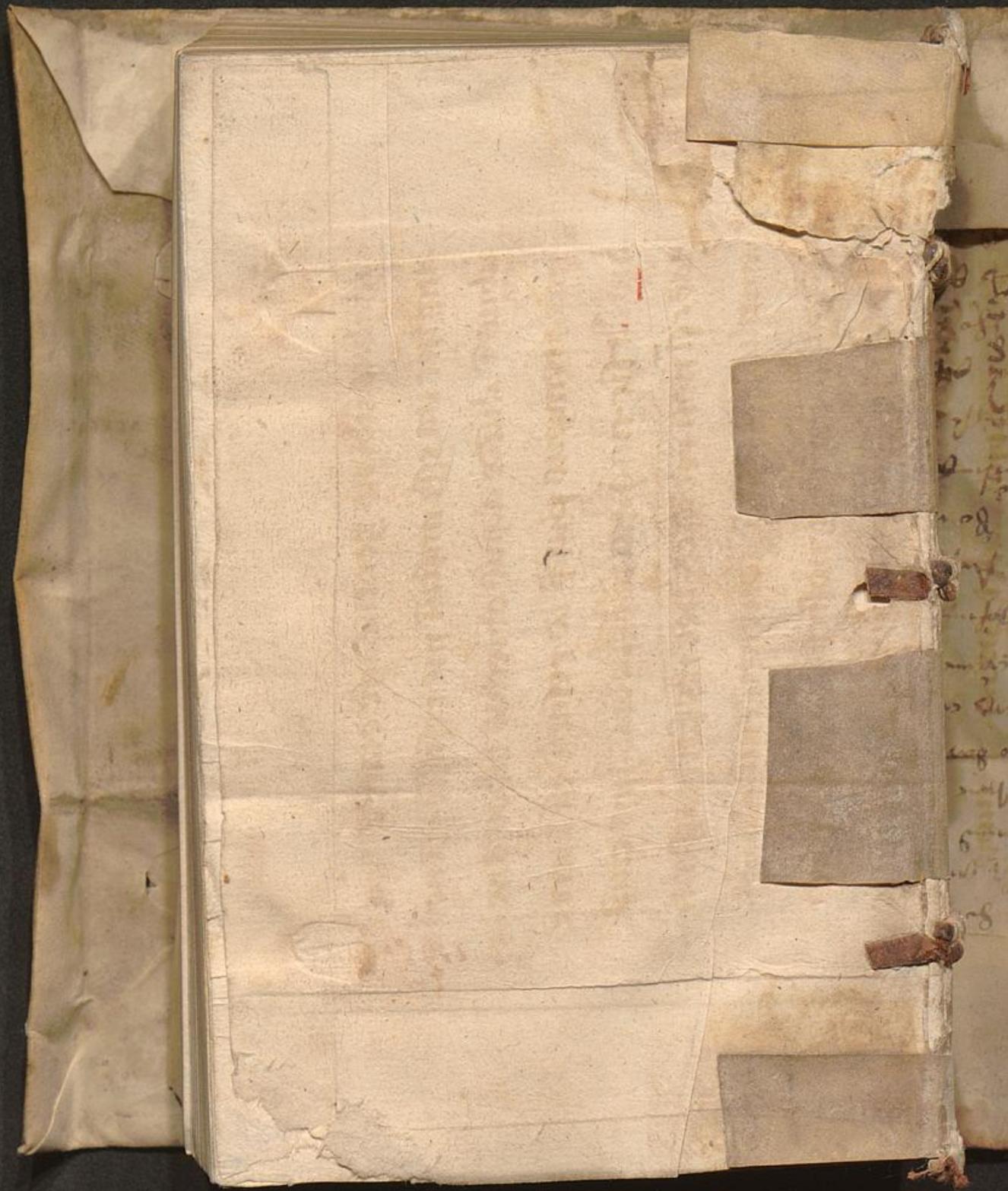

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De
Sacramentis

F

Th
1426